

ISSN 0132-599 X

საქართველოს
საზოგადოებრივი
მეცნიერებების
აკადემია

გნებობა

9

1989

ენათოში

ქართული
ენათმეცნიერება

წილიწადი 65-0

№ 9

სექტემბერი, 1989 წ.

საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის ორგანო

უ ი ნ ა ა რ ს ი

პროზა, პოეზია

პრიგოლ კოპაძემ — ჩაქოლი სული. რომანი. გაგრძელება. გერმანულიდან თარგმნა აღმწესანდრე კარტოზიამ	3
გივი ვიშნაკური — ლექსები	41
შოთა ჩაფაძემ — კოლიციელი და კოეტი	48
დათო მალაქამ — ლექსები	55
მირაზ აბაშიძემ — ლექსები	61
მარინე ხუციშვილი — ლექსები	63
ნუნუ ქაფაძემ — ორი მოთხრობა	65
გიგლა სარიშვილი — ლექსები	69
გიორგი ვიშნაკი — ლექსები	71
მალე კოპიაშვილი — ძალი და მამაკაცი. მოთხრობა	73
უაჭო სამადაშვილი — ფაქი. ლექსი	75
ჯემალ ქარახაძემ — ბანზომიღება. ზღაპარი	76

მოგონებები, ფაქტები

კვლავ ამბროსი ხელანას სტუმის ბავშვ. პუბლიკაცია მ. ხუციშვილის და ს. ლეიშვილის	109
---	-----

კრიტიკა, პუბლიცისტიკა

გიორგი ჯივლაძემ — კოეტიის მალე სამხედროებში	130
ილიზბარ ჯაფარიძემ — მარადიული ფიქრების ქვეყანაში...	146
ფატი აბულაძემ — „არავითარი სხვა საშუალებით ამაზე მეტი არ გამოჩნდება!“	161
გურამ ხათიაშვილი — მამ ღრუბლებში	165

საქართველოს
საბჭოთა კავშირი

სარედაქციო კოლეგია:

პრ. აბაშიძე, ი. აბაშიძე, რ. ამბუშაძე, მ. ბერძენიშვილი, ალ. გომიშვილი, ბ. დოჩანაშვილი, მ. ლასურია, მ. ლეხანიძე, ე. შალვაშვილი, ლ. შრამიაშვილი, ბ. ნატროშვილი, ს. პაიჭაძე (მთ. რედაქტორის მოადგილე), რ. პატარაძე, ჯ. ნარკვიანი, ნ. წულეისკირი, თ. შიშაძე, ბ. ხარბანაძე (პ/მგ. მდივანი), რ. ჯაფარიძე, ბ. ჯიბლაძე.

ბრიგოლ როგორც

ჩაკლული სული

რომანო

როგორ გაიხურა კარი ტროცკიმ

VII

ბერზინი ამიერკავკასიის კომიტეტის სხდომაზე მიიჩქაროდა. მთელი არსებით სძაგდა სხდომები. საკითხების გადაწყვეტა სხდომების გარეშეც შეიძლება, ფიქრობდა ის, თანაც უფრო ნათლად და სწრაფად. სხდომები მხოლოდ სისხლს აშრობენ. მრავალრიცხოვან თათბირებში საბჭოთა ქვეყნის დიდ უბედურებას ხედავდა. დღეს მისი მისვლა არც იყო სავალდებულო — განსახილველი საკითხი მის განყოფილებას არ ეხებოდა — მაგრამ გპუ-ს ერთ თანამშრომელს დაუთქვა შეხვედრა. სხდომა ოთხი საათისათვის დაენიშნათ, ოცი წუთის დაგვიანებით შევიდა დარბაზში.

კომიტეტის რამდენიმე წევრი უკვე მოსულიყო, ქართველები, რუსები, სომხები, აზერბაიჯანელები, ებრაელები. ჩაის სმა არ წყდებოდა, საფერფლეები ნამწვავებით იესებოდა, ბოლი სქელი ღრუბლებივით ჩამოსწოლოდა კრებას. იყო ერთი ბორბოცი და მზიარულება. ამ აღამიანების ეროვნული დანაწილება უაზრობა იყო. მხოლოდ თითო-ოროლასლა თუ შერჩენოდა შინაგანი

კავშირი საკუთარ ხალხთან. ისინი ადამიანის სრულიად ახალ ტიპს წარმოადგენდნენ. ერთს თვალეები ისე შორიშორ ჰქონდა განლაგებული, მეზობლის დანახვა ქათამივით გვერდიდან შეეძლო. მეორის დიდი დასიებული სახიდან მარტორქის პატარა გამჭოლი თვალეები იმზირებოდნენ. მესამის მზერა მძორივით ფოსფორისებურად ანათებდა. ერთ ჭგუფში მსხვერპლის მოლოდინში ჩასაფრებული, გაშმაგებული მგლის დამშეული ხაზა მოჩანდა; კაცი ურუბსაც კი ამოძრავებდა. მეორე მის გვერდით ტახის ეშვებს აჩენდა. კუთხეში ერთი აყლყუდა საბალახოდ გაშვებული ცხენივით ჭიხვინებდა. ერთ მაგიდასთან კუპრივით შავი კაცი იჭდა ჭიანი კბილებით—ციებიან მაიმუნს ჰგავდა; გრძელი, წაწვეტებული თითებით თავგამოდებით ქეჩავდა ქალაღღებს — როგორც მაიმუნი ტილებს. თითოეულმა იცოდა მეორის სუსტი მხარეები და იღუმალი აზრები, მაგრამ არავინ არაფერს იმზნევდა და ყველა ორაზროვნად იღიმებოდა. ჩანთები საჭირო ან უფრო მეტად არასაჭირო ქალაღღებით გაეტე-

გაგრძელება. იხ.

მწიგნობარ ქ. მარკუსის
სახ. სახ. რესაუბ.
ბიბლიოთეკა

ნათ, მხიარულად მისლაათობდნენ, ბევრს იციოდნენ, ცხარედ კამათობდნენ. სტალინი აქ მხოლოდ პორტრეტით როდი იყო წარმოდგენილი, ის ამ ხალხის უბილავი დვრიტა იყო. შეკრებილნი დანარჩენ წევრებს ელოდებოდნენ და დრო ანექლოტებით გააყავდათ, რომელთა მოყოლით გბუ-ს ერთ თანამშრომელს განსაკუთრებით გაეთქვა სახელი. ძერყინსკი ეპიკურ ყანრს მისდევდა, მენჭინსკიმ — მისმა მეგვეიდრემ — ლირიკა არჩია, ამას კი პოეზია ანექლოტებზე გაეცალა. „ის როგორ იყო, საბჭოეთში ყველაზე კარგად ვინ არიოს?“ ჰკითხა ერთ-ერთმა. „გორკი სორენტოში“, უპასუხა მან. საყოველთაო სიცილი. ამ ანექლოტს სხვები მიჰყვა, უფრო მარილიანი. დაგვიანებულნი კვლავ არ ჩანდნენ. ზუმრობა და სიცილი გრძელდებოდა.

ბერზინი ძლივს ერეოდა თავს. გუნებაში კვლავ სხდომებს წყველიდა. ასეა მთელს საბჭოეთში, ფიქრობდა ის, ყოველი პასუხისმგებელი კომუნისტი მრავალი ორგანიზაციის წევრია, ზმირად სხდომები ერთდროულად მიმდინარეობს და ყველაზე დაგვიანებული უცდიან. ნუთუ მართლა შეუძლებელია ყველაფრის წინასწარ გათვალისწინება? ამას რომ ეკითხებოდა თავს, იქვე დაუძღვევლ დაბრკოლებას აწყდებოდა: როგორც პარტიული, ისე სახელმწიფო ორგანიზაციები უმთავრესად ყოველგვარი მომზადების გარეშე მუშაობდნენ — ამას მოითხოვდა ახალი ცხოვრების გამალებული ფუსფუსი. ბერზინი მდუმარედ იჯდა. ანექლოტებმა წრე შეკრა. ყოველ ათ წუთში მოჰქონდათ ჩაი, საფერფლეებში ფერფლი და ნახევრადმოწეული სიგარეტები აღარ ეტეოდა, თავს ზემოთ კვამლი კიდევ უფრო შესქელდა. ნიკო ბრეგამეც აქ იყო. შიგადაშიგ ქურდულად ათვალერებდა ბერზინს: დიდად არ ენატებოდა გულზე ეს ყოფილი ტროცკისტი. იქნებ ფარულად ახლაც ტროცკისტი? ფიქრობდა ხოლმე თავისთვის. წევრების

ნახევარი ისევ აკლდა. უმეტესად იმერეთის ძემ ტრუმიანს გადასძახა: „ის როგორ იყო, ტროცკიმ რომ კარი გაიხურა?“

ყველამ ყურები ცქვიტა. ტრუმიანს ანექლოტების ოსტატის სახელი არ ჰქონდა, მაგრამ სასაცილო ამბები კი უყვარდა. კომუნისტად მხოლოდ 1920 წლის ბოლოს მოექცა, მანამდე სოციალ-რევოლუციონერებს ეკუთვნოდა. პარტიაში საკუთარ კაცად არ თვლიდნენ, მაგრამ აფასებდნენ მის განათლებულობას, გამოცდილებას, ენერჯის. კომუნისში, ჩანს, მხოლოდ იმიტომ მიეღო, რომ მის ქვეყანას, სომხეთს, იმ დროს თურქეთი ემუქრებოდა და ხსნა მარტო საბჭოებს შეეძლოთ. მომდევნო წლებს შინაგანად დიდად არ შეუცვლიათ, ლიბერალად დარჩა და საქმის კაცს უფრო ჰგავდა, ვიდრე პარტიისას. ყველას ახსოვდა მისი მონათბრობების შეუღარებელი იუმორი და, როცა ტროცკის გვარი გაიგონეს, ერთხმად ყიფინით სთხოვეს ეამზნა. ბერზმა არც იცოდა ეს ისტორია. ბერზინი, მოქუფრული, მდუმარედ იჯდა. ტრუმიანმა დიდი წყლიანი თვალებით გაიცინა და დაიწყო:

„1923 წელი იყო. ძალაუფლება ტრიუმვირატს ეპყრა: სტალინს, კამენევს, ზინოვიევს. ლენინი, ავადმყოფი, იწვა; ტროცკი ვანზე იდგა — სამხედრო რევოლუციურ საბჭოს ხელმძღვანელობდა. ბონაპარტის აჩრდილი არ აძინებდა, მაგრამ ლენინის ავადმყოფობა მის მდგომარეობას ძალზე ამძიმებდა. ტრიუმვირატმა გადაწყვიტა ცენტრალური კომიტეტის რამდენიმე წევრი შეეყვანა სამხედრო საბჭოში, მათ შორის, რა თქმა უნდა, სტალინიც. („რა თქმა უნდა“ ისე წარმოითქვა, ეკვი არ იყო: პროექტის ავტორი თვითონ სტალინი უნდა ყოფილიყო). შემოდგომაზე პლენუმის სხდომა გაიმართა. ხსენებული საკითხი ფრთხილად დააყენეს. სტალინი ჩუმად იჯდა. (ყველას ღიმილმა გადაურბინა სახეზე). ტროცკიმ მყისვე იგრძნო: საქმე მისი კომპეტენციის შეზღუდვას ეხებო-

და. წამოგნო, განრისხდა, სიღინჯე და-
კარგა და თავი ველარ შეიკავა. შემოთა-
ვაზებული წინადადება უნდობლო-
ბის ნიშნად მიიჩნია, ჩვეული პა-
თოსით მიმართა კრებას: „გამათავი-
სუფლეთ თანამდებობიდან და გა-
მიშვიეთ გერმანიაში რევოლუციის რი-
გით ჯარისკაცად!“ (პაუზა. „ნალ-
დად ძველ წინასწარმეტყველთა პა-
თოსს ჰბაძავდა!“ შენიშნა მარტორქის-
თვალბამ. „ყალბ აღტყინებას ამოფა-
რებული სიმულაცია!“ დაიყვირა მეო-
რემ. საყოველთაო სიცილი). მისმა ფიცი-
ხმა ექსტრა მიზანს ვერ მიაღწია. ეს
მით უფრო საოცარი ჩანდა, რომ მისი
სიტყვა, როგორც ყოველთვის, მძლავ-
რი იყო, ცეცხლს აფრქვევდა. პლენუმის
უმრავლესობა დაიბნა. უეცრად ზინო-
ვიევი წამოდგა და — არ ვიცი, წაბაძვა
იყო თუ მზაკრობა („ორივე ერთად“,
დაიძახა ტახისეშვებიანმა) — ტროც-
კის რომ მისი ნამდვილი განზრახვა
არ შეემჩნია, დაიყვირა: „მეც გამიშ-
ვით გერმანიაში, როგორც შეთქმული!“
ტროცკის სიტყვები თუ ცეცხლს აფრ-
ქვევდა. ქალაქუნა ზინოვიევისა ქლი-
ავივით რბილი იყო. (საყოველთაო
სიცილი). პათოსი ფარსად გადაიქცა.
ამაზე სტალინი წამოდგა და მოჩვენე-
ბითი მწუხარებით გაანაცხადა: „როგორ
შეჭმდია ცენტრალურ კომიტეტს სას-
წორზე შეაგდოს ორი ძვირფასი ამხანა-
გის სიცოცხლე?“ (ჭურბული ჩაჭირქი-
ლება). მაგრამ ტროცკი არ ცხრებოდა
და თავისაზე იდგა. მაშინ წამოდგა ერ-
თი ლენინგრაძელი დელეგატი, კომარო-
ვი, და როყიოდ წამოისროლა: „რატომ
ქმნის ამხანაგი ტროცკი ამდენ აურზა-
ურს ამ ამბისაგან? თქვენც, პატივცემუ-
ლო ხელმძღვანელებო, არასწორად იქ-
ცევით, რომ ამნაირი წვრილმანის გამო
დელაეტი!“ ამას კი აღარ ელოდა ტრო-
ცკი; უკვე იქამდე მისულა საქმე,
რომ მის მიერ წამოჭრილი საკი-
თხი ვილაც კომაროვისთვის წვრილმა-
ნია? გაცოფებული წამოხტა, ამომშა-
ლეთ ამ სპექტაკლის მონაწილეთა სიი-
დანო, იყვირა და გადაარეული კარს

ეცა. (პაუზა). თქვენ იცით, ტროცკის
უყვარს კარი. (გაურკვეველი გაოცება).
თქვენ ალბათ გახსოვთ, 1919 წელს,
როცა საბჭოეთი უკიდურეს საფრთხეში
იმყოფებოდა, როგორ თეატრალუ-
რად მიაძახა კაპიტალისტურ სამ-
ყაროს („ღიახ“, დაიძახა მაიმუნის-
მაგვარმა): „ჩვენ მიედევართ, მაგრამ
კარს ისე გავიჭახუნებთ, მსოფლიო შე-
ზანზარდება!“ იქნებ იმ ფრაზაზე ფიქ-
რობდა, როცა კარისკენ გაემართა. (სი-
ცილი) ტროცკი ტოვებდა პლენუმს,
რომელიც აშკარად დანებული ჩანდა:
იმ დროს ტროცკი ჯერ კიდევ დიდი
კაცი იყო. უხერხული სიჩუმე ჩამოწვა.
ისტორიული წამი. ყველა რაღაცას
ელოდა, ეტყობა, კარის გაჭახუნებას.
ტროცკი ეძგერა კარს, რათა 1919
წლის მუქარა მცირე მასშტაბით მი-
ინც განეხორციელებინა. (სიცილი).
მაგრამ დაავიწყდა, რომ პლენუ-
მი კრემლის სატაბტო დარბაზში იყო
შეკრებილი. ამ დარბაზის კარი ისევე
მასიურია, როგორც რომანოვების ყო-
ფილი დინასტია. ტროცკი სახელურს
დააცხრა — მაგრამ ჰოი, საოცრება! კა-
რი არც შერხეულა. ტროცკი კარს ჩამო-
ეკიდა, ჩამოკლეჯა და დაუპირა — კარი მე-
დიდური სიღინჯით ამოძრავდა. პლე-
ნუმი ხედავდა ჩია კაცს, გამბდარს,
გაღეულს, რომელიც ძალ-ღონის დაუ-
ზოგავად ცდილობდა, როგორმე ადგი-
ლიდან დაეძრა უმოწყალო კარი.
ყველამ შეიკავა სიცილი, მხოლოდ ერ-
თმა ჩაიციხა უღვაშებში. (აქ გამოჩნდა
სტალინის სილუეტი). ტროცკიმ დარც-
ხვენილმა დატოვა დარბაზი. მის უკან
კარის გაჭახუნებას ელოდნენ, მაგრამ...
ისტორიისათვის განეუთვნილი ექსტი-
ჯიუტ კართან აღესრულა“. (საყოველ-
თაო სიცილი და გამოცოცხლება. ზო-
გიერთები სიცილისაგან მუცელზე იკი-
დებდნენ ხელებს).

მთელი ამ მოთხრობის მანძილზე ბრე-
გაძე ჩუმ-ჩუმად აკვირდებოდა ბერზინს,
სურდა დაედგინა, რა შთაბეჭდილებას
მოახდენდა მასზე. ბერზინს ბრეგაძის
გამომცდელი მზერა არ შეუმჩნევია, მა-

გრამ იცოდა: სხვა თვალი, ის უბილავი, აქაც ჩასაფრებული იყო. ამიტომ ფრთხილად იქცეოდა. ყოველი სიტყვა ამ მონათბრობისა შხამი იყო მისთვის. ამას ვერც აიტანდა, რომ არ შეემჩნია: მთხრობელი არც სტალინს მიაგებდა განსაკუთრებულ პატივს. ბერზინმა თავი შეიკავა და რისხვა არაფრისმთქმელ ღიმილში ჩამალა. ვერ ებატებინა ტროცკისთვის, რომ ამ უკანასკნელმა, როცა სამხედრო კომისარი იყო, ვერ გაბედა სტალინის გადგება ცენტრალური კომიტეტიდან და ლენინის სიკვდილისთანავე საბჭოეთის საჭის ხელში აღება. ამის მიუხედავად, სწამდა ტროცკისა, როგორც დიდი ფორმატის ნამდვილი რევოლუციონერისა, და ყველა ასეთი დაცინვა აღშფოთებით ავსებდა. ამჯერად რკინისებური მოთმინებით აიტანა ყოველივე და გარეგნული სიმშვიდე შეინარჩუნა. როცა თავისი არაფრისმთქმელი ღიმილი დალატობდა, დაზიანებულ ფეხს ადგილს უნაცვლებდა, თითქოს დაუბუფდაო: ამით იგრილებდა სისხლს. ბრეგაძე აღაფრთოვანა ასეთმა თავშეკავებამ. როცა დაგვიანებული წიგნები მოვიდნენ და სხდომისათვის გამზადდნენ, მაცდური ღიმილით ჰკითხა ბერზინს:

„რას იტყვი, როგორ მოგეწონა?“

„კარგი ანექლოტი იქნებოდა, ცოტა გრძელი რომ არ იყოს“, უპასუხა ბერზინმა ცივად.

ბერზინის სახეზე ბრეგაძემ წამით რისხვა შეამჩნია; ბერზინმა უმაღლვე შენიშნა: ბრეგაძე ხარობდა.

სხდომა სწრაფი ტემპით წარიმართა. ყველა საკითხი წინასწარ იყო განსჯილი და შესაბამის ორგანიზაციებთან შეთანხმებული. აქ მხოლოდ ბეკდის დასმა სჭირდებოდა. რვის ნახევრისთვის რალაც წრიალი შეიქნა: ყველა გამუდმებით საათზე იყურებოდა. ბოლო საკითხებს თითქმის აღარაგინ უსმენდა. იმ დღეს ოპერაში „სამსონ და დალილას“ ასრულებდნენ: ყველას სურდა ეხილა მუხთაროვა დალილას როლში. ეს მუხთაროვა ყაზანელი თა-

თარი იყო, ახალგაზრდობაში კაფემანტანის სუბრეტი. ვილაცას აღმოეჩინა და ნამდვილ ხელოვნად აღეზარდა. საოცრად მშვენიერი ხმა და კიდევ უფრო მშვენიერი სხეული ჰქონდა. მისი თვალები ჰომეროსის ჰერასავით იყურებოდნენ. მომაჯადოებელი იყო მისი კარმენი: ამაში თანდაყოლილი ბოშური ტემპერამენტი და ხასიათი შეელოდა. დალილას როლში თითქმის სრულიად შოშველი გამოდიოდა. მისი სრულყოფილი მშვენიერი ტანი — პლასტიური და თხელი — ძუს სუნთქვას აფრჭვევდა. თვით ხმაში ეროტიული გრძნობიერება ელერდა. იმხანად ტფილისში ჰქონდა გასტროლები და თეატრი მუდამ სავსე იყო. პრესა აღფრთოვანებით ასხამდა ხოტბას მის თვითნაბად ტალანტს, თუმცა ბოშური ქცევის, უფრო მეტად კი სიშიშვლის, გამოეცხავდა. მაგრამ საოცარიო: მუდამ გავსებული იყო კომუნისტთა ლოყები, საიდანაც ხარბად უგდებდნენ ყურს ამ მამაც ქალს.

სხდომის შემდეგ ყველამ თეატრს მიამშურა. გჰუ-ს ერთი თანამშრომელი ბერზინს მიუახლოვდა, გვერდზე გაიყვანა და წიგნი გადასცა.

„მე არა ვარ დოსტოევსკის თაყვანისმცემელი და ცუდად მესმის მისი“, უთხრა მან ბერზინს, „ამ წიგნს შენიშვნები აქვს დართული, გთხოვთ შეამოწმოთ“.

ეს იყო დოსტოევსკის რომანი „ეშმაკინი“. ბერზინი თეატრში არ წასულა, საჩქაროდ შინისაკენ გაემართა.

VIII

ჯულა ანუ დოსტოევსკის კავლდაკავალ

ბერზინი მთელი ღამე კითხულობდა წიგნს და აშიებზე გაკეთებულ შენიშვნებს. ადგილები, რომლებიც მიწას შეეხებოდა, ხაზგასმული იყო. ხეიბარი ლეზბიადკინა — მარია ტიმოფეევანა — ცოტა შეშლილი და ამავე დროს მისტიურად მგრძნობიარე, უყვება შატოვს:

„იმ ხანობას ერთმა ჩვენმა მოხუცმა დედაკაცმა, რომელიც გულთმისანი ვინმე იყო და ჩვენს მონასტერში ცხოვრობდა ცოდვების მოსაწინააღმდეგად, საყდრიდან გამოსვლისას ჩამჩურჩულა: „ღვთისმშობელი ვინ არის, თუ იციო?“

— „დიდი დედაა, ადამიანთა დიდი ნუგეში-მეთქი“, — ვუთხარი. „ეგრეთა, მითხრა, ღვთისმშობელი დიდი დედაა ამ წუთისოფლისა, ადამიანის დიდი სიხარული და ნუგეშიო. ყოველი ამქვეყნიური ვარაში და ყოველი ამქვეყნიური ცრემლი ჩვენთვის ლხენა არისო. გააღებ ცრემლით მიწა ნახევარ არშინის სიღრმეზე და მწუხარება ლხენად შეგეცვლებაო, ამიერიდანო, მითხრა, დარდი აღარ შემოგაწვება, ასეა ნაწინასწარმეტყველები“. გულში ჩამჩრა მამინ ეს სიტყვები. მას აქეთ, ლოცვად რომ დაედგებოდი, მუდამ მიწას ვოცნიდი, გოცნიდი და ვტიროდი. ჰოდა, იცი, რას გეტყვი, შატუნი, ამ ცრემლის არ უნდა შეგტყვევებს. კიდევ რომ არაფერი გაწუხებდეს, სიხარული მაინც აგატირებს, შენდა უნებურად აგატირებს. მართალს გეუბნები. წავიდოდი ხოლმე ხანდახან ტბის პირას: აქეთ ჩვენი მონასტერი იდგა, იქით — მთა მაღალი, ასეც ერქვა, მთა მაღალიო. ავალ იმ მთაზე, პირს აღმოსავლეთისკენ ვიზამ, დავემხობი და ვტირი, ვტირი. არ მახსოვს, რამდენ ხანს ვტირი, არ მახსოვს არაფერი და არ ვიცი არაფერი. ავდგები მერე, უკან მოვიხედავ, მზე ჩადის, დიდი, მცხუნვარე, ლამაზი, — გიყვარს მზის ცქერა, შატუნი? კარგია, ოღონდაც გაღონებს. მოეტრიალები ისეც აღმოსავლეთისაკენ, მთის ჩრდილი ისარივით მისრიალებს ტბაზე, ვიწრო, გრძელზე გრძელი. ტბაში ერთი ვერსის სიშორეზე კუნძული იდგა და ის კლდითი კუნძული შუაზე გაკვეთდა ამ აჩრდილს. ჰოდა, რა წამს გაკვეთდა, მზეც ჩავიდოდა და უცხად დაბნელებოდა. მამინ კი ამიტანდა ნაღველი, მამინ კი მახსოვრობა დამიბრუნდებოდა. სიბნე-

ლისა მეშინია, შატუნი. უფრო ჭიჭიჭი შვილიცოს დარდი მატირებდა...“.

ამ ადგილას წერილი ასოებით მიეწერათ:

„დედამიწის შექმნის დღიდან მსგავსი არაფერი თქმულა დედამიწის შესახებ. მხოლოდ ეს ადგილი გამოისყიდდა ამ რომანის ყველა ნაკლოვანებას. დოსტოვესკი განგებ ირჩევს ნახევრადშეშლილ ლეზბიანს ამ სიტყვების წარმოსათქმელად: აქ ტვინი არაფერ შუაშია, სხვა ორგანოა საჭირო — უმანკო გული. სწორედ ასეთი გული აქვს საბრალო კოკლ ქალს — ბავშვური გული, რომელშიც ტანჯული ღმერთი ფეთქავს. ის გრძობს მიწას, ამ დიდ დედას, გრძობს მისი მკერდის ბარაქას, მის ნაყოფს. ლანდშაფტისეული აქ სულიერში იჭრება. ამაშია სიხარული და სევდაც, თუმცა ნათლით გარემოსილი. ასეთი გულით უნდა მიწასთან შეხება, რათა იგრძნოს მისი სიუხვე. ბავშვის ექსტაზია საჭირო ღვთიურის შესაგრძობად... ახლა კი? ჭერ კიდევ ფაუსტით დაიწყო მიწიდან ღვთიურის ამოძიკვა. მიწის კოლექტივიზაცია ამ პროცესს ბოლომდე მიიყვანს“.

ხაზგასმული იყო რომანის ყველა ადგილი, რომელიც ღმერთისა და ხალხის კავშირს შეეხებოდა. შატოვი ეუბნება სტებან ტროფიმოვიჩს:

„ვისაც ხალხი არა ჰყავს, იმას არც ღმერთი გააჩნია ისიც იცოდეთ, ვისაც თავისი ხალხისა არა ესმის რა და ვინც მას მოსწყუდება, მყისვე მამულის რწმენასაც დაკარგავს და ათეისტი ან ყველფერზე გულაყრილი კაცი გახდება“.

ამ წინადადების ქვეშ დიდი ასოებით ეწერა:

„ეს უკვე მოხდა, მერედა როგორ?!“
ანდა სხვა ადგილი. შატოვი ეუბნება სტავროგინს:

„მიზანი კაცობრიობისა, მიზანი ყოველი ერისა, მისი არსებობის მანძილზე

1 აქ და შემდგომში ადგილები დოსტოვესკის რომანიდან მოკვყავს რ. ქებულაძისეული თარგმანის მიხედვით (მთარგმნ.).

არის მარტოოდენ ღმერთის ძიება, დი-
ახ, უთუოდ საკუთარი ღმერთის ძიება
და რწმენა მისი, ვითარცა ერთარსებისა,
კეშმარტისა. ღმერთი არის სინთეტი-
კური პიროვნება მთელი ხალხისა, ამ
ხალხის არსებობის დასაბამიდან დასას-
რულამდე“.

ორმაგად იყო ხაზგასმული ის, რომ
ღმერთი ხალხის სინთეტიკური პიროვ-
ნებაა. შენიშვნა სავეც იყო ირონიითა
და ნალველით:

„ახლა კი ხალხი არათუ თავის ღმერთს
არ ეძებს, არამედ საერთოდ ღმერთს
კლავს, და არ ესმის, რომ ამ მკვლელო-
ბით საკუთარ ყელს იღადრავს“.

სამგზის გაესვათ ხაზი შატრვის სიტ-
ყვებისათვის:

„ხალხი ღმერთის სხეულია“.

აშიაზე მინაწერი:

„აქ დოსტოვესკიმ დასავლეთ ევრო-
პის მოაზროვნეებს გაუსწრო“.

წითელი ფანქრით გამოეყოთ ლებია-
დკინას სიტყვები:

„რუსეთი ბუნების თამაშია, მგარამ
არა გონებისა“.

აშიაზე მინაწერი:

„მე ვიტყვი, ქაოსის სუნთქვას მია-
ხლოებული ქვეყანა“.

სტებან ტროფიმოვიჩი ეუბნება თა-
ვის ვაჟს:

„მე წინასწარ ვარ დარწმუნებული ამ
იღუმალი პროპაგანდის წარმატებაში,
რადგან მთელს მსოფლიოში რუსეთია ის
აღვლი, სადაც ყველაფერი შეიძლება
მოხდეს, ისე რომ ოდნავი წინააღმდე-
გობაც არ შეხვდება“.

აშიაზე მინაწერი:

„წინასწარმეტყველება უკვე ახლა“.

სტებან ტროფიმოვიჩი აგრძელებს:

„ფორმას თუ არ მიგაქცევთ ყურად-
ღებას, ყველაზე მეტად იმით იგებენ,
რომ გაუგონარი სიმამაკით სახეში უყუ-
რებენ სიმართლეს. ეს უნარი — პირ-
დაპირ შეხედო თვალებში სიმართლეს
— მხოლოდ და მხოლოდ რუს ხალხს
აქვს. არა, ევროპაში ასე ჯერ არ გამამა-
ცებულან: იქ ჯერ კიდევ არსებობს რა-
ღაც, რასაც ნამდვილად შეიძლება დაე-

ყრდნო. რასაც ვხედავ და ვხედავ
შემიძლია ვიმსჯელო, რუსული რევო-
ლუციური იდეის საფუძველი ღირსების
უარყოფაა. მე მომწონს, რომ ამას ასე
უშიშრად და გულადად გამოხატავენ.
არა, ევროპაში ეს ჯერ არ ესმით, ჩვენ-
ში კი სწორედ ამ იდეას აიტაცებენ.
რუსი ადამიანისათვის ღირსება ზედმე-
ტი ტვირთია. ის მუდამ ტვირთი იყო
მთელი მისი ისტორიის მანძილზე. მისი
აყოლიება ყველაზე ადვილად „უღირ-
სობის უფლების“ საჭაროდ გადაცემით
შეიძლება“.

მკითხველს შენიშვნა დაერთო:

„მართლა?“

ლურჯად შემოხაზულ კვადრატში ჩა-
ესვათ სტავროგინის სიტყვები:

„...შეაგულიანეთ წრის ოთხი წევრი,
მეხუთე მოკლას, გაცემას გვიპირებს-
თქო, და იმ სისხლით ყველას ხელ-ფეხს
შეუკრავთ“.

შენიშვნა ამკერად წვრილად იყო გა-
კეთებული:

„გპუ-ს მთელი სისტემა ამ წინადა-
დების რიტუალური დადასტურებაა,
ხომ მართალია?“

გერბოვენსკი შიგალიოვის გეგმას უამ-
ბობს სტავროგინს:

„შიგალიოვის კარგად უწერია ჯაშუ-
შობაზე. მისი საზოგადოების წევრებში
ყველანი ერთმანეთს უთვალთვალებენ,
ყოველი წევრი მოვალეა მეორე დაას-
მინოს. ერთი ყველასათვის და ყველა
ერთისათვის. ყველა მონაა და ყველას
ერთნაირი უღელი ადევს. თუ გაჭირდა,
ცილისწამება და მკვლელობა, ისე კი
— თანასწორობა. პირველ ყოვლისა და-
ეცემა განათლების, მეცნიერებისა და
ხელოვნების დონე. მეცნიერება და
ხელოვნება მხოლოდ დიდი ნიჭის
ხალხისათვის არის მისაწვდომი, არ გვი-
ნდა ჩვენ დიდი ნიჭის ხალხი. დიდი ნი-
ჭის ადამიანებს მუდამ ძალაუფლებისა-
კენ ეჭირათ თვალი და მუდამ დესპო-
ტები იყვნენ. დიდი ნიჭის ადამიანები
არ შეიძლება დესპოტები არ იყვნენ,
ისინი მუდამგზის უფრო რყვინდნენ
ხალხს, ვინემ სარგებლობა მოჰქონდათ.

მათ გააძევებენ ანდა მოკლავენ, ციცი-რონს ენას მოაკრიან, კობერნიკს თვალებს დასთხრიან, შექსპირს ქვეებით ჩაქოლავენ, აი, შიგალოვის მოძღვრების დედაარსი! მონები თანასწორნი უნდა იყვნენ. უღესპოტიზმოდ არც თავისუფლება ყოფილა ქვეყნად და არც თანასწორობა. მაგრამ ფარაში კი თანასწორობა უნდა სუფევდეს“.

აშიაზე მინაწერი:

„შიგალოვიშჩინა უკვე აღარ არის გეგმა. არსებითად ის უკვე განხორციელდა. ჩაშუშობა ახლა ატმოსფერული მოვლენაა და გამორიცხული არ არის, რომ თვით ასტრალურმა სხეულებმაც ჩაშუშობა დაიწყონ. დესპოტიზმის გარეშე წარმოუდგენელია თანასწორობა, — დღეს სიტყვა „დესპოტიზმი“ „დიქტატურით“ უნდა შეიცვალოს... ერთში ცდება დოსტოვესკი: ციცირონს არ აჭრიან ენას, კობერნიკს არ სთხრიან თვალებს, არც შექსპირს ქოლავენ ქვეებით, — სამაგიეროდ ციცირონმა მარქსისტულად უნდა ილაპარაკოს, კობერნიკმა მატერიალისტურად ჭკრიტოს სამყარო, ხოლო შექსპირმა პროლეტარულად თხზას“.

მოქმედ პირთა შორის ვერხოვენსკი მუდამ საგანგებოდ იყო გამოყოფილი. ვერხოვენსკისთვის დამახასიათებელ ყოველ დეტალს ხაზი ესმებოდა. აშიაზე ცალკეული სიტყვები: ზან ირონია, ზან თანზობა, ზან წამოძახილი. სტავროგინი ეუბნება შატოვს: „ეგ ვერხოვენსკი ისეთი კაცია, გასაკვირი არ იქნება ყური ჰქონდეს ახლა მოდებული თქვენს კარზე ან არადა სხვას ასმენინებდეს“. ეს ადგილი ორჯერ იყო ხაზგასმული წითლად. ვერხოვენსკი ლიპუტინს მიმართავს: „თქვენ გეკინებათ, ლიპუტინ? მე კი ვციკი, მაგალითად, რომ გუშინწინ შუალამით საძინებელ ოთახში თქვენს ცოლს უჩქმიტეთ“. აშიაზე მიეწერათ: „ყოჩაღ! ყოჩაღ, ვერხოვენსკი!“ ციხიდან გამოქცეული ფედკა უყვება სტავროგინს: „იმან ერთი თუ თქვა კაცზე — სალაზანააო, სალაზანობის შეტს ვერაფერს დაინახავს იმაში. თუ თქვა, ბრიყ-

ვიო, მორჩა, მისთვის სულ ბრძოლა დაჩრება“. შენიშვნა: „ასე მოსდის მისთვის“. სხვა ადგილას დოსტოვესკის თვითონ მოჰყავს ფედკას სიტყვები ვერხოვენსკის შესახებ: „ის თვითონ შეთხზავს ადამიანს და მერე ასე ცხოვრობს მასთან“. შენიშვნა: „მოქმედებისთვის ეს საუკეთესო გზა უნდა იყოს“.

ლურჯად შემოებნაზე შემდეგი სცენა: კრება გაიხსნა. შიგალოვი წინასწარმეტყველის სეროზულობით იღებს სიტყვას: „ბატონებო, ვითხოვ რა თქვენს ყურადღებასა და, როგორც ქვემოთ დაინახავთ, თქვენს დახმარებას დიდად მნიშვნელოვანი საკითხის გადასაჭრელად, ჭერ შესავალს მოგახსენებთ“. უეცრად ვერხოვენსკი სტუდენტ გოგონას მიმართავს: „არინა პროხოროვან, მაკრატელი ზომ არ გექნებათ?“ „მაკრატელი რად გინდათ?“ თვალები ჭყიტა დიასახლისმა. „ფრჩხილების დაქნა დამაიწყდა, სამი დღეა ვაბირებ“, დაუღევრად თქვა მან, თან უშფოთვლად ათვალეერებდა თავის გრძელსა და ჭუჭყიან ფრჩხილებს. აშიაზე მიეწერათ: „ჰა, ჰა, ჰა... ის ქიმიურად სპობს პათოსს“.

ფანქრით განსაკუთრებით იყო ხაზგასმული ის სამი ადგილი, სადაც ვერხოვენსკისა და მამამისის, სტებან ტროფიმოვიჩის, შეხვედრაა აღწერილი. ვერხოვენსკი ცირკის ძალივით ექცევა საკუთარ მამას: კბენს, ეაწრავს, აჯავრებს, ამრახებს, აქეზებს, დასცინის. შთაბეჭდილება ისეთია, თითქოს ეს ყველაფერი სიბოროტით კი არ მოსდის, პირაქით — თითქოს უწყინარი ირონია იყოს ყოველივე. ლაპარაკი სტავროგინის დედაზე ჩამოვარდება, ვერხოვენსკი ურცხვად აცხადებს: „ოცი წელი ეამეკლუებოდი და დაჩვიე ამ სასაცილო რამეებს. მაგრამ ნუ სწუხარ, ახლა ასე აღარ იქნება; წარამარა იმას იძახის, მხოლოდ ახლა ამეზილა თვალიო“. მე პირდაპირ ვუთხარი, ეგ თქვენი მეგობრობა მარტოოდენ საკუთარი გულის ჭუჭყის გადმონთხევა იყო-მეთქი და სხვა არაფერი“. მამას, ეტყობა, ბრაზი ერე-

ვა, განრისხებულია. ვაქი უარესად აგრძელებს: „მუქთახორა იყავი, ანუ მონახლისე ლაქია“, და შემდეგ: „ვაპ, რამდენი ვიცინე, ძმაო, შენს წერილებზე“. და კიდევ ცოტა ხნის შემდეგ: „იცი, ბებერო, ერთი პირობა რომ კინაღამ ცოლად არ გამოგყვამ? შენი სიყვეყნით გაუშვი ეს შემთხვევა ხელიდან!“ იქვე საკუთარ მამას „სენტრიმენტალურ ტაქი-მასხარასაც“ კი უწოდებს. ამ სტილით განაგრძობს. მამას მეტის ატანა აღარ შეუძლია და ყვირის: „შვილი ხარ თუ არა ჩემი?“ ვერხოვენსკის მზადა აქვს ცინიკური პასუხი: „შენ უკეთ მოგეხსენება. თუმცა ყოველი მამა ასეთ შემთხვევაში თვალებს იბრმავებს“. „გაჩუმიდი!“ ყვირის აცახცახებული მამა, მაგრამ შვილის უტიფრობა უფრო შორს მიდის: „...მე ხომ საბუთი მოვანახე მაშინ. მთელი საღამო ჩემოდანში ვეძებე, ცნობისმოყვარეობამ ამიტანა. ნუ გეშინია, იქ პირდაპირ არაფერია ნათქვამი. ეს მხოლოდ დედაჩემის წერილია იმ პოლონელთან. თუმცა, დედაჩემის ხასიათი რომ ვიცი...“ ყველა ამ ადგილს ხაზი ჰქონდა გასმული და შენიშვნა ერთოდა: „არამზადობა დედ-მამის მიმართ“. „მშობლების ცოლ-ქმრობა პატივგაყრილია“. „თესლი და საშო შეგინებულა“. „თვით დაბადებია მასხარად აგდებული“. „როგორ მოგწონთ ეს გამოთქმები: „ძმაო“, „ბებერო“? „თითქოს უხარია კიდევ ამ ურცხვს, მეტიც: ლამისაა სჯერა, რომ მამასაც დიდად ახარებს ამით. არავითარი რიდი, არავითარი სირცხვილი. გაქსუებული თავხედობა“.

განსაკუთრებული ყურადღება ვერხოვენსკისა და კირილოვის საბედისწერო შეხვედრისათვის მიექციათ. კირილოვის ღმერთი — ან უკეთ, ღმერთის იდეა — აწვალებს. სხვაზე არაფერზე ფიქრობს. ერთთავად თავის ოთახში ზის და განუწყვეტლივ ჩაის სვამს. სამოვარი სულ თუხთუხებს: ჩანს, ჩაი ხელს უწყობს მის მედიტაციებს. არავინ იცის, საერთოდ თუ ჰკამს რამეს; მხოლოდ ჩაის სვამს და სიგიჟემდე იძირება ღმერ-

თზე ფიქრობი. მის სიგიჟეში, ყველაზე უფრო ნიალობის მარცვლები იმალება მისი გეგმების ბორძიკით გამოთქვამს, აზრებს — აბდაუბდად. იგი ღმერთს ებრძვის: „თუ ღმერთი არის, ყველაფერი მისი ნებაა და მისი ნებას ვერ გადავაღ. თუ არ არის, ყველაფერი ჩემი ნებაა და მოვალე ვარ ჩემი თვითნებობა გამოვავლინო“. მას ღმერთის განადგურება სურს, რათა თვითონ გახდეს ღმერთი. განადგურების ეს ნება ღმერთის უარყოფად ეჩვენება. „იცი, ღმერთი არ არის, და ის არ იცოდ, შენ თვითონ ღმერთი ხარ — ამაზე მეტი უაზრობა არ შეიძლება; ეს ნიშნავს, მაშინვე მოიკლა თავი. თუ იცი — მეფეთა მეფე ხარ და თავს არ მოიკლავ, სახელმორტყმულად იცხოვრებ. მაგრამ ერთმა კი, დიას, იმან, ვინც ბირველი მიხვდა ამას, უთუოდ უნდა მოიკლას თავი, თორემ ისე ვინ დაიწყებს და დაამტკიცებს?“ ეს მაგალითი კირილოვმა თვითონ უნდა აჩვენოს... ვერხოვენსკი ყურს უგდებს, თითქოს ინტერესით კვდებოდეს. სინამდვილეში სულ სხვას ფიქრობს. შატოვი არ არის სანდო, ეუბნება იგი საკუთარ თავს, შესაძლოა შეთქმულნი გასცეს. ამიტომ მისი გასაღება აუცილებელია. ძალიან კარგი იქნებოდა, თუ თავის მოკვლამდე კირილოვი ბარათს დატოვებდა, თითქოს მან მოკლა შატოვი — თვითმკვლელისათვის განა სულ ერთი არ უნდა იყოს ამისთანა რამ? დემონური თანმიმდევრობით აწვეთებს ამ გათვლილ ცივ აზრს კირილოვის აალებულ ტვინს. შეშლილი წმინდანისა და სატანური მზაკვრის საზარელი შეხვედრა. კირილოვი ატმოსფერულად გრძნობს ვერხოვენსკის რეპტილიურ არსებას. ზიზღისაგან კანზე ბუსუსებს აყრის. მაგრამ ბოლოს — თითქოს მარადიულობის წამის განცდის დროს მისგან თავის დახსნა ეწადოს — ნებდება და ვერხოვენსკის კარნახით წერს ბარათს. შემდეგ იწყება შემამარწყუნებელი, მეტაფიზიკური სცენა. კირილოვი წამოხტება, ხელს დაავლებს რვეოლერს, მეზობელ ოთახში გაუჩინარდება.

ვერბოვენსკი გაფაციცებით ელის გასროლას და შიშობს, ვითუ შეშლილმა თავისი გიჟური იდეა განავეითაროს და თვითმკვლელობა გადადოს. ბარათს კითხულობს, იცდის — გასროლის ხმა არ ისმის. მეტს ველარ ითმენს, საათს დახედავს: უკვე გვიანაა. ანთებულ საათელს იღებს, იმ ოთახში შედის, სადაც კირილოვი გაუჩინარდა, თან ეშინია: კიდევ ოცი წამი და საათელი ჩაქრება. ფრთხილად ენება კარის სახელურს; ოთახიდან ჩქამი არ ისმის. მოწყვეტილი ალებს კარს, ოთახს ანათებს. უეცრად ყვრილი მოეცემის, ვიღაც გამოენთება. ვერბოვენსკი ხურავს კარს და სახელურს აწევს. კვლავ სიჩუმე. შანდალს მაგიდაზე დგამს, რევოლვერს იღებს და ფიქრობს: ან სწორედ იმ წუთს შევედი, როცა სასხლეტზე თითი უნდა გამოეკრა, ან... იღვა და ფიქრობდა, როგორ მოვეკალი. რამდენიმე წამი. შემდეგ კვლავ ოთახს უბრუნდება: მარჯვენა ხელში რევოლვერი, მარცხენაში — საათელი. ფრთხილად ენება მარცხენა ხელით სახელურს. ის მოულოდნელად გაიტაცუნებს. მესერის, ფიქრობს იგი. ფეხის დარტყმით აღებს კარს, ოთახში შეიანათებს. საკვირველია: არც გასროლა, არც ყვრილი. მიმოიხედავს, ვერაფერი ამჩნევს. თავზარი ეცემა: ფანჯრიდან ხომ არ გადახტა? ხედავს, სარკმელი ღიაა. ახლოს მიდის: სარკმელში როგორ გაეტეოდა? მოტრიალდება, ერთბაშად შეძრწუნდება. ფანჯარასთან კარადაა, კარადასა და კედელს შორის კუთხეში კირილოვი დგას — გახევებული, თავით კედელს მიბჯნული, გარინდებული, საშინელი. ვერბოვენსკი დამნეულია, გული მაგრად უცემს. თავს დააცხრება გარინდებულს. შიში უფრო იზრდება. კაცი არ ინძრევა. სახეში მიანათებს და შეამჩნევს: კირილოვი რაღაცას მიშტერებდა; ეჩვენება, რომ გვერდულად უთვალთვლებს. საათელი რომ სახესთან მივტანო, რას იზამს ნეტავ? ფიქრობს ვერბოვენსკი. უეცრად ეჩვენება, რომ კირილოვს ნიკაპი აუცახცახდა და ტუ-

ჩებს ღიმილი უბრიცავს. რამეს მიხვდა? ვერბოვენსკის კანკალი აიტანს, მარცხენა ხელით მხარზე წაეთანება. კირილოვი თავს ჩაქინდრავს, ვერბოვენსკის სათელი უვარდება. სინათლე ქრება. უეცრად ვერბოვენსკი მარცხენა ხელის თითზე კბენას იგრძნობს. რევოლვერის ტარს ჩასცხებს თავში კირილოვს, ხელს გამოსტაცებს და ოთახიდან გაეარდება. მაგრამ ძახილი დაეწევა: ახლავე, ახლავე! ვერბოვენსკი გარბის, უეცრად გაისმის გასროლის ხმა, ვერბოვენსკი შედგება და ასანთს დაუწყებს ძებნას. პოულობს, კვლავ ანთებს საათელს, ოთახს ფანჯრის მხრიდან უბლოვდება. კირილოვი მკედარი გდია. ვერბოვენსკი გულმოდგინედ ათვალიერებს ყველაფერს, კიდევ ერთხელ გადააეღებს თვალს მაგიდაზე დაგდებულ წერილს. მექანიკურად გაელიმება და ფრთხილად გაძვრება სახლიდან.

მთელი ეს სცენა შენიშვნებით იყო აკრელებული: „ეშმაკი!“ „საფრთხოებულა!“ „უჩხულო!“

ამ შენიშვნებში, რომლებიც ვერბოვენსკის ეხებოდა, ხშირად იკითხებოდა უცხო სიტყვა „ჭულა“.

კიდევ ერთ ხაზგასმულ ადგილს ახლდა შენიშვნა. დამა ეუბნება სტავროგინს: „ღმერთმა დაგიფაროთ თქვენი დემონისაგან და... მალე დამიძებთ!“ სტავროგინი პასუხობს: „ო, რომელი ჩემი დემონი! ეს უბრალოდ პატარა, საძაგელი, საყმაწვილოიანი ჰინკაა, სურდოიანი, უხეირო!“ აშინაზე ეწერა: „ეს სურდოიანი ჰინკა ვერბოვენსკი უნდა იყოს“. კიდევ რამდენიმე ადგილას გაეკეთებინათ შინაწერი: „არა, ეს პატარა ჰინკა ჭულას ვერ შეედრება... არა, ჭულა ოთხმოცდათხუთმეტ ჭულას მისცემდა წინდაწინ... ჭულა სხვა ჭოშისაა. უხეირო? არა, ეშმაკის არც ერთი ქმნილება ასე სრულყოფილი არ ყოფილა...“

ბერზინი მთელი დამე ფურცლავდა წიგნს. არ უყვარდა დოსტოვესკი: არ ესმოდა მისი „ღმერთის ძიება“, ხოლო რუსული სულის უთავბოლობას მოთმინებიდან გამოჰყავდა. მაგრამ იშ-

როცა აბოში იშლება

ვიათად წაუკითხავს სხვა წიგნი უფრო დიდი ინტერესით. აქ რევოლუციის უარყოფას წააწყდა, რასაც შენიშვნები კიდევ უფრო ამკვეთებდა. ბერზინი, დაბადებით რევოლუციონერი, აღშფოთებამ მოიცვა. მაგრამ, როგორც გამოცდილი გპუ-ელი, კვალის მპოვნელი მძებარი ძალის სიხარულს განიცდიდა; გუშინათ ზედგობდა: კონტრრევოლუციონერი აღმოაჩინა. ნადავლი წინ ედო. მხოლოდ ერთი ვერ გაეგო: რას ნიშნავდა ეს „ჭულა“ და ვინ იგულისხმებოდა ამ სიტყვაში? ლამის ოთხ საათზე დაამთავრა წიგნის შემოწმება. დაწვა, მაგრამ არ დაეძინა. აქ რაღაც იმალება, ფიქრობდა ბერზინი, ჭულა ან სახელია, ან ფსევდონიმი. უეცრად რაღაცამ გაუნათა გახურებული გონება: სტალინის ქართული გვარი გაახსენდა — ჭულაშვილი. გაახსენდა, რომ ერთმა ქართველმა აუხსნა: „შვილი“ ქართული გვარების მაწარმოებელია. ბერზინი გაოგნდა. „ჭულა — სტალინი?“ ამ გაკვირვებაში შიშაც ერია: შეცდომა გამორიცხული ჩანდა. შემდეგ თავიდან შეუდგა ყველა ადგილის კითხვას, სადაც „ჭულა“ ეწერა. სადისტური გატაცებით კითხულობდა შენიშვნებს. ნამდვილად ისაა! ნამდვილად ისაა! იმეორებდა კბილების ღრკვიალით. ავტორს — არარევოლუციონერს — სძულდა ჭულა, ბერზინი — რევოლუციონერი — ვერ იტანდა სტალინს. უცნობი ავტორი და ბერზინი სადღაც უახლოვდებოდნენ ერთმანეთს, თუმცა ბერზინი ამას ვერ ამჩნევდა.

მეორე დღეს წიგნი გპუ-ში გააგზავნა შემდეგი წარწერით: „შენიშვნებში შიშველი კონტრრევოლუციისა!“ ჭულას შესახებ რაიმეს თქმას შორსმჭვრეტელურად მოერიდა. ტაბუს წინაშე ვარაუდებიც საშიშია, ფიქრობდა იგი. ესეც არ იყოს, ქართველებმა თვითონ უნდა ამიხსნან ის ქართული სიტყვა, დაამატა გუნებაში.

თამაზი ლევანთან მიიჩქაროდა.

მაინც რას ნიშნავდა პეტროვის შეკითხვა „ჭულას“ შესახებ? ნუთუ პეტროვმა გამოიძინო, რომ შენიშვნები დოსტოევსკის წიგნის აშვიგზე და ეს სიტყვაც თამაზს ეკუთვნოდა? თუ გამოიძინო, როგორ? კიბოს დაავადების პირველი ტკივილივით უჩველია პეტროვის შეკითხვამ. ლევანთან მიდიოდა, რადგან წიგნი მასთან ეგულებოდა. მგონი, ორი თვის წინ ვათხოვე, ფიქრობდა თამაზი. უნდა ეპოვნა ეს წიგნი. მივიდა, მაგრამ რა დაინახა: ლევანის ოთახი დაეღუჭათ. დიასახლისმა ამცნო, ლევანი ერთი კვირაა გპუ-ს საგამოძიებო ციხეში იმყოფებაო. თამაზი გაოგნდა. მერე ერთბაშად აუშუშავდა ტვინი: ალბათ ბინაში ჩხრეკა მოაწყვეს და წიგნი წაიღეს, გაიფიქრა და გაფიქრდა. პეტროვი ნამდვილად გპუ-შია, დასაკვნა მან. მაგრამ ნუთუ ერთი კვირა იკმარებდა წიგნის შესასწავლად და ყველაფრის დასადგენად? შეუძლებელია. დამშვიდდა, მაგრამ მხოლოდ წუთით. ერთხელ ამოტივტივებულმა ეკვმა აღარ მოახსენა: სწეულემა ღრმად იკიდებდა ფეხს. სად წავიდეს? ნატა მონიანბულოს? არ ივარგებს; ღრმად სწამდა: დაბნეული და ეკვებში ჩაფლული კაცი საყვარელ ქალს არ უნდა დაენახოს. ივანოვთან წავიდა. გზად აზრმა გაუელვა: იქნებ სულაც არ წაუღიათ წიგნი ან იქნებ სხვას ათხოვა? მაგრამ მხოლოდ წამით, მალევე დააწმუნდა ძველი ვარაუდის სისწორეში.

ივანოვი ამიერკავკასიის მთავრობის საინფორმაციო ბიუროში მუშაობდა, საზღვარგარეთული პრესის განყოფილებას განაგებდა. უბრალო კაცი იყო, მაგრამ თამაზზე უცნაურად მოქმედებდა: როცა ძალზე აღელვებული იყო, ივანოვთან შეხვედრა კმაროდა, რომ დაწყნარებულიყო. ახლა ინსტინქტურად ეძებდა ივანოვთან სიახლოვეს. სა-

ოცარია: თამაზი და ივანოვი არავის გაუცნია ერთმანეთისთვის. ოპერაში ეგონ პეტრის კონცერტი ტარდებოდა. შესვენებაზე ივანოვმა გვერდულად შეხედა თამაზს, გაუღიმა, რაღაც საქება-რი სიტყვა ჩაილულღულა პიანისტის მისამართით და ნაცნობობაც შედგა. უბერხულობას მხოლოდ თამაზი გრძნობდა, პირველი შეხვედრისთანავე მეგობრული ურთიერთობა გაიბა. ივანოვი ორმოცდაათს მიტანებული საშუალო ტანის თვალეციმიციმი კაცი იყო, ცარიელი ძვალი და ტყავი. საზე მუდამ უღიმიოდა, მაგრამ თუ დააკვირდებოდით, შეამჩნევდით: ღიმილი დიდ სვედას ფარავდა. რუს მოხეტიალეს ჰგავდა, კიდითკიდემდე რომ აქვს მოვლილი რუსეთის სივრცეები. ასეთ მოხეტიალეს ერთი ფუთა და ჯოხი აქვს მხოლოდ. გაჩერება არსად შეუძლია. ნაღველი მიედნება. ბინას ვერსად დაიდებს, ახალ-ახალი ადგილების ნახვა სწყურია, უცხო მხარე იზიდავს, იქნებ იქ იპოვოს, რასაც ეძებს. მაგრამ იქაც ვერ პოულობს და კვლავ ტოვებს ყველაფერს, უახლოესს მეგობარსაც. რაღაცას ეძებს, თვითონ არ იცის, რას: იქნებ საკეთარ თავს. არც სახლი აქვს, არც კარი. არც ცოლი ჰყავს, არც შვილი. დარდს ზშირად მზიარულემა უქარვებს, ხანდახან მაგრად უნდა დალიოს — მაშინ ბერ ვარლაამს ჰგავს, მუსორგსკის ოპერა „ბორის გოდუნოვის“ თაღლითს. ხანდახან რუსეთის უღრანი ტყეები და დიდი მდინარეები აფონდება — ასეთ წუთებში იზრდება და მძლავრდება.

ივანოვი შინ იყო; გაზეთის ამონაჰრებს ალაგებდა. თამაზი ტახტზე ჩამოქდა, მოფუსფუსე ივანოვს მიაჩერდა. ოთახი თავდაყირა იდგა, არაფერი იდო თავის ადგილზე, აქეთ-იქით გაფანტული გაზეთების ნაქუწები სრულყოფილ უწყისრიგობას განასახიერებდა. ივანოვმა პრიმუსი აანთო, ზედწყლით საესე ჩაიდანა შედგა და თამაზს მიუბრუნდა:

„ეს ამონაჰრები უფრო მნიშვნელო-

ვანია, ვიდრე ის, რომლებსაც სამსახურისთვის ვერებ“, დაიწყო მან. გახად ჩემთვის ვაგროვებ. მათში დაცული ცნობები მხატვრული წვრილმანებია, ერთგვარი იაპონური ტუშით მხატვრობა. აქ არის რაკურსი და ექსტრაქტი. შიგადაშიგ ანეკდოტებიცაა, დროის განწყობილების შესაფერისი. ნახეთ!“

თამაზმა ერთი ამონაჰერი აიღო. წაიკითხა:

„პოლიველში ვენებები აიშალა. კინო-ფურნალისტები მაყურებლებთან ერთად არჩევედ მნიშვნელოვან საკითხს: რა უნდა მოწიოს ეკრანის გმირმა — სიგარეტი, სიგარა თუ ჩიბუხი? სიგარა ასაკს მატებს, ამბობენ ერთნი, სადა, ბიურგერულ იერს იძლევა, ლუდს ენათესავება. სიგარა ცუდად ეწყობა სპორტს: მანქანის საკესთან სიგარას ვერ მოუხიდე. სიგარეტი კი ელეგანტური და სპორტულია, მისი მოწევა ყოველგვარ პირობებში შეიძლება. სხვები მაინც სიგარას იცავენ. სიგარეტი მოსაწყვენ, ბიჭურ გამომეტყველებას იძლევა, ამტკიცებენ ისინი. ლორდი ვერ იქნება სრულყოფილი სიგარის გარეშე. სიგარეტი პიროვნების წაშლაა, სიგარა — ინდივიდუალიზაცია. ერთი სახეობის სიგარას ეწევა ბანკირი ან წარმატებული ვეჟილი, ხოლო სულ სხვას — მუში, რომელიც ლუდში აზავებს სიგარის კვამლს. სწორედ ასევე, ლორდს სხვანაირად უჭირავს სიგარა, სულ სხვანაირად — ყსაბს. სიგარა მსახიობს სათამაშო მასალას აძლევს: სიგარა ისეთი რამაა, რასაც არტისტი შეიძლება დაეყრდნოს. ჭენიგს ისეთი ეფექტების გამოწევა შეუძლია სიგარით, როგორსაც სიგარეტი ვერეინ მიადწყევს. აი, ჩიბუხის თაობაზე კი პოლიველში ორი აზრი არ არის. ყველა თანხმდება, რომ ჩიბუხი უფრო მამაკაცურია და როლების უმრავლესობაში მას სიგარა ან სიგარეტი ვერ შეეცლის. კაებოი, განგსტერი, დეტექტივი წარმოუდგენელია ბიურგერული სიგარით ან დედაკაცური სიგარეტით.“

„ეს არის აწმყოს პრობლემატია“,

ლიმილით თქვა ივანოვმა. თამაზმა მეორე ამონაჭერი აიღო:

„ოქსფორდში დისკუსიის საღამოზე სპირიტუალიზმის გამოჩენილმა მკვლევარმა სერ ოლივერ ლოჯმა განაცხადა, რომ სიკვდილის შემდეგ დაამტკიცებს სულის უკვდავებას. მან კრებას გადასცა დალუქული წერილი, რომლის შინაარსი მხოლოდ მისთვისაა ცნობილი. სიკვდილის შემდეგ გარდაცვლილის სული კრებას გამოეცხადება და ზეპირად გადმოსცემს წერილის შინაარსს“.

„წერილის გახსნას ისტორიულ სხდომას მიუძღვნიათ“, რბილი ირონიით წარმოთქვა ივანოვმა. „მაგრამ სულელებთან შეხება სხვა გზითაც შეიძლება. აი, ეს ნახეთ!“

თამაზმა წაიკითხა სხვა ამონაჭერი:

„უკვე რამდენიმე კვირაა ტულუზის მახლობლად მდებარე დოეს ფერმაში ერთი ფრანგი გლეხის ოჯახს მუდმივ მღელვარებაში ამყოფებენ აჩრდილები. დახმარებისათვის პოლიციას მიმართეს. „ინტერანსიყენმა“ ისარგებლა ვითარებით და რადიორეპორტაჟი მოამზადა. ცნობების ყველაზე ნეიტრალური მომწოდებელი იმის შესახებ, თუ რა ხდება ღამით ფერმაში, შეიძლება იყოს მხოლოდ მიკროფონი, ამტკიცებს გაზეთი. წუხელ პარიზიდან შემთხვევის ადგილზე სამი რადიორეპორტიორი გაემგზავრა. ტულუზის რადიოსადგურის მეშვეობით ფერმაში დააყენებენ მიკროფონებს, რომლებიც აჩრდილთა ყოველგვარ ხმაურს გადმოსცემენ, თუკი შიში რადიოსაც არ აიტანს“.

„ან კიდევ ეს!“ ივანოვმა სხვა ამონაჭერზე მიუთითა.

თამაზმა წაიკითხა:

„ქალბატონი X, რომელიც აღხაზან გაპყვია ცოლად ერთ პარიზელ ქვრივს, დაეინებით მოითხოვენ სასწრაფოდ განქორწინებას. განქორწინების მოტივი შემდეგია: პირველი ცოლის სული მის მოსვენებას არ აძლევს. ქვრივი თავგადაკლული სპირიტისტიკა. საღამოობით ნაპოლეონს ესაუბრება, კონსულტაციებს იღებს სპინოზასგან და ლუდოვიკო

XIV-ის ციტატები მოჰყავს, ყოველთვის ნებში ასტრალურად დაუკავშირდება მათ რველ ცოლს. ამით დაიწყო მეორე ცოლის ტანჯვა-წამება. მბრუნავი მაგიდა აღარ ჰყვება ნაპოლეონის განცდებს აუსტერლიცის გამო. პირველი ცოლი ჭიუტად აკაყუნებს: თქვენ საეგზორისად არ ზრუნავთ ჩემს ქმარზე, მას კარგი ჭამა უყვარს, თქვენ კი ღმერთმა იცის რაით კვებათ. სული საშინელი სასჯელითა და მოახლოებული სიკვდილით ემუჭრება თავის მეგვიდრეს“.

„აი, თანამედროვეობის კიდევ ერთი ახალი პრობლემატიკა“, თქვა ივანოვმა. თამაზმა წაიკითხა:

„პოლიედში გამხდარი ქალები მოდაში აღარ არიან. დღემდე პოლიედის ესთეტიკური კანონები „გაძვალტყავებულობას“ ითხოვდნენ; რვა ათას ახალგაზრდა ქალს მხოლოდ ერთი საზრუნავი ჰქონდა: 500 გრამიც კი არ უნდა მოემატებინა წონაში. ახლა საქმე სხვაგვარადაა. კონტრაქტში, რომელიც ერთმა დიდმა ფირმამ დაუდო ინგლისელ მსახიობ ქალს ურსულა ჯენს, არის პუნქტი, რომლის მიხედვითაც მსახიობი ვალდებულია გადაღებების დაწყებამდე სულ ცოტა 2,265 კილოგრამი მოემატოს. პოლიედის გაზეთები საესვა კატასტროფული ცნობებით კონოვარსკელავთა წონის შესახებ. ჯენიტ ჰეინურთმა ბოლო აწონვაზე მხოლოდ 44,4 კილოგრამს მიაღწია. 1,62 მეტრი სიმაღლის ჯოან კრაუფორდმა სასწორზე 49,8 კილოგრამი აჩვენა. წონაში მომატების სპეციალისტი ექიმი, რომელიც თავის სამსახურს გეთავაზობს, კვირაში 600 გრამის გარანტიას იძლევა“.

„რით არ არის ეს ინდოელთა აკაშას ქრონიკა?“ თქვა ივანოვმა. „ახლა ეს ნახეთ: ახალი მითოლოგია!“

თამაზმა წაიკითხა:

„პარტიუმერიის ყველა ფაბრიკანტი, რომელსაც თავისი ახალი საქნის რეკლამა სურს, მიმართავს ნიუ-იორკის ფირმას „ცნობილი სახელები“.

„რა ეღირება გრეტა გარბოს რეკლამა?“ გააჩნია გაზეთს. „სატერდეი ივ-

ნინგ პოსტში“ პირველი ფოტო 10000 დოლარი, შემდეგი ფოტოები — 5-დან 6 ათას დოლარამდე. „კონსტანს ტელმეჯისა?“ „ერთჯერადი რეკლამა 6000 დოლარი — კინომსახიობის ფოტო ნებისმიერ პოზაში და პირადი რეკომენდაცია თქვენი ნაწარმისა“.

„ყოველივე ამის შემდეგ კიდევ ამტკიცებენ, მითოსი გაქრაო“, წარმოთქვა ივანოვმა ღიმილით. „არა, ის არ გაქრალა, უბრალოდ სხვა ფორმა შეიძინა“.

ერთ ამონაჭერში თამაზმა მარინეტის სახელი შენიშნა, წაიკითხა:

„ბუდაპეშტში ჩამოვიდა იტალიის აკადემიის მდივანი, ფუტურისმის ფუტემდებელი მარინეტი. იტალიელმა სტუმარმა აკადემიის სააქტო დარბაზში, რჩეული საზოგადოების წინაშე გამართა მოხსენება. მარინეტი ტრიბუნაზე ავიდა და წაიკითხა თავისი ლექსი „ფოქსტერიერ პინჩერის ყოველდღიური ცხოვრება“. პოეტი შეეცადა ძალად გარდასახულიყო, ძალის ზმისათვის, მისი მოძრაობებისა და თავისებურებებისათვის მიეზამა. იგი ხტოდა, ოთხფეხივით ზოხავდა, ყუფდა, წყმუტუნებდა. ბოლოს მიზამვამ უმაღლეს წერტილს მიიღწია: მან ძალის ის მოძრაობავე გაიმეორა, რომელიც ქუჩაში სრულდება და სლომათა დარბაზს მთლად არ შეჰფერის“.

„ამ შემთხვევაში საკუთარი თავის გამასხარავება ხომ სამყაროს გამასხარავებას ნიშნავს?“ გაიკვირვა ივანოვმა. „ქეშმარიტად, მსოფლიო გასულელდა“.

თამაზმა სხვა ამონაჭერი აიღო:

„ერთი მდიდარი სახლის მეპატრონე კოლინზ ვესტ-ვიჩინიდან გუშინ ნიუ-იორკში ჩამობრძანდა. მან მოინახულა ყველაზე განთქმული კბილის ექიმი და სთხოვა კბილები ჩაესვა მისი კატისათვის. კატა ათ წელზე მეტისაა, არც ერთი კბილი აღარ შერჩა და მხოლოდ ფაფის შეთქველფადა შეუძლია. კბილის ექიმი შეეცდება „მოაგვაროს“ ეს საქმე“.

„ხომ გითხარით, მსოფლიო გადაიარია-

მეთქი“, წამოიძახა ივანოვმა შესამჩნევ სიხარულით. „კატის საწინააღმდეგე სრულებით არაფერი მაქვს, პირიქით, ძველი ეგვიპტელებივით თაყვანს ვცემ მას. მაგრამ მისთვის ხელოვნური კბილების ჩასმა მაინც სხვა რამეა, თანაც მაინცდამაინც ასეთი კრიზისის დროს“.

თამაზმა ამონაჭერების თვალთვრება განაგრძო.

„სამხრეთ საფრანგეთში ერთ ფრანკორუსულ კლუბში ყოველ საღამოს შეხვედებით სამ კაცს, რომლებიც სერიოზული გამომეტყველებით უსხედან მაგიდას და რიგრიგობით არიგებენ კარტებს, თითქოს ბრიჯს თამაშობდნენ. მაგრამ მხოლოდ არიგებენ, ნახულობენ და ისევ ურევენ ხელახლა დასარიგებლად. და ასე უსასრულოდ. რამდენიმე თვის წინათ ვაზეთში ლონდონიდან მიღებული სენსაციური დებეშა გამოჩნდა: ბრიჯის ერთმა მოთამაშემ წინასწარ ბრმად გამოაცხადა დიდი შლემი ყვავსა და გულში. კარტი დარიგდა და მას ხელში ცამეტი მომგებიანი კარტი აღმოაჩნდა. მათემატიკოსთა გამოანგარიშებით ასეთი რამ ორ მილიონ შემთხვევაში ერთხელ შეიძლება მოხდეს. ზემოთ ნახსენებ მოთამაშეებმა დანახლავდნენ: ერთი ამტკიცებს, რომ საოცარი შემთხვევა განმეორდება, დანარჩენი ორი საპირისპიროშია დარწმუნებული. და ამგვარად უსასრულოდ თამაშობენ“.

„ესეც აქაშაა. გონიერება გაქრა — ასე უნდა გავიგოთ ეს ცალკეული შემთხვევები“, თქვა ივანოვმა. თამაზი რვეულს ფურცლავდა.

„იი, ეს წაიკითხეთ“, უთხრა ივანოვმა, „მსოფლიო ლიტერატურის უმოკლესი ნოველა“.

თამაზმა წაიკითხა:

„საიეკვაო მარათონი ნიუ-ჯერსიში. შესვენებაზე საიეკვაო წყვილი — ჯონ ბერჩი და მისი მეუღლე ელენი — საბანაოდ გაემართნენ პლაჟზე. ძლიერმა ტალღამ ისინი სილარმისკენ გაიტაცა. ჯონ ბერჩმა სწრაფად იწყო ჩაძირვა, კოლი გადაარჩინეს. ერთი საათის შემ-

დღე ელენ ბერჩი, მეუღლის დაკარგვის მიუხედავად, კვლავ ცეკვას შეუდგა. „ახლა რომ მივატოვო მარათონი, ქმრის დასამარბ ფულს ვერსად ვიშოვნი“, განმარტა მან. ეს მოხდა მარათონის ორმოცდამეთექვსმეტე დღეს“.

„ასეთ ნოველას ჩეხოვიც ვერ დაწერდა“, თქვა ივანოვმა. „მასში ყველაფერია: საცეკვაო მარათონის სიგიჟე, სიცოცხლის ზედაპირული გაგება, უცულობა, არატრაგიკულობა. მსოფლიო ნამდვილად იცვლება“.

თამაზმა ფურცელა შეწყვიტა, თავი ჩაიკლა, ჩაფიქრდა.

„კიდევ ერთი პატარა ისტორია“, აღმოხდა ივანოვს, „ეს თქვენ მოგიმზადეთ საგანგებოდ“.

თამაზმა წაიკითხა:

„მოხსენება, რომელიც 1932 წლის 6 აგვისტოს გააკეთა კარდინალმა, მთავარეპისკოპოსმა ფონ ფაულჰაბერმა, ეკლესიისა და ტექნიკის შესახებ: „რადიოსადგურსა და მის გამამდიერებლებს ვუმაღლით, რომ სახარების ცხრანეტარების მსგავსად დღეს ფერღობებზე გამწკრივებულ ათასებს სწვდება ქადაგების სიტყვა ღვთისმსახურების დროს... ვატყავნი, რომელიც დიდი ხანია² ცნობილია თავისი ობსერვატორიით, დღეს მარკონის ფირმის რადიოსადგურს ფლობს, რომლითაც ყოველ კვირადღესა და დღესასწაულებზე ერთ ჰომილიასა და ლიტურგიულ პარაჯლის გადასცემს. სამების დღესასწაულზე გადაიცა ეპისტოლე 31 ენაზე. აქ განახლდა სამების ენობრივი სასწაული, ტექნიკამ ხელახლა გაგვინათა Una Sancta რადგან პაპმა, რომელიც განგებამ მოუვლინა ახალ დროებას, რადიო ღვთის საუფლოს დესპანად აქცია. კრიტიკემ ეთერის ტალღებზე გაიარა, როგორც გალილეის ზღვის ტალღებზე დადიოდა ერთ დროს. ეს იყო მსოფლიოს ისტორიული წამი... წავიდა ის დრო, როცა ეკლესიის ქონგურებზე მალა არაფერი მოჩანდა ირგვლივ მთელს ქვეყანაში. ტაძრების გუმბათების გვერდით დღეს დიდი სადგურების ზეაღმართული

ანტენებიც შორიდან მოჩანს, ცაგულის³ ხმა პაელეს ღრმაზროვნულ⁴ მხატვრულ ყველაფერი თქვენ გეკუთვნით... ეკლესია მოგწოდებთ სათანამშრომლოდ ახალი ტექნიკის გასაუმჯობესებლად“.

თამაზი გახევებული იქდა. მის მაღალ შუბლზე დარდი გროვდებოდა.

„ასეთ რამეს არ მოელოდით?“ დუმილი დაარღვია ივანოვმა. „ტექნიკამ კათოლიკური ციტადელიც კი აიღო იერიშით, არა? როგორ მოგწონთ ამ კარდინალის სიტყვა? რიტორიკაში ძალიან გაწაფული ჩანს, მარჯვედ მოპყავს პარალელები, არც პათოსი აკლია. ეს ადგილი როგორ მოგწონთ: „აქ განახლდა სამების ენობრივი სასწაული, ტექნიკამ ხელახლა გაგვინათა Una Sancta“.

„ქმარა!“ მკვეთრად შესძახა თამაზმა. ივანოვი პირდაღებული მიაჩერდა; სახეზე ირონიის კვალიც აღარ აჩნდა. თამაზს ბრაზი უქმუნხიდა შუბლს.

„დავიჭეო, ტექნიკის წინააღმდეგი ხართ?“ იკითხა შეშინებულმა ივანოვმა.

„არა“, უბასუბა გულმოსულმა თამაზმა.

„მაშინ ვერ ამიხსნია თქვენი უგუნებობა“.

„ტექნიკა მაკეთნებელი რამ არის. მე მესმის განაყოფიერება მიწისა, რომელიც არსებას წარმოადგენს ჩემთვის. იდუმალია მისი ბნელი წიაღი, რომელსაც მზე ეხება. მაგრამ ერთი წამით დაფიქრდით — განა დღეს ტექნიკა ანაყოფიერებს მიწას? არა, აქ მხოლოდ ძალადობაა, გაუპატიურება“.

„განაყოფიერებასა და გაუპატიურებას შორის საზღვრის გავლება ძალზე ძნელია“.

„უთუოდ. მაგრამ გაუპატიურების გრძნობა მაინც რჩება. ტექნიკით აღჭურვილი ადამიანი კოსმოსურ დინებაში ეჩრება და მის რიტმს არღვევს. მისისიზის ნაკადებიდან განუზომელი ენერჯიების მიღება შეგვიძლია, მაგრამ საკითხავია, სამყაროს რიტმის შესაბამისად თუ ვიყენებთ მათ.

ადამიანი თანება არსებაა და ამ შემთხვევაში მათს არასწორად გამოყენებას შეძლებდა“.

„და ამიტომ არ გსურთ ტექნიკამ დაარღვიოს ღვთისმსახურება?“ ჩუმად ჩაიციხა ივანოვმა.

„რასაკვირველია!“ ცივად უპასუხა თამაზმა.

„არც ელექტროგანათება გსურთ ეკლესიაში?“

„არც ეგ“.

„ცვილის სანთელიც ტექნიკაა“.

„ცხადია, მაგრამ სხვაგვარი. აქ ჯერ ყვავილებია, რომლებსაც დედამიწის მკერდი შობს და კვებავს. შემდეგ ფუტურები, რომლებიც ყვავილებიდან წოვენ ნექტარს და თავს ამზადებენ. ბოლოს ადამიანი, რომელიც ცვილისაგან სანთლებს ჩამოჭნის. აქ არის მოწიწება, რიდი და სიყვარული მიწის მიმართ. აქ მთელი პროცესი ლოცვაა თვითონ. განა შეიძლება ელექტრობა სანთლებს შეეძაროს? სანთელი ცოცხალია: ის იწვის, ღნება, წვეთავს, კვდება. იგი ნამდვილი ლოცვაა“.

„მაშ რადიოთი გადაცემულ ღვთისმსახურებას მადლი არა ჰქონია — ასე უნდა გავიგოთ?“ დაიჩურჩულა ივანოვმა, სევდამორეული ჩანდა.

„არა აქვს“, უპასუხა თამაზმა. „რადიო სივრცის დაძლევის ნიშნავს, მანძილის შემცირებას. აქ კი, ლოცვისას, ის კიდევ უფრო აგრძელებს მანძილს. მე ღმერთსა და ადამიანს შორის არსებულ მანძილს ვვლახებ. არა, რადიოთი გაშუალებული ლოცვა ღმერთთან არ აღწევს. ლოცვა უფრო პირადული რამ არის“.

სიჩუმე ჩამოწვა. ივანოვს სახე მოეღუპა. თამაზმა ჩუმად თქვა:

„მაგრამ თქვენ ამას ვერ გაიგებთ, ვერასოდეს!“

ღუმული დამორღუნველი შეიქნა.

ივანოვი კომუნისტი არ იყო, მაგრამ თამაზზე ისეთი კაცის შთაბეჭდილებას ახდენდა, რომელსაც ღმერთის იდეა დიდად არ ტანჯავს.

თამაზი თავჩაქინდრული იჯდა. ივანოვი ენთო.

უეცრად უხმოდ გაიღელა თამაზმა პატარა ოჭროს ჯვარი შეამჩნია. გაკვირვებისაგან ენა მუცელში ჩაუვარდა.

სიჩუმე რამდენიმე წუთს გაგრძელდა.

„გაკვირთ, არა?“ დაარღვია ღუმული ივანოვმა.

თამაზი მიაჩერდა ივანოვს, რომელსაც ახლა სახე გაანათებოდა.

„თქვენ ალბათ გახსოვთ ალექსანდრ ბლოკის „თორმეტის“ დასასრული?“ დაიწყო ივანოვმა. „იქ წითელარმიელები ქრისტეს მეთაურობით მოაბიჯებენ. შემაძრწუნებელი დისონანსია, ხომ მართალია? ასეც იგებდნენ ამ პასაჟს. პოეტის წერილებიდან ჩანს: მას თვითონ არ ესმოდა იგი. რაღაც აუხსნელი, უცნაური რამაა. ბლოკი არა ჩვეულებრივად გულწრფელი ლირიკოსი იყო, სიყალბე მასთან ვერ შეიპარებოდა. ქრისტეს გამოცხადება აქ აუხსნელია; მაგრამ მცდარი არ არის“.

„შესაძლოა“, წაიჩურჩულა დარბილებულმა თამაზმა.

„ხოლო მე ვებრძვი ჯვარს და ამავე დროს ვატარებ მას“, დაასრულა ივანოვმა.

თამაზმა შეხედა ივანოვს; დარდს დაეჩრდილა მისი სახე, თუმცა შიგნიდან შეუქი ეფინებოდა. თვალები ცოტა დაწყლიანებოდა, ხმა შეცვლდა. ისე ჩანდა, თითქოს თამაზს მიახლოებოდა. საზღვარი, რომელიც მუდამ არსებობს ორ ადამიანს შორის, გაჭრა. ივანოვს გული სულ უფრო ენთებოდა.

„იცი, რა?“ კვლავ წამოიწყო ივანოვმა. „ყველაფერი, რაც საბჭოეთში ხდება, ხდება ყველგან. ნუ გაკვირთ. მიწისქვეშა დინებები აიღეთ, ისინი ყველგან ერთნაირია: ჩვენთან, ევროპაში, ამერიკაში. ჩვენთან ღმერთის წინააღმდეგ იბრძვიან, მისი მოკვლა სურთ. ამერიკასა და ევროპაში რაღა ხდება? იქ არ კლავენ ღმერთს, იქ იგი თავისით კვდება. ღმერთი მუდმივი წვაა. იქ, სა-

საქ. სსრ კ. მარქსის სახ. საბ. რესპუბ.

დაც კარდინალი ფაულჰაბერი ჭადაგებს, მკვდარი ფერფლია... როცა ჩვენთან ვინმეს კლავენ, ეს დანაშაულია, მაგრამ არა ცოდვა. მორალური კანონი ძირფესვიანად აღმოფხვრილია. ევროპასა და ამერიკაში? იქ უკვე კარგა ხანია ამორალური სულისკვეთება სუფევს... ჭალი ძველ დროში საიდუმლოს წარმოადგენდა, სქესის წინაშე რიდი შეფობდა. ამაში კოსმიური სუნთქვა ისმოდა. ახლა კი? ჩვენთან, ევროპასა და ამერიკაში, ეს საიდუმლო ჩანასახშივე მოშთობილია. რიდი სრულიად გაქრა. იქაც და აქაც სიყვარული ფიზიოლოგიური ხლომილება, მეტი არაფერი... ჩვენთან მხოლოდ ერთი შეძახილი ისმის: „უნდა დავეწიოთ და გავუსწროთ ამერიკას!“ დაიწყო შეჯიბრი მანქანის კულტში. ამ შეჯიბრში არც ევროპას და ამერიკას სურთ ჩამორჩენა. იქ ჭეჭა-ჭუხილის დატყვევებით შეიდიდან რვა მილიონამდე ვოლტის მოპოვებას ახერხებენ ატომის დასაშლელად — ალბათ ტექნიკის გულისთვის... იქ რაციომ დაიპყრო სოციალური ყოფა. ჩვენთან დაგვეგვა ისე შორს წავიდა, ლამისაა კერძო ცხოვრებაც გამოთვლას დაექვემდებაროს... იქ სპორტსა და კინოზე ირევიან: ჩაიხედეთ მათს გაზეთებში. ჩვენთანაც ასეა... იქაც და აქაც იგივე ხდება. თუ ერთი სიტყვით შევაჯამებთ ამ პროცესს, ეს იქნება: ღმერთის განდევნა სამყაროდან. ეს მოქმედება რენესანსში იღებს სათავეს, დღეს მის ნაყოფს ვიმკით, ახალი ადამიანი იბადება, უღმერთო. მისთვის არ არსებობს საიდუმლო. არავითარი რიდი, არავითარი მოწიწება, არავითარი მისტიკა. შიშველი ყოფიერება, ნივთიერი: არსად მეტაფიზიკური, ფესვებშიც კი არა. ეს არის ჩვენი ახალი თაობა. შეადარეთ იგი ამერიკულს — მხოლოდ „მინუს“ ნიშანი დაუსვით წინ გარეგნული მხარის მოსაწესრიგებლად — და ვერავითარ განსხვავებას ვერ პოვებთ მათ შორის, ორივენი ერთი წრიდან მოდიან. ღმერთის

ამოძიარკვა ყოფიერებიდან — ესაა ჩვენი კულტურის ახალი მიჯნა“.

ივანოვი შეჩერდა. თამაზი თავჩაქინდრული იჭდა. პატარა მაგიდაზე მდგარი საფერფლე სიგარეტის ნამწვევით გავესებულიყო. ჩაიდანში წყალი აღარ იყო: ივანოვი განუწყვეტლივ სვამდა ჩაის.

„კიდევ ხომ არ დალევთ, სიმოვნებით ავადუღებ წყალს ხელმეორედ“, მიმართა თამაზს.

„გმადლობთ“, უბასუბა თამაზმა.

„იქაც და აქაც იგივე ხდება“, დაცხა ივანოვმა. „განსხვავება ისაა, რომ რუსეთის მიწაზე დავარდნილი თენსლე უკიდურეს ფორმებს იძენს“.

თამაზი ყურადღებით უგდებდა ყურს. გრძობდა, ივანოვი არ ტყუოდა. მისი დუმილი თანხმობა იყო მხოლოდ. ივანოვს ეს არ გამოჰპარვია, ამიტომ გზნებით ლაპარაკობდა. თამაზს მხოლოდ ის აოცებდა, რა ელვისებურად ეცვლებოდა ივანოვს სახის გამომეტყველება: თვალები სიღრმეში იძირებოდნენ, რალაც ბუნდოვან შუქს აფრქვევდნენ. „ეს კაცი შიგნიდან იწვის“, გაიფიქრა თამაზმა. ვერ გაეგო მხოლოდ, რა კავშირი უნდა ყოფილიყო მორწმუნესა და უღმერთოს შორის. ივანოვს აღმური ედებოდა: თითქოს სხეულებრივი სულიერში გადადიოდა. ამ აღისთვის გამყოფი ზღვარი არ არსებობდა, ყველაფერში იჭრებოდა, ყოველივეს მსველაფდა. ივანოვმა თამაზის ფიქრი გამოიცნო.

„თქვენ გიკვირთ, რომ მე, მორწმუნე, ამ განღმერთებას მხარს ვუბამ“.

თამაზმა თავი დააქნია.

„ეს პროცესი მიწისქვეშა დინებაა“, განაგრძო ივანოვმა. „უღმერთობა ავადმყოფობაა, ხოლო სნეულისათვის კრიზისია აუცილებელი“.

„მაშ უკეთესია, თუ ეს კრიზისი დაჩქარდება“, დაუმატა თამაზმა.

„ღიახ! ის უნდა დაჩქარდეს“.

„როცა ადამიანი ბოლომდე გააშიშვლებს თავს, სულ მთლად უღმერთო გახდება, მაშინ უნდა წარმოიშვას მას-

„ში დიდი მწუხარება დაკარგული ღმერთის გამო?“

„უთუოდ“.

„მანამდე კი?“

„მანამდე ღმერთი საიდუმლოდ დარჩება ცალკეულებში. აი ახლაც, ამ წუთს რომელიმე მიტოვებულ სადგურში შეუმჩნევლად იღვწის ის უსახელო. მე ვხედავ ამას, მე ვიცი ეს“.

ახლა ივანოვი ცეცხლის ალიდა იყო მხოლოდ. თამაზი ყველაფერს ბოლომდე ვერ ჩაწვდა, მაგრამ ხმის ამოდებას ვერ ბედავდა. ივანოვი აღამიანს არ ჰგავდა, თვალელებში არამქვეყნიური ნაპერწყალი ენთო.

„მე განზე დგომა არ შემიძლია, თუნდაც ჩემი ნების გარეშე. მე ღვთისმკვლელებს ვურთდები, ცოდვილთ. მე მათი ცოდვაც უნდა გავიზიარო საყოველთაო ხსნის გულისათვის. არა, ბლოკის ლექსის დასასრული სწორია. არ შემიძლია ამის გამოთქმა, მაგრამ ვგრძნობ. ბრძოლა ჩერის წინააღმდეგ ასეთი ბრძოლაცაა, ჭვარცმა, ნამდვილი ჭვარცმა“.

ივანოვს გული აუჩუყდა. შიგნიდან მომავალი ცრემლები სადღაც მასშივე გაეხიზა. თავი ჩაქინდრა და იატაკს მიანატრდა.

თამაზმა საათს დახედა, ღამის თორმეტის ნახევარი იყო. წამოდგა. „მწერალთა ყრილობის ბოლო სხდომა გავაცდინე“, წარმოთქვა ჩუმად.

ივანოვს არ უპასუხია.

თამაზი გამოემშვიდობა. ივანოვი აღგა, უეცრად გადაეხვია და მკერდზე აკოცა. თამაზი აღელვებული გამოვიდა ქუჩაში.

თებერვლის ქარი ქროდა. ქარშილა იგრძნო თავისი დარდი, ივანოვის აღმურმოდებული სახე არ შორდებოდა. ვინ არის იგი? ეკითხებოდა საკუთარ თავს. მხოლოდ ერთი პასუხი არსებობდა: წამებული, სიგიჟემდე გატანჯული. უეცრად რუსული სექტა გაახსენდა, რომელიც ქადაგებდა: ცოდვილი უნდა გიყვარდეს, მაგრამ ის რომ გიყვარდეს, თავად უნდა შესცოდო, უნდა

დამდაბლდე, დაეცე, მას გაუტოლდე. ალბათ იმ სექტის სული ცხოვრობდა იქვე, ჯაცში, ფიქრობდა თამაზი. მანამდე იყო: ეს აწეწილი აღამიანი სიმშვიდეს გვრიდა. თამაზი ახლაც სიმშვიდეს გრძნობდა. შინ მოვიდა. ეჩვენებოდა, რომ არ მოშორებია ივანოვს. დროდადრო ტვინს ის სიტყვა უმღვრევდა: „ჭულა“. ეს იყო 23 თებერვალს, ღამით. იმავე ღამეს, ერთი ვერსის მოშორებით, ბერზინი გულდასმით სწავლობდა თამაზის შენიშვნებს წიგნის ამიგბზე და ეს უცნაური სახელი მასაც აწვალებდა.

X

ყველა საზღვრის წაშლა

მეორე დღეს თამაზმა შეიტყო: მწერალთა ყრილობა ჩერ არ დამთავრებულიყო. დღის წესრიგის თითქმის ყველა საკითხი ამოწურათ, მაგრამ 24 თებერვლისათვის მიინც შემოწინაბათ რაღაც. თამაზი სხდომაზე დასწრებას დაეჩქარა: გუშინდელი გაცდენით შექმნილი შთაბეჭდილების გაქარწყლება თუ უნდოდა. დაინიშნა არჩევნები, მიიღეს გადაწყვეტილებები, თავმჯდომარემ ყრილობა დაბურულად გამოაცხადა. დასაშლელად მზად იყვნენ, როცა ერთმა ახალგაზრდა კომუნისტმა პოეტმა სიტყვა ითხოვა. დარბაზში მოძრაობა შეწყდა. პოეტმა დამსწრეებს აცნობა: ხვალ საქართველოს გასაბჭოების დღეა, ამ საღამოს ტფილისის საბჭო ზეიმით აღნიშნავს ღირსსახსოვარ დღეს და მწერალთა დელეგაციის მილოცვას მოელისო. მთელს დარბაზს შემფიქრებლისა და გაწვილების ტალღამ გადაუარა ერთბაშად. ყველასათვის ცხადი გახდა, რატომ გაწვლეს ყრილობა 24-მდე. ქართველი მწერლები ღოი-ალურად იყვნენ განწყობილი საბჭოების მიმართ — ეს ღოილობა ყრილობაზეც საკმარისად დადასტურდა —, მაგრამ 25 თებერვალი არ უყვარდათ. საქართველო გასაბჭოვდა არა შინაგანი გადატრიალებით, არამედ — და ეს გაანასხვავებდა რუსეთისაგან — ძალდატ-

ნებით: ბოლშევიკური მე-11 არმიის მიერ. დამარცხებულმა საქართველომ საბჭოთა სისტემა მიიღო. მართალია, ქართველ მწერლებს ძალიან არც მანამდელი მთავრობა უყვარდათ — განსაკუთრებით დამარცხების შემდეგ — მაგრამ დამარცხება მაინც დამარცხება იყო, ამ შემთხვევაში ეროვნული ტვივილი. თითქოს გულში ეკალი შეესოო, ყველა მოღუშული იდგა და უხალისოდ იცდიდა. „აირჩიეთ დელეგაცია!“ დაიძახა ერთმა. „რამდენი კაცი?“ „თორმეტი“. არჩევას შეუდგნენ. დელეგაციაში ყველაზე გამოჩენილი მწერლები უნდა შეეყვანათ. ვინც ასეთთა რიცხვს არ ეკუთვნოდა, ამ წუთს ძალიან ხარობდა. არჩეული შორის მოხვდა თამაზი. დელეგატები თანამოძმეთა ცოცხალი წარმომადგენლები იყვნენ, მაგრამ ამოჩრჩეულები ამას ვერ გრძნობდნენ, პირიქით: თავისუფლად ამოისუნთქეს იმ განუზომელი ბედნიერებისაგან, რომ რჩეულთაგან შორს იდგნენ.

დელეგაცია ოპერის თეატრისაკენ წავიდა, სადაც საზეიმო სხდომა იმართებოდა. „კალეს მოქალაქენი!“ დაიხურჩულა ერთმა, ყველას უსიტყვოდ გადაედო. დადამბლაგებულებივით დგამდნენ ნაბიჯებს, თეატრს მიუახლოვდნენ. ახალი კითხვა წამოიჭრა: ვინ გამოვიდოდა სიტყვით? ყველა უარს ამბობდა, რას აღარ იმიზეზებდნენ. ახლა ყველა სხვას ასახელებდა უკეთეს ორატორად. ამა სობაში ცნობა მოვიდა, ერთ ლოჯაში სტუმრები — უცხოელი ჟურნალისტები — სხედან და სასურველია, რომელიმე დელეგატი მათ უცხო ენაზე მიესალმოსო. ვინც უცხო ენები არ იცოდა, შვებით ამოისუნთქა და უფრო თამამად ალაპარაკდა. ყველამ თამაზი დაასახელა, რადგან ყველაზე უკეთ იცოდა ფრანგული. თამაზი იძულებული შეიქნა დათანხმებულიყო. შემდეგ თქვეს, მას, ვინც სტუმრებს მიესალმება, შეუძლია იქვე ქართულად განაგრძოსო. თამაზი ამაზეც დათანხმდა: გუნება გაუფუჭდა, მაგრამ კამათი არ დაუწყია.

სცენაზე ავიდნენ, ოღონდ კულსებზე დადარჩნენ. ისმოდა მისალმებებში „მისალმებებში“ კოვიდან, მინსკოდან, ხარკოვიდან, ბაქოდან, ერევნიდან. თეატრში შეჭეპყილი მისა წრიალებდა და ამთქნარებდა. თამაზი მარტო იდგა განზე, თითქოს თავის თავს უგდებდა ყურს. გაახსენდა ივანოვის გუშინდელი ნათქვამი: რევოლუციაში მაინც რაღაც ჭეშმარიტება უნდა იყოსო. თამაზი თანახმა იყო და ცდილობდა სადმე ამ ჭეშმარიტების ძირი მოეხელთებინა. შორიდან ჩავსმა სიტყვა „ჯულა“. სხვათა შორის გაიფიქრა: შემთხვევა ეძლეოდა იგი თავისი და თავისი მდევრების მახსოვრობიდან ამოეშალა. უკუავლო ეს ფიქრი, საკუთარ თავსაც კი რომ არ გამოსტყუდომოდა.

უეცოდ გაისმა: „ახლა სხდომას მიესალმება ქართველ მწერალთა დელეგაცია“. დელეგატები სცენაზე გამოჩნდნენ. გაუგონარმა ტაშმა იქუბა. მასებს გაუხარდათ, რომ ეს განზე გამდგარი მწერლობა ბოლოსდაბოლოს მაინც მოვიდა მათთან. ამ ოვაციაში ნამდვილი ადამიანური სიხარული იყო. თამაზს საფეთქლები აეწვა, რაღაც უცხოთი აიგსო; მის წინ ღონიერი, დაჩაგრული, პირქუში მუშის სურათი გაჩნდა, რომლის სოციალური ბორკილების დაღეწვა მხოლოდ რევოლუციას შეეძლო. როგორ? — ამაზე თამაზი ახლა არ ფიქრობდა. ახლა მის წინ რევოლუციის ნება აღმართულიყო, მონობის განადგურებით გამობრძმედილი. ათას თვალს, ათას ტვინს, უამრავ ნერვს, მთელს დარბაზს ეს ნება მართავდა. თამაზმა ცხადად იგრძნო ეს თვალები, ტვივნები, ნერვები: სხეულში ერთბაშად უცხო ტალღებმა დაუარა. ერთ ლოჯაში ნატა შეამჩნია, მთლად აენთო. ჯერ ფრანგულად მიესალმა სტუმრებს. ტაში დაუქრეს. თამაზს ძალა მოემატა, ქართულზე გადავიდა. ახლა მეტი დამაჯერებლობა შეიძინა მისმა სიტყვამ. არ სურდა საქართველოს გასაბჭოებას შეპხებოდა; ეს რომ შესამჩნევი არ გამხდარიყო, ევროპელი სტუმრების მისალ-

მება სასწრაფოდ კაპიტალისტურ, დამბუნებულ სამყაროზე თავდასხმისათვის გამოიყენა. სიტყვამ უცნაურად გაიტაცა. ევროპაში პიროვნება თუმცა ყველაზე მეტად ვითარდება. მაინც პიროვნული გარსი ადამიანისათვის შინაგან საპატიმროდ იქცევაო, ამტკიცებდა. მსოფლიოს გადარჩენისათვის ეს დამპალი კულტურა უნდა დაემხოსო (უნდოდა სიტყვა „კოსმიური“ ეხმარა, მაგრამ შინაგანმა ძალამ შეაჩერა). მაინც როგორ? რა თქმა უნდა, ოქტომბრის რევოლუციის გზით, იეღვა მისსა და მისი მსმენელების გახურებულ ტვინებში. მაგრამ სიტყვა „ოქტომბრის“ წარმოთქმას თავი აარიდა, სამაგიეროდ, უფრო მეტად გამოჰყო „რევოლუცია“ (ალბათ დასაფარავად თუ?). ისე შორს წავიდა, მოფლიოს განახლებისათვის „სისხლის გამოშვებაც“ კი საქიროდ ჩათვალა. ექსტაზი თავისით იზრდებოდა, მის დაუბმარებლად. უცხო ტალღები ასკდებოდნენ, ათრობდნენ; ამ ტალღების მოვარდნაში უფსკრულის სიახლოვე იგრძნო. ათასი თვალი, ათასი ტვინი, უამრავი ნერვი — ურჩხულის საავდრო სუნთქვად შეგუბებული — მას უმწერდა, ეხებოდა, მართავდა. ხარბად შეისრუტა ეს ცხელი სუნთქვა, ძალა შეემატა, გაბრუდა, თითქოს ფრთები გამოესხა. ურჩხული-მაყურებელი დოდის ცხენივით იყო, მხედრის ძალას გრძნობდა, ბატონის ყოველ მოძრაობას, ყოველ რხევას წინასწარ ხედებოდა. ახლა ერთი სხეული, ერთი ნება იყო ორივე. ვნებით დამთვრალი თამაზი მედიდურად უახლოვდებოდა უფსკრულს. საზღვრები წაშლილიყო...

თამაზი ორატორი არ იყო, მაგრამ ამ წუთს მის ძლიერ სიტყვას ჰქონდა ცეცხლი. დამთავრებისთანავე გიჟურმა ტაშმა იჭუბა. ადამიანები თითქოს ლოყებიდან გადმოცვენას ლამობდნენ. მთელი დარბაზი ერთი არაადამიანური თვალი იყო ახლა, ერთი მძვინვარე ტვინი, ერთი გავარჯერებული ნერვი. თამაზს ტანში ქარიშხალმა დაუარა, შიგანი აერია. ერთ-

ბაშად დაღლილობა და სიკარგულე გარძნო.

მთელი საღამოს მანძილზე ამ გამოსვლაზე ლაპარაკობდნენ. არ იყო არავინ, მისგან აღტაცებული და გაბრუებული არ ყოფილიყოს. მაგრამ ერთი წვრილმანი ყველას გამოიჩინა — სიტყვა „ოქტომბრისა“ და საქართველოს გასაბჭოების გამოტოვება. ბერზინი იყო ერთადერთი, რომელიც ამას უეჭველად შეამჩნევდა, ქართული რომ სცოდნოდა. მაგრამ რალაც მაინც არ გამოეპარა, რალაც კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი. შესვენებაზე დერეფნებში საუბრობდნენ. ერთი ინჟინერი ნატას ლოყის კართან იდგა, ემუსაიფებოდა. ბერზინი იცნობდა ინჟინერს, მიუახლოვდა მათ.

„რა აღტაცებით ლაპარაკობდა!“ თქვა ინჟინერმა.

„მეჩვენება, რომ მის აღტაცებაში რამდენიმე წვეთი ისტერიაც იყო გახავებული“, უპასუხა ბერზინმა ბასრად. შემდეგ ნატას შეხედა, რომელიც ამ სიტყვებზე გაწითლდა. სასწრაფოდ დაუშობა: „თუმცა, შესაძლოა, ვცდები — მე ხომ ქართული არ ვიცი“.

ნატა გრძნობდა: ბერზინი არ ცდებოდა. ის კარგად იცნობდა თამაზს და მის სიტყვებში სიყალბეს გრძნობდა. ღონისძიება დამთავრდა, თამაზმა იპოვა ნატა. ჭალს კრინტი არ დაუძრავს მოხსენებაზე. არც თამაზს დაუტანებია ძალა. უმაღვე მიხვდა: მისი გამოსვლა ნატას გულს არ შეხებია. ახალა მოეგო გონს: დეკარტული კვლავ ივსებოდა თავისი ნამდვილი ელემენტებით. ყველაფერი, რაც დღეს თქვა, შეეძლო სინდისის წინაშე კვლავ გაემეორებინა. თავისთავად ამაში არაფერი იყო გასაკიცხი, მაგრამ რაც არ უთქვამს? აი, აქ კი ვერ ისვენებდა მისი სინდისი. კარგი, თავი დაგანებოთ ყველაფერს, სისხლის გამოშვებასაც, მაგრამ რა ეშველება თავისუფლებას, ღმერთის ამ უმაღლეს საჩუქარს? როგორ შეიძლება კაცი მის აღმოფხვრას დაეთანხმოს? რა გაამართლებს თვით არსებობას, თუ ერთი კაციც კი

არ არის თავისუფალი? ან ვის სჭირდება არათავისუფალი სამყარო? თამაზი მოიღუპა, დიბანა. ახლა მასში სულ სხვა დინება იგრძნობოდა. ბევრი მოაჯადოვა მისმა სიტყვამ, მაგრამ თვითონ ისეთი გრძობა ჰქონდა, თითქოს გველი გადაეყლაპოს, გული ერეოდა. მარტო დარჩენა ზარავდა. ნატას გამოცდელმა თვალებმა კიდევ უფრო დაადარდიანა. კიდევ კარგი, ზეიმის შემდეგ ბანკეტი იყო დანიშნული. შეეძლო იქ წასულიყო.

სასტუმრო „ორიენტის“ დიდი დარბაზი გატენილი იყო. სტუმრების გასამასპინძებლად გადნახული სურსათის მთელი მარაგი გამოეტანათ: ყველი, ხიზილალა, ცხერის სუკი, ინდურები, ქათმები, ლვინოები, ხილი. თამაზის დარდი საყოველთაო საზეიმო განწყობამ გაფანტა. სვამდნენ, მღეროდნენ, ცეკვავდნენ, სადღეგრძელოებს ამბობდნენ, გამოსვლების ნაქლებობა არ იყო. თამაზმა ორჯერ აიღო სიტყვა. ახლა სისხლის გამოშვება აღარ უხსენებია: თეატრში ნათქვამის შერბილება თუ უნდოდა უცხოელ სტუმართა წინაშე. მაგრამ სამყაროს შინაგანი განახლება აქ კიდევ უფრო მკვეთრად გამოყო. ლვინო თანდათან მოეკიდა. ქვიფი გრძობდადებოდა. თამაზი წამოდგა, ცოტა ხნით მეზობელ ოთახში გავიდა, ფეხები აღარ ემორჩილებოდა. უეცრად მის წინ ორი იტალიელი ჟურნალისტი გაჩნდა.

„თქვენ ძალიან უნდა გიყვარდეთ დოსტოევსკი“, მიმართა ერთმა, „ეს ჩანდა თქვენს სიტყვებში“.

„ძალიან“, მიუგო თამაზმა.

„როგორ მოგწონთ „ეშმაკნი“? იკითხა მეორემ.

„წინასწარმეტყველური წიგნია“, უპასუხა თამაზმა.

უეცრად მთიულური საცეკვაო გაიხსმა და სამივემ დარბაზს მიაშურა. კავკასიის მთების სასწაულებრივ ცეკვას ასრულებდნენ, ჯადოსნური რიტმებიდან შობილს. უცხოები აღტაცებულნი იყვნენ, იტალიელ ჟურნალისტებს დოსტოევსკიც დაავიწყდათ. მაგრამ თამაზს არ

დავიწყებია. მის ტვინს ეკვი წავად: ვინ იცის, ვინ არიან ეს „იტალიელები“. ჩაფიქრდა. რატომ მიინტერესებდა „ეშმაკებზე“ ჩამოუტდეს სიტყვა. ეკვი ღრღნიდა. დასცხა, მოუსვენრობამ მოასუსტა. კვლავ ის ავისმომასწავებელი სიტყვა გაახსენდა — „ჯულა“. ცეკვა დამთავრდა. იტალიელებს მიუახლოვდა.

„დოსტოევსკის შესახებ ჩვენ შორის დარჩეს“, ჩურჩულით უთხრა მან.

„პო, რა თქმა უნდა, ჩვენ ვიცით ეს...“, ორივემ ერთხმად უპასუხა ღიმილით.

თამაზი თავის ადგილს დაუბრუნდა. ახლა ორაზროვანი ღიმილი არ ასვენებდა, იტალიელთა პასუხს რომ ახლდა თან. უეცრად იგრძნო: თავისი თხოვნით უარესი ჩაიღინა. ეს მხოლოდ მცდარი სვლა როდი იყო, არამედ სრული დამარცხება. ვინ იცის, იქნებ „იტალიელები“ პეტროვის ჯაშუშები არიან... მაშინ... მაშინ მისი თხოვნა „ჩვენ შორის დარჩეს“ კიდევ უფრო დაამძიმებს მის სოციალურ დანაშაულს. თამაზი თავშეუკავებლად სვამდა. დათვრა, თუცა მის მთვრალ ტვინში მსუსხავი ეკვი ფხიზლობდა.

ბანკეტი ღამის ოთხ სათაზე დამთავრდა. თამაზი შინ წავიდა, ფეხებს ძლივს მიათრევდა. არასოდეს ყოფილა ასე ნასევამი. ბოლოს მიადგო ბინას. დაწვა თუ არა, თავბრუ დაესხა, საშინლად ასტიკვდა თავი. გული აერია, სადღაც იდუმალ კუნძულში მისი დაბატარაებული გონება სიცოცხლის გამო სირცხვილს განიცდიდა. კვლავ გული აერია. ეს მხოლოდ ფიზიკური ამოფრქვევა არ იყო — აქ მორალური ელემენტები მოქმედებდა: თითქოს რწყევით იშორებდა იმას, რაც გამოსვლაში თქვა. დაღლილმა, მისუსტებულმა და ნაცემმა ბოლოს ჩაიძინა, მაგრამ მისი ძილი ძილდვიძილი იყო მხოლოდ: ტვინს უღრღნიდა დოსტოევსკის წიგნი და იქ თავისი ხელით მრავალჯერ მიწერილი სიტყვა „ჯულა“. ძილდვიძილი დღის სინათლემ გაფანტა.

თამაზი ადგა, ქანცგამოლულეო, დათრგუნული. გაზეთებში მთელი მისი გამოსვლა გადმოებეჭდათ, ზოგი ადგილი უფრო გაემკვეთებინათ. კორესპონდენტს სიტყვასიტყვით ჯავგო მისი ნათქვამი „სისხლის გამოშვება“: გბუ-ს არ უყვარს მეტაფორები. თამაზმა წაიკითხა სიტყვა, გუნება გაუფუჭდა. ვადაწყვიტა კინოატელიეში წასულიყო სამუშაოდ. ერთ-ერთ მოსახვევში ბიძინა შემოხვდა, თორმეტი წლის ბიჭი, მისი პატარა მეგობარი.

„გამარჯობა, ბიძინა“, თავი დაუქნია პატარას.

ბიჭი მოიღუშა, უკან დაიხია.

„რა მოგივიდა?“ გაკვირვებით ჰკითხა თამაზმა.

ბიჭს არც ახლა უბასუხია, მარჯვენა ნეკზე იკბინა მხოლოდ.

„რა მოხდა?“ არ მოეშვა თამაზი.

ბიჭს ოდნავ გაეხსნა მოღუშული სახე, მაგრამ უეცრად ცრემლები მოადგა თვალებზე. სასწრაფოდ სირბილით გაშორდა.

„ბიძინა, ბიძინა, ბიძინა“, ყვიროდა თამაზი.

ბიძინას არ მოუხდელია.

ახლა ცხადი გახდა თამაზისთვის: ბიჭის სახლშიც იღებენ გაზეთს; ბიძინამ, რომლის მამაც ორი კვირის წინ სიკვდილით დასაჯეს, ჩანს, თამაზის სიტყვა წაიკითხა — „სისხლის გამოშვება“ ლახვარივით მოხვდებოდა მის გულს. ახლა თვითონ თამაზს ჩაუდგა ცრემლი თვალებში. ბიჭს რომ სცოდნოდა, რა ტკივილი გუბდებოდა თამაზის მკერდში! ვინ მიხვდებოდა ამ ტკივილს? ბიჭიც კი ვერა. თამაზი სიცოცხლეს წყევლიდა.

თავი ასწია. შორს მცხეთის არემარე დაინახა, უფრო შორს კავკასიონის გოლიათური მთები. თავისი მთები გაახსენდა: თეთნულდ და უშბა. შემდეგ თავისი უცოდველი სიყმაწვილე თიავონდა... ახლა კი? მთელი სხეული თითქმის გველს დაეკბინა. გალურჯებული ზაგებზე შეავკდა ვედრება: „იქნებ თქვენ მიშველოთ, მთებო!“. მარ-

ცხენა ხელით ცრემლი მოიწმინდა. ჩაპლუნი გამთელეს ბიძინას გულს. ზაგებზე დადებულ ფიქრობდა: იქნებ მის დამკვირვებელს დაეამებინა თამაზის ტკივილი.

იმ დღის შემდეგ თამაზი საკუთარ თავში შეიკეტა, პლანზად გადაიქცა, რომელიც ატმოსფერულად შეიგრძნობს მოვლენებს. შიგნიდან ეხებოდა სინამდვილეს, თითქმის საიდუმლო, დაუწერელ ქრონიკას კითხულობდა.

XI

ბაბაშას ქრონიკა

მამაკაცი და ქალური ელემენტები ყოველ ცოცხალ არსებაში მოიპოვება. იმის მიხედვით, რომელი ელემენტი გაბატონებული, ადამიანს მამაკაცად ან დედაკაცად ვრაცხთ. სადაც ელემენტები ტოლია, იქ არც მამაკაცია, არც დედაკაცია, არამედ ანდროგენი. არაბული ციფრი 8 იქნებოდა ადამიანის გრაფიკული გამოსახვა — შეუდარებელი საზომი და მაჩვენებელი: ამ ფიგურის რომელიმე ნახევრის გაზრდა ან შემცირება შრავალგზის წარმოაჩენდა ორივე სქესის ურთიერთმიმართებას. იმ დღეებში საბჭოთა ადამიანი სხვაფორმაც ჰგავდა რეიანს: რევოლუციური ელემენტსაც ისევე შეიცავდა, როგორც კონტრრევოლუციურს — კომუნისტი, თუმც მცირე ზომით, კონტრრევოლუციურ მარცვალსაც ატარებდა თავის თავში. ნებისმიერი კომუნისტისათვის რომ გეკითხათ — რა თქმა უნდა, ზემორობით—გული ხომ არ დასწყდებოდა, ზვალ რომ ჰქვეყანა ვადატრიალებულიყო, ზემორობითვე გიპასუხებდათ, გული არც ბევრ სხვა კომუნისტს დასწყდება ძალიანო. ორად ვახლენა არაკომუნისტებს უფრო ემჩნეოდათ. ვინც ჯერ კიდევ გუშინ საბჭოებს გამანადგურებლად აკრიტიკებდა, დღეს მათი თავგამოდებული დამცველი იყო. ორივე შემთხვევაში სრულიად გულწრფელნი იყვნენ: გუშინ მათი სულიერი მაჩვენებელი კონტრრევოლუციური ელემენტის მო-

მატებას აღრიცხავდა, დღეს — რევოლუციურისას. ატმოსფერულ ზემოქმედებას ემორჩილებოდნენ. როგორც დოსტოევსკის ადამიანებმა არ უწყიან, სად თავდება ღვთისმშობელი და სად იწყება სატანური, ასევე არ იცოდნენ საბჭოთა მოქალაქეებმა, სად თავდებოდა რევოლუცია და სად იწყებოდა კონტრრევოლუცია — ან უკეთ: კარგადაც იცოდნენ, მაგრამ ცხოვრების მდინარებაში, როცა ინტელექტის თვლი ერთობ შესუსტებულია, გამყოფი ზოლი აღარ მოჩანდა. არავინ იცის, რას მოიმოქმედებს დოსტოევსკის გმირი: ექსტაზით მიიღებს ზიარებას თუ რისხვით უკან გადმოაფურთხებს — შეტაფიზიკური ისტერია რუსული ყოფის. საბჭოეთშიც ასეთი ისტერია სუფევდა იმხანად: საზღვრები წაიშალა, ერთი უკიდურესობიდან ატმოსფერულად გადადიოდნენ მეორეში, თანაც უცნაური შთაგონებით: თითქოს წუხდნენ, რომ ასე დიდ ხანს იდგნენ ძველ ნიადაგზე; მით უფრო ცეცხლოვანი გატაცებით აწყდებოდნენ ახალს, დროდადრო უცხო ძალა იგრძნობოდა, აუხსნელი. რევოლუციური ელემენტის გაძლიერება უმეტესად კონტრრევოლუციურის ხარჯზე ხდებოდა, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, როცა საბჭოთა ადამიანს უცხოელთან, მწერალთან, ქურნალისტთან ან უბრალო ტურისტთან უწყევდა შეხება. უცხოელი ამჩნევდა, რაღაც არ იყო წესრიგში, იზნეოდა. ხან ნაღდად მიაჩნდა ეს გარდასახვა, ხან შიშით ხსნიდა მას. ორივეჯერ ხელიდან უსხლტებოდა სინამდვილე. თუ მაინც არ მოეშვებოდა ფიქრს, შეიძლებოდა „რუსული სული“ დაესახა მიზეზად და ამით კიდევ უფრო დიდი თავსატეხი გაეჩინა.

ფარდობითობის თეორიის შემდეგ სამყარო ველარ გაიზომება ჩვეულებრივი წარმოდგენებით. საბჭოთა ყოფის გამოშვაც ასევე კირდა. ცხოვრების ძველი კანონები დაეშხო. გეგონა სინამდვილეს ეხებოდა — ხელში ლანდი გრჩებოდა. ყველას მცდარი ნაბიჯის გადადგმის საფრთხე ემუქრებოდა ყველგან.

აღარ იყო დასაყრდენი, მის მარჯვნივ მარჯვნივ რკისიტული დოგმა. სათავეებს მისი მარჯვნივ იდგა, მას ლენინი მოჰყვებოდა, ენგელსს მარქს-ენგელსის ინსტიტუტშილა თუ მოიხსენიებდნენ. ლენინს პირდაპირ სტალინი მოსდევდა. ყველას აჯადოებდა დიალექტიკური მეთოდი, რომლის მიხედვით სიცოცხლის ყოველი ფაზა თავის საპირისპიროში გადადის. საოცარია: მათთვის ისტორია მუდამ კომუნიზმით თავდებოდა. მაგრამ ესეც უნდა ითქვას: ვერასოდეს წარმოიდგენდნენ, რა სოციალურ წინააღმდეგობაში გადავიდოდა კომუნიზმი, რადგან დიალექტიკას ისინი სრულ სულიერ გაურკვეველობამდე და, მაშასადამე, უმოქმედობამდე მიეყვანა საბოლოოდ. მაინც ყველაზე მეტად მოქმედება სწყუროდათ. ასე იყო თუ ისე, დოგმამ ფეხი მოიკიდა. ოღონდ არავინ იცოდა, ვინ ადგენდა ამ დოგმის შინაარსს. ხელშესახები წინამძღოლი არავინ იყო. ადგილობრივი კომიტეტი რაიონული კომიტეტისაგან ელოდა გენერალურ ხაზს, რაიკომი — საოლქო კომიტეტისაგან, ის, თავის მხრივ, — სამხარეო კომიტეტისაგან, ხოლო ეს უკანასკნელი — მოსკოვიდან. საბოლოოდ ცენტრალური კომიტეტილა რჩებოდა, მაგრამ აქაც იგივე მეორედებოდა: ერთი მეორეს უყურებდა, მეორე — მესამეს, მესამე — მეოთხეს და ასე უმაღლეს თანამდებობამდე. რიგი გენერალურ მდივანთან თავდებოდა. საბოლოოდ, ის მარტო უძღვებოდა გენერალურ ხაზს. ამავე დროს ჩვეულებრივი ავტოკრატი როდი იყო ეს ადამიანი: მასში მხოლოდ მასების ძალთა ნაკადები იყრიდა თავს. სხვებთან შედარებით ერთადერთი უპირატესობა ჰქონდა: უნარი ამ გროვის საკუთარ თავში დატყვისა. თუ ეს უნარი მიატოვებდა და შეეცდომას დაუშვებდა, ძაბვა პირველ რიგში თვით მას მოსპობდა. სინამდვილეში იგიც კი არ იყო გენერალური ხაზის შემოქმედი. რაღაც უცხო და უპიროვნო მართავდა ამ ხაზს. არავინ იყო საკუთარი თავის ბატონ-პატრონი. ცალ-ცალკე გენერალური მდივანი არავისზე იყო დამოკი-

დებულო, მთლიანობაში — ყველაზე. ის მთლიანობის მაჩისცემას უდებდა ყურს და თუმცა ყველაზე მაღლა იდგა, ყველაზე ნაკლებ იყო თავისუფალი უპიროვნო მთელის წინაშე. ერთი მცდარი ნაბიჯი და გათავდებოდა მისი საქმე. ასე აღმოჩნდა, რომ არსებითად არავინ იყო თავისუფალი. აშკარა შეიქნა: რევოლუციამ გამოიწვია ძალები, რომლებსაც თვითონ ვეღარ ერეოდა. იმ გაურკვეველ რაღაცას უკვე ისტორია იქმნოდა — აღარც ცალკე ადამიანი, აღარც რომელიმე ჯგუფი.

ასეთი ატმოსფერო სუფევდა. უნდობლობა და შიში ბატონობდა. ბევრი მზად იყო მთავარ ხაზს გაყოლოდა, მაგრამ სწორი ხაზი მხოლოდ გეომეტრიაში არსებობს. ასე გაჩნდა გადახრის ნამდვილი მანია: მარცხნივ, მარჯვნივ და ღმერთმა იცის, კიდევ საით. ერთ თანამშრომელს რომელიმე გადახრას აღმოუჩენდნენ და მერე გაზეთებში, უჯრედებში, კრებებზე ბობოქრობდნენ, საპროტესტო რეზოლუციებს ადგენდნენ. გაზეთები, უჯრედები, კრებები, რეზოლუციები — ამ ქაობობადას უშაღლესი მოხელეც ვერ გაუმკლავდებოდა. ის მოუხელთებელი რაღაც აქაც საშინელ გავლენას ახდენდა; არავინ იყო თავისუფალი, ყველა საკუთარ თავს ადანაშაულებდა. მხოლოდ ერთი ხსნა არსებობდა: მონანიება, თვითმხილება და დანაშაულის აღიარება ეპიდემიასავით მოედო მთელ საბჭოეთს. რომელიღაც გადახრილმა საჭაროდ შეაჩვენა თავისი მოქმედება და ფიცი დაღო, აღარასოდეს გამოეჩინა სისუსტე. ერთმა ისტორიკოსმა განაცხადა, რომ საკმარისად ვერ გამოიყენა დიალექტიკური მეთოდი თავის ისტორიულ კვლევა-ძიებაში. ზოგი უფრო შორს მიდიოდა, საკუთარ თხოვრებებს ასამართლებდა გაზეთებში: „აქა და აქ სიბევე გამოვიჩინე, აქა და აქ სისუსტე ჩავიდინე“ და ასე შემდეგ. ეს შემთხვევები ისე მომრავლდა, რომ მონანიების მყარი ფორმულაც კი ჩამოყალიბდა. ინანიებდნენ არა მხოლოდ ჩადენილ, ჩაუდენელ ცოდვებსაც.

ეს მავნებელთა სენსაციურ პროცესებზე გამოჩნდა ყველაზე უკეთ. ნებისმიერი მავნებელი — თუკი ასეთი საერთოდ არსებობდა — მთელი პროცესის მანძილზე შიშნარევი მღელვარებით მიჰყვებოდა საკუთარი მ-იანის მაჩვენებელს — თანდათან მზარდ კონტრარევოლუციურ ელემენტს. იმ ატმოსფერომ, რომელშიც სინამდვილე და მოჩვენება ერთმანეთში გადადიოდა, ჩაუდენელი ცოდვის რეალურად აღქმის შესაძლებლობაც შექმნა. თუ მავნებელი იყავი, ასევე მავნებლად უნდა მიგჩინია საკმარისზე მეტი ხალხი შენ გარშემო, ერთი ნამდვილი მავნებელი ამ ვითომ მავნებელს წარმოშობდა — როგორც ზასაც-დენილი ქალის ქმრის ეკვებით ანთებულ ფანტაზიას ეჩვენება ღალატის მრავალი შემთხვევა. უცნაურობა ის იყო ოღონდ, რომ ამჯერად უდანაშაულოც ცოდვებს აღიარებდა. იგი შიგნიდან აკვირდებოდა თავს და ცხადად გრძობდა: მართალია, ცოდვა ჯერ არ ჩადენია, მაგრამ უთუოდ ჩაიდენდა მომავალში. ამ დომხალში, რომელშიც „ღლეანდელსა და ხვალინდელს შორის“ ზღვარი წაშლილიყო, ჩაუდენელი ცოდვა უკვე ჩადენილად ეჩვენებოდა და საჭაროდ აღსარებას იწყებდა. როგორც ცუდ სიზმარს ჰყვებიან იმ იმედით, რომ არ აუხდებათ, ეს უდანაშაულონიც მოჩვენებით ცოდვებს აღიარებდნენ, რათა ისინი არასოდეს ჩადენიან. რაც უფრო დიდი ჩანდა ცოდვა, მით უფრო ძლიერი იყო აღსარების ვნება: ადამიანს სურდა განსაწმენდელი გაველო. საბოლოოდ საბჭოთა ხელი-სუფლება იქნებ არც ცდებოდა, როცა მათ მავნებლობაში სდებდა ბრალს. აქ წაშლილიყო ყველა საზღვარი, სინამდვილე მორღვეულიყო. ერთის აღსარებას სხვათა კოლექტიური პროტესტები ახლდა თან. რაც უფრო ცნობილი იყო ბრალდებული, მით უფრო ცხარე იყო თავდასხმა. ბოლოს იმდენი აღსარება და თავდასხმა იყრიდა თავს, ორივეს აზრი ეკარგებოდა — განსაკუთრებით თავდასხმებს.

მთავარი ხაზის მიყოლის მზადყოფნა დროდადრო ფანტასტიკურ ზომებს აღწევდა. ერთმა ფიზიკოსმა განუცხადა კოლეგას: „მას შემდეგ, რაც ამხანაგ სტილინის ბოლო თეზისები მივუყენე ფიზიკას, ჩემთვის ბევრი რამ საოცრად ნათელი შეიქნა“. კოლეგამ გაოგნებულმა შეხედა, მაგრამ თვითონაც დაფიქრდა, მართლაც ნაყოფიერი ხომ არ იქნებოდა ამ თეზისების გამოყენება და მხოლოდ გაურკვეველი „ჰმ“ ჩაიბურღლუნა. საკვირველი ეს იყო: ფიზიკოსს მართლაც სჯეროდა თავისი სიტყვებისა. შეკითხვაზე, თუ რომელ წიგნებს კითხულობდა უპირატესად, ერთმა პოეტმა დამეცინავად მიუყო: „წიგნებს? წიგნებს საერთოდ არ ვკითხოვლობ, განა უკეთესი საკითხავი არ მოიპოვება? ცენტრალური კომიტეტის ნებისმიერი სხდომის სტენოგრაფიასავით წარმტაც და საინტერესო რასმე ვერც შეხერხებადს ზღაპრებში პოვებთ, ვერც რობინზონის დღიურებში“. ეს კაცი ექსცენტრიულია, ფიქრობდა ზოგიერთი. სხვები ექვის თვლით უცქერდნენ: იქნებ შენიღბული დაცინება? ხსენებულ სხდომებზე მართლაც შეუღარებელი ფანტასტიკა მეფობდა. ერთმა მკვლევარმა „ფეოდალური ქლერადობები“ აღმოაჩინა ბახისა და ბეთაპოვენის მუსიკაში. მეორემ „ბურჟუაზიულ პასაჟებს“ მიაგნო ვაგნერის ოპერებში. მესამემ საკითხი დასვა, გოგენის ფერებში საფრანგეთის კოლონიური პოლიტიკა ხომ არ ცნაურდებაო. მეოთხე, თავის მხრივ, მძიმე ინდუსტრიის ეპოქას ჰკვრიტდა სეზანის ტილოებში. მეხუთე პროლეტარულ მეტაფორებს აგროვებდა. ხუთივე ბეჭითად იწვალებდა თავს უზარმაზარი დიაგრამების ხატვით და იაპვეს სიტყვებს ადასტურებდა: „ოფლითა შენითა მოიპოვე უფრო შენი“.

ლიტერატურაში, თეატრში, კინოში — ყველგან მუშაობდნენ, ყველა ცდილობდა სწორად გაეგლო ბაგირზე. შესაფერის თემებს ეძებდნენ, ამგვარი ცდებისათვის უფრო გამოსადეგს. ათასგვარ მხატვრულ ხერხს იგონებდნენ,

მიზნის მიღწევა საეკვო რომ არ უწყობდა ლიუო. გარკვეული ოსტატობა ჩამოყალიბდა, ერთგვარი აკრობატიკა. მაგრამ თემებთან და მხატვრულ ხრიკებთან ერთად, სიძნელეებიც იზრდებოდა. თუ თვით საშუალოს ძირითადი ხაზის გარკვევას მოისურვებდნენ, მხოლოდ შექახიკურ სქემას იღებდნენ, რომელიც ვერავითარ აღფრთოვანებას ვერ გამოიწვევდა. თუ მასალის წმინდა დიალექტიკური დამუშავება სურდათ, ობიექტურობის საფრთხე ჩნდებოდა — დიალექტიკაში ხომ ერთნაირად უნდა დაქებნოს გამართლება როგორც ერთ მხარეს, ისე მის საპირისპიროს —, ეს კი კვლავ შეასუსტებდა ბრძოლას. თუ ინტუიციას ეყრდნობოდა კაცი, ფსიქოლოგიაში ეშვებოდა ან სულაც დოსტოვესკიში. გამოსავალი არ იყო. ამ სიძნელეებს ყველაზე იოლად კინო აუდიოდა: ის ხომ ყველაზე შორს იდგა ნაძღვლი ხელოვნებისაგან. შემდეგ მოდიოდა თეატრი, სულ ბოლოს ლიტერატურა და პოეზია. მასებისა და საქმეების გასაძლიერებლად ხომ კინოც კმაროდა — ეს ყველაზე ნაკლებ ინტიმური ხელოვნება. ლირიკა სულ მთლად გადაშენდა. მაგრამ: გეოლოგიურ შრეებში მკვლევარი ხანდახან რაიმე უცნაურობას წააწყდება, გაჭვავებულ ფოთოლს, მწერის ფრთას, უმნიშვნელო წვრილმანს, რომელიც მთელი პერიოდის დადგენის საშუალებას იძლევა. ასე შემთხვევით აქაც არსებობდა ცალკეული წინადადება, სახე, რომელიც ხატოვანად გადმოსცემდა საბჭოეთის მაჯისცემას. მთელ ამ გარდაქმნას ყველაზე მკაფიოდ ანეკდოტი ასახავდა — ჰუმორი გულუბრყვილოდ, და მიტომ დაუსჩქლად, ეთამაშებოდა სინამდვილეს.

ქალაქიდან ქალაქში დაეხეტებოდნენ მსახიობთა დასები. სტეპების სივრცე და რუსეთის პირქუში ღამე მოჰქონდათ თან. რევოლუციური ლექსებს კითხულობდნენ, სისხლმოწყურებულ თვლებს აკვესებდნენ, საშინელი გილიოტინით იმუქრებოდნენ. ლექსებიდან მოგრგვინავდა მუქარა: თქვე ბურჟუებო!

მსახიობთა ხმა, ტემპერამენტი მქუხარე ტაშისკენ აქეზებდა მისებს. შთაბეჭდილება ისეთი იქმნებოდა, თითქოს ყოველი მათგანი სტენკა რაზინი ყოფილიყოს: ამბობნებასაც ახლავე დაიწყებდა და „დონის კახაკთა მსხვერპლსაც“ გაიღებდა — სატარფოს ვოლგაში გადაუძახებდა. ხალხი თვრებოდა მათი ბანგისგან. მაგრამ ხანდახან რომელიმე მსახიობს ეშლებოდა და „თქვე ბურჯუებო!“-ს ნაცვლად უეცრად „თქვე ბოლშევიკებო!“-ს დაიყვირებდა — თან სატანურთ ვნებას არ აკლდა. მისებს შიში იპყრობდა, ვერვინ ზედავდა მეორისთვის სახეში შეხედვას. გონს მოსული მსახიობი შიშისაგან სცენაზე შფოთავდა, თავს იკატუნებდა, დუფმორეული და მიწაზე გაგორებული ეპილეფსიურ შეტევას ასახიერებდა. გამოფხიზლებულს ეკვი ისე ხვრეტდა, როგორც ჭია ხეს: ფსიქოანალიტიკურად თუ შეიძლებოდა ამ შეცდომის ახსნა.

ხელშესახები სინამდვილე აღარ არსებობდა. მხოლოდ მიწაღა იყო ნამდვილი — მიწა არ იცნობს ისტერიას. ჩნდებოდა ტრაქტორები, იქმნებოდა კოლექტივები. გლეხი შეცბუნდა, დაიბნა: ინსტინქტი რაღაც უცხოს უგრძნობდა. მიწამ რომ შექმნის ნიჭი უწყალობს, ბერწი აფროსიერო ცოლ-ქმარი მობინძე მინდორში ერთდება — მიწაშიც და მიწაზეც ხომ იგივე ზღემა, რაც მამაკაცს და დედაკაცს შორის. კოლექტივები იქმნებოდა, გლეხის გუჟანი კი ბუნდოვნად გრძნობდა: რაც აქ ზღებოდა, განაყოფიერება კი არ იყო, არამედ ათვისება მხოლოდ. ამ სიახლეს ისე განიცდიდა, როგორც დედის მკვლელობას, მკრეხელობას. ხედავდა: ეს ბელტი მისი იყო, მისი საკუთარი ცოლი, ეს ვენახი მისი იყო, მისი საკუთარი ვაჟი. ეს ხე უყვარდა, პაპის დარგული, მის ყოველ ტოტსა და ფოთოლს იცნობდა. აგონდებოდა, როგორ იზრდებოდა მთელი თაობა ამ ხესთან ერთად. არა, უსამართლობა ზღემა, ფიჭრობდა იგი. მიწა ფაბრიკად ვერ გადაიქცევა. ფაბრიკა მილიონობით დეტალს უშვებს, მაგრამ

ნაყოფს არ ისხამს. კოლექტივებში თოვდებოდა, მიწა ნაყოფის მაგიერ ნაწარმს იძლეოდა. მიწას მადლი არ ჰქონდა, რადგან მისკენ გული არ იხრებოდა. ქვეყანა ევროპული „რაციონით“ მიაბიჯებდა. ამას გლეხი მიწიერი ინსტინქტით გრძნობდა. მძიმე ორთაბრძოლა ჩაღდებოდა.

გლეხი კოლმეურნეობას ვერ ეგუებოდა — არა მარტო გლეხი, საქონელიც. ერთმა ხარამ მძლავრი რქებით გაანგრია ბოსლის კარი, კოლექტივი ბაგა დატოვა, ნაჩვევ ეზოს მიაშურა. კომკავშირელები მათრახით გამოედევნენ. შინ მისულ პირუტყვს ბავშვები მხიარული ყიჟინით და ალერსით დახვდნენ. ძველად ციმბირის გადასახლებიდან დაბრუნებულს ეგებებოდნენ ასე. კომკავშირელები არ აუღელვებია მოსულუკუნე ბავშვების ალერსს, ხარის მშვიდ სიხარულს. რაღაც უნდა დასჯდომოდათ, უკან უნდა გაედენათ პირუტყვი. მათ მოზუტმა გლეხმა მიმართა: „დღევანდელი ღამე მაინც გაათავიეთ თავის ბოსელში“. აშკარა დაცივნა უღმარდა მის სიტყვებში. ხმადამლა დაუშობა: „ხარსაც კი არ უნდა თქვენი კოლმეურნეობა“. ერთმა შემოსწრებულმა თავი გააქნია: „შენ, მგონი, ის დრო დაგაიწყდა, სხვანაირად რომ ექცეოდნენ ხარს. ტყის პირას რომ თავადები ქეიფობდნენ, ახალგაზრდა ხარს იქ მიდევნიდნენ, წინა ფეხებით და თავით ერთ ხეს მიაბამდნენ, უკანა ფეხებით — მეორეს. ყსაბი მოვიდოდა, პირჯვარს გადაისახავდა, შენდობას შესთხოვდა ყოვლისშემძლე ღმერთს. გაღესილი დანით ხარს ეღვისებური სისწრაფით ამოაჭრიდა ასოს. ხარის ბლავილი მოქეიფეთა ხმაურს უერთდებოდა. მწვადებისათვის ცეცხლს აჩაღებდნენ — ასეთი მწვადის გემოს ვერ დაივიწყებ, შეგუბებული სისხლი ხომ განსაკუთრებით ტკბილია. იმ დროს არ ნატრობ? არ გახსოვს?“ „მე არც იმ დროს ვნატრობ, როცა ხარს აწვალდნენ, არც კოლმეურნეობას, როცა პირუტყვი კოლექტიურ ბაგაზე ჰყავთ მიბმული“.

უპასუხა მოხუცმა გლეხმა. „პირუტყვის თვითონ არ უნდა...“ კოლმეურნეობის ირგვლივ უსასრულო კამათი გაჩაღდა.

ელსადგურებს აწენებდნენ, სასოფლო-სამეურნეო მანქანები შემოჰყავდათ, ჭაობებს აშრობდნენ, სტიქიებს იმორჩილებდნენ, სარწყავ სისტემებს ქმნიდნენ და საზეიმოდ ხსნიდნენ. ხალხი იკრიბებოდა, ინტერნაციონალს მღეროდა, რადიო მოლოცვებს გადმოსცემდა მოსკოვიდან, ხარკოვიდან, ბაქოიდან, ტფილისიდან. იყო დამორჩილებული მდინარისა და მუშის მარჯვენის დღესასწაული — მაგრამ არ იყო ის უმაღლესი წამი, რომელსაც ერთ დროს განიცდიდა ეგვიპტელი: როცა მზის პირველ სხივებთან ერთად მიმავალ მიმიზონს ჰვრეტდა — მზის ეგვიპტურ სიმბოლოს —, ის ნეტარი წამი, როცა მზის თესლით ავსებული შეყვარებულივით უახლოვდებოდა მიწას.

ახალი გზები გაჰყავდათ მოშორებულ რაიონებში, სადაც ჯერ კიდევ ძველი ტომები სახლობდნენ. ხშირად გზის გასაქრელად მთა უნდა აეფეთებინათ და მასთან ერთად ანკარა წყაროც მოესპოთ, წმიდათაწმიდა რამ ტომის წარმოდგენაში. შიშით უმზერდა მთელი ტომი წყაროს განადგურებას: დაბნეული და მოქუფრული ღრმად გაძნობდა თავის არსებაში სიკვდილს. განზიზღული ახლა კვლარეულ ნადირს ჰგავდა, გონდაკარგული იდგა სიციარეის პირისპირ.

იყო ელემენტების ბრძოლა ადამიანში, იყო ბრძოლა ადამიანებს შორის. ყველას, ვინც რაიმეს წაიღებდა კოლმეურნეობის მოსავლიდან, სიკვდილი დაუწყეს. ქურდობა ადვილი აღმოსაჩენი იყო და სოფლებში ერთმანეთისთვის ქურდობის დაბრალება დაიწყეს. გლეხებს მოსავლის აღებისა ეშინოდათ, ქურდობა რომ არ დაბრალებოდათ. ბევრ რაიონში მზესუმზირა არ მოუტრეფიათ: მაცდუნებელია მისი მარცვლები. შეუძლებელი იყო მოსავლის აღება ნაყოფის გაუსინჯავად, განსაკუთრებით რუსისათვის: მისთვის მზესუმზირას კნატუნი კოსმოსურ რიტმში გადასვლას

ნიშნავს. სამუშაო ასე განაწილდა: მუშაობდნენ, მეორენი თვალს ადევნებდნენ, რათა არავის ექურდა. ტრაქტორისტები მხოლოდ მანქანის გამართვაზე აგებდნენ პასუხს, საწვავზე სხვა უნდა გაეპიროვნებინათ. მანქანის მძღოლები ტვირთზე პასუხისმგებლობას არ კისრულობდნენ: „ორი თავი არ მაქვს. კაციკამიები ბლომად არიან, ქურდობას დამაბრალებენ და მეერ ველარავინ მიბნის“. ზოგიერთი შეუფრთხილად აღარც კი იბარებდა მარცვლულს. ამგვარად, თვით გლეხებს შორისაც ბრძოლა გაჩაღდა, თანდათან გარეგნულადაც გამოიჩინნენ ერთმანეთისგან. მოსკოვის საკოსტუმო საწარმო, რომელიც რეკვიზიტით ამარაგებდა პროვინციულ თეატრებს, ფართო არჩევანს სთავაზობდა მსურველთ. აქ ყველაფერი ჰქონდათ: კულაკის წვერი — ძღალი, მარაოსავით გაშლილი; საშუალო გლეხის ყავისფერი წვერი — შუაზე გაყოფილი; წვერილი გლეხის პატარა ზუჭუჭა წვერი; დაბოლოს, შავი წვერი — კოლმეურნისა, ადამიანები ერთმანეთს დაერიენ, შეიღმა მამა დაასმინა, საკოლმეურნეო მოსავლის ნაწილი მიითვისაო. მამა ციმბირში გადასახლეს, ვაჟი ბიძაშვილმა მოკლა. ამ ცნობამ გადასახლებულამდეც მიადღწია მან გამოიგლოვა ვაჟი და ყოველამდღიერს პატიება სთხოვა.

იბრძოდნენ რაღაც ახლისათვის. ძველი ძლივსლა იდგა ფეხზე. სისხლი იღვრებოდა, დედები ტყუბებს აჩენდნენ: ერთი აბელი იყო, მეორე — კენი. მეფობდა ორპირობა, ორგულობა, უნდობლობა, ბეზლობა, ლალატი, შიში — ამავე დროს არსებობდა რაღაც, რამაც არც რევოლუცია იცოდა, არც კონტრარევოლუცია, არც კულაკობა, არც ზუთწლიანი გეგმა, არც არანაირი გეგმა საერთოდ. მან არც ცენტრალური კომიტეტი იცოდა და არც გენერალური მდივანი — ეს იყო ადამიანური გული, ღმერთითა და ცეცხლით სავსე. სიბნელე მეფობდა, მაგ-

რამ უეცრად ცეცხლი აგიზგიზდებოდა, მასში ლოცვა და სიხარული ცოცხლობდა. ეს აალებული გული იყო. რუსეთის დიდ ტრამალებზე, ციმბირში, უკრაინაში, ყაზახეთში, კავკასიაში — ყველგან იქნა ან თამუზი იბადებოდა: ჩუმად, შეუმჩნეველად, საღლაც, რომელიღაც კუთხეში.

რაც ზღებოდა, ყველაფერი იწერებოდა. ოღონდ არა ღიად, არამედ საიდუმლოდ, როგორც ინდოელთა აკაშა იწერებოდა ხეზე, ქვაზე, ძაღლის დინგზე, ადამიანის შუბლზე, მთის ფერდობებზე, ტალღებზე, ხავსზე, მძორზე. საიდუმლოდ ყველაფერი იწერებოდა ყველგან, მაგრამ ვინმეს რომ გაეფიჭრა და წაეკითხა ეს იდუმალი ნაწერები, პროტესტის ქარბორბალა ავარდებოდა. დარწმუნებით იტყოდნენ, რომ მსგავსი არაფერი მომხდარა, და რაც უფრო უცნაურია: თვით აღმომჩენი დაუწყებდა თავს დარწმუნებას, რომ ეს ყოველივე მისი გზაბნეული ფანტაზიის წარმოსახვაა.

რომენ როლანმა საბჭოთა ქვეყნას ახალი მომართვა გამოუგზავნა: იქიდან დასამხობად განწირული კაპიტალისტური სამყარო უფრო ლაპარაკობდა, ვიდრე ტოლსტოის მიწის გაგება. ბერნარდ შოუმ ერთ სენსაციურ ინტერვიუში საბჭოების წარმატებებით აღფრთოვანება გამოხატა, თან შიშობდა, რომ მის სიტყვებს სიმართლედ არ ჩათვლიდნენ. ანდრე ჟიდმა აღიარება დაწერა: უხერხემლო განაზებული ლათინელი რუსეთის ბარბაროსული სიციცხალიდან ელოდა სისხლის განახლებას. მთელს მსოფლიოს მზერა ახალი ჩრდილოური სფინქსისაკენ, ხუთქიმიანი ვარსკვლავისკენ მიეპყრო. მაგრამ ნიშნეულია: იდუმალი პენტაგრამა თავდაყირა იდგა. ურიცხვი წიგნი გამოდიოდა: ყველაფერს იპოვიდით მათში, გარდა სიმართლისა. სფინქსი ილიმებოდა მხოლოდ. თუ ამ სფინქსს დააკვირდებოდით. გენერალური მდივნის სახეს გამოაჩენდა: თითქოს ქვეყნის მთელს სისტემას მოიცავდა თავის თავში. ყველას ბედი

მასზე იყო დამოკიდებული, ~~მაშასადამე~~ რევოლუციის კვანძი იყო, მისი ძალების შემჭიდროება. უპიროვნო პროცესი პიროვნულში მოგროვდა, ამით პიროვნებამ დაკარგა პიროვნული: გენერალური მდივანი აღარ იყო ადამიანი, ის იყო არსება. იწერებოდა მისი ბიოგრაფია, მის შესახებ ლიტერატურულ ნარკვევებს ბეჭდავდნენ, რადიო მის ყოველ სიტყვას ავრცელებდა. მილიონები ფიქრობდნენ მასზე: ზოგი თავყანისცემით, ზოგი ნდობით, ზოგი წყველა-კრულვით. არ იყო ადამიანი, საკუთარი თავი არ დაეკვირა ამ კაცზე ფიქრში. ხანდახან მაცოთნებელი აზრი მოდიოდა: რა მოხდებოდა, ის რომ დავემხოთ? აზრს შიში კლავდა. ეს კაცი სტალინი იყო თვითონ. ლენინს არ მოუგროვებია ამდენი ძალა თავის არსებაში. არც ერთ დიქტატორს მსოფლიო ისტორიაში ამდენი ძალაუფლება არ მიუთვისებია: ეს ფენომენი ყველას აწვალებდა — კომუნისტსაც არაკომუნისტსაც. ყველა გრძნობდა მის ძალას, მაგრამ არავის უყვარდა. მასთან შეტაკობების ყოველი ცდა წინასწარ იყო განწირული. დემონურად გრძნობდა ხალხი ამ ძალას.

ასე კითხულობდა თამაზი იდუმალ დაუწერელ ქრონიკას, მაგრამ არ იცოდა, რომ ის ძალა ყველაზე მეტად ერთს ტანჯავდა — ეს იყო ბერზინი, თვითონ მძლავრი პიროვნება, ქართულ მიწაზე ბერზინი ჩაწედა სტალინის ხასიათს.

XII

სტალინის პოროკოკი

თამაზი ტანტზე იწვა და საკუთარი ლექსების ტომს ფურცლავდა. ღამე იყო. თამაზმა რამდენიმე სტრიქონი წაიკითხა — უცხოდ მოეჩვენა: ნუთუ მისი დაწერილი იყო? გაოცებულმა ღიმილით წიგნი გვერდზე გადადო და სხვა აიღო: დაკვირვებები პუშკინზე. ეს ნაწარმოები უკვე წაკითხული ჰქონდა, ახლა მხოლოდ ფურცლავდა, მაგრამ საკვირველია: აშეიბებე გაკეთებულ თავისავე

გაქვინდა
გაქვინდა

შენიშვნებს თითქმის ველარ არჩევდა. მართლა ასე შეიცვალა? თამაზი ვაიცი. ამჯერად აღარ გაუღიმიო. ეს წიგნიც გვერდზე გადადო და გუნებაწამბადარი ბუბრის ნავლს მიაჩერდა. ოთახი, სხვა დროს ასეთი მყუდრო, ახლა მწარედ და უნდოდ გამოიყურებოდა. თამაზმა კედლები შეათვალიერა, აქა-იქ დამსკდარი შპალერის მელანქოლიურ ხაზებს გააყვია. დაწყვეტილი ხაზები უცნაურ ლურსმულის ქმნიდნენ: თითქოს ვიღაც გადარეულის ხელს ასოები გამოეყვანა. მონუსხულმა წაიკოხა ასოები და გამოვიდა სახელი „სტალინი“. თვითონ ხომ არ გაგეებულა? სურდა სხვა რამ ამოეკოხა, ჭიუტი სახელი კვლავ ჩნდებოდა. თამაზი ჩაფიქრდა. უეცრად ერთი რვეული გაახსენდა, სასწრაფოდ წამოხტა და ქალაღებში ძებნა დაუწყაო. ეს იყო ჩანაწერები სტალინის შესახებ, რომლებიც ანალების ფორმით გაეკეთებინა რამდენიმე კვირის წინ. ბუხარში ცეცხლი თავიდან დაანთო და უცნაურად აღეღებულმა კითხვა დაიწყო.

„ლენინმა განსაკუთრებული სახელი უწოდა სტალინი — „ლეგენდარული ქართველი“. ლეგენდარული ჭარბად იყო სტალინიში, ოღონდ ქართული — მეჩხრად. საქართველოში სტალინის ხასიათის თავისებურებას მისი წარმომავლობით ხსნიდნენ: მამამისი ოსი იყო. აჰ, შესაძლოა, სხვა ფენომენთან გვეჭონდეს საქმე. ყოველი ხალხი თავის წილში უცხოსაც შობს, თვით მისსავე წინააღმდეგ მიმართულსაც კი. ეს ბიოლოგიური საიდუმლოება უნდა იყოს. იქნებ აუცილებელია, უცხოს შობის უნარი გქონდეს, რათა სხვა ჯიშისას სძლიო. სტალინი მხოლოდ იმდენად იყო ქართველი, რამდენადაც საპირისპირო პოლუსი იყო ქართველობისა.

პრესტორიული ხელიკის გაქვავებული თავი — ასე დააბასიათა იგი ერთმა ყოფილმა თანამშრომელმა, რომელმაც, მგონი, არც კი იცოდა, როგორ ზუსტად მოარტყა მიზანს. ვიწრო, სუსტად განვითარებული შუბლი — პირდაპირ მის-

წრება საქმის კაცისათვის, გუნდადობით თუკი ზურგის ტვინი აქვს უღვეად. მაგრამ სტალინის ხერხემალი მოაზროვნისათვის მთავარი იყო ამასთანავე — მის რეპტილიის მგრძობილობა კჰონდა. ბავშვობაში ყვავილი მოეხადა და ამ სნეულების ძლივს შესამჩნევი კვალი კიდევ უფრო ამკვეთებდა პრესტორიულობას თავისას; ასევე კორფლი, რომელიც მისი სახის ფერს ციცარს ამსგავსებდა. უღვაშებში ირონია, დაცინვა ჩამალულიყო, თითქოს სურდა ეთქვა: შე ვხვდები, რისი დაფარვაც გინდა. ამ მღუმარე განცხადებას მალდა აწეული მარცხენა წარბი აძლიერებდა — საოცარია: ლენინთან მარჯვენა წარბი იყო. მოწყურული, პატარა, გაუმკვირვარი თვალები ჩასაფრებულის დაფინებით იზირებოდნენ. მთელს მის არსებაში უბედურების მომტანის ცივი სისხლი იგრძობოდა, რომელიც მზაკრობით ყველას აჯობებს. მისი მზერის წინაშე ყოველი ნება უკან იხევდა.

სტალინი ნაბიჯებს კატასავით ნელა, რბილად ადგამდა, თითქოს სურდა რაღაცას დამალვოდა ან ვინმეს შეუშინებლად თავს დასამზოდა. იღუმალი ჭადო, რომელსაც შეუძლია ადამიანი უჩინარი გახადოს, ზღაპარი როდია; ტიბეტში იგი რეალობაა. ტიბეტელი იოგი, რომელსაც არ სურს შეამჩნიონ, უჩინარდება: ნებისყოფის საშინელი დაძაბვის წყალობით ის თავის ნაქუჭში ძვრება და ამით ამცირებს ხილვად ელემენტებს. სტალინიც ასე იყო ჭერ კიდევ მაშინ, როცა რევოლუციონერობისათვის ოზრანკა დასდევდა. მთავარულივით დაეხეტებოდა ქუჩებში, ყოველ კუთხე-კუნჭულს აყურადებდა. თუ თვალს მოჰკრავდნენ, შიში მთვარეულს კი არ იპყრობდა, არამედ შემხვედრს, რომელსაც ეგონა, ადამიანს კი არა, აჩრდილს ვხედავო. პიროვნება კი არა, უმაღლიაბი იყო. მხოლოდ არალეგალური ცხოვრების გამო როდი ატარებდა სტალინი ამდენ ფსევდონიმს. სტენდალის მსგავსად, ფსევდონიმები მისთვისაც ნამდვილი სახელები იყო. სახელით იხელთებ

ერისკნული
მედიკოსი

პიროვნებას, ასე ფიქრობდნენ ძველი ეგვიპტელები. სტალინი გამუდმებით იცვლიდა სახელებს, ამიტომ მუდამ მოუხელთებელი და გამოუცნობი რჩებოდა. ხოლო თუ დააპატიმრებდნენ, მარჯვედ უსხლტებოდა შემყრობთ. მან ბევრი ციხე მოიარა, ბათუმში, ტფილისში, ბაქოში, ცენტრალურ რუსეთში და ციმბირში — ხშირად გარბოდა ციხეებიდან. რამდენჯერმე გადაასახლეს — ისეც და ისეც გარბოდა და სულ სხვა ადგილას ამოყვინთავდა ხოლმე ახალი სახელით, ახალი ნიღბით. შესამჩნევ კვალს არსად ტოვებდა. საღდაც უეცრად თავს ამოყოფდა, უსახელო პილიგრიმი, როგორც გოლემი, რომელიც, ებრაული თქმულების მიხედვით, ოცდაათ წელიწადში ერთხელ ეწვევა ხოლმე სამყაროს: მასთან შეხვედრა გაჯრობს — გონს მოხვალ, ის კი უკვე აღარ ჩანს.

სტალინი გველივით იცვლიდა კანს და ამით ხელშეუხებლად ინახავდა შინაგან არსებას. მაგრამ თავდაცვის სხვა ხერხიც ჰქონდა: სინამდვილის გაბიაბრუება. ერთხელ ბაქოს ციხეში პოლიტიკური პატიმრები აიძულეს როზგებმომარკვებული ჯარისკაცების მწკრივებს შორის გაეელოთ, სტალინმაც გაიარა — მაგრამ როგორ? ხელში ბროშურა ეჭირა — უთუოდ მარქსისტული — კითხულობდა და ისე მიაბიჯებდა, თითქოს მას არაფერი ეხებოდა. დამსჯელების აბუჩად აგდებით საკუთარი პიროვნება მორალური შეურაცხყოფისაგან იხსნა. აქ უკვე ნაბოვნი ჰქონდა თავისი ნამდვილი სტიქია.

ვინ იყო ეს ანონიმი? მამამისი მეწაღე იყო, ლოთი, ბოღმიანი და სასტიკი. დედამისი — მკერავი, წყნარი, მორჩილი და გულმოწყალე ქალი. როცა დათვრებოდა, მამა სცემდა დედას. სცემდა ერთადერთ პატარა ვაჟსაც. მათ ჭოხში მეფობდა სილატაკე, ცოფიანის დორბლი და ცრემლი. იმის გაფიქრებაზეც კი, რომ საცა მამა დაბრუნდება, ბიჭს ტანში სხარავდა. თვით სამყაროს შექმნაშიც კი მხოლოდ სიბილწეს ზე-

დავდა, მამა კი ურჩხულად მტკიცდებოდა. ოჯახური კავშირის ასეთი რღვევა ბავშვს გულს უმძიმებდა. აღმოსავლეთმა იცის, რა არის მამა — კოსმიურად გამანაყოფიერებელი თესლი. თუ ბაყაყის ჩანასახოვან უჭრედს შუაზე გაჭრით, ორი ბაყაყი წარმოიშობა. ორი ნაწილიდან თითოეული გადაიქცევა არა ნახევარ, არამედ ნახევარი ზომის მთლიან ბაყაყად. ბიოლოგია აქ შეუდარებლად ადასტურებს მამობის აღმოსავლურ ინსტინქტს. ერთი ჩანასახოვანი უჭრედიდან ორი იზადება, მაგრამ რა მოსდის თავდაპირველს, შექმნისათვის განსაზღვრულს? ის არ განხორციელებულა, ფიზიკურად ის აღარ არსებობს — მაგრამ მეტაფიზიკურად სიცოცხლეს აგრძელებს ორ პატარა ბაყაყში. თითოეული მათგანი თავის თავში ატარებს მას, დაუბადებელს. აქ ცოცხლობს გვაროვნული მახსოვრობა მამისა. საღდაც ეს მახსოვრობა მოკვდება, იქ სიცოცხლე ჩავარდება საფრთხეში. სტალინის სახლში ეს მახსოვრობა დაირღვა. ვაჟმა დაწყველა მამა, თესლი. გამწარებულმა თვით შექმნა შეიძულა. მისთვის აღარ არსებობდა სიყვარული, აღარც სიხარული. მამის მიმართ სამუდამოდ ჩაბუდებულმა სიძულვილმა სიცოცხლე მოუწამლა.

ასეთ უმამოს — თუკი უმამობა მისტიურად არ დაძლია — თავიდანვე აკლია არსებითი — სიცოცხლის სიყვარული. მას არაფერი ახარებს. მის გულს არ ძალუძს კოსმიურად ძირისძირამდე გაიხსნას. ის არ არის აალებული, ზორც-შესხმული ნაწილი მისტიურად დაგლუჯილი ლმერთისა: ის ცივია, მტკიცე და პირქუში. ასეთი ადამიანისათვის არ არსებობს ექსტაზი. ასეთ უმამოს რომ ბეთბოვენის მეტაბრე სიმფონია მოესმინა — განსაკუთრებით დასასრული, საღდაც მღელვარე ორკესტრში ადამიანთა ხმები იჭრებოან, ხმები დიონისოს მიერ გაბრუებულ არსებათა, ხმები, რომლებიც სხვა სიცოცხლეს, აბალს, ადამიანურს თუ ზეადამიანურს აცხადებენ — ის მაინც ვერ გახლეჩდა თავის ვიწრო

ნაკუჭს, რათა უნაპირო სინამდვილეს შეერთებოდა. ის ცივი, მტკიცე და პირქვეშ დარჩებოდა. თვითონ უექსტაზოს სხვისი ექსტაზის ატანა არ შეუძლია — სხვისი ექსტაზი მას არ ითრევს, ის ლამის ნამდვილი უსიამოვნებაა მისთვის. ასეთი არსება თავიდანვე ნაკლოვანია და საფრთხე ემუქრება. თქმულება კენსა და აბელზე მიუღებოდა სტალინს — ღმერთმა მიიღო აბელის მიერ შეწირული მსხვერპლი და პირი იბრუნა კენის მსხვერპლისაგან. რატომ? თქმულება არავითარ ახსნას არ იძლევა. იქნებ კენს გულით არ მიუტანია მსხვერპლი? იქნებ სურდა კიდევ გულით მიეტანა, მაგრამ სურვილზე შორს ვერ წავიდა. ერთადერთი ახსნაა გვრჩება: ჩანს, კენს თავიდანვე აკლდა სიცოცხლის მადლი. მოსეს პირველი წიგნის ფურცლები აღვივრავენ ამ ეჭვს: განა აბელი კი ჩაიდენდა ძმის მკვლელობას, იპყვეს რომ მისი მსხვერპლი არ მიეღო? კეთილ სწრაფვათათვის იმის გულია დახურული, ვისაც სიცოცხლის მადლი აკლია. ეს ყველაფერი ფარულად და იქნებ გააგებითაც კი აღრევე უნდა ეგრძნო სოსო ჭულაშვილს, როცა, მაგალითად, ერთხელ ავადმყოფი თანაკლასელი ინახულა. ის გულითადად ესაუბრება ამხანაგს, მაგრამ მისი სიტყვები ავადმყოფის გულს არ ხვდება. მოდის მეორე სტუმარი, მეორე ამხანაგი, რომელიც აღერსიანად უმბლზე ხელს გადაუსვამს ავადმყოფს — და ტკივილი ცხრება. ეს ღვთიური ძალა სიცოცხლის მადლია. როგორ ამბობს გრეტენი? — მისი სიახლოვე სულს მიხუთავსო. როგორც კი ის — მეფისტოფელი — მოგვიახლოვდება, მეჩვენება, რომ აღარც კი მიყვარხარო. გრეტენის წრფელი გული რალაცას გრძნობს: მეფისტოფელის ახლომახლო ყოფნაც კი საკმარისია სიყვარულის მოსასპობად, ატმოსფეროს მოსაწამლად. მას ლირიულობა აკლია. მას იქნებ უფრო მშვენიერი ლექსებიც კი დაეწერა, ვიდრე რაინერ მარია რილკეს — მაგრამ ერთი რამ მიუღწეველი დარჩებოდა ამ ლექსებში:

ამოუცნობი პოეტური მდინარეებზე ნახევრი მადლიანად რომ მობრწყინდეს წინასწარ სიტყვებიდან. აქ შეჩვენებაა დამალული. პოეტურ ზარბოშს არასოდეს აურჭროლებია სტალინის გული, თუმცა მოწაფეობისას საეპისკოპოსო გუნდში აბრეშუმეფით რბილი ალტით გალობდა. ეს უთუოდ დაცემული ანგელოზის ზმა იყო — ასეთ ანგელოზს ჭერ კიდევ ძალუძს მომაჯადოებლად გალობა. სტალინმა ლექსების თხზვაც კი სცადა — შესაძლოა, პატრიოტულისა — მაგრამ იმავე დროს ექსპერანტოსაც სწავლობდა: უკვე მაშინ სწამდა მსოფლიო ენისა, ცხადია, მექანიკურად შეკოწიწებულია. აშკარად სტანჯავდა სამყაროს ორგანული მრავალფეროვნება. მეტიც: თვით სიცოცხლის ატანა არ შეეძლო. მკრებელურად ოცნებობდა ნგრევაზე, რათა თავისი გამანადგურებელი თვითნებობა გამოეცადა და გაეტარებინა.

ნიპილიზმი ზედგამოჭრილი იყო საამისოდ. ვლადიმერ სოლოვიოვმა ერთ ირონიულ წინადადებაში შეაჯამა რუსეთის ნიპილისტური ინტელიგენციის ღვაწლი: ადამიანი მიიმუნისაგანაა წარმოშობილი, მაშასადამე, გაუმარჯოს თავისუფლებას! „მაშასადამე“ აქ უაზრობაა: ძნელი დასაჯერებელია, რომ მიიმუნისაგან წარმომავლობას ადამიანისათვის თავისუფლების მიცემა შეეძლოს. მაგრამ ლოგიკას ზშირად მოულოდნელად თავს ესხმის ფსიქოლოგია, და ამ სილოგიზმშიც უთუოდ ფსიქოლოგიური ალღო იყო ჩადებული. თუ დამტკიცებოდა, რომ ადამიანი მიიმუნის მოდგმისაა, მაშინ თვით რჩეულნიც კი ყოველგვარ ზიბლს დაკარგავდნენ. ნიპილეონი „ვინმეზე“ უფრო არჩვეულებრივი აღარაფრით იქნებოდა, ხოლო კლეოპატრა — არაფრით მეტი, ვიდრე ნებისმიერი ქალი. ზიბლთან ერთად მოწიწებაც გაქრებოდა. ასე ფიქრობდა ნიპილისტი. მაგრამ უფრო ღრმად აქ სხვა აზრიც იყო დაფარული. თუ ადამიანი არსებითად იგივეა, რაც მიიმუნი, მაშინ შესაძლებელი გახდება გაშიშვლება შესაქმის მცდარი მოძღვრებისა, თითქოს

ადამიანი ღეთის ხატი იყოს, და, მაშასადამე, ღეთის ხატისა და მსგავსების დამბობა. ნიპოლისტების განზრახვას მტკიცე საფუძველი არ ჰქონდა; მით უფრო ჭიუტად ეკიდებოდნენ მას.

სტალინიც მოექცა ნიპოლისტების გავლენის ქვეშ და ვატაყბით შეუღდა ბუნების მეცნიერებათა შესწავლას. ღრმად სწამდა, რომ ეს შტუდიები უღმერთობამდე მიიყვანდნენ. არსებითი ეს იყო: თუ ღმერთი მოკვდებოდა, თავისუფლებას მოიპოვებდნენ. იგი ვერ მიხვდა, რომ ღმერთისაგან მოწყვეტილ, უღმერთო ადამიანს ღმერთთან ერთად იმავე დროს სამყაროსთანაც უნდა გავყვევარა ყოველგვარი კავშირი. შესაძლოა, ქვეყნობიერად სტალინს სწორედ ეს სურდა. თუ დაირღვეოდა საკრალური კავშირი საგნებს შორის, მაშინ თვითონ სიცოცხლე აღმოჩნდებოდა საფრთხეში. ის, ვისაც სიცოცხლე თავიდანვე სტანჯავდა, ანგარიშში არ კვდებოდა.

მას ჰქონდა კარგი მეხსიერება — არა მახსოვრობა! — ძლიერი, ცივი ლოგიკა. ის დაშორდა ღმერთს და თავაშეებულ თვითმმართველად აღზარდა თავი. ის ყველგან ცუდს ხედავდა, და სადაც კეთილს შეხვდებოდა, დამცინავად იღიმებოდა. ცივისისხლიანი სასტიკად უმოწყალო გახდა. ერთხელ ერთ შუქაში წიწილას ფეხი დააბიჯაო, ჰყვებიან. წიწილას ცალი ფეხი მოსტყდა და წივილით გაფრთხილდა. სტალინი დაეწია და მთლად გასრისა. „შენ მაინც აღარ ივარგებ“, დაიყვირა უცნაური მრისხანებით. ამ წამს იქნებ სულ სხვა, საშიშად უცხო სახე ჰქონდა.

სიცოცხლის მიმართ მტრულად იყო განწყობილი და ყველგან მტრები ელანდებოდა. მტრის დასაძლევად ორი რამ არის საჭირო: თავდაპყრა და ირონია. სტალინის თავდაპყრა იოგებისას ჰგავდა, ხოლო მისი ირონია უბადლო იყო. ნელა, გაუნძრევლად, გულგრილად აღიზიანებდა იგი მოწინააღმდეგეს, აქეზებდა, დასკინოდა, წყობიდან გამოჰყავდა. ის ცილისწამებითა და დამცირებით სპობდა თავის მტრებს. ამაში უმოწყა-

ლო და სასტიკი იყო. მისი ცივი ჰიბრიდა ჩაიკნება ხანდახან მკაცრ, ნაწყვეტ-ნაწყვეტ სიცოცხლეში გადადიოდა. იყო თუ არა ბოროტი ჩვეულებრივი აზრით? არა. ის არ ყოფილა მკვლელი, არც ყაჩაღი, არც არანაირი დამნაშავე. პირიქით: საუბრეთესო სურდა ადამიანებისათვის — და მაინც: მის ხასიათში იმთავითვე რაღაც უცხო გვარის ბოროტი თესლი ბუდობდა. იქნებ პირად სიამოვნებას მიელტვოდა? სულაც არა. მიწიერი სიამოვნებანი — ქალი, ღვინო, აზარტული თამაში, ფული — არ არსებობდა მისთვის. ნიშნულაა, რომ ქართულ ლხინში, სადაც მუდამ დიონისოს აღიდებენ, როცა ყველა სხვა თერგობდა, ის ერთადერთი, ფხიზელი რჩებოდა. ის გულუხვი იყო, რამდენადაც კი შეეძლო ასეთი ყოფილიყო, და დახმარებისთვის მუდამ მზად იყო, ვითარცა სულიერი მოძღვარი. და მაინც არავისთან იყო ახლო. არ ჰყოლია არც ერთი მეგობარი, რადგან ასეთი ვინმე — მეგობარიც რომ ყოფილიყო — სამუდამოდ მის ქვეშევრდომად უნდა დარჩენილიყო. შესაძლოა, ეს გულის სიღრმეში აწუხებდა კიდევ. შეიძლება ხანდახან თრგუნავდა საკუთარი ხასიათი. ასეთ წუთებში იქნებ ღრმა კაეშანი იპყრობდა. მაგრამ ძნელი დასაჯერებელია, რომ ეს კაეშანი თუნდაც ერთი წამით სხვებისათვის გაეშხილა. მუდამ რაღაც ხელს უშლიდა გული გაეხსნა.

ძველ სამყაროს უკვე დამეშვიდობა. მისთვის აღარ არსებობდა არც სისხლის ერთობა, არც ხალხი, არც სულიერი კავშირი, არც რწმენა. ხალხი მასამ შეცვალა, სული — კლასმა. აქ თავის სტიქიაში იყო. სოციალისტური იდეის შესათვისებლად საესებით იყო მომწიფებული. სენ-სიმონის და ფურიეს მოძღვრება მის გულს არ ეკარებოდა, რადგან უტოპიისა და რომანტიკისაკენ მიდრეკილება არასოდეს განუცდია: მარქსის დოქტრინა კი კაეალ გულში მოხვდა მის არსებას: აქ იყო ლოგიკა და სიმტკიცე და არა უხერხემლობა მისი

მენშევიკური ნაირსახეობისა. სტალინი ბოლშევიკად იყო დაბადებული. უწინ უყვარდათ თქმა, მავანი და მავანი წინაქრისტიანული ქრისტიანი იყო. სტალინისათვის შეიძლებოდა ბოლშევიზმამდელი ბოლშევიკი გვეწოდებინა. იმდროინდელი რუსეთიდან არალეგალური მარქსისტული ლიტერატურა საქართველოშიც მოდიოდა; ერთბაშად ლენინის თხზულებებიც გამოჩნდა. სტალინი დატყვევდა: მანამდე არყოფილი ღრმა განცდა დაეუფლა — საკუთარი თავის პოვნისა, ოღონდ სხვაში. აი, სად იყო ის, რისკენაც სტალინი თავისი ბნელი ინსტინქტის ცეცებით მიისწრაფოდა: მარქსისტული იდეის დემონიზმი, რაც დასავლეთში „სიტყვა“ იყო, რუსეთში „საქმედ“ უნდა ქცეულიყო. მაგრამ ეს გარდაქცევა ცოფიანი გრიგალივით უნდა შემოვიარდნილიყო სამყაროში, რომლის საფუძვლები უკვე მოერყა ომს.

ლენინი გამოჩნდა ვითარცა მუშტად-ქცეული ენერგია ქარიშხალისა, როცა თავის ამხანაგებთან ერთად დაჯავშნული მაჭარებლით გერმანია გადმოკვეთა, რათა რუსეთში რევოლუციური ცეცხლი დაენთო, კაცობრიობამ არ უწყობდა, თუ რა ველანურმა ძალებმა მოიყარეს აქ თავი. ლენინი მოეცლინა რუსეთს როგორც რევოლუციის ბედისწერა, ის გახდა კოსმიური ბიძგის მიმცემი ოქტომბრის ნგრევისა. ორი სტიქია იყო მასში: სლავური და მონგოლური; სლავური: ჭაოსის სუნთქვა, უარყოფა ყოველგვარ საზღვრის, მონგოლური: მონაგანი კრულვა და შორეული გაქანება. ინსტინქტი და ნება ერთი იყო ლენინში. დიდოსტატი დასტაქრის თანშობილი თვისებები ჰქონდა: სწორი, უცთომელი თვალზომა; ინტუიცია, რომელიც საგნის შუაგულს ხვდება; თავდაპირა, ოღონდ არა ცივი, არამედ ცეცხლოვანი; შეუმცდარად მტკიცე ხელი. ამას მასთან შეხვედრისთანავე გრძნობდა ყველა. სტალინმა ეს მასთან შეხვედრამდე იგრძნო.

1903 წელს ლენინის წერილი მიიღო

ევროპიდან. მისთვის ეს მოსეჭვივებულ ბის მიღებასავით იყო. 1903 წელს სტალინი ფინეთში პრატიულ კონფერენციაზე შეხვდა ლენინს. დიდმა რევოლუციონერმა დუმილისმოყვარე ქართველში სანდო მეზობელი ცნო. 1906 წელს ჩატარდა ყრილობა სტოკჰოლმში, სადაც ბოლშევიკებმა მარცხი განიცადეს. მაგრამ როგორ მიიღო ლენინმა ეს მარცხი: „არ დალონდეთ, მეგობრებო, ჩვენ უთუოდ გავიმარჯვებთ, ჩვენ სწორ გზას ვადგავართ“. მის თანამოაზრეთა შორის სტალინი იყო ერთადერთი, ვინც მხოლოდ ყურით არ მოისმინა ეს სიტყვები. 1907 წელს ლონდონის ყრილობაზე ბოლშევიკებმა გაიმარჯვეს. მაგრამ როგორ მიიღო ლენინმა ეს გამარჯვება? სტალინი მოგვიანებით იხსენებდა: „გამარჯვების შემდეგ ის განსაკუთრებით ფხიზელი და ფრთხილი გახდა“ — და მოჰყავდა ლენინის სიტყვები: „ჯერ ერთი, არ გაიტაცოთ გამარჯვებამ და კვებნა არ დაიწყოთ; მეორე, განამტკიცეთ თქვენი გამარჯვება; მესამე, გაანდგურეთ მტერი, რადგან ის მხოლოდ დამარცხებულია და არა მკვდარი“. ყველაზე მეტად ამ სიტყვებს უნდა მოეხიბლა სტალინი, რომლისთვისაც გამარჯვებას თავბრუ არასოდეს დაუხვევია და რომელსაც ბრძოლის ველზე არასოდეს მანამ არ მიუტოვებია დამარცხებული მტერი, სანამ მთლად არ მოათავებდა. სბდომებზე სიტყვათქმნი იყო სტალინი: დუმდა — ჰეშმარიტი საქმის კაცი.

სტალინის სტიქია მის იყო: აი, სად იყო ნაღდი. ფინეთის კლდოვანი სანაპიროდან ერთხელის ზღვისპირეთამდე ორკანულ ერთობას გრძნობდა მასებთან. ხვდება და უახლოვდება რუსებს, პოლონელებს, უკრაინელებს, ასევე ქართველებს, სომხებს, აზერბაიჯანელებს, ლატვიელებს, ლიტველებს, ებრაელებს და მრავალი სხვა ხალხის წარმომადგენლებს. ის ეცნობოდა მუშათა ჯერ კიდევ მთელმარე ფსიქიკას, სინჯავდა მასების მაჯას და მათს პროლეტარულ ინსტინქტს აღვიძებდა. ის არკვევდა მათს სურვილს და ფოლადივით

აწრობდა მათს მებრძოლ ნებას. ის ათასებს ზედებოდა და მრავალი ათასი ნაცნობი ჰყავდა. მისთვის არ არსებობდა მეგობარი — იყო მხოლოდ უთვალავი ამხანაგი. ოზრანკას კვალს არ უტოვებდა, სამაგიეროდ მუშებში ტოვებდა წარუშლელ კვალს. აქაც ჩრდილში რჩებოდა: საიდუმლო ორგანიზაციებში ისე ჩნდებოდა, როგორც პროლეტარული ფსიქიკის იდუმალი უსახელო. გასაკვირი არაა, რომ რუსული რევოლუციის თავისებურება მან იმთავითვე იგრძნო. 1917 წელს, ივლისის ამბების შემდეგ, პარტიული კონფერენცია ტარდებოდა. ლენინი არ ესწრებოდა, რადგან იმალეობოდა. არ ესწრებოდა ტროცკიც. პირველად ამ კონფერენციაზე აირჩიეს ცენტრალური კომიტეტის წევრად. სტალინის მიჰყავდა კონფერენცია. მაშინ წარმოთქვა ისტორიული სიტყვა: „გამორიცხული არ არის შესაძლებლობა, რომ სრულიად განსაკუთრებულად რუსეთი გაზდეს ის ქვეყანა, რომელიც სოციალიზმის გზას დაადგება... ჩვენში რევოლუციის საფუძველი უფრო მყარია, ვიდრე დასავლეთ ევროპაში, სადაც პროლეტარიატი მარტო უპირისპირდება ბურჟუაზიას. ჩვენს მუშებს მხარს უჭერს გლეხთა უღარიბესი ფენა... უნდა უკუვაგდოთ საძრახისი თვალსაზრისი, თითქოს ჩვენთვის გზის მიითითება მხოლოდ ევროპას შეეძლოს“. კონფერენციის მსმენელთა მასაში, ცხადია, გაჩნდა ეკვი იმის თაობაზე, თუ რამდენად ეთანხმებოდა ეს თეზისი დოგმატურ მარქსიზმს. სტალინმა ეს, აშკარაა, შეამჩნია და დაუმატა: „მე შემოქმედებით მარქსიზმს ვემზრობი“. აქ ის უკვე მომავალი სიდიადით წარმოგდა.

ლენინზე პირველი შეხვედრისთანავე მოახდინა განსაკუთრებული შთაბეჭდილება: ლენინმა იგრძნო ამ რევოლუციონერში რაღაც ძლიერი და ბნელი. 1914 წელს ტურუბანსკში, ენისეისკის გუბერნიაში, გადასახლეს. იმ წლის ნოემბერში ლენინი ენენეიდან სწერს თავის მეგობარ კარპინსკის: „ერთი დიდი სათხოვარი მაქვს შენთან: შეეცადე გაიგო

კობას უკანასკნელი გვარი (რუსულში წ... ჩვენ აღარ გვახსოვს), შემდეგ... ლეზე მნიშვნელოვანია“. სტალინი გადასახლებაში თავის ნამდვილი გვარით იმყოფებოდა — ყულაშვილი, და სწორედ ეს გვარი ვერ გაიხსენა ლენინმა. აქ ლენინი იხსენებს და ვერც იხსენებს სტალინს: განცდა რაღაც ბნელისა და უცხოის, ამასთანავე, მიმზიდველისა. ოქტომბრის გადატრიალებაზე ცოტა ხნით ადრე ლენინს გერმანიის აგენტობა დასდეს ბრალად. ლენინის კეთილშობილება აღშფოთდა, მან გადაწყვიტა პეტროგრადის მაშინდელი საბჭოების სასამართლოს წინაშე გაემართლებინა თავი. სტალინმა მყისვე იგრძნო საშიშროება და დაარწმუნა ლენინი, რომ წასვლის უფლება არ ჰქონდა. შესაძლოა, ამ უეცარმა გადაწყვეტილებამ „ოქტომბრის“ ბედი გადაწყვიტა. გადატრიალების შემდეგ სტალინი გვერდიდან არ მოშორებია ლენინს, თუმცა კვლავ უჩინარი რჩებოდა. როცა ტროცკიმ 1918 წლის 15 თებერვალს ბრესტ-ლიტოვსკიდან ტელეგრაფით ითხოვა შემდგომი ინსტრუქციები, ლენინმა უბასუხა: „სანამ თქვენს შეკითხვას პასუხს გავცემდე, მსურს სტალინს მოველაპარაკო“. ტროცკიმ აქ ალბათ პირველად იგრძნო, ვისთან ექნებოდა საქმე მომავალში.

სტალინს მხოლოდ ლენინისა სწამდა. მაგრამ ლენინის გვერდით იზრდებოდა მეორე ფიგურა: ტროცკი. თუ ლენინი ბედი იყო რევოლუციისა, ტროცკი რევოლუციის ნახევარბედად მოეკლინა — ნახევარბედიც არსებობს. გენია ლენინში უფრო იყო განზორციელებული, ხოლო ტალანტი — ტროცკიში. ტროცკის სიტყვა შედეგრი იყო: ის ჭაფიანი მღელვარე ტალღებით იზრდებოდა და შორს იტაცებდა მსმენელს. ლენინის სიტყვა სადა იყო, უბრალო, უპათოსო, მაგრამ მკაფიო, და უფრო ძლიერად მოქმედებდა. ერთის სიტყვა ათობდა, მეორისა მართავდა. ტროცკის სტილი დავებწილი იყო: მარქსის შემდეგ არც ერთ მარქსისტს ასე მოხდენილად არ

უწერია. ლენინს არ გააჩნდა სტილი. მისი წინადადებები გრძელი და მძიმე იყო, მაგრამ ისინი უფრო მეტად არწმუნებდნენ მკითხველს. ტროცკი რევოლუციის გარდა სხვა პრობლემებითაც იყო დაკავებული — ბელოვებით, ლიტერატურით, თეატრით. ლენინს მხოლოდ ერთი პრობლემა ჰქონდა: პროლეტარიატის გამარჯვება რევოლუციის გზით. ნებისყოფის დიდი დაძაბვით იგი ერთადერთ გზას ეძებდა მარტორქასავით. ტროცკი, როგორც რევოლუციონერი, მიხვეულ-მოხვეული, ხანდახან მცდარი გზებითაც დადიოდა. იქნებ სწორედ ამას იყო მისი ნახევარბედი. ტროცკის ყველაფერი ჰქონდა იმისათვის, რომ დიდი რევოლუციონერი ყოფილიყო, ოღონდ ბოლშევიკური ფსიქიკა აკლდა — ასეთი რამეც არსებობს. სახარებაში ქრისტეს „ძე ღვთისას“ და „ძე კაცისას“ უწოდებენ. ევრო-ამერიკელ ადამიანში ძე ღვთისა თითქმის მოკვდა. ლოგოსის ნაცვლად მასში რაციო მეფობს. უღმერთო ბოლშევიკს ლოგოსი არ სჭირდება, მისთვისაც რაციო ყველაფერია. აქ ის საესებით ისეთივეა, როგორც ევროპელი ან ამერიკელი. მაგრამ ევროპამ და ამერიკამ ლოგოსთან ერთად სიცოცხლის ქვედა შრეებიც დაკარგეს: მიწა, ინსტიტუტები, ფესვები, წინათგრძნობა. ბოლშევიკებმა კი ეს შრეები უკლებლივ შეინარჩუნეს. ინდიელის თავიდან რომ ღვთიური ცეცხლი აღმოგვეფხვრა და მის ნაცვლად ინტელექტი ჩაგვენერგა, ბოლშევიკურ ტიპს მივიღებდით. რაციო და ინსტიტუტი — უკეთესი ნაზავი წარმოუდგენელია რევოლუციონერისათვის. ლენინს ჰქონდა ეს ნაზავი, ტროცკის — არა. მას აკლდა ბოლშევიკის რასიული ფსიქიკა. ანდერძში ლენინმა თავის მემკვიდრეებს შორის ტროცკი პირველ ადგილზე დააყენა, მაგრამ საკვირველია, იქვე დაუმატა: ტროცკი არ ყოფილა ბოლშევიკი.

სტალინი თავიდანვე ლენინის ნატეხი იყო: მასშივე გაერთიანებული იყო რაციო და ინსტიტუტი, ოღონდ იმ განსხ-

ვავებით, რომ მეორე ელემენტის მძლავრად ჰქონდა განვითარებული სტალინს ლენინთან შედარებით უბირატესობასაც კი ანიჭებდა. ცხოველური ინსტიტუტით სტალინი მუდამ გრძობდა, რომ ნახევარბედი ვერ გაუძღვებოდა რევოლუციას. ის მუდამ აღმაცრად უყურებდა ტროცკის: არ სჯეროდა მისი. ამ დროს შერი კი არ ამოძრავებდა, არამედ ნაღდი რევოლუციონერის ყნოსვა: ისეთი ელემენტის სუნი იქრა, რომელიც რევოლუციის წიაღიდან არ იყო ნაშობი. ყველაზე უკეთ ცარიცინის ამბეში გამოამქლავნა თავი. ტროცკის სურდა წითელ არმიასი მეფის ყოფილი ოფიცრები გამოეყენებინა, სტალინს კი უბრალოდ სძაგდა ინტელიგენტები. აქ ორი ადამიანი შეეჯახა ერთმანეთს: ერთი მოდიოდა რევოლუციიდან, მეორე რევოლუციისკენ. ლენინი ორივეს საჭიროებას გრძობდა და დიდი ოსტატობით შეაერთა საპარისპირო დინებები. მან სტალინის მეშვეობით ბონაპარტიზმის საშიშროებაზე მიუთითა ტროცკის, ხოლო ტროცკის მეშვეობით ვიწრო სწორბაზოვნებისაგან გაათავისუფლა სტალინი. ეს იყო ორი განსხვავებული სტიქიის ბრძოლა, ამთგან ერთი საჩინო იყო, ხოლო მეორე — უჩინარი.

ტროცკი ლენინის გვერდით იზრდებოდა. ლენინის გვერდით ეს სვენაკული სვებედნიერი ხდებოდა. ულენინოდ კი კარგავდა იმას, რასაც იღბლიან გამბედაობას უწოდებენ. ტროცკი არ იყო ლაჩარი: სამოქალაქო ომში დემონური სიმამაცე გამოავლინა. გენერალ იუდენიჩისაგან პეტროგრადის გადარჩენა მისი დამსახურება იყო. ეს სიმამაცე მით უფრო ფასობდა, რომ ლენინი თავდაპირველად მზადაც კი იყო, პეტროგრადი მტრებისთვის დაეთმო. მას იმ დროს სხვა უფრო დიდი საფრთხე ემუქრებოდა. ლენინს ინტუიციამ მხოლოდ მაშინ უჭირდა, როცა თვითონ იჭრებოდა მოვლენებში — ფრონტები მან ტროცკის გადაულოცა. ტროცკიმ დაარწმუნა იგი პეტროგრადის შენარჩუნების საჭიროებაში და უკიდურესი, ზეადადამიანური

გამბედაობით დაიცვა ქალაქი, და მაინც: ამ გამბედაობის უკან ურყევ კლდე-სავით იდგა თვითონ ბედი — ლენინი. საქმარისი იყო, ლენინს სისხლი ჩაქცეოდა, რომ ტროცკის მყისვე დაეკარგა სიმამაცე.

რეკლუციის საბედისწერო გარდატეხის ეამი მოვიდა. ერთ პატარა შემთხვევას შეეწირა ტროცკი — მაინცდამაინც საქართველოს საკითხს. ქართველი კომუნისტების ერთი ნაწილი მდივანის ხელმძღვანელობით საქართველოსთვის მეტ ეროვნულ თავისუფლებას ითხოვდა. ამ მოთხოვნის წინააღმდეგ ყველაზე მკვეთრად სტალინი გამოვიდა: მამის მოძულე მამულის მიმართაც მტრულად უნდა ყოფილიყო განწყობილი. ლენინმა შეატყო, რომ საქართველო უაღრესად თავისებური ქვეყანა იყო, და მდივანის ჭგუფს მხარი დაუჭირა, თუმცა წმინდა კომუნისტური თვალსაზრისით იქნებ სტალინის ცენტრალისტური ხაზი უფრო იყო გამართლებული... შესაძლოა, სხვა რამეშიც იყო სიკმე. სისხლის ჩაქცევის შემდეგ ლენინს, რომელსაც უკვე ჩაესუნთქა სიკვდილის პაერი, ინსტინქტი გაუმძაფრდა. მოცულილი მარტორქა ახლა უკვე ხედავდა თავისი პატარა დაბინდული თვლებით, რომ უჩუმარი და უჩინარი კატა, სტალინი, ვეფხვში გადაიზარდა. საკუთარ თავს საყვედურობდა, რომ აქამდე ეს ვერ შეამჩნია. სცადა წელში გამართულიყო და ღონიერი შეძახილით კვლავ კატის სხეულში გამოემწყვდია ხახადაღებული ვეფხვი, მაგრამ გვიანდა იყო. ეს ალბათ ლენინის ყველაზე მწარე გაწბილება იყო... საქართველოს საკითხში ტროცკი ლენინს მიემზრო — თავისთავად გასაგებია: საქართველოს სიყვარულით არა. ავადყოფმა ლენინმა მოამზადა მოხსენება, რომელიც მეთორმეტე პარტიკონფერენციაზე ყუმბარასავით უნდა გამსკდარიყო სტალინის წინააღმდეგ, მაგრამ, რადგან სისხლის ჩაქცევის განმეორებას შიშობდა, მთელი მსახლა ტროცკის მიანდო, ხოლო მდივანისათვის მი-

წერილი ბარათის ერთი ასლი კამენევის გაუგზავნა. ეს საქმარისი იყო, რათა სტალინს ყველაფერი შეეტყო. იგი მოემზადა. ჭერ სცადა ლენინისთვის გადაეთქმევირებინა, მაგრამ კრუპსკია შეუწინააღმდეგა და გზაზე გადაეღობა. აქ სტალინს დიდი შურთაცხყოფა უნდა მიეყენებინა ბელადის ცოლისათვის. ლენინი განრისხდა და მეუღლეს სტალინის მისამართით წერილი უკარნახა, რომელშიც ყოველგვარ პირად ურთიერთობას წყვეტდა თავის მარჯვენა ხელთან. ეს იყო ლენინის უკანასკნელი და ამავე დროს ყველაზე საბედისწერო წერილი. სტალინმა კარგად უწყოდა, რას ნიშნავდა ეს განხეთქილება ლენინთან, და მისთვის დამახასიათებელი ჩუმი, პირქუში შეუპოვრობით ნახტომისათვის მოემზადა. ტროცკიმ იხმო კამენევი, ყველაფერი შეატყობინა და მოითხოვა შეცვლილიყო ეროვნული პოლიტიკა, კერძოდ, საქართველოს საკითხში, ხოლო სტალინს ბოდიში მოეხადა კრუპსკიას წინაშე. კამენევიც გადასცა სტალინს. სტალინმა დათმო: ბოდიში მოიხადა, ხოლო კამენევი საქართველოში გაგზავნა ეროვნული პოლიტიკის შესაცვლელად. შინაგანად კი ბოღმით აივსო და სხვა რამისათვის მოემზადა. სწორედ ამ დროს ლენინს მეორედ ჩაექცა სისხლი. სტალინმა კამენევის სასწრაფოდ დეპეშა გაუგზავნა. კამენევი საკმაოდ ეშმაკი იყო და მყისვე მიხვდა, როგორ უნდა მოქცეულიყო: როცა ტფილისში ჩამოვიდა, ორჯონიკიძის — სტალინის თანამოაზრის — მხარე დაიჭირა. სტალინური პოლიტიკის შეცვლის მაგიერ მის განმტკიცებას შეუწყო ხელი.

ასე დამთავრდა ეს პატარა ინტერმედია. მაშინ უკვე გადაწყდა, ვინ გაიმარჯვებდა მომავალში. ჩაექცა თუ არა ლენინს სისხლი, ტროცკიმ ისტორიული სიმამაცე და საკუთარი თავის რწმენა დაკარგა. მან არ იცოდა, რომ ქართულ ენაში „ბედს“, „გამბედაობას“, „ბედნიერებას“ ერთი ძირი აქვს. სტალინმა კი იცოდა, და არა მხოლოდ ასოების მიხედვით, თუმცა მესამის — ბედნიე-

რების — აღსაქმელად იმთავითვე აკლდა ორგანო. ჯერ კიდევ ლენინის სიცოცხლეში მან გაბედა ყოფილიყო ლენინი. რაც შემდეგ მოხდა, მხოლოდ გაღვივება იყო ჩანასახისა. მოკვდა თუ არა ლენინი, სტალინმა სამუდამოდ მოაშთო ტროცკი. ორი დემონის ბრძოლაში, როგორც ყოველთვის, აპრიმანმა — სიძულვილის ნაშიერმა — დაამარცხა ლუციფერი. სხვა დიადოხების დამარცხება ადვილი საქმე იყო. სტალინმა ლენინის ადგილი დაიკავა.

გადიოდა დღეები, კვირები, თვეები, წლები. ოპოზიციური პარტიები მარჯვნიდან და მარცხნიდან თავს ესხმოდნენ სტალინს. სტალინი, მრავალმხრივ გამოცდილი, მუდამ იმარჯვებდა. დამარცხებულნი ჭედს იბრდნენ მის წინაშე, იჩოჭებდნენ და ცოდვებს ინანიებდნენ. „ლუგენდარული ქართველის“ გამარჯვებები ყველას უჯივრდა და ლენინის მიერ შერქმეულ ამ მეტსახელს ახლა ყველა ყურადღებით აკვირდებოდა. უჯივრდათ და ვერ გაეგოთ: როგორ? საიდან ასეთი ძალა ამ ველურ, უხეშ კავკასიელში? მათ ვერ გაეგოთ, რომ სტალინის ბოლშევიკურ ფსიქიკაში დაუშრეტელი ინსტინქტები კვებავდნენ რაციოს. სწორედ ეს იყო ვადამწევეტი გამარჯვებისთვის. გამარჯვება გამარჯვებას მოსდევდა, სტალინი დღითი დღე იზრდებოდა და ვერავითარი ძალა ვეღარ აჯობებდა მას. ყოფილ რუსეთის იმპერიაში უმითო ეპოქას ერთბაშად არნახული ტოტემური ძალის მქონე კაცი მოევიწინა.

რევოლუციის ბედი, ლენინი, კუბოში იწევა ბალზამირებული — მითი ახალი ფარაონისა. რევოლუციის მებრძოლი ტროცკი, გაგდებული, ბოსფორის ნაპირებზე მემუარებს წერდა. რევოლუციის საკე ხელთ ეპყრა სტალინს. ის იჯდა კრემლში როგორც ადამიანდაქცეული რადიომიმღები: საბჭოთა ქვეყნის კიდით კიდიდან უთვალავ ტალღებს იღებდა. ის ამ ტალღების მხოლოდ მიმღები კი არ იყო, არამედ მათი შემოქმედი და განმსჯელი. ერთი განკარგულებით შეაჩერა ქვეყნის კოლექტივიზაცია, როცა

„წარმატებებმა“ თავბრუ დასწვინა საკუთრებით ყოჩაღებს და ლენინის კატასტროფა გამოიწვია. თვითონ უცნაური მოლექულა თვრამეტი წლის განმავლობაში განუწყვეტლივ მუშათა მასების მოლექულურ პროცესებში ყვინთავდა და არც ერთი მოლექულა ზელშეუხებელი არ დარჩენია. სხვა თანამებრძოლნი რევოლუციამდე რუსეთიდან შორს ცხოვრობდნენ: რუსეთის განვითარებას ევროპის ემიგრანტული მანსარდებიდან ადევნებდნენ თვალს. სტალინი კი მუდამ მუშათა მასების ქაბობობაში ცხოვრობდა — მუდამ უჩინარი, მაგრამ ქმედითი ელემენტი. ძველ დროში ტომის ბელადში მთელი ტომის ძალა იყრიდა თავს, სტალინში შეგროვდა პროლეტარული ენერჯია, და როცა რევოლუცია ძლევამოსილად გაიშალა, მან ამოყვინთა: ის რევოლუციის განხორციელებად იქცა. ის უკვე აღარ იყო ადამიანი, ის იყო არსება, სასტიკი და საშინელი.

ზოგიერთები მას ჩინგიზ-ხანსა და თემურს ადარებდნენ. შედარება მცდარი გახლდათ: მონგოლ დამპყრობლებს ჰქონდათ ცეცხლი, გაქანება და სიშმაგინი. სტალინს არ ჰქონია ცეცხლი, ის ციგისისხლიანი იყო. ეს ერთგვარად აორმაგებდა კიდევ მის ძალას. სტალინს არ უხდებოდა ნიუშეს სიტყვები გენიის სიმფიფის შესახებ: „ის კვლავ პოულობს სერიოზულობას, რომელიც ბავშვობაში ჰქონდა თამაშისას“. მას არ ჰქონია ეს სერიოზულობა, თვით ბავშვობის ასაკში აკლდა ბავშვობა, თავიდანვე რაღაც ამძიმებდა და არ უყვარდა თამაში. ყოველგვარი კომპლექსებისა და შეფერხებების გარეშე მოქმედებდა როგორც ბუნების ძალა, ბრმად და მძლავრად.

მას შურიანობას მიაწერდნენ და შემდეგს ჰყვებოდნენ. პეტროგრადის გადარჩენისათვის პოლიტიურომ ტროცკი „წითელი დროშის“ ორდენით დააჩილდოვა. უეცრად კამენევა წინადადება შემოიტანა, ასეთი ორდენი სტალინსაც ეკუთვნისო. „რისთვის?“ ხმამაღლა იყვირა კალინინმა. ბუხარინმა განმარტა: „ნუთუ არ გესმით? ეს ლენინის იდეაა.

სტალინი ვერ იტანს, როცა არ იღებს იმას, რაც აქვს სხვას. ის ასეთ რამეს არასოდეს პატიობს“. ამას იხსენებდნენ და ვერ ამჩნევდნენ, რომ, თუ მართლაც ასე იყო, მაშინ ლენინისთვის ადამიანის ცნობას უმტყუნიან. სტალინს არ შეეძლო შურიაინი ყოფილიყო. მართალია, სხვისი გამორჩეულობა აუტანელი იყო მისთვის, მაგრამ იმიტომ კი არა, თითქოს სურდა თვითონ ყოფილიყო გამორჩეული: იგი რჩეულობას საერთოდ ვერ იტანდა, ვერც საკუთარს და ვერც სხვისას. საკუთარი თავის რჩეულობად გრძნობდა თრობის ნიჭია: სტალინში კი დიონისოს გადატანითი მნიშვნელობითაც კი არასოდეს უცხოვრია. სხვათა შორის, ეს თვისება იყო ჯავშანი ძალაუფლების შენარჩუნებისათვის. იგი არ იცნობდა გამარჯვების ბანგს.

ყველას აკვირებდა სტალინის ასე-ტიზმი, ყველა აღტაცებული იყო იმით, რომ მას არ იზიდავდა მიწიერი სიამოვნებანი: არც ქალი, არც თამაში, არც ღვინო, მაგრამ ვერ ამჩნევდნენ, რომ სტალინს სრულებით არ სჭირდებოდა ასეტიზმი: ასეთი რაღაცებისათვის მას უბრალოდ ორგანო აკლდა. უნდა გიყვარდეს, რათა სიამოვნება იგრძნო — თავდავიწყებამდე. მაგრამ სტალინს არასოდეს დაივიწყია თავი, ხოლო დოსტოევსკის სიტყვებს ჯოჯოხეთის შესახებ — თუმცა არც ჯოჯოხეთისა სწამდა და არც სამოთხისა და ყოველგვარ ღვთის რწმენას, ლენინის მსგავსად, გვამთავლობას ადარებდა — დოსტოევსკის სიტყვებს: „ჯოჯოხეთი არის ტყვილი იმის გამო, რომ აღარ ძალგდის სიყვარული“. ყველაზე მეტი თავსატეხი უნდა გაეჩინა მისთვის. მას არ ჰქონდა სიყვარულის ნიჭი. აქ დაელო ხაზა უღრმეს სიცარიელეს მისი კაეშნისას, დამნაშავეობის შეუვალ ნიღაბს რომ ამოჰფარებოდა.

საქმეებში ჩაფლული სტალინი კრემლში იჯდა, ძალაუფლების პატრონი, მაგრამ არა ხელმწიფე, არსება და არა ადამიანი, რევოლუციური ძალების ელექტროგაყვანილობა გამაფრთხილებელი

წარწერით „მომავდინებელია“ მასთან ტელეფონით საუბარაც ვერ შეეძლებოდა. მისი საშინელი მოქმედებისაგან არავინ იყო დაზღვეული. სისასტიკით აღსავსე ძლიერ-ვაშლილად აღმართულიყო, როგორც საბჭოეთის — და, შესაძლოა, მთელი მსოფლიოს — ცივი და ბრმა ბედისწერა. როცა ხანდახან იღუმელი კონტაქტი გადაირთვებოდა, როცა ის — შეუღრეკელი — დროებით ღენის ქსელიდან გამოზობდებოდა დარეტიანებული და გაუცხოებული, როცა შეშინებული გრძნობდა, როგორ ეცლებოდა ღონე, აი, მაშინ სტალინი მხოლოდ სოსო ჯღაშვილი იყო, უბრალო ქართველი. მაშინ ახსენდებოდა შორეული საქართველო, რომლისგანაც ესლა შემოენახა: საცივისა და კახური ღვინის გემო, მრავალგამიერის ჰანგი და ქართული გინება: „შავათი დედა კი ვატირე“.

თამაზმა რეველი გადადო და სინათლე ჩააქრო. ბუხარში ჯერ კიდევ ღვიოდა ნაღვერდალი. მთელმხარე ნახშირი თითქოს დიდი ძაბვისაგან გათავისუფლებულიყო. თამაზსაც ნელ-ნელა ჩასთვლია, თუმცა ძილი არ მოდიოდა. იმ სიფრთხანა საზღვარს მიაღწია ძილ-ღვიძილ შორის, როცა გძნობები დაჭიმულია უკიდურეს სინათლემდე. სიზმარ-ცხადში ბუნდოვანად და უცხოდ ის ბეები გაახსენდა, ოცდაათი წლის წინ თავისი ხელით რომ დარგო მშობელ მიწაში. მწუხარედ დასცქეროდა ახლა მიწაზე დაცემულ ამ ბეებს, მკვდართ, გამხმართ, ფესვებამოგლეჯილთ. სიზმარსა და ცხადს შორის წამით ამ ხეებად იქცა. შეძრწუნდა. სიცოცხლის კიდებზე იგრძნო თავი, საკუთარი თავისა აღარ სჯეროდა. მისი არსება ხანდახან მკვეთრად ეხებოდა იმ ზღვარს, სადაც არაა და ღმერთი ერთად არიან. ამჯერად ისე ჩანდა, თითქოს მხოლოდ საშინელს შეეხო, „არარას“ — სუნთქვა გაუჩერდა — პირდაღებულ სიცარიელეს, რომელიც გაქრობას უქადის და „არად-ყოფს“. თამაზი ძლიერ შეშინდა. თითქოს სიკვდი-

ლი შეეხოო, ძილ-ღვიძილიდან გამოერკვა, ცივ ოფლში ცურავდა. უნდოდა ელოცა — მაგრამ ლოცვა მაშინ შეიძლება, როცა სული ივსება, როგორც თავთავი ჩუმი მწიფობის მაღლიან ქამს. თამაზმა იგრძნო: წამიცი და გონებას დაეარგავს არარას წინაშე... ნაკვერცხალი თეთრად აღარ ვარვარებდა, უკვე ჩაეთვლიმა. თამაზმა კვლავ აანთო სინათლე, შინაგან სიღრმეებს მიუგდო ყური. ანაზღად ბუხართან ხის მორზე დიდი მორიელი შენიშნა. შიშმა მოიცვა, სუნთქვა შეწყვიტა. მორიელი არ ინძრეოდა. თამაზი, ჰიპნოტიზირებული, წამოიძვრა, მარცხენა ხელში ფანქარი აიღო, მარჯვენაში — კალმისტარი და მორიელისკენ გაემართა — ჩუმად, მოუხეშავად. მთელი სხეული უთრთოდა. მორიელი ოდნავ შეირბა, თავის დასაცავად მოემზადა. თამაზი შიშსა და ზიზღს აევსო, განადგურების ტკბილ მოლოდინსაც. გაბრაზებულმა ფანქრითა და კალმისტრით ერთბაშად აიყვანა მორიელი და ნაკვერცხლებში მოისრო-

ლა... გაშეშებული ელოდა... შეჩვენდა... ხე, არაფერი მომხდარა, მორიელი მალე მალე გაქრა. თამაზი შეშინებული და დათრგუნული შემოტრიალდა. უეტრად იმ ხელნაწერში, სტალინს რომ ეხებოდა, ნაზი შრაშენი მოესმა: ნუთუ რვეულში შექვრა მორიელი? თამაზს ფიქრი აღარ შეეძლო, აკანკალებულმა ფრთხილად აიღო რვეული და ცეცხლში შეაგდო: ჭკუაზე შემცდარივით უუუ-რებდა ცეცხლის ალში გახვეულ ფურცლებს. ნელ-ნელა ფერფლად იქცენენ... უეტრად გარედან მანქანის შემოგელებების ხმა მოესმა, ცოტა ხნის შემდეგ კი საექვო ზარი კარზე. რამდენიმე წამში ორი გაუ-ელი გაჩნდა. თამაზი კვლავ გონს მოეგო. აპატიმრებდნენ. გაუ-ელებმა რვეულის ერთი პატარა, დაწვას გადარჩენილი ნაგლეჯიც გამოიღეს ბუხრიდან და თან წაიღეს. მთელი გზა მხოლოდ ამას ფიქრობდა: ნუთუ შეიძლება, ქალაქის ამ ნაგლეჯს რაიმე საექვო ნაწერი შერჩენოდა?

გერბანულიდან თარგმნა
ალექსანდრე კარბოვიჩი

□ ბაზრამუშაა იქნება □

რომი

სანახავზე დახარბებულ
კაცის თვალის გასაძღომო,
რა ხიბლი გაქვს, რომ შენ ყველას
თავი უნდა დაახსოვო.

პალატიონის ბორცვზე მდგომმა
მინდა კიდევ გნახო, რომო,
მზე რომ ტიბრზე დაგორდება,
როგორც კვერცხი სააღდგომო.

ანდა მინდა გნახო, როცა
გაცოცხლდება სხვა თარიღი,
შუბის ტარზე გადმომდგარი
მზე რომ იწყებს ისევ კიხვინს
და სპილენძის ფარად მერე
იხმარს იმ მზეს ძველი რიხით
შენს ქუჩებში ვერაგულად
შემოჭრილი აღარიხი.

მზე შეიდ ბორცვზე ჩამოწოლილ
ნისლს გაადნობს, როგორც ბეზეს,
რემს და რომულს ძე მგელივით
მოაწოვებს ძუძუს ზეზე,
ყველგან შევა, იბტუნავებს
ქალის მხრებზე და ქოლგებზე,
სულერთია მისთვის ვილა
ფარნეზეა თუ ბორცვზე.

ლილიპუტი ხალხი კი არ,
გოლიათი ხალხი სეიფტის
აქ ცხოვრობდა შემდგომ შუა
მდინარეთის და ეგვიპტის,

ჩამოართვეს ბერძნებს სკიპტრა,
დაიმშვენეს ხელი სკიპტრით
და შემორჩინენ ისტორიას
აწყობილი მსხვილი შრიფტით.

ეფიცხები მზეს ბებერი...
პანიბალის სპა უზომო
აღარ მოვა და ბრინდიზში
აღარ დასწვავს მრავალ დრომონს,
მხოლოდ კინემატოგრაფი
გაიძულებს ალბათ, რომო,
ყველა პუნიკური ომი
ხელმეორედ რომ იომო.

შენ, პირველი ქალაქო და
ქალაქების წინაპარო,
ვერა, მე ვერ მომეჭკევი
ვით მონას და ვით ბარბაროსს,
ყველა საბუთს მოვიხმარ და
ყველა წერილობით წყაროს —
ქრისტეს ჯვარის დასაბსნელად
რომ ვშველოდი ფრანგთა კაროლს.

ფორუმ-კოლიზეუმებით
საკარნავალ-სათეატროდ
გადაშლილო, ვერ დამხედები,
ვით მონას და გლადიატორს,
რადგან ბოლოს მეც გუნდრუკი
გიკმით და უნდა გხატო,
ვიდრე მიქელ-გაბრიელი
გამომლადრავს ამ ყანყრატოს.

რაკი შენი შეეყვარება
 ვერ მოვასწარ ერთის ნახვით,
 მთვარეს კიპარისები რომ
 გაუყრიან გულში მახვილს,
 ან კორსოზე ან პიაკა
 ნავონაზე ამ განზრახვით
 რომ ვიარო ხელმეორედ,
 არ ვიჭნები დასაძრახი...

მე იქ ლანდი შემეყვარება,
 როგორც მწყემსი მისდევს სარქალს,
 ისე უნდა ავედევნო,
 უცებ თუ არ დამეკარგა,
 არაფერი მენხსომება,
 არც დანტე და არც პეტრარკა,
 თუ შევასწარ თვალი ერთხელ
 რომში მისი სულის კანკალს...

იგი მეტყვის: „ცნობისწადილს
 აყოლილო, რომი უხვად
 დაგაპურებს გასართობით,
 თუ ამისთვის ჩამოსულხარ!
 მე კი ბერობაში საბას,
 ერისკაცობაში სულხანს
 არ მასვენებს ქართლის ჳირი,
 რა ვუშველო ამ საწუხარს?..“

საქართველოს ასაკლებად
 ყველას ცხენი დაურახტავს,
 ხელი ვისაც გავეწოდეთ,
 მანაც გვიმტრო, დავრჩით საბტად,
 ვიღუპებით და სამეფო
 ტახტი აღარ ტახტობს ტახტად,
 ირგვლივ ყველა აგვეშალა,
 რა ვუშველო მეფე ვახტანგს?..

საქართველო ჩვენვე ვყიდეთ,
 თვალითაბედვა გვჭონდა ვიწრო,
 რაც გვებადა, ვინაიეთ
 ქარში ფიქლით და უფიქლოთ,
 ჩვენმა ტანჯვამ აწ ღვთისმშობელს,
 უსათნოესს და უბიწოს,
 გული უნდა დაუსეროს,
 სახე უნდა დაუღრიცოს.

რომის კაპიტოლიუმზე
 გაშფერილი ხელის მტევნით
 შენგიანი ქვის მხედარი

ირგვლივ ტურისტების მრევლით,
 დგას და ისე იმზირება,
 ვით სხვა ქანდაკება ბევრი,
 კაცის სულის და გონების
 განათება და შედევრი.

მაგრამ მაინც ვერ შთაბერავს
 ქანდაკება ანდა ტილო
 კაცს სულს ისე, ვით უფალი
 და რომ უფალს შევეცილოთ.
 სათაკილო არის მეტად,
 კაცს სოფელზე ზრუნვა, შვილო,
 უფრო აქანდაკებს, ვიდრე
 ტრავესტინის მარმარილო.

მუხთალია ეს საწუთრო,
 მაგრამ უნდა დავაფასოთ,
 რა გქნათ, ქრისტე ჭვარს თუ აცვეს
 და შეუნდეს ბარაბასო,
 გული როგორ გავეტებით,
 როგორ წარვივევითოთ სასო,
 კაცი ძირს რომ იღუნება,
 განა ჩვენთვის იღებს ქვასო?...

როცა ყველა წაგვეკიდა,
 ყველამ წაგვეკრა თითო ქისტი,
 ამ ქვეყნიდან წამოსულმა,
 როგორც ნერგი ვარდობისთვის,
 აგვაყენა და ეწამა
 ჩვენი სულის გამოხსნისთვის,
 კაცმა უნდა დააფასო,
 ვინც ხელს ჳირში გამოგვიწვდის.

თეატინელს, დომინიკელს
 თუ ფრანცისკელს, ის, ვინც მისდევს
 ქრისტეს მცნებას და ვინც ჩვენთან
 მოიყვანა ჭვარით ქრისტემ;
 ვინც ყრმა ქართლში დააპურა
 და უწამლა წამლით სხვის თემს,
 ჩვენ მადლობას თუ არ ვეტყვით,
 ღმერთი უნდა გაგვირისხდეს...“

ამას მეტყვის, გამშორდება,
 სიტყვას აღარ გაიმეტებს,
 მისი ეტლი აქ შეუხვევს,
 არ გაჰყვება სხვების ეტლებს.
 მე, უცხოელს, ვატიკანში
 თუ გულგრილად შემომხედეს,

ის პაპს ნახავს, როგორც ვერსალს
ნახა ლუი მეთოთხმეტე.

ჭამხის წითელ ნოხზე ივლის
და უეცრად დაინახავს
პაპის სტაერის ყვითელ მიტრას
და მის ფილონს, მკედით ნაჭარგს,
პაპი მისცემს ძელს ჭეშმარიტს
ელჩს და კრილოსნად აქატს
და სტუმრობა გათავდება...
ჭირი იქა, ლხინი აქა.

საბა ჭრისტეს აქეთ ათას
შვიდას თოთხმეტ წელს კალენდრით,
მამლის ყვიელობის ზანზე
პაპის ბულით და კარტით
რომს დასტოვებს და გაჰყვება
უკან ბული და მტერის სვეტი

და სამი წლის შემდეგ ჩავა
სამშობლოში ჭაბანწყვეტით.

მე კი, რომო, უკვდავების
ლიმილით და თავზე დაფნის
გვირგვინით რომ გნახო, ვივლი
კორსოზე და ლექსს დაგჩხაპნი,
ენახავ გალაღებულ ერის
ჭალაქს შურით და მის აპრილს
და კვლავ მწარედ დამაფიჭრებს
გზა ჩემი და გზა წინაპრის.

რა ვქნა, გულს თუ ვერ დავუღებ
იტალიურ კვატროჩენტოს,
და დავუნთებ საბას სანთელს,
რომ სან-პიეტროში ენთოს.
სამასი წლის შემდეგ ისევ
სატანჯველი გვაქვს საერთო,
გვეედრები, რომ ორივეს
ხელი მოგვიმართე, ღმერთო!

ვედრების ლექსი

მომიტვე, აქამდე
თუ ვუძღვებ და ვუძღვებდი
თავმოხვეულ ცხოვრებას
და თუ ისევ მიზიდავს,
თუ ვერ დავთმე ქვეყანა
გულხარბი და უძღვები,
თითქოს გადმოხატული
პართენონის ფრიზიდან.

ერთხელ თავგაყოფილი
ფიჭრის აბლაბუდაში
თუ ლექსს ვებლაუჭები
ურითმოს და რითმიანს,
გულისცემა საათში
ორიათას ხუთასი,
მომიტვე, შენსავით
თუკი ვერ დამითმია.

მომიტვე, აქამდე
თუ ვარ-მეთქი ცოცხალი,
თუ ვსუნთქავ და ვიცინი,
კრემლი მდის და მცევა,

სხივის ოქრომკედელი,
შუქის ხუროთმოძღვარი
ათასხელებიანი
თუ მეხვევა შივა.

წუთისოფლის სრბოლაში,
ტირილში და ხარხარში
თუ შევეყრებ აქამდე
დაუწერელ რომანს,
ბრინჯიანი მყაუნით
ან ლობიოს ნახარშით
თუ ვიმშვიდებ შიმშილით
ამბოხებულ სტომაქს.

თუ კვლავ გამეჩხერებულ
თმაში ყვითელ სავარცხელს
ფიჭრიანი ვატარებ
გაქუცული ხანით,
და რომ გაზაფხულია
და სიკოცნლე მამარცხებს
თუ ტოტების ჩქერალით
თუ ალუბლის ტანით.

რომ კვლავ ლექსით ვარსებობ,
სანამ მიზმობს ჰადესი,
სულს ცხოვრება ვერავის
ველარ გამოუცვლის,
და რომ გახლართული ვარ
სიყვარულის ბადეში...
ლექსი საყვედური
ცარიელი ფურცლის.

მომიტევე, აქამდე
ჩემთვის უიოლესი
არ იყო და არ არის
თუ ვარსებობ ისევ,
ბალიშს, გადაშვებულ
სიზმრის მღვრიე მორევში
ისე ვებლაულები,
როგორც ცხენის კისერს.

მომიტევე, დამყურებს
თუკი ჭერი სახლისა,
ვიკუნტები ლოგინში
ემბრიონის მსგავსად,
ანდა ზოგჯერ ბაგეებს
თუ სიცილი გახლიჩავს
და თუ დამცემს უეცრად
ეს სიცილი თავზარს.

მომიტევე, ათასში
ერთხელ წიგნს თუ გადავშლი,
ანდა ცრემლის მდინარეს
თუ ვუნახე ფონი,

სულისა და სხეულის
კარნახს თუკი ათასში
ერთხელ დავემორჩილე
და დავკარგე გონი.

დალეწილი ასკილის
გატყავული ბუჩქი ვარ,
გარუჭული კოცონის
ცეცხლითა და ბოლით,
მომიტევე, ქვეყანას
რომ აქამდე ვუცქირე
და რომ ვსუნთქავ ფილტვების
ყველა ალვეოლით.

მომიტევე, აქამდე
რომ მაისის ამინდებს
შევეყურებ და ბავშვების
სირბილსა და კისკისს,
მალე ის დღეც დადგება,
რომ სიკვდილი ამითრევს,
მოვალ მახარობელი
სევდიანი ცისკრის.

კოლეგების სხდომაზე
წასულების სახელებს
თავმჯდომარე ჩამოთვლის
არჩეული ვადით,
ხალხს სკამების კრიალით
ფეხზე წამოაყენებს,
წამიერი დუმილით
მომგებენ პატივს...

შენ, ერთადერთო

შენ, ერთადერთო მრავალთა შორის,
ძვირფასო შენი ერთადერთობით,
მადლობელი ვარ იმ დღეებისთვის...
მეხსიერებას სანამ ვენდობით,
არ შეიძლება, არ გაგვახსენდეს
ის, რასაც კაცი ერთხელ განიცდის,
მადლობელი ვარ სიზარულისთვის
და ვარსკვლავების ჩამოტანისთვის.
მადლობელი ვარ-მეთქი, ძვირფასო,
იმ ტანჯვისათვის, სულს რომ მიღრღნიდა,
სიტყვები, თრთოლვით დაბადებული,
რომ ამომქონდა სულის სიღრმიდან.

მადლობელი ვარ იმ ცრემლებისთვის
 და ქალწულური შენი ნდობისთვის,
 მთელი ცხოვრება მხოლოდ და მხოლოდ
 ანარეკლია იმ ღვინობისთვის.
 მადლობელი ვარ თითებისათვის,
 ბნელში თამაში რომ გამიმართა,
 თვალებს აღერსით რომ გადივლიდა
 და ჩერდებოდა ბოლოს ყვრიმალთან...
 მერე უეცრად რომ თენდებოდა...
 დღეს ათენებდა შაშვი-სოლისტი.
 მადლობელი ვარ იმ ჩურჩულისთვის
 და იმ ჩურჩულის სულთაბრძოლისთვის...
 რაც არაერთხელ გაგვახსენდება,
 მებსიერებას სანამ ვენდობით,
 შენ, ერთადერთო მრავალთა შორის,
 ძვირფასო შენი ერთადერთობით!..

ბურჰისტანის ვილაიეთის დიდი დავთარი

ეს ლეგენდა ასე ვიცი:
 ახალციხის ბაზრის დახლებს
 რომ ჩაუვლის მეცნიერი,
 გამყიდველი ყველს რომ ახვევს,
 ხედავს დავთრის ფოლიანტში...
 იმ დავთარს და დავთრის ნახევს
 ართმევს ვაჟარს და ფულს აძლევს,
 თან ხელები უცახცახებს...

ოსმალური ეს დავთარი
 თითქოს იჩხვლიტება ქაცვით,
 ყველა სიტყვით და სტრიქონით,
 ყველა სიით და აბზაცით
 და გადმოაქვს ისტორიის
 შავი კვამლი ქარს ბარბაცით,
 ლოყებს უნდა იხოკავდეს
 ამის წამყობნავი კაცი...

მაშინ წახდა საქმე, მექმედ
 სულთანმა რომ ზურგზე ბოლი
 აადინა კონსტანტინეს,
 დასცა კონსტანტინეპოლი,
 ვით ფელუჯა თათრის ზღვაში,
 განწირული და ობოლი,
 დავრჩით... მერე რაც გადაგვბდა,
 არის ძნელი მოსაყოლი.

მექმედ სულთანს სისხლიანი
 ხელი მალე გადაბანეს
 და აია-სოფიაზე
 გუმბათსა და ლავგარდანებს
 თურქის მთვარემ გადმოხედა,
 მეჩეთს მთვარით დაამგვანეს
 და დაადეს ქანგიანი
 კლიტე ბოსფორს და დარდანელს.

ჩვენ ხელიდან გაგვსბლტომია
 იმ დღეს ისტორიის ძაფი,
 ერთხელ გაკაფული ვახდა
 ხელმეორედ გასაკაფი,
 კარი გაღნიშებული
 ვერ მივხურეთ ალყაფის,
 შეწყდა ჩვენი სიარული
 გზებზე ნალარით და დაფით.

დაჭდა თათრის მდივანბეგი
 და აღნუსხა მდივანბეგმა
 შავშეთ-კოლა-არტაანში
 ხალხი ვინ და რით დაბეგრა,
 თუ რა ახჩა შეაწერა
 ქალას, მინდორს, ტყეს და ზეგანს
 და ქართველი კაცის სული
 ვინ თელა და ვინ გაზერგნა.

ამ რეესტრში აშრიალებს
ქარი თურქის წამოსასხამს,
რომ დაპყრებს არტანუჯში
ხარბად ჩემი ყანის ხასხასს,
ის ცოცხალი თავით ამას
არც მე დამანებებს, არც სხვას,
ნუთუ წყალმა მუდამ ასე
სხვის წისქვილზე უნდა ასხას?!

ამ რეესტრში სოფელ-სოფელ
დაჩინდრიობს თურქის გზირი,
მაგრამ ახლა ვინ სადღაა,
ყველას მიწამ უყო პირი,
რას ეძებ, რა დაგეარგვია,
რა ჩილდირი, რის ჩილდირი?..
რამდენიმე ბარბაროსულ
საუყუნის შემდეგ ვტირი!...

ამ დავთარში ქართველი ვარ
ჭერ მიმოხრით და საუბრით
ან თუ ნათელ-მირონობით,
ან თუ მირონცხებულ შუბლით,
თუ ალაპით, თუ ქორწილით,
ჩემი სუფრულით და სუფრით,
ჭერ ვწერივარ იოსებად,
ჭერ არა ვარ იუსუფი!...

მაგრამ გადასახადს ვუხდი
ოქროთი და ვერცხლით თათარს,
მიმილია ოსმალური,
შარიათი შ.რიათად,
ძმა მეჩეთში შედის, კართან
წულა-შესტი დაიხადა,
ან ფერს იცვლის, ან ზნეს იცვლის,
რომ დააბა ხარი ხართან!...

ვხედავ, უკვე გამხდარია
ჩემი ბედი სათამაშოდ,
აშლილია ყვავე-ყორანი
ჩემს კერაზე საყაშყაშოდ,
მოლას ხელი ყურთან მიაქვს,
რომ იკიელოს, ვით ზარნაშომ,
სადაც გინდა, თავს იქ მიკრავ,
თუ უზბაშო, თუ მინბაშო!..

მედინაში მუქამედის
ჩასვლის დღე აქვს თათარს პიჯრად,
ამ დავთარშიც ეს დღე არის

ჩემი წელთაღრიცხვის მიჯნაეჩრქვეწულნი
და სხვის ომში მეც ამ პიჯრადს წინაშე
ვიხოცები იანიჩრად,
ზორს რას ვაქნევ, შენ ისა თქვი,
სულიც თუ დამისახიჩრა!..

ამ დავთარში სხვისი მეფე
უკვე ჩემი მონარქია
და რომ მხარშავს თავის წვეწვი
დამპყრობელის სტომაქია.
საკუთარი ზნე და წესი
და ცხოვრება მომხვია,
იმის ორომტრიალში ვარ,
რალა ჩემი ოჯახია!..

თუ აქამდე ჩემი იყო
ამ მიწაზე რასაც ვთესდი,
დღეს სხვას მიაქვს, დროვ მუხთალო,
როგორ გამოიუარესდი!..
ამოვებულ კაში იმედს
ფლავ და იჩხვლიტები ნესტრით
და შენს სამსახურში არი
ოსმალური ეს რეესტრი!...

ამ დავთარში უცხო მირეცს
კრემლში დედინაცვლის ქატოს,
ჩემსას მამჭობინებინებს
უგემოს და უარქატოს
და იმეტებს მხოლოდ ბალღამს,
იმას მაჭმევს მურაბათო,
ჩემს რაბათში თარაქამა
ზის და მე ვარ ურაბათო!...

ველარც ვიცავ და ჩემს ციხეს
ველარც ვიღებ, აბ, უფალო,
რა ვქნა, ჩემი ქვეყნისათვის
მე ვარ უხმლო და უფარო,
ვის რა ვუთხრა, ვის შეეჩვილო
ანდა ვის რა დაეუბარო,
მე კრემლები როცა მახრჩობს,
შენ იცინი, ალუბალო!..

ჩემს შვილსა და ჩემს შვილიშვილს
ჩემს საყდარში ზღიან ნამუსს
და ყურს უგდებს ღვთისმშობელი
თურქის კიხვინსა და ხრამუნს,
ხვალ რა ელის ჩემს ჭილაგს და
ჩემს გასაგისს ან თვით მამულს,

სად წავიდე ვისა ვკითხო —
ეფუთსა თუ ნოსტრადამუსს?..

ამ დავთარში მე ვარ მხოლოდ
ზოცვა-ქლეტის ასპარეზი,
შედგენილი არის უკვე
სასიკვდილო ანამნეზი
და ჩემს თავზე აღუმართავს
მტერს ნაჯახი ანალესი,
ერი გადაშენებული
რომ მახსენოს ანალებში...

ილიმება ხონტჰრის პირი
ჩამომჰყნარი, ვით ჩამიჩი:
„ხელ-ზეგ ვერსად ვერ წამიხვალ,
თუკი ახლა გადამირჩი,
გათავდება ქვეყნად შენი
წოწიალი და ჩალიჩი
და შენს თავზე პირს შეიკრავს
წყალი გაყოფილი ნიჩბით...“

მე წამართვა, თვითონ დაჯდა
ჩემს ნასუქალ იბოზე,
ქვას და კრამიტს აკლის საყდარს
და იშენებს იმით ბოსელს,
გათენასძე ანანია,
აღდგომელაშვილი ოსე,

დმერთო, მალე გავთათრდებით, არჩვენული
თუ არ მოგვეშველე დროზე!... გიზღირთქვს

დანგრეულა ეკლესია,
გარეშემო სახლობს უცხო,
აქ დამპყრობელს ეინი თერმე
დრომ აქამდე ვერ დაუცხრო,
თითქოს დგას და კოლტს მელორე
აქეთ უხმობს: „ქუტუ-ქუტუ-ქუტო!“
ყველას თვალი აქეთა აქვს
მობჭენილი, სად დავეუო?..

ამ დავთარში აი, ასე
გვევედრება კაცი: „ხალხო,
თუნდაც ათასი წლის შემდეგ
თუ გაივლი ახლო-მახლო,
და თუ მიხვდი, რომ აქ იყო
ჩემი ძველი სამოსახლო,
აღბათ იცი, რა მახარო
და რა უნდა ჩამომძაბო...“

ამ დავთარზე ტანჯვით ვწერდი,
ჩემო ღვიძლო, ჩემო სისხლო,
სიტყვა ტანჯვით იბადება
საქვეყნო და სადღეისო
და ტკივილმა უნდა შობოს,
თუნდ დასჭირდეს საკეისრო,
ისე გულს არ ეკარება,
არც არავის არ ესმისო...

შოთა ჩანტლაძე

პოლიციელი და კოეტი

სიპლიძან „იბალიური სურათები“

ბაღში 24 საათი შესრულდა. უტეკს-ტო ჰიმნი ჩაესვენა, მაღალი ხმელი პო-ლიციელი ჰიმნის დამთავრებამ თითქოს გამოაფხიზლა. თვალები საქმიანად მი-მოაბარა და გაიფიქრა: — ეხლა კი დროა ხალხს შევახსენო კანონი და კანონის ერთგულმა დამცველმა პირში სასტვენი გამოიჩრა, ლოყები დაბერა და... ბაღი სასტვენის ხმაზე სკამები-დან წამოდგა და წელნელა დაიშალა. პოლიციელმა ჩამოუარა ბაღს და ურჩ დამსვენებლებს შეახსენა კანონი. აი, იგი უკვე მესამედ მიუახლოვდა ახალ-გაზრდების მოზრდილ ჯგუფს, რომლე-ბიც ნაძვის ხეების ქვეშ განლაგებულ სკამებზე მოთავსებულნი იყვნენ და რაღა-ცაზე ვაცხარებით კამათობდნენ, ყოვე-ლი მათგანი ერთდროულად იღებდა კამათში მონაწილეობას. მხოლოდ ერთი იყო მდუმარედ. მას ცალი ფეხი მოპირ-დაპირე სკამის თავზე ჩამოედო, ირიბად გაჟურებდა მოკამათებებს და თვალბში და ტუჩებზე ირონია გადააკროდა აუტა-ნელი.

— ...საქართველო უნდა გაქრეს. ამას ამბობს გაჩენის და გარდაცვალების მარადიული კანონი, — პათეტიურად და-ასრულა სიტყვა ახალგაზრდამ. იგი იყო მაღალი, სუსტი, უკან გადაყრული გა-ბურღული თმებით, პოლიციელი მიუა-ხლოვდა მათ და წყენით უთბრა:

— რამდენჯერ უნდა ვითბრათ, ბო-

ლოსდაბოლოს, მეც კაცი ვარ, ანგარი-ში გამიწიეთ! ბიჭებო, სირცხვილია, წა-ვიდეთ, გვიანაა!

ახალგაზრდები ზარმაცად წამოდგნენ და წავიდნენ ლასლასით. გზაში კამათო-ბდნენ, ჩერდებოდნენ. ერთ ადგილას მთელი ათი წუთის განმავლობაში იდგ-ნენ მოკამათენი. ისინი ბაღის კარებამ-დე მისვლას 30 წუთს მოუწდნენ. კარე-ბთან კიდევ შედგნენ და ბოლოს, რო-გორც იქნა, გადალახეს ბაღის საზღვარ-ი. პოლიციელმა იცოდა, რომ, რახან ისინი ადგნენ სკამებიდან, უსათუოდ წა-ვიდოდნენ, მაგრამ მათი ყოველი შეჩე-რება ნერვებზე შლიდა და სანამ ბაღის საზღვრებს არ გაცილდებოდნენ, მისი ნერვები დაძაბული იყო საშინლად. ასე ზნებოდა ყოველდღე. ეს ახალგაზრდე-ბი საღამოს 7 საათიდან იწყებდნენ დე-ნას ბაღში თითო-თითოდ, ორ-ორად და ღამის 9 საათისთვის ყველა მათგანი სა-ხეზე იყო. ისხდნენ და კამათობდნენ, კამათობდნენ გაუთავებლად. დასციოდ-ნენ ერთმანეთს ამხანაგურად, ეჭიბრე-ბოდნენ მახვილსიტყვაობაში და, რო-გორც ეს მრავალ ადამიანებისაგან შემ-დგარ ჯგუფს ჩვევია, ყოველი მათგანი ცდილობდა თავის გამოჩენას. მხოლოდ ერთი იყო მდუმარედ. იგი არ კამათო-ბდა, უსმენდა და ხანდახან გადაისერიდა მოწონების სიტყვას რომელიმე მოკამა-თის მიმართ. და ეს სიტყვა მოკამათეს

ფრთხვს ასხამდა და მის მოწინააღმდეგეს უკვეცავდა ფრთხვს. იგი არ კამათობდა, რადგან მათ შორის აღიარებული „მხეცი“ იყო და „შაყირის“ შეუღარბელი ოსტატი. იგი არ კამათობდა, იგი ლაპარაკობდა მხოლოდ და მისი ლაპარაკის დროს ისე დადუმდებოდნენ ყველანი, როგორც მების გავარდნისას.

პოლიციელს უყვარდა ეს ახალგაზრდა, თუმცა იგი მას ირონიული ლიმილით უცქეროდა მუდამ. პოლიციელს უყვარდა ეს ახალგაზრდები საერთოდ, მაგრამ რას იზამდა, კანონი თავისას მოითხოვდა. იგი ერეკებოდა მათ მაშინაც კი, როდესაც აღტაცებული იყო მათი კმათით. პოლიციელს განსაკუთრებით არ მოსწონდა ის, რომ ეს ახალგაზრდები პოლიტიკაზე ლაპარაკობდნენ მოუარიდებლად, ხმამაღლა და თანაც საშიშ აზრებს გამოთქვამდნენ. „შაყირებდნენ“ იმ ქვეყნის პოლიტიკურ მოღვაწეებს, რომლის კანონებსაც იგი იცავდა. მართალია, არც მას მოსწონდა ზოგიერთი კანონი, მაგრამ მაინც იცავდა ამ კანონებს, რადგან სხვანაირად არ შეიძლებოდა. იგი ხანდახან ფიქრობდა: მართლა, ასეთი აზრებისათვის მე უნდა დაეპატიმრო ეს ახალგაზრდები, მაგრამ მიპატიებია მათთვის, მხოლოდ ესაა, რომ ბაღში გამუდმებით დაძვრებიან დურჯის ძაღლები და დაეძებენ ლუკმას. ალბათ ეს ახალგაზრდები უკვე აღრიცხვაზე იქნებიან აყვანილი და შეიძლება ერთ მშვენიერ დღეს ისინი ველარ მივიდნენ ბაღში და ველარ იკამათონ. იგი იცნობდა სახელმწიფო უშიშროების ზოგიერთ ძაღლს, რომლებიც ამ ბაღში დაძვრებოდნენ. ერთი მათგანი დაქდებოდა ამ ახალგაზრდების შორისა და უსმენდა გულდაგულ მათ კამათს და თან წიგნს „კითხულობდა“.

— გამომივიდა ცეზარი, — ჩაილაპარაკებდა პოლიციელი, როდესაც დაინახავდა წიგნის „მკითხველს“. მან იცოდა ვინ იყვნენ ეს ახალგაზრდები. ისინი, როგორც თვითონ უწოდებდნენ თავის თავს, ბაღის და ქუჩის პოეტები იყვნენ და ამას განსაკუთრებული სიამაყით წა-

რმოსთქვამდნენ. პოლიციელს კენჭები ეგო ამ სიამაყის მიზეზი. მას უყვარდა წიგნების კითხვა, წაკითხული ჰქონდა ილია, აკაკი, და ყაზბეგი. განსაკუთრებით უყვარდა ყაზბეგი. იყო შემთხვევა, როცა იგი ჩაუვლიდა ახალგაზრდებს, როდესაც ისინი რიგრიგობით საკუთარ ლექსებს წარმოსთქვამდნენ მთელი ხმით. იგი უსმენდა შორიახლო მდგარი, მაგრამ არაფერი არ ესმოდა მათი. სწორედ იმის გამო, რომ არაფერი არ ესმოდა, იგი მათ მიმართ მოკრძალებით იყო განწყობილი. მას არც მათი კმათიდან გაუგებოდა ბევრი რამ. იცოდა, რომ ამ ჭკუფის უმეტესობა უმაღლეს-დამთავრებული უმუშევრები იყვნენ, დანარჩენები კი სტუდენტები, რომლებსაც უმუშევრობა ელოდათ. ისინი ისხდნენ ბაღში გვიან ღამემდე და მას რომ არ დაეშალა, ალბათ, დღეამდე ასე კმათში გაატარებდნენ დროს. ხანდახან იყო შემთხვევა, რომ ეს ახალგაზრდები რევიმს არღვევდნენ, აღრე გადიოდნენ ბაღიდან. ეს ხდებოდა მაშინ, როდესაც რომელიმე მათგანი პრაქტიკულ „ვარიანტს“ მოიგონებდა, რაც ხშირად საათების დაგირაგებაში გამოიხატებოდა.

ებლა პოლიციელმა გადახედა ბაღს — საკუთარ სამფლობელოს. ბაღში აღარავინ იყო, რადიო ლაპარაკობდა სრული რწმენით, რომ მას უსმენენ. ბაღში აღარავინ იყო პოლიციელის გარდა. მან გადახედა ბაღს და მოიწყინა. მას ამჯერად არ ჰქონდა ფიქრის უნარი, მას ამჯერად არ ჰქონდა მარტოობის უნარი. მას საოცრად უნდოდა ადამიანთან საუბარი, მაგრამ სად იყო ადამიანი? იგი ხომ მან თითონ გააძევა ბაღიდან კანონის სახელით. უცებ ჩახველება მოესმა. გაკვირვებულმა მიმოიხედა და დაინახა, ვიღაც ახალგაზრდა კაცი სკამზე იჯდა და პაპიროსს აბოლებდა. — კი მაგრამ, ეს როგორღა გამოშრჩა! — გაიფიქრა მან. უნდოდა მისულიყო და მისთვის შეესხენებინა კანონი, მაგრამ მერე გაიფიქრა — მივალ, ვნახავ, თუ ურიგო ვინმე არ არის, გამოვესაუბრები. იგი

მიუახლოვდა უცნობს და ჭერ კანონის წინაშე მოიხადა ვალი.

— თქვენ, მოქალაქე, კანონით 24,30 შემდეგ ბალში ჯდობა აკრძალულია, განა არ იცით?

— როგორ არ ვიცი, ძიაკაცო, მაგრამ ვიყო, რას გიშლი, არაფერს ვაშავებ.

კარგი, იყავი, ურიგო ახალგაზრდა არ ჩანხარ — მიუგო პოლიციელმა, და გვერდით ჩამოქდა. — დღეს ძალიან ცხელია.

— ძალიან, — მიუგო უცნობმა.

— ეხლა კი რა საამო ნიავი უბერავს.

— მართლაც, კარგია ეხლა ბალში ჯდობა.

— ხვალისთვის რადიო 20^ი სიტობს გეპირდება.

— რადიოს რა დაეჭერება.

— ეგვეც მართალია.

— ალბათ ხვალაც აუტანელი სიცხე იქნება.

— ალბათ.

ამ დროს გრილმა ნიავმა დაბერა მეტი ძალით და უცნობმა თქვა:

— რა საამო სიგრილეა, შენ კი გინდოდა ბალიდან გაგვედღე, ძია კაცო.

— რა ჩემი ბრაღია, ძმავო, კანონი ასე მავალებს.

— შე კაიკაცო, განა ყველაფერი უნდა გააკეთო, რასაც ვავალებენ.

— უფროსმა რომ ჩამომიაროს და შემამოწმოს, მაშინ რაღა ვქნა?

— თუმცა, შენც მართალი ხარ, მაგრამ მაინც უნდა შეეცადო, თუ კი ამის საშუალება გექნება, ყველაფერი არ გააკეთო, რასაც ვავალებენ და რაც უკანონოა.

— კი მაგრამ, რა არის მაინც უკანონო?

— ბევრი რამ.

— მაინც?

— რომელი ერთი ჩამოვთვალო, დავიწყეთ თუნდაც იმ კანონებიდან, რომლის დაცვაც შენ ბალში გვეალბება. შენ ჩამოთვალე ეს კანონები, დაასაბუთე მისი კანონიერება და შერე შე ყველა მათგანზე საითთაოდ მოგცემ პასუხს.

— კარგი, ეგრე იყოს, — ღიმილით

მიუგო პოლიციელმა, რომელიც დარწმუნებული იყო თავის გამარჯვებაში.

— ჩვენ გვავალბენ — დაიწყო მან

— ლამის 12 საათსა და 30 წუთს შემდეგ ხალხს აფუქრძალთ ბალში ყოფნა.

ამით ჩვენ სისხლის სამართლის დამნაშავეებს საშუალებას არ ვაძლევთ ჩაი-

დინონ დანაშაული. ჩვენ შეძავეებს ვდე-

ვნით ბალიდან და ვაპატიმრებთ, თუ დანაშაულზე მივუსწარით, რითაც ჩვენ

ხელს ვუშლით ვენერიული სენის გავ-

რცელებას მოსახლეობაში, შეძავეების

უმეტესობა ხომ ამ სენითაა დაავადებულ-

ნი? ჩვენ შეყვარებულ წყვილებს არ

ვაძლევთ საშუალებას ღამით ბალში

ყოფნისას, რადგან ისინი კოცნით ერთ-

მანეთს და შეიძლება ეს კოცნა სხვა

უფრო კანონით აკრძალულ რამეში გა-

დაიხარდოს. ყოველივე ეს მათ შეუძ-

ლიათ საკუთარ სახლში ჩაიდინონ, ჩვენ

მათ არ მივცემთ საშუალებას საზოგადო-

ებრივი ადგილები წაბილწონ. ჩვენ

ვიცავთ იმ კანონებს, რომლებიც უსა-

თუოდ გამომდინარეობენ ხალხის ინტე-

რესებიდან და ამიტომ ემსახურებიან

ხალხს. მათი დამრღვევნი სასტიკად უნ-

და დაისჯონ — დაამთავრა ლაპარაკი

პოლიციელმა.

იგი ლაპარაკის დროს სასტიკად და-

ძაბული იყო, რადგან ცდილობდა კო-

დექსის ენით ელაპარაკა. ეს იმიტომ,

რომ დაემტკიცებინა თავისი ცოდნა და

ამით ის, რომ იგი შეუზღებლად არ ემ-

სახურება ამ კანონებს. მან დაამთავრა

ლაპარაკი, ამოიხუნთქა და უცნობს კა-

რგად დააკვირდა. უცნობს ბაგეზე ღი-

მილი გადააკვროდა.

— მაშ ასე, არა? — თქვა უცნობმა,

— ეხლა მე მომისმინე.

— შენ კარგად იცი, რომ სქესობრივი

კავშირი ადამიანური მოთხოვნილებაა.

მაგრამ შენ არ იცი, რატომ ზღებიან ქა-

ლები შეძავებად და რატომ ეტანებიან

მათ თუნდაც კარგი ოჯახის შვილები

და რატომ ზღება ყოველივე ეს უფრო

ზშირად მაინცდამაინც ბალში. ეს ქალები

ასეთებად არ დაბადებულან, მათ

ცხოვრებამ უბიძგა აქეთენ. მათ დაინა-

ხეს, რომ შრომით არ შეიძლება ცხოვრება, რომ შრომობენ ბევრს და იღებენ ცოტას. ადამიანი ყოველთვის გაურბის ფიზიკურ შრომას, თუ ეს შრომა სათანადოდ არ ნაზღაურდება. იგი ცდილობს, ცხოვრების უფრო იოლი საშუალება გამოიხაოს, თუნდაც მორალური დამციკების ხარჯზე. ისინი კარგავენ თავმოყვარებას — ადამიანის ერთ-ერთ მთავარ ღირსებას და იწყებენ ფულზე მეძაობას. ამრიგად, თვით ის მთავრობა, რომლის დადგენილ კანონებსაც შენ იცავ, იმის გამო, რომ ადამიანების შრომას არ ანაზღაურებს, ადამიანებს აძულებს ჩაეფლონ წუმბეში და იქნენ მეძავებად.

ეხლა, რაც შეეხება იმ ახალგაზრდებს, რომლებიც ასეთ ქალებთან იკერენ კავშირს.

როგორც ვთქვი, სქესობრივი კავშირი ადამიანური მოთხოვნილებაა. ახალგაზრდები განსაკუთრებით განიცდიან ამ მოთხოვნილებას. რა უნდა ქნან მათ? ისინი იძულებულნი არიან დაიკაყოფილონ ეს მოთხოვნილება, თუნდაც ამისთვის კანონის დარღვევაც იყოს საჭირო. ბევრი მათგანი ცოლს ვერ თხოულობს, რადგან ცოლს მოსდევს შვილები და მათ სჭირდება შენახვა, უზრუნველყოფა, რის საშუალებაც მათ არ გააჩნიათ, ამიტომ ისინი არჩევენ მეძავეებთან იქონიონ საქმე, რომელიც უფრო იაფი ჯდება, რაც შეეხება იმას, რომ ეს ადამიანები ბაღში ჩადიან ამ საქმეს, ბინთ აიხსნება, რომ მათ არ გააჩნიათ ბინა, ცალკე ოთახი, რომ ეს საქმე დამალულად გააკეთონ.

აქ უცნობი მოჰყვა ერთ ანეგდოტს ცოლქმრის შესახებ, რომლებიც პოლიციელმა ბაღში სქესობრივი კავშირის დროს დააპატიმრა და მერე აღმოჩნდა, რომ მათ ერთადერთ ოთახში მათი შობილებიც ცხოვრობდნენ, ამიტომ ისინი იძულებულნი იყვნენ ბაღები გამოეყენებინათ ამ საქმისათვის. ამ ანეგდოტში პოლიციელი ბევრი აცინა, პოლიციელი ჩაფიქრდა. უცნობი ისე მოსხლეტით და დამაჩერებლად ლაპარაკობდა, რომ პო-

ლიციელს უკვი შეეძარა კანონის დარღვევა მართლში და თქვა: შენ მართალი ხარ, მაგრამ ყველაფერი ეს რომ დავუშვათ, მაშინ ხომ მთლად აირევა ქვეყანა?

უცნობს გაელიმა და უთხრა: — მე იმის მომხრე კი არა ვარ, რომ ყველაფერი ეს დაშვებული იყოს, ეს მართლაც უნდა აუკრძალო ხალხს, მაგრამ მხოლოდ მაშინ, როცა მთავრობა მათ უზრუნველყოფს ყოველ მხრიდან, როცა მთავრობა მათ აუნაზღაურებს შრომას. აი, მაშინ უნდა აუკრძალონ ხალხს ყოველივე ეს და ვინც კანონს არ დაემორჩილება, სასტიკად დავსაჯოთ. — უცნობი აქ შეჩერდა და პოლიციელს გადახედა. პოლიციელი ჩაფიქრდა და უთხრა: — ე. ი. ამ საქმეში მთავრობაა დამნაშავე და შეც დამნაშავე ვარ, როდესაც ამ კანონებს ვიცავ?

— უსათუოდ!

— მაშ რა უნდა ვქნა მე?

— რა უნდა ქნათ და პოლიციაში სამსახურს თავი უნდა დაანებოთ.

— მერე რა ვქნა?

— მერე მონახე სხვა სამუშაო, სადაც ნაკლებად მოგიხდებათ დანაშაულის ჩადენა.

ამ სიტყვებს, უცნობი, ცოტა არ იყოს ზიზღით ელაპარაკებოდა პოლიციელს და ნანობდა, რომ ამ ცოდვილ ადამიანთან ასე გულახდილად ილაპარაკა, მერე წამოდგა და გამოემშვიდობა. პოლიციელს უნდოდა, კლდე ესაუბრა მასთან, მაგრამ აღარ შეაჩერა, რადგან იფიქრა: იქნებ არ სიამოვნებს ჩემთან ლაპარაკიო. უცნობი წავიდა და პოლიციელი მარტო დარჩა. იგი ჩაფიქრდა. რადიო მთელი ხმით გაკვირდა „ჩასტუშკებს“ და პოლიციელს ფიქრებს უფანტავდა. პოლიციელმა ახედა რადიოს, როგორც ადამიანს და შეუუკრთხა მადიანად. მერე ამ გარემოებამ ჩააფიქრა და გაიფიქრა: სხვას რომ შეეგინებინა, ხომ დავსჯიდი და ეხლა მე თითონ ვიგინები და მტყუანი არა ვარ, ჩემდაუნებურად ამოვიღა გინება პირიდან. ვინ იცის სხვებსაც ასე ემართებათ და ჩვენ კი ესჭით მათ. მერე იგი წამოდგა და

ბალში დაიწყო ხეტიალი. ბალის ბოლოში მიჯნური ამბორყოფდნენ ერთმანეთს.

პოლიციელს მათ დანახვაზე გაეცინა და მოსცილდა.

სალამოს 9 საათი იყო. პოლიციელი იდგა ბალში. ბალი საესე იყო ხალხით. ნაძვების ქვეშ ახალგაზრდები უკვე შეგროვილიყვნენ. ისინი რასაკვირველია კამათობდნენ. პოლიციელი შორიაზლო დადგა და უსმენდა. ის ახალგაზრდა, დუმილი და ღიმილი რომ უყვარდა, ახლა ფეხზე იდგა და ლაპარაკობდა ალგუნებულნი, შავ, დემონურ თვალებს აბრიალებდა, იქნევედა ხელებს, ხელებიც ლაპარაკობდნენ, ხატავდნენ აზრებს პაერში: — მე თქვენ მოგიწოდებთ არა შრომად, არამედ ბრძოლად. მე თქვენ მოგიწოდებთ არა ზავად, არამედ გამარჯვებად და დაე, შრომა თქვენი იყოს იგივე ბრძოლა და დაე, ზავი თქვენი იყოს იგივე გამარჯვება, — აღმოსთქვამდა ზავერდოვანი ხმა. ზოლო მათგან მოცილებით ერთი კაცი იჭდა და წიგნს „კითხულობდა“. პოლიციელს უნდოდა მათთან მისულიყო და ეთქვა, რომ ის კაცი წიგნს არ კითხულობდა, მაგრამ თავი შეიკავა, რადგან მას ჭერ კიდევ პოლიციელის ფორმა ეცემა. იგი მოსცილდა მათ და ბალს ჩამოუარა. იგი დაეძებდა გუშინდელ უცნობს, მას გულისთ სწადდა მასთან შეხედრა და საუბარი. საინტერესოა, ვინ იყო იგი? რა პროფესიის? რა განათლების კაცი? მან მთელი ბალი შემოიარა, მაგრამ ვერსად ვერ წააწყდა ამ სასურველ უცნობს. შემდეგ მოიწყინა, სკამზე წამოჯდა და ფიქრებში ჩაეფლო. კვირადღე იყო და ბალი სამხედროებით ავსებულყო. ამ დღეს სპეციალურად მათთან შესახედრად გამოსულიყვნენ მძავები. ყოველგვარი დაბრკოლების გარეშე ელოდებოდნენ მათ ჭარისკაცები და შემდეგ დიდი ჭავა ადგა ნაყინის გამყიდველს. შემდეგ წყვილები მიემართებოდნენ ბალის ბოლოსაკენ. კვირადღე სამხედროების დღე იყო ამ ბალში. ისინი დაეხეტებოდნენ ბალში. სიმრავლით იმედმო-

ცმულნი არაფერს არ ერიდებოდნენ ადგილობრივ ახალგაზრდებს გადაუდებდნენ შოენისტურ ფრაზას, შემდეგ მათი ცხვირიდან იღვრებოდა ისეთი ფერის სისხლი, როგორც მათი დროშა იყო. მერე იწყებოდა ჩექმებიდან კოვხების დაძრობა და მათი ტრიალი. გამოჩნდებოდა პოლიციელი და დამნაშავე იყო ის, ვინც ნაყლებად დაზარალებოდა ჩხუბში. ეს ამბავი კარგად იცოდა ალექსიმ და სწორედ ამიტომ გამოერკვა ფიქრებიდან, წამოდგა და ბალს ჩამოუარა. სამედნიეროდ ბალში მშვიდობა სუფევდა. გადიოდა დრო, ახლოვდებოდა ეამი ბალის დაცარიელებისა. აი, დადგა ეამიც, რადიომ — უტექსტო პიონი მოახრჩო და ენა ამოიდგა. ალექსიმ სასტეგენი ბოლოკივით გამოიჩარა პირში და ჩააბერა. ბალი დაცარიელდა. მხოლოდ იქ, ნაძვების ქვეშ, ახალგაზრდები ისევ კამათობდნენ. ალექსიმ გადაწყვიტა, დღეს ეს ახალგაზრდები არ გაერკვა ბალიდან. — არ გავრკევავ, თუნდაც უფროსმა ჩამოიაროს და მომხსნას სამსახურიდან, ბოლოსდაბოლოს სხვაგან ვიმუშავებ, — ფიქრობდა ალექსი. იგი მიუახლოვდა ახალგაზრდებს, რომ მოესმინა მათი კამათი. როდესაც ახალგაზრდებმა მათეენ მიმავალი პოლიციელი დაინახეს ერთმა მათგანმა თქვა: — მანამ ეს დეგენერატი გავგაგდებდეს, ჩვენ თვითონ წავიდეთ, ჭობია. ალექსიმ ეს სიტყვები გაიგონა და გაწითლდა. იგი მიუახლოვდა მათ და როდესაც შეინშნა, რომ წასვლას აპირებდნენ, კეთილი ღიმილით უთხრა: — იყავით, ნუ წახვალთ, კარგი ბიჭები ხართ. — ახალგაზრდები ალექსის ამ სიტყვებმა გააოცეს. მათ სხვანაირი ახსოვდათ ალექსი. ისინი მაინც დაიშლნენ და წაეიდნენ. გზაში პოლიციელის სიტყვებს შიფრავდნენ და მისი გამოცვლის მიზეზს ქმნიდნენ. ისინი პოეტურმა ფანტაზიამ ამ პოლიციელისადმი სიყვარულამდე მიიყვანა, მხოლოდ ერთმა, უფრო პრაქტიკულად მოაზროვნე პოეტმა თქვა: მე მგონი, იმიტომ გვთხოვდა დარჩენას, რომ პოლიციის გამოძახება და ჩვენი დამატირება

სურდაო. ამ სიტყვებზე ზოგს გაეცინა, ზოგს კი კეკუაში დაუჭდა ეს სიტყვები.

პოი, უმადურო ადამიანებო!

ისინი კვლავ შეხედნენ ერთმანეთს. უცნობს ალექსის დანახვაზე გაელიმა უწყინარი ირონიით. ალექსის უცნობის დანახვაზე გაელიმა სიყვარულით. ერთმანეთი მოიკითხეს და სკამზე ჩამოჯდნენ. ალექსი შეეკითხა:

— სად იყავით, რატომ არ ჩანდით?

— ამ დღეებში ბევრი სამუშაო მქონდა.

— ბოდიში, მაგრამ სად მუშაობთ თქვენ?

— მე ქარხანაში ვმუშაობ, ზეინკლად.

— ალექსის გაუკვირდა და არ დაიჭერა ეს სიტყვები. შეხედა მის ინტელიგენტურ გარეგნობას და დაეკვიდა. მერე გაიფიქრა: იქნებ ეშინია და მიმალავს ან შეიძლება მასხრად მიგდებს. უცნობმა შეატყო ალექსის დაეკვიება და ამიტომ დამაწყვრებლად უთხრა: — დიახ, ნამღვილიად, მე დავამთავრე ფილოსოფიის ფაკულტეტი და ახლა ქარხანაში ზეინკლად ვმუშაობ.

რატომ თქვენი სპეციალობით არ მუშაობთ?

უცნობმა სევდიანად გაიღიმა და თქვა:

— ეხ, ძიაკაცო, ვის პირდება დღეს ფილოსოფია. ეხლა კართოფლის საუკუნია.

ალექსი სიბრალულმა შეიპყრო და უცნობი დაამშვიდა: — არა უშავს, ძმაო, ყველაფერი გამოსწორდება.

უცნობს ეშმაკურად გაელიმა, ალექსის გადახედა და უთხრა: — შენ რაღაც სხვანაირად ამღერებულხარ ამ ბოლო დროს, ძიაკაცო.

ალექსიმ ამ სიტყვებზე არაფერი არ უპასუხა და ჩაფიქრდა. იგი ფიქრობდა, ეთქვა თუ არა ამ უცხო კაცისათვის ყველაფერი. რაც აწუხებდა და რაც განეცადა. გადაეშალა თუ არა მისთვის არაპოლიტიკელის გული. იგი თავს იკავებდა, რადგან ეშინოდა დაეცინვის. იგი სასტიკად თავმოყვარე იყო. ბოლოს გადაწყვიტა და ყველაფერი გულაზდილად მოუყვა. იგი მოუყვა, თუ როგორ დაუ-

ფიქრებლად შევიდა იგი ამ სამსახურში და როგორ ნახობდა ამას. რომ იგი უმეტესად სისხლის სამართლის დამნაშავეებს სდევნიდა და რომ ამისათვის მას რამდენიმე წილდოც აქვს მიღებული. მოუყვა უცნობს ბალისა და ქუჩის პოეტებზე და მათ მიმართ მისი დამოკიდებულების შეცვლაზე და ბოლოს თქვა, რომ მან გადაწყვიტა პოლიციაში სამსახურს თავი დაანებოს და იმსახუროს სადმე ისეთ ადგილას, სადაც უფრო ნაკლებად მოუხდება დანაშაულის ჩადენა. უცნობი გაკვირვებული უსმენდა მას და აკვირვებდა ის გავლენა, რაც მან მისდაუნებურად მოახდინა ამ ადამიანზე. მას ეს ამბავი საინტერესოდ და რომანტიულად მოეჩვენა, და ალექსის უთხრა, თუ გინდა, მე გაგვიყე შეამდგომლობას, ჩვენთან, ქარხანაში მოგაწყობ სამუშაოზეო. ალექსის გაუხარდა: — კარგი, ძალიან კარგი, და მერე ჩვენ, სამუშაოს დამთავრების შემდეგ, ბაღში გამოვალთ და ვისაუბრებთ მეგობრულად.

ისინი საბოლოოდ დამეგობრდნენ. როდესაც ალექსი მორიგედ იყო ღამის საათებში, უცნობი მორდიოდა და ისინი საუბრობდნენ დიდხანს, დიდხანს. ერთხელ ალექსიმ უცნობი დიდად გააოცა.

— გამარჯობათ, მოქალაქე! — ამ სიტყვებით დაადგა თავზე ალექსი სკამზე მჯდარ უცნობს. უცნობმა ახედა ალექსის და ვერ იცნო. მერე იცნო ალექსი და გადაიხარხარა. ალექსი სამოქალაქო ტანსაცმელში იყო გამოწყობილი. მას ეცვა ახალგარეცხილი, გაუთავებული და გახამებული თეთრი ტილოს კიტელი და შარვალი, თავზე შლიაპა ეხურა.

— დღეს ხომ შენი მორიგეობაა, რატომ ფორმა არ გაცვია? — შეეკითხა უცნობი.

— განა ეს ფორმა არ არის? — ღიმილით მიუგო ალექსიმ.

— ეს ხომ სამოქალაქო ფორმაა, — ღიმილითვე უპასუხა უცნობმა.

— ზოდა, მეც დღეიდან მოქალაქე ვარ და არა პოლიციელი. თავი დაეანებე

პოლიციაში სამსახურს. აღარ ვსდევნი დამნაშავეებს და აღარ ჩაედივარ დანაშაულს.

ალექსი დაჯდა სკამზე და მათ გააბეს გულითადი საუბარი.

— მე ხვალ დირექტორს მოველაპარაკები და შენც ჩემთან, ქარხანაში მოგაწყო სამუშაოზე. მერე ვიმუშავებთ და ვიცხოვრებთ ტკბილად. სამუშაოს დამთავრების შემდეგ გამოვალთ ბაღში, ვისუთნქავთ ბაღის გრილ ჰაერს, თვალს გადავავლებთ ბაღში მოსეირნე ხალხს, დაეცინებთ მათ და გავიხარებთ, რომ ჩვენ ის ადამიანები არა ვართ. ზანდაზან დასიციხულნი ბურახს დავლევთ და თუ ფული გვექნა, ლუღსაც გვახლებით. სოსისებსაც დავაყოლებთ. მერე არ ვიფიქრებთ არც სამუშაოზე, არც ოჯახზე, არც პოლიტიკაზე, ირონიით შევხედავთ სამყაროს მარადიულ ლეღვას და მოძრაობას და მერე ვისაუბრებთ დიდხანს, დიდხანს, გვიან ღამემდე, და როდესაც დავამთქნარებთ, მაშინ მივხვდებით, რომ ძილის დრო დადგა და ნელი, მოწყენილი ნაბიჯებით გავყვებით ქუჩას და წავალთ იქითკენ, სადაც გვეგულება ჩვენი ყოველდღიური სამარე — პატარა სვედიანი ოთახი. და მერე... — ლალა-

დებდა უცნობი. მისი თვლები ზეცას მიპყრობოდნენ, ზეცაზე მთქარე მთქარე უცნობს მთვარის ფერი გავლენდა სახეზე. იგი მთვარეულივით იხედებოდა. ალექსი ამ სიტყვებს სიყვარულით უსმენდა, სხეულში რაღაც ნეტარი სიბოზო ჩაეღვარა. უნდოდა მოფერებოდა ამ კაცს, როგორც საყვარელ ქალს. ისინი ისხდნენ ასე დიდხანს, საუბრობდნენ მეგობრულად, საუბრობდნენ ისე, როგორც შეყვარებულთა ბედნიერ წყვილს სჩვევია. ჭერ კიდევ საუბრის დამთავრებისაგან შორს იყვნენ, როდესაც გაიგონეს: — Ану, разойдитесь., гражд-дане!

ამას ამბობდა ბაღის პოლიციელი. პოლიციელმა ვერ იცნო მისი ყოფილი კოლეგა სამოკალაქო ფორმაში. ალექსიც არ გამოცნაურებია. ალექსი და უცნობი წამოდგნენ. მათ გაელიმათ, მერე გაეცინათ, მერე გადაიხარხარეს, მერე სიცილით გაუდგნენ გზას. მერე მათ ბაგეებზე ამოსაცნობი ღიმილი გაინაბა. ისინი მოდიოდნენ ბაღის კარებისაკენ ღიმილით. ნაძვის ხეების ქვეშ ახალგაზრდები იდგნენ და კამათობდნენ. იქვე, მოშორებით, იჯდა ერთი კაცი და წიგნს „კითხულობდა“.

ინვარი, 1957 წელი.

ციალიდან — „შანდლის ასული“

წინათქმა

როცა ნათელი სიკოცხლე ნადრევად წყდება — იწყება ლეგენდა,
იწყება ლეგენდა, ფერადოვან ნისლში გაბვეული,
რომელიც ამბად პაპისაგან შეიღიშვილს გადაეცემა,
რომელსაც პატარებს ძილისპირულთან ერთად სიზმარში გაატანენ.

• • •

უალერსებენ საფლავს იანი,
მიწას მიბარდა თორი.
ციცნათელებმა დაიგვიანეს,
ყმუის ნაგაზი შორით.

ნისლი ყოფილა თურმე იმ დღით,
სათოფურიდან გაკრთა სიკვდილი...
— ვერ ყოფილაო ქუდბედიანი
თინიბეჭაის ცოლი.

და... უამბობენ ღრუბელთ იანი,
ვერ ყოფილაო ქუდბედიანი...

პირს შეხმობია ვაჟკაცს ქაღილი,
ნაგაზი
შორით
ყმუის:

დის ცრემლიაო თურმე ნამდვილი,
მეუღლის ცრემლი სტყუის.

ამდგარა საყდარს მისულა,
ქალაი ხატის ტყვეო

ხელაპყრობილმა ისურვა,
დამლოცე,
დამანთეო.

ვითარცა სხივი ფოფინა
ისე შესულა ტაძრად,
შანდალზე ცრემლი მოფინა
ქალმა ჭკეულმა სანთლად.

— თინიბეჭაის ქვრივმაო
ჭიუხში
თოვლი
დაძრა.

.
.

რა ესმათ დედათა, ნაწნავთ დაერვივნენ,
დაწვი დაიხოკეს,
გული დაიჩეხეს,
ცხენების ჭიხვინი... ფეხი არეგია
მთვარეს და

ჯიბივით
მოსსლტა
საჯიბვეზე.

ცერზე შემოდგა ბრძენი თემი და
რა აბლო არი ღმერთი...

წარსული
ნაშალ
საყდრის
ქვებიდან
ზედმდგარიყო მკედრეთით.

და სასანთლეში ასული ენთო,
წმინდა გივარგის ხატთან,
ლიმილი
პირზე
შეაშრა
კერბოს,
მოუწყენია
ხაზმატს.

ამის გამგონე ელდადაკრტდბლირთქქ
ხვალი ნაგაზი გახმა.

. . . .
. . . .

და ძველ შანდალში ასული ფრთონავს,
ვითა ზმანება ღამის,
მეფეს და გლახაკს, გულადს და მონას
აბლო დაგვიდის ყამი.

გასძიძგნის სხეულს
ცთუნება მიწის —
მშიერ-მწყურვალი სვაფი,
და სასანთლეში
ასული
იწვის
პოეტის
სიტყვასავით.

აღსარება შანდლის ასულის მიმართ

ახმეტას ვიდექ,
მეგონა:
კაცი ვარ,
ქუდი მახურავს,
შევექცეოდი ცვრიანსა,
ვილილინოდი კახურად.

საუნჯე მაქნდა ულევი,
უხვად გავცემდი რომელსაც,
რომ ერთხელ
თვალი დავადგი
გოგოსა ჩაღმავორელსა.

გულისთქმა ვყავი ქალასა
ფრთაჩიტას, ხალიანასა...

პეპელასავით ფარფატამ
უიკრად
თვალი
წარმტაცა.

გავიგულისე ვნებაი,
უფალს გზა გადაუღობა
ედომამ,
ჩაებლუქე,
ვასმინე
ამ გულის
ბაგა-ბუგობა.

კრემლში დაახრჩო ბალიში,
ძილცხადმა, მომკრო ჩინარმა,
მდინარისაკენ
დაუქვა,
მორეეში
გაუჩინარდა.

ცოდა მიმყვება ქალასი,
ფრთასუსტის, ხალიანასი...

გულო,
გლახგულო,
დაგულო,
სადამდე უნდა იძალო,
გინდა მკერდიდან ამბტე,
პატრონი გამაიკვალო.

— გუელსაო ზვრელი უჩინის...
 ბუღე მიელით ჩიტებსა,
 ცოდვის ტომარას ხურჯინით
 ეზოსმოძღვარი მკიდებსა.

ჩემგვარი ბრალის მოკმედი
 ვერ ნაზოთ,
 თუნდა ეძებეთ,
 ქალაუ,
 სანთლად

ქცეულო,
 შანდალს რო ჩამოეწვეთე...
 ხევსურის ქვრივო ბატარავ,
 სასოწაგვრილის იმედო,
 პატრუქი ქვრება ფარავანს
 ლოცვა რამ
 გამოიმეტე.

ახმეტას
 ვიდექ,
 მეგონა...

სურათი ნარსულიდან

საწოლთან თვლემდა ბაღიში,
 თავადის ასულს ეძინა.
 იასამანი ღელისპირ
 ეკაწრებოდა ძეძვიანს.

თავადს წინ ეწყო ხრამული,
 ქირმიშად ცქერდა ცვრიანსა,
 გაჭაგრულ მკერდთან ლამუნი
 არ დაეშურა ნიავსა.

სიოს ამცნობდა კაკალი:
 სტუმარს სიხარბე მასპინძლობს...
 — იფხორებოდა მამალი —
 ვადამთიელი სასიძო.

თავადის ასულს ეძინა,
 თავისთვის თვლემდა ბაღიში,
 და ლამეს ევედრებოდა
 ცრემლში დამხრჩვავი ბაღიში.

„თებროლე მიღის წყალზედა...“

ზამთარი აღრე გვეწვია,
 მოვიდა, მთები დათოვა,
 რა ექნა ჩიტსა მზეწვიას
 ადგა და ბუღე დატოვა.

ღელის ჩხრიალმა მოიკლო
 ჯანლით დაფარულ მთებს შორის,
 თეთრ თოვლზე შავად მოიგლოვს
 თინიბეჭაანთ თებროლე.

სასოთი გასცქერს საფიცარს,
 თესაფრიანი, ჯოხითა,
 ფიქრობს, დღეს არა, ამ მიწას
 ხვალ ყოჩივარდა მოჩითავს.

გულში იმედი მოღის ყე,
 წყაროზე წავა სურათი,
 ფიქრობს — უსანთლოდ მოიწყენს
 კედელზე ვაჟის სურათი.

ფიქრობს — ჩანჩქრების წყალობას,
 ყურს არ ათხოვებს ჩაღანას,
 იკვესებს ყმაწვილქალობა
 ახარხარებულ წყალთანა...

ბავეს წუხილი დასცდება,
 — რა უნდა ეკლებს იასთან
 ფიქრობს მუხლბების გაცვეთას
 გივარგის ეკლესიასთან.

ფიქრობს სიზმრისა ახდენას,
უცქერს სოფლისა წაბდენას,
გზებზე ყაჩაღის გაჩენას,
რისხვაზე მომდგარ შარჩენას,
ემშას კვლას, ობლის დარჩენას

იტყვის:

— ჰეჰ, წუთისოფელო!

საღ აღარ მცემე, მებრძოლე

ეთხოვებიან ერთმანეთს

მზე და

თოვლი და

თებროლე.

• • •

იმდღისით უნეტარესმა სთქვა
გასაკვირი სიტყვით,
მიმართა,
ყით მიმართავდა
უფალი
მრევლსა, იგავით:

ლეღვისა რტონი დარბილდნენ
არ დაკლათ შესაწირიო.
ფართოა გზაი, — ყალბია
ჩქერალთა დანატირიო,
იწროის ბქიდან მავალის
გზა ჩამოგავს საროს ტანს,
კლდის კითა შინა იპყრობენ
საუკუნოსა წყაროსა.

იმდღისით უნეტარესმა სთქვა სიტყვა
გასაკვირიო,
საყდარში უქადაგებდა
წმინდა მამაი კირიონ.

წყალგაღმა მომცრო ყურესთან
ისე ჰყვოდა მავალი...
ვიფიქრე:
წაიჭეოდა ეშხში შესული ცარგვალი,
მიღამოს შემოჰყურებდა,
ვით ვნებიანი წაწალი.

მაყვალს ეხვია ჟაგნარი,
ვითარცა წაწალს ადათი.
ღრუბელი — მთვარის სანგარი...
მთვარე — ღრუბლების სადაფი...

ხენეშდა დაპრილი ნიკორა,
ქარი ფოთლებთან დაობდა,
მნათობი ჩქერში მიჭროდა,
მღორეში მიქანაობდა.

ქართა უბელო თარეშმა
ხეთა განძარცვა ითავა.
იმლაშით უნეტარესმა
სთქვა
გასაკვირი
სიტყვით:

„სიო ქოშინებს სოფელში,
ყური არ უგდოთ შარი-შურს,
შეინანეთო ცოდვები
თქვენი სამყოფი ჭვართურთ.

ღრანტეში,
განა მდელოში
ისე ჰირს უფლის ამარად
ნინოის საქართველოში
რომ ჭვარმაეც ფრთები დახარა“.

— ცოტასა ესმა იგავი.
მრავალს შეეცყო — არ ესმათ.
იმ ლამით გასაკვირალი
სიტყვა სთქვა უნეტარესმა.

ქარსა წაუბნდა გუნება,
კუდი ვერ იპყრა თავისი,
და წმინდა სისხლის გუბესთან
სანთლის
ვედრების
ხმა
ისმის.

დაცისკრავს ჭედსა უბელოს,
გლეხი რო ნამგალს აღესაგეს.

ე კუნაბეტი ღრუბელი
მძევლად წაიყვანს მთვარესა.

თაჰი ?

თვალს აუცრემლებს იაკობს
მთით მონაბერი ქარი.
ცის სასთუმალზე კიაფობს
ბნელში ბებერი კრავი.

მონატრებიათ ჭიმერებს.
კლდე მიუვალი, სალი,
გული მილოღავს ჭიმებზე.
— შალომ, იერუსალიმ!

ბინდი მოიცვა ზეგანმა,
მოიღამ-მოიჩრდილა,
თვლემს ჭურიათა ჭვეყანა
ორი დღე-ღამის ძილით.

ჩამოიდგრება ცრემლნამად
ამოცისკრება დილის,
თვლემს ჭურიათა ჭვეყანა
ორი დღეღამის ძილით.

— საითგან, როგორ ამოვა,
მზის უმეტესი მზეი?!
მონათლავს მტრედის გალობა
ჭურიასტანის ზეიმს

მონატრებიათ ჭიმერებს
კლდე მიუვალი, სალი.
გული სულს ღაფავს ჭიმებზე
— შალომ, იერუსალიმ!

წინათ

„და ეძღუნა შაჰსა ძღუნე
დიდი და ტყუენი ქალ-ურმანი“.
ქართლის ცხოვრება

— ჰაი, დედასა! — რუისში
დაიჭიხვინა ულაყმა,
ქართული ეშხი ისურვა
შაჰმა მწოლარემ გულადმა.

ჭადილი იყო გვიანდა,
ნატვრა ნაგვანი მორეცსა
ჯერ მაშინ აიკვიატა
ფეხმორთხმით იჯდა როდესაც.

წინ-წინ ჯერ ყრმანი გალაღეს,
მიჰყავდათ სეფე-ქალები,

ღამეში გაშლილ დაღალეებს
კოცნიდნენ ნაკვერჩხალები.

ქართლით ისპაჰანს გადარგეს
ჩვენი ლურჯთვალა იანი,
შემწუხრდა ცისკრისთანავე,
დილა ვერ მოდგა მზიანი.
— აჳაი, — კვენესა მოჯარდა,
საიდან საით დიანო...

ტბილ სიზმარივით მოჩანდა
ბნელში
საქადაგიანო.

მინაწერი დილეგის კედლებზე ისპაჰანში

ერეკნული
გენერაციონეკ

მინაწერი პირველი

მამას მივდედვით ფარაში, სიკვდილი
ერთ დღეს გაგვთიბავს

არ გეძებნოთ პარამხანაში, ვითარ
მთროლევარე ქათიბი,

როგორც ნიავეზე სათიბი
ჭვართან სანთლებად ვანთივართ

მინაწერი მეორე

ხვალ ალბათ სხივი განკრთება

ამ სოფლისა მზისანი,

არ დავთმეთ რჯული, ვასრულეთ

სიტყვანი უფლის ძისანი,

უხე მადლი გარდმოდიოდა

სულისა წმიდისისანი.

ვერ გავტეხეს ვერცა გრძნეული,

ვერც ბუქნი ჭადოსნისანი,

ხვალ უკვე სხივი განკრთება

წუთისოფლისა მზისანი

ერთ სინანული მიგვეყება

მამისანი და ძმისანი,

უსჯულო არ დაილევა,

დაძულეთს მათ თორებს ისარნი.

ბნელშიგან ნათლით გასრულდა

დღე ჩვენი ცხოვრებისანი.

ნუ სტირით ჩვენზედ,

იტირეთ,

შვილნი

თქვენთან

იყანიო.

მინაწერი მესამე

ბიჭოვ, ბედი არ დაიციდის,

აწ გითბრა სიტყვასრულითა,

მკათათვე მზისგან დაიწვის,

მე — შენი სიყვარულითა.

• • •

სალამურებზე დადნა საღამო

და ღალანებდა უცხო სანთელი

— დამიფარეო თოვლისაგანო,

ჩამიღვარეო სულში ნათელი.

და ღალანებდა უცხო სანთელი,

ელვენთებოდა შანდალს წვეთებად,

მიუტევეო ბალახს გათელილს,

შენს მეტი არვინ ეიმედება...

სამგზის იელვა,

სამგზის ინათა,

ცა მოიდრუბლა გრგვინვა-მუჭარით,

და ლუკიანე ირმის პინაკთან

ჩაჩოქლი დგას რწმენის სუდარით.

აქ კი სიცოცხლე უფრო რთულია,

იმედი:

ღაზოს სათნო იმძლავრებს,

ჩვენში ისეთი გაზაფხულია
ნუშის ყვავილებს დაპკრავთ სიმწარე.

სული — მქროლავი ნიაგვარივით,
ურმული — წვიმის ცრემლების მარში,
მთვარე კი ღრუბლის იალქანივით
მიემართება არაგვის წყალში

მგონი ღრეობა უკვე გასრულდა,
საკმეველის სუნი უღით ემბაზებს,
და სული მძიმე
შანდლის ასულთან
ჩაჩოქილს მიმაქვს აღსარებაზე.

P. S.

ფრთონავს ასული,

იგალობს შაშვი,

მინავლულია ვარსკვლავთ კრებული,

და მოჩანს მთვარე — ობოლი ბავშვი.

შუალამეში მიტოვებული.

მეჩვენი

მეჩვენი

სათნოებიდან მოვდივარ შენკენ
და პეშვით მომაქვს გროვა იების,
ელაგს წარსული იების ფრთებზე,
როგორც ცრემლები მონანიების.
შენ უკვე სხვა ხარ... გათავდა ბრძოლა
კაცს და ღმერთს შორის, სულს და
ბორცს შორის,
ალარ აგიტანს შიში და ძარწოლა,
ვერ შეგაშფოთებს უბრალო კორი!
და შენი ხილვა — სიზმარი ბროლის,
სვეტიცხოველის ჟვარივით წმინდა,
წამოვა, როგორც დეკემბრის თოვლი
და ბნის ტოტებზე დაიწყებს ბზინვას.
შენ უკვე იცი — ამ ხილვებს რა შობს,
ან რა ანიჭებს ღვთაებრივ ძალას,

სული — სიმღერის ცისფერი საშო,
საკუთარ არსში რა აზრებს მალაგს!
და იმ უმანკო ჩასახვასავით
როგორ მწიფდება აზრები იგი,
რომელიც მუდამ იყო ლახვარი
სიმდაბლის, ეკვის, ლალატის, შიშის!
შენ ახლა სხვა ხარ...

ამიერიდან

დალდასმული ხარ გარდაქმნის წამით, —
ვით შობის ღამით!
ცისკენ იარე!
სხვა გზას ერიდე!
ამინ
და
ამინ!

მეჩვენი

შემოვაცალე მშვენიერებას
მისი მბორკავი გარსი...
რა უჩვეულო დღე იყო მაინც, —
მზე რომ არაფრით არ ჩადიოდა!
...თინა ნელ-ნელა შრებოდა მზეზე...
ვიყავი ოდნავ გაბრუებული
ულამაზესი სახეების კვრეტი
და ყველაფერი იმ თინასავით
იყო ნათელი, მძაფრი და მკვეთრი!
იკაწრებოდა მზის სხივით სული
და ბარბაცებდა მთვრალი კაცით,
მიწოდებოდა სხეულზე წყალუდი
და დამყოდა ციდან არწივი!
...თინა ნელ-ნელა შრებოდა მზეზე...

ვიყავი ოდნავ გაბრუებული...
კედელზე ლურჯი ცოცხავდა ვარდი,
იმ ვარდს ცისფერი ჭალი ლოცავდა
და უცხო იყო მოცვდავთა დარდი
ჩემთვის, რომელიც ამდენს ცოდავდა.
ამდენს ცოდავდა, ბედავდა ამდენს
მშვენიერების გაარსის დამსხვრევეთ...
თითქოს ვიყავი მიწაზეც, ცაზეც
მშვენიერების ხატვის დამდგენი.
ეს ცოდავდა იყო. დიდი ცოდავდა.
და მზადდებოდა
ცაშიც, მიწაზეც
ამ ცოდვისთვის უკვე სასჯელი...
და ალარ ვიცი,

აღარ მახსოვს,
 პო, დამავიწყდა,
 რამხელა იყო ის ცოდვა
 და იყო რამდენი!
 ბოლოს მზე ჩაქრა.
 ჩაილია ზღვის სილურჯეში,
 მე მოვიყარე ღამის წინ მუხლი.
 წმიდა გონებამ შეისრუტა სიბნელე
 წმიდა,

შენ კი, ძვირფასო,
 ისევ ჩემზე დარდობდი, წუხდი.
 ალბათ გინდოდა გეშველა ჩემთვის
 ან მომკვდარიყავ!
 გავიწყდებოდა, რომ მე ვარ კენჭი,
 გაორებაში გამონარიყი...
 გაორებული ვცხოვრობდი მუდამ,
 აღზნებული და აღტაცებული,
 მე ვიყავ მზით და მთვარით სნეული
 და... მიტანილი ნიყარა ყურთან.
 ყველას ძალიან კარგად ესმოდა,
 რისთვის ვფეთქავდი და რისთვის
 ვთრთოდი,
 და პოეზიის დამარღვევულ ტოტზე
 მჭდარი ჩიტის ხმა მენატრებოდა...
 ის დარაჯობდა მარადისობას
 და წკრიალებდა დაბლა საყრავე,
 ზე — უამრავჯერ ბმალდანაკრავი
 მაღლა,
 სულ მაღლა,

ცისკენ ილტვოდა!
 მე კი იმა ხმის მოსმენა
 გაორებულს და გატიალებულს,
 და მე ვუღრიდი ბრმათა და ყრუთა
 ქვეყნიერებას, ერთად აღებულს!
 ვასკეტობდი და ვგანდევლობდი
 და ვმარბულობდი, როგორც არავინ,
 და მაინც ირგვლივ იყო სიჩუმე,
 გულსაკლავი და გულშემზარავი!
 ...და ციმციმებდა ღამითაც თიხა
 და არ ისმოდა მოკვდავთა ჩქამიც...
 და მე ამ ციმციმს მაღლა მივყავდი,
 როგორც მზის სხივებს ფოთლიდან ნაში
 მიყავთ ზეცისკენ... ხმას არ იღებდა
 მარადისობის დაარაჯი ჩიტი...
 და მაშინ, როცა ვეთხოვებოდი
 ამ მღვმარებას, და უკვე ვთვლიდი,
 რომ მოახლოვდა წარღვნა ქვეყნისა,
 მომესმა ხმაი ზოტბის შესმისა.
 ზოტბას ასხამდა პატარა ჩიტი
 იმას, რასაც მე არაფრად ვთვლიდი...
 რაც ყურადღების გადაღმა დამარჩა,
 სადაც ჩაიმსხვრა სურვილთა ხიდი.
 ჩიტი უხმობდა ყველა სულიერს
 მანათობლისკენ...
 და ცისკიდურზე, —
 უზარმაზარი ცეცხლის ვარდივით,
 მშვენიერება ამოდიოდა.

მარინა ხუციშვილი

• • •

რა მელის, ან რა ხალისი ამიფრინდა მიმინოდ —
გულისგულში ჩამყოლია შვება,
თუ იმ დღის და იმ ნათელი მომავლის ლოდინში
ნალველის და დარდის ლორწო შრება?!..

• • •

გთხოვთ, იმედს მაინც ნურვინ წამართმევთ,
ამ მიძევს, ღრმა პეშვით, ტანჯვით ნაგროვებს.
თუმცა, სიყვარულს დარჩა მციირელი
და მასაც სველი წვიმით აჭრობენ...

და ვრჩები მარტო — თქვენთან გულლია.
თქვენ მაინც... თქვენით ოდენ ვმშვიდდები.
მე წარმტაც სევდას სადღაც გავყვები, —
აქ კვდომას რადგან შევეუშინდები...

• • •

დღეთა გმინვა, დღეთა ბოდვა, დღეთა არდავიწყება
ღალაგდება სადმე ოდეს საკუბოვე ფიცრებად.

მოხვალ, მოხვალ, ცათა ბილვას მიმასწავლი შენეულს...
მე წარმტაცნი ქარნი მხლიან სხვათა ხილვათ შერეულთ...

მიქადაგებ შენთა სიტყვით, შენთა გმირთა ღირსებათ,
ვით წარსული ხმათა... ხმათა... უხილავად ივსება...

თეთრთა ხმათა, თეთრთა ხმათა ჩემეული ზრახვები —
უსახურო, ახლა საით, რომელ ცოდვათ გააყვები?!..

უძილოზა

ქართული
წიგლისწერეთა
კავშირთა

ჩრჩილი დაფარფატებს ჩრდილში,
ძილში მიწვევს ჩურჩულით —
ძილში, უნაყოფო ძილში
ამედევნა ჩუმ-ჩუმში.

გული სადაცაა დადნეს,
გული, სათუთი და ფრთხილი,
უძილობის გზათა დამდეგს,
უძილობის გზათა ზილვის...

გარიყრაყის სუნთქვა ისმის,
უთენია ვკარგავ ჩივილს —
მესმის, თითქოს სადღაც... ვისთვის...
დაფარფატებს ჩრდილი ჩრჩილის...

ორი მოთხრობა ღვთისმშობლის თვალში

...სომ განსაკუთრებით უყვარს ყველას მზე-მარიამი, მფარველი და მწყალობელი ჩვენი... მუდამ ხალხმრავლობა იყო მისი ხატის წინ, მაგრამ სხვა დროს არცერთხელ არ მინახავს ამდენი მლოცველი ერთად. არც ასეთი გულმხურვალე ლოცვა გამეგონა ოდესმე. ალბათ წინ ვერაფერი დაუდგება ამ გულმხურვალეობას, გზას გამარჯვებით გაუნათებს ჩვენს ლაშქარს უთოოდ. ანდა იქნებ მოაღწია კიდეც ამ ლოცვის ექიმ შენამდე, რატომღაც ასე მგონია... თუმცა შორს ხარ აქედან, ძალიან შორს, და შენი ყურადღებაც სულ სხვა მხარესაა მიპყრობილი. ვინ იცის, ახლა უკვე მტერს შეპყრებ პირისპირ, საცა შეებმები კიდეც, თუ ჯერ კიდევ არ შეებულხართ სამეფრო-სასიციოცხლოდ. დიდ იმედებს ამყარებს ამ ბრძოლაზე მთელი ჩვენი ბედკრული ქვეყანა. ამ ბრძოლამ უნდა გადაწყვიტოს ჩვენი ყოფნა-არყოფნის საკითხი. მოგვეძალუნე გადამთიულნი და ურჯულნი, თვალი უჭირავთ ჩვენს დახატულ მინა-წყალზე...

...თავი დიდი მოძღვარიც გამობრძანდა, სრული სამოსელით შემოსილი. თვალს ვერ გაუსწორებდი, ისე უღელავდა ოღარი და სკიპტრა, მაგრამ ამით როდის აკლდებოდა რაიმე იმ ნათელს, თვით მის იერსახეს, თოვლივით თეთრ ნევერულავაში რომ დააფენოდა. მონინებით მიეახლა ღვთისმშობლის ხატს, მუხლი მოიყარა, ხელნი აღაპყრო და შეკლავდა, დაიფარე შენი ნილხედერი ქვეყანა. მერე დიდხანს იდგა მის წინაშე, მდებლად თავმოდრეკილი, უხმოვ მლოცველი. მღვდელნი გალობდნენ ხმა-მდებლად, თავმოდრეკით... და ასე სიძვენს მხილველთა, მე არ მინახავს, თითქოს ქვის ქანდაკაც კი, ძველთუძველეს წმინდანს, ხელნი აღუპყრა ვედრების წინაშე... ეკლესიის ეზოს კუთხეში, თვით ქვის ყორში იყო ჩაყოლებული ის ქანდაკება, ლამის კაცის სიმაღლე ლოდის ერთერთ

გვერდზე ნაკვეთი. დიდ განსაცდელშია მებრძო ჩვენი ბედკრული ქვეყანა, და ყოველი არსება, სულიერი თუ უსულო, თვით ქვის ნატებიც კი გრძნობს ამას... განსაცდელში ხარ შენც, ჩემო სიყვარულო...

...და ნუ მკითხავ, რომელი განსაცდელი უფრო მაშინებს, რომლის დარდი უფრო მძიმეა ჩემთვის, შენი თუ სამშობლოსი. ვერ გაპასუხებ. ინებოს მზე-მარიამმა, გამარჯვებული დაგვიბრუნდეს საომრად წაუსული სპა, მაგრამ შენ თუ აღარ იქნები მათში, აღარც გამარჯვების სიხარული იქნება ჩემთვის, გულნათელ დიმილს ვერ შევაგებებ ძღვეთსილად შემოსულ ლაშქარს. თვით მზეც ჩაქრება, თუ ერთი სხივი მოაკლდება შენი სახით. მაპატიოს მზე-მარიამმა, ამას რომ ვამბობ. ხომ გინახავს ნედლი შემოსიდან დანთხული ცეცხლი: ნვენით საესე ტოტები უალოდ იწვიან, კვამლის ბოლქვები ყომრალი ფერის გველებივით იგრძობიან და უნაერწკლოდ მიიღვივან მალა, აი სწორედ ასე იწვის და იგრძობება ახლა ჩემი სული და სხეული. ამ უამრავ მღვთოველთა შორის ზევ ვედილობ შენი თავი და სამშობლო შევავეფრო ღვთისმშობელს, მაგრამ ხმის ამოღება ვერ შევძელი, ენა ნაამერთავა. ვერრა სიტყვაში ვერ ჩავეტიე ჩემი ვედრება, ვერაფერი ვერ ვთხოვე ღვთისმშობლის ხატს, თუმცა კი რამდენი ვიბრძობლე რათა იმდენ ხალხში როგორმე გზა გამეკვლია და ახლოს მივსულიყავი მასთან. ერთი სიტყვა რაა, ისიც ვერა ვთქვი. უსულო ქვის ქანდაკებას დავემსგავსე: ეკლესიის ეზოს ყორში ჩაყოლებულს. მერე ხალხის ტალღამ გამომიტანა გარეთ, ისეც ისე გაქაჯებული და ენაწარმოებული.

მჭოლოდ ერთი რამ აზრი, ერთი მიხვედრა თუ ხილვა გამოიყვანა გარეთ, ტაძრიდან გამოსულს: შენანორავეც უხვად გაიღეს ამ დღეს მლოცველებმა, ღვთისმშობლის ხატის წინ გროვად დახვავებულიყო უამრავი ნაქსოვი თუ

ნადერნი, უცხოდა ნახელაყ: და კეთილად შემ-
კობილ-შეკრული, ფასით ძვირი და თვალად
საამო, მაგრამ მათ შორის, ამ აურსცხელ
ზეარაკ-შესანირავს შორის არსად არ ჩანდა
იშვითად სახილველი ყვაილი ერთი, ღვთის-
მშობლით თვალს რომ უხმობენ სახელად...

თან გამოშვება ეს ბილვა, აღარც განმშორ-
და... ალბათ გემახსოვრება, რამდენი ვეძებეთ
ის ყვაილი ორივემ ერთად. მას ხომ ძალზე
ძნელად ნახავს კაცის თვალი. კლდეების ძი-
რას, ჩრდილიანში იცის ყვაილობა, ჭაობი-
ვით ნამიან მინახვ. უფსკრული კია, ისეთი გა-
მჭვრევალე, ნათელი ფერის ფურცლები აქვს,
ცის ნატეხი გვეგონება და მხოლოდ ჭაობზე
თუ გაიშლება, ნახებრად ბნელში. უფსკრუ-
ლები უნდა მოიარო მის საძებრად. ათასნაი-
რი ქვემძრომი იცის აქ, შხამიანი გველებიც
ხშირად შეგხვდება.

მარტო არ ყუფილვარ მაშინ, შენ მყავდი
ვერდით, პირბასრი მახვილიც ნელზე გერთ-
ვა, როგორც ყოველთვის, მაგრამ მე მაინც
მეშინოდა... უფრო სწორად, თავი მეჭვრა
ისე, ვითომ ძალიან მეშინოდა. ამა შენს გვე-
რდით რა იყო ჩემთვის საშიში, მაგრამ ბავ-
შევივით ცველქობდი მაშინ. შენც იცნოდი
ჩემს შიშზე. მართლად ბავშევივით მიფრთხი-
ლდებოდი.

მრავლად დაკვირვებთ იმ დღეს ის იშვია-
თად სახილველი, უცხო ყვაილი, ღვთისმშო-
ბლის თვალს რომ უხმობენ სახელად. ღვთის-
მშობლის საყვარელი ყვაილებია, ასე ამბო-
ბენ ჩვენში... ორივე ხელი ამიყვს, მაგრამ მე
თითქოს ვერც კი ვამჩნევდი მაშინ იმ ყვაი-
ლებს, ვერ ვხედავდი მათ ცოურ, გამჭვრე-
ვალ ნათელ ფერს, ამ ნათელმა ელფერმა მხო-
ლოდ ახლა იღვავ, თან გამოიყოლია და ისევე
იმ საშიშ, ქვემძრომებით საესე უფსკრულში
ჩამომიყვანა...

სულ ახლოს გაისრიალა ქრელმა გველმა,
მოვსწარ თავის არილება. ფსკელები, ხელის
ჩაჭიდება რომ დაუბიძგე, თითქოს გაცოცხ-
ლდნენ და კიდურები ასაქსავს. ფეხებქვეშ
ჭაობის ქენჭყო იზნიქება. ერთი მცდარი
ნაბიჯი და ალბათ ველარ ამოვალ აქედან, მა-
გრამ შიშს სრულებით ვერ ვგრძნობ... ახლა
ბებრად უფრო ნაკლებად მეშინია, ვიდრე მა-
შინ, როცა ერთად ვერფდით ამ უცხო ყვა-
ილებს. და არც ტკივილს ვგრძნობ, ჩემი სი-
ყვარული. ისარვივთ ნამახულმა ვეალმა სა-

ქმოდ ღრმად გამიყანრა ხელი. სახამ სიხს-
ლი არ დავინახე შანამდე არ გამიგია მო-
ფერი. ვინ იცის, ახლა უკვე ებრძვი პრახ-
დურს და მისმა მახვილმა მოსინჯა შენი სხე-
ული და შეეხოვ მზე-მარიაშს, ამ ელლით
განაყანრზე მეტი რე იქნება შენი ჭრილობა...

უკვე გვიანი საღამო იყო, როცა ისევე ტა-
ძრად მიუბრუნდი. ახლადდაკრეფილი უცხოდა
სახილველი ყვაილებით ხელში. ცოტანილა
დარჩენილიყუნენ მლოცველები, ღვთის მსა-
ხურთაგანაც აღარავინ ჭაჭუნებდა, არავის არ
შეუშინვია ჩემი ძვირფასი ძღვენი, არც
მჭირდებოდა. ღვთისმშობლის ხატის წინ
ფრთხილად დავანავე ცის ნატეხებივით გა-
მჭვრევალე ფრნათელი ყვაილები. მერე რე-
გორც იქნა ამეხსნა ენა, შენი თავი და ჩვენი
ბუდკრული ქვეყანა შევავედრე მზე-მარიაშს.
მხურვალედ შევეხვენე მონყალე ღვთისმშო-
ბელს, რომ გამარჯვება არგუნოს ჩვენს ღამ-
ქარს და შენი თავიც უნებლად დამიბრუნოს
ბრძოლის ველიდან.

ამ ღოცვის შემდეგაც ვეღარ დავტოვე
ღვთისმშობლის ხატთან, ჩემო სიყვარულო.
კარგად ვიცო, ჭარ მოსივრებს ჩემი სული
და სხეული. კუთხეში ჩემად მივიმალე, კან-
დელაბრის უკან. ჩემი დაკრეფილი ყვაილე-
ბი ღვთისმშობლის ხატის წინ აწყვია, ისე
ცოცხლად ღალანებენ, თითქოს ეს ნუთია და-
კრიფსო...

ტაძარში აღარავინაა, უკანასკნელმა მლო-
ცველმაც რა ხანია დასტოვა აქაურობა. მალე
ალბათ ირიფრატებს კიდევ და ვინ იცის, ვის-
თვის რა ფურად შეიღებება ის რიფრავი...
ამაზე ფიქრში რული არ ევარება ჩემს თავ-
ლებს... შენ ახჯარი გმოსავს, ჩემო სიყვარუ-
ლო, მეკრდი ჯაჭვით გაქვს დაფარული. მე
თხელი გულსიბორი მიფარავს ყელ-კისერს.
იმასაც მოვიშინებლენ და ასე შეეხოვ მზე-
მარიაშს, შენ აგარიდოს მტრის მახვილი და
ჩემკენ მომართოს იგი, თუ გარდაუვალა
ერთერთი ჩვენგანის სიყვდილი.

მერე კი, როცა სამადლომელ ღოცვას იტ-
ვეი სასასთან ერთად ბედნიერად მობრუნებუ-
ლი, ღვთისმშობლის ხატის წინ ნახავს ცის
ნატეხებივით გამჭვრევალე, ფერნათელ ყვაი-
ლებს, ღვთისმშობლის თვალს რომ უხმობენ
სახელად. მაშინ მიხვედები, სიყვარულო, ვისმა
ღოცვამ გადგაგარჩინა.

ხელიდან ხელში

ვერადერთ ვერ გაარკვევდი, ტილოზე რაიმე
ესახტა თუ არა. ვილაც ღიბიან, ასე შუახანს
მიტანებულ კაცს ნაღმა მხრით გვერდზე მჭი-
დროდ ატყრა იგი და ისე მიჰქონდა. თუ კა-
რგად დაუტყორდებოდი, რალაც გაურკვეველ

ლაქებს შეამჩნევდი ხის ჩარჩოს გასწვრივ,
მაგრამ ეს ჯერ კიდევ არ ნიშნავდა, რომ მა-
სზე რაიმე ესახტა. ლაქები შეუჭრდილთა თა-
მაშიც შეიძლება ყოფილიყო.
ზომით ტილო საკმაოდ მოზრდილი გახლ-

დათ. ასეთი ზომის სურათით ქალაქის ყველა-
ზე ხალხმრავალ ქუჩაში სიარული, თანაც
„პიკის“ საათში, სულაც არაა ადვილი საქმე-
ყოფად წამს ვიღაცა გეჯახება, ვიღაცა ხელს
ან იფაყს გარას და უკანმოუხედავად გარ-
ბის. არც ბოდინის მოსახედვლად სცალია ვინ-
მეს, არც მის მოსასმენად. ღლიპანი კაცი
მკვიდრი ქალაქელისთვის დამახასიათებელი
მოხერხებულობით იცვლებდა გზას ხალხის
დუნდგომი თავის სურათიანად. შუა ტროტუ-
არზე მიაბიჯებდა საკმაოდ სწრაფად, ისე რომ
არც თვითონ დაჯახებია ვინმეს, სხვის იფაყ-
ვებს თუ მუშტებსაც დროულად უხვდებოდა,
როგორც საჭირო იყო.

ცოტა ხანში ღლიპანმა ენერგიულად აამუ-
შავა თავისუფალი ხელი, სანინალმდგომ მი-
მართულებით მიმავალი ხალხის ნაკადი გა-
რღვია და ტროტუარის კიდისკენ გადაინაც-
ვლა. აქ ნაბიჯი შეანელა, რამდენიმე წამით
ტროტუარის და ქუჩის ზღვარზე მიაბიჯებდა,
თან ქუჩაზე უწყვეტად მიმქროლავი მანქანე-
ბის ნიაღვრას აკვირდებოდა. ქუჩის მეორე
მხარეს მეტროს სადგური მოჩანდა, ღლიპანს
აშკარად მისკენ ექირა თვალი. გადასასვლელი
აქედან ცოტათი მოშორებით იყო.

მოულოდნელად ღლიპანმა თავი დაღუნა
და თითქოს შუტყავზე გადადისო, ქუჩის გა-
დაკვეთა დაინყო. სურათი ახლაც გვერდზე
მჭიდროვდა აერული მიქრონდა. ფარივით ჩაე-
ზაბაჟდა სწორედ იმ მხარეს, საიდანაც მისკენ
ბრახით აღმუშვებული მანქანები და მათი
დაბლევრილი მძღოლები მოქროდნენ. ღლი-
პანმა მშვედობიანად გადაურბინა მათ წინ და
შუა ქუჩაზე გაღებულ თეთრ ხაზამდე მია-
ღწინა. აქ ერთი წამით შეყვინდა, გაატარა
წანერებებით აჭრელებული ტროლეიბუსი... და
სანამ ქუჩის მეორე ნახევრის გადაკვეთას შე-
უდგებოდა, სურათი მეორე ხელში გადაიტანა,
სწორედ იმ მხარეს, საიდანაც მანქანების მე-
ორე, შემხვედრი ნაკადი მოედინებოდა მის-
კენ. ამ დროს ერთი წამით გაიღვია რაღაც
მონახაზმა. აშკარად რაღაც ესაბა, ტილოზე-
მაგრამ რა, ეს ახლაც გაურკვეველი დარჩა,
ისე სწრაფად გადაანაცვლა ღლიპანმა იგი. თან
ისევ ნაღმა მხრით მივირა გვერდზე.

ქუჩის მეორე მხარეს გადასულმა ღლიპან-
მა ისე ჩაყვინთა მეტროში შემავალი ხალხის
ნაკადში, როგორც მოცურავე შეერევა მდი-
ნარის ტალღებს. რამდენიმე წამს გაითქვია
მასში, აღარ ჩანდა. მერე ისევ გამოჩნდა,
ზედ მეტროს კარებთან გამოეყო ხალხის ნა-
კადს და გვერდზე მიდგა, შენობის კედლის გა-
რე კუთხეში.

აქ შედარებით მყუდროება სუფევდა. იქვე
სანადგე ურნა ადუღავით. ურნა პირთამდე სა-
ქე იყო, როგორც საერთოდ ხდებდა ხოლმე
საღამოს საათებში. ნაგავი ურნის ირგვლი-

ვაც მრავლად ეყარა. პაპიროსის ნაშენებელი
ჭუჭყიანი ქალაქდებო... სახიზღარ ჭუჭყიან
ლაქებს აეჭრებოდნენ იკაურობა.

ღლიპანმა, ბოლოს და ბოლოს, მოიცილა
გვერდზე მჭიდროდ აერული სურათი, იქვე
მიაყუდა კედელზე, ნავით საქე ურნის გვე-
რდით. თვითონ ვიბრების ჩხრეკას მოჰყვა. ნა-
თელი გახდა, რომ ღლიპანი შეგნებულად არ
ცდილობდა ნახატის უცხო თვალისგან დამალ-
ვას: მან ნახატი ისე მიაყუდა, რომ მისი უკუ-
ღმა მხარე მოქცევა კედლისკენ. უკვე შეიძლე-
ბოდა მისი დათვალეურება...

ტილოზე მაცხოვრის თავი იყო დახატუ-
ლი, ეკლესიის გორგვინით და შარავანდე-
დით გარემოსილი. უცნობ მხატვარს საღებ-
ვები არ დაეშურებინა; აღსიფრად ქაბჭაბუ-
ბდნენ მაცხოვრის სახეზე ჩამომდინარე სისხ-
ლის წვეთები, კამკამა ლურჯი ფერის გახლ-
დათ მალდა აპრობილი თვალები.

თვით მაცხოვრის სახე მუქი ტონებითაა
დაფარული, რაც ალბათ გაუსაძლისი ტანჯვა-
ნაშებისგან ფერის გაკეთობაზე მიანიშნებს
მნახველს. შარავანდედს კვრცხისგულისფრად
გაუფდის ლაღაბი.

რაც შეეხება ნახატის ფონს, აქ ეტყობა
საღებავები შემოაკლდა უცნობ მხატვარს, ტი-
ლო ცარიელი დაუტოვებია ვიდრე ჩარჩომდე.
სწორედ ამიტომაც გამწვანდა იმის გამოცო-
ბა, იყო თუ არა ტილოზე რაიმე დახატული,
როცა იგი ღლიპანს მიქრონდა, გვერდზე მჭი-
დროდ აერული.

თანაც ეს დიდებული ნახატი გვერდზე
იღო ჭუჭყიან ასფალტზე. მაცხოვრის მალდა
აპრობილი, კამკამა ლურჯი თვალები ცისკენ
კი არადა, მეტროს კარებში უწყვეტად შემ-
ავალი ხალხის დუნდგოსაკენაა მიმართული.

ღლიპანმა მოიჩხრეკა ვიბრები, ამოიღო პა-
პიროსი, მოუკიდა და გააბოლა. ნახანების-
გან აღრიცხალებულ ქუჩას გაუშტერა თვალი,
სურათისაკენ ერთხელაც არ გამოუხედავს.

არც სხვა ვინმეს შეუნუხებია თავი მისი
თვალეივრება. ყველა სადაღც მიიჭქარის. ერ-
თმანეთს ხელს ჰკრავს, სანდებს, იღანძლებს,
ივინება, ბორბიკობს, ისევ წინ მიინეწს...

ღლიპანი ადგილს ტყუნიდა და აბოლებდა.
მოსწია. უკანასკნელად გამოაბოლა. ნაშვი
მოისყროდა. გვერდულად აყირავებული სურა.
თის წინ დაეცა უჯრ ისევ მბოლავი ნაშვი.
მაცხოვრის ხაზის წინ ცისფერი კვამლი აი-
ღაქნა.

სწორედ ამ დროს ხალხის დუნდგოს ვიღაც
კაცი გამოეყო. იგი ყოყმანშერეული, ბორბიკ
სიარულით მიუახლოვდა ღლიპანს. რაღაც
ჰკითხა, თან სურათისკენ გაიხედა.

ღლიპანმა თავი დაუქნია.
ბორბიკამ კიდევ ჰკითხა რაღაც.
ღლიპანმა სამი თითი აიშვირა მალდა.

ბორძიკამ გაოცება გამოხატა და თვითონ ორი თითი აიშვირა მაღლა.

ლიპიანმა თავი გაიქნია უარის ნიშნად და სურათისკენ წაიწია.

ბორძიკამ შეაჩერა ხელების ქნევით, რაღაცას უმტკიცებს გაცხარებში.

ლიპიანი უფულისფეროდ უსმენს. აქა-იქ თუ შეაწევს სიტყვას მოსაუბრეს.

ლაპარაკში შიგადაშიგ ორივე იპურტყება. მათი გადაპურტყებულები ნახატის ახლო-მახლო ეცემა, თვით ნახატსაც ხედება წინწკლები.

არც სხვებისგან აკლია ეს სიკეთე გვერდულად აყირავებულ ნახატს. ორი კაცი კიდევე შეტრდა ნაგვის საფეე ურნის გვერდით პაპიროსის მოსაწვევად.

ლაპარაკობენ, აბოლებენ და იპურტყებიან. ძირს, მაღლა, დაბლა, აქეთ, იქით, ახლოს შორს, შორიახლოს, ნახატის წინ, ნახატის გვერდით, თვითონ ნახატზე... ყველგან იპურტყებიან, სადამდეც კი მიუწვდებით.

ურთმა ჯიბეების გამოსუფთავება მოინდომა, ვინ იცის, რამდენი ხნის ნამიციები და მტვერი დააბერტვა ნახატს.

ბავშვმა ნამცხვარი მიირთვა, ზეთით დაღაქავებული ქაღალდი დაჭმუჭნა და ურნას ესროლა, მაგრამ აცდა და ნახატს მოხვდა.

იმავე წუთში სხვამ ნაყინის გასახვევი ქაღალდი გადმოაგდო მისკენ. და კიდევე ბევრი სხვა რამეც, რაც კი ჭუჭყიანია, უსარგებლო და გადასაგდები... ყველაფერს აყრიან გვერდულად აყირავებულ ნახატს.

ლიპიანი და ბორძიკა ისევ გაცხარებით დაობენ.

ეტყობა ვერ მორიდდნენ.

ბორძიკა გაეცაღა...

ლიპიანი ისევ იქ დგას. თავი იცხვრის, თითქოს ისევ პაპიროსის გამბრუნებას პაპირბდება.

მაგრამ თურმე ბორძიკა შორს არ წასულა. ისევ ამოყვინთა საიდანლაც და წინასწარგამზადებული ფული შეაჩერა ლიპიანს.

ლიპიანმა სასწრაფოდ ჯიბეში იყრა ფული და მეტროს კარებში დურთა თავი.

ბორძიკამ კიდევე ერთი პაპიროსი გააბოლა, თან ადგილზე ქანაობდა. ეტყობა ბახუსსაც მიუძღვის ბრალი, ფეხზე მყარად რომ ვერ დგას.

შორმა პაპიროსის გააბოლებას, ნამწვი მოიწროლა. გვერდულად აყირავებული ნახატის წინ ნამწვავების გორა დამდგარა...

ბორძიკამ ხელი დაავლო ჩარჩოს კუთხეს, სურათი აიტაცა და გასწია. სურათი ხელს უშლის სიარულში. ნამდგაუნუმ ფეხებში ებღანდება. ბორძიკა უქმყოფილოდ იჭმუხნება და ძალზე უწმანურად იგინება... იგინება, რადგან სხვანაირად არ შეუძლია. ყოველთვის, ყოველ წუთს, ყველაფერს, სულ უბრალო რამესაც კი გინებით უნდა გამოეხმაუროს. ყვავილის მტვერიც რომ დაეფრქვიოს ხელზე, თვით პეპელასაც რომ არ დაამძიმებს, ბორძიკამ გინება უნდა დაახვედროს პასუხად.

ძლივს, ჯახირით გამართა ნაბიჯი, გზას უგერგოლოდ იყვლედა ხალხის დუნდგოში. ნახატის ჩარჩო მაგრად ჩაებლუჯა. ვერ მოუფიქრებია, თუ ვერ მოუხერხებია გვერდზე მჭიდროდ მიიკრას იმ ლიპიანივით. ყველა კარგად დაინახავს, რომ ტილოზე მაცხოვრის ეკლისგვირგვინიანი თეთვა დახატული. ოღონდ ამჯერად მაცხოვრის ნაღვლიან თვალით მხერა დაბლა, ჭუჭყიანი ასფალტისკენაა მიმართული. უკუღმა უჭირავს ნახატი ბორძიკას.

გიგლა სარიშვილი

• • •

ისევ მოდის გაზაფხული
სიხარულის და იმედის.
ნანახი და არნახული,
კიდევ ერთხელ, კიდევ ერთი...

მრავალ გაზაფხულთა შორის
გზები ველარ გამოგნია.
ჩემი გაზაფხული — ცოლიც
მოვა, მაგრამ ძალზე გვიან.

სწუხს სიცოცხლე დაზრახული...
თითქოს ღორი ჭიჭენის ბოსტანს...

მოვა ჩემი გაზაფხულიც,
მაგრამ უკვე ჩემს კუბოსთან...

და დღეს მინც, ამ ღამაზე დღეს
გულს ნაღველს ნუ მიაკარებ.
თვით ქარებიც შეიყვარე,
თუმც იმედი მიაქვთ ქარებს...

კიდევ ერთი გაზაფხული
სიხარულის და იმედის!
ნანახი და არნახული,
კიდევ ერთი, კიდევ ერთი!

დადლილი ავტომობილით

წუთისოფლის ეტლით მიეჭრი,
აგერ უკვე სურამში ვარ,
ვიკვებები მხოლოდ ფიქრით,
სულ არ მწყურის, სულ არ მშვივა.

არცა ვყვირი ათას რამეს,
ალეირი ვარ ჩემი ვნების,
დადლილი ვარ... საბურავებს
შემოაცვდა ქართლის გზები.

ძნელად,
ძნელად ვიპერ საჭეს,
ცხელა,
წვიმავ, დამასველე...

ინსპექტორო აბულაძევე,
გამაჩერე,
დამასვენე!

გზად გადებულს ვგავარ ყავარს,
თორემ წასვლა სულ არ მინდა...
და სულს სურის
ამ ჭვეყანას
სულ უცქიროს სურამიდან.

ფეხით სიარულის სევდა
გდევს და...
თუმცა მიპჭრი ასე,
მინც შეგამუბრუნებს და
შეგაჩერებს სილაშაზე!

სარკვეში

პრინციპული
გინულირთეკა

შენ ვერ აპყვევი, ვერ დაპყვევი ცხოვრების კიბეს,
იქექ კუთხეში, მიეკედლე შენებარ ყარიბებს.
მძიმე ნალველი და მსუბუქი ჭკუა და ჭიბე —
ეს იყო შენი მთლად სიმდიდრეც და სიღარიბეც.

ბრძენსაც გეძახდნენ, მაგრამ სიბრძნე — არავითარი,
ხან ის გიყვარდა, რაც ახლა გძულს, რაც გძულდა — გიყვარს...
ხან პატიოსან ღარიბივით იყავ მდიდარი,
ხან ფული გჭონდა და ფულივით არარა იყავ.

თითქოს გამოცხება ობლის კვერი
ცრემლის მწუთხეში...
არასდროს გჭონდა, რაც გწყუროდა და რაც გშოოდა,
ობოლი ბავშვი ობლის კვერით იდექ კუთხეში
და ტკბილი ლუკმა მწარე ყელში არ ჩადიოდა.

• • •

შენ შენ ხარ
შენი მთებით და ზღვებით...
შენ შენ ხარ,
შენგან ვით ან
სით წახვალ!
შენი სამშობლოს ცხელი მზით ცხვები
და შენი ქვეყნის მიწის მიწა ხარ.
თუმც ზე სიკეთის ხარ ასხებილი,
არ განაყოფეს ისე, ვით გსურდა, —

შენც საბოლოოდ ცხოვრობ სხვებივით,
ან ოდნავ უკეთ
ან ოდნავ ცუდად.

დაბადების და სიკვდილის ბედით
ერთია ყველა —
სულელიც, ბრძენიც.
კუბო იქნება ყველასთვის ერთი —
ან ოდნავ მოკლე
ან ოდნავ გრძელი.

გზუტვა ნათლისა

როცა ისევ ღმერთითა ვარ,
როცა —
რაც ვარ — მე თვითა ვარ,
როცა შორით,
მაგრამ ბედით
შენი გვერდი-გვერდით დავალ...
მაშინ...
მზისკენ მიჰქრის რაში,
გული მზესთან შეწყვილდება...
მაგრამ როცა ჩემს ბინაში
სიმარტოვეს შესცივდება...

ჩემი ხორცის აბედით და
ჩემი ძვლების კვესით ვთბები...
ჯაგლაგ სხეულს სამარემდე
მისათრევად ვეზიდები...
მაგრამ...
სანამ ღმერთითა ვარ,
სანამ რაც ვარ —
მე თვითა ვარ,
შორიშორად, მაგრამ ბედით
შენი გვერდი-გვერდით
დავალ...

პირველი გვიგური

სიკლიძეან — „ივრის ხეობის ქრონიკები“

წყაროსთავს ვიყავ

წყაროსთავს ვიყავ გუშინაც,
დედა ვილოცე ადგილის,
გაყრა მშობლიურ კერასთან
არა ყოფილა ადვილი.

თვალწინ დამიდგა უტყბესი
წუთები ქუსნოს ალვებთან,
როცა ღიმილის კოცონზე
გამათბეს ფშავლის ქალებმა.

როცა ბიჭებმა შაირი
შემომამაგებეს ფიცივით,

ველს ყვავილებად ეფინა
ფანდურის სიმთა სიცილი.

რა კარგი იყო კაფია,
სწორფერთა ლოცვა-ვედრება,
სიცოცხლის სადიდებელი
მაჩუქეს დაუყვედრებლად..

მომნატრებია დღეები
ნათილმრები ალვებთან,
როცა ტრფიალის კოცონზე
დამფერფლეს ფშავლის ქალებმა.

სიონის ზღვასთან

წიფლნარები გონდაურის
აიზიდნენ თეთრ აფრებად,
ქარი ქრეოლად რომ დაუვლის,
ტყე ზღვასავით იფაფრება.

ტალღას ტალღა ემატება,
ტევრებს — ტევრი,
ბაღებს — ბაღი,
სიონს აღარ ენატრება
ხეივანების ლურჯი თაღი.

წყურვილს იკლავს ჭოგი ირმის,
შორს სამგორი იკლავს წყურვილს,

უსაზღვროა მაღლი ივრის,
ულევია მთების ცური.

სიცოცხლე და სიკეკლუცე
დაიმკვიდრეს სანახებმა,
წყალს კაცივით გული უტევს,
ხიბლავს მიწის განახლება...

ღვას სიონი — თეთრი ნიში,
თავი ველარ მივანებე,
ხვალინდელ დღის მოლოდინში
ზვირთნი ლალად ღრიალებენ.

რჩევა

რამ გაგაბრაზა, იორო,
გამაგებინა ნეტავი,
საითყენ შიეჩქარები
მთებიდან ვერცხლის მხვეტავი.

ზღვის ზვირთად ქცეულ მდინარეს,
ამდენს რომ მესაუბრები,
ვერა, ვერ შეგხსნი არტახებს,
ვერავითარი უფლებით...

მე გირჩევ,
ჩემო იორო,
დავრჩეთ სიონის კალთებთან,
ვაჟა პოეტურ ღამეებს
ამ ღამაზე მოლზე ათევედა.

აქ უმღეროდა პირიმზეს,
ათამამებდა არწივებს,
მისი მზე დამალოცვინე,
დაკარგულ რწმენას დამწიე.

გვიმასპინძლებენ ირმები
კეთილები და კარგები;
იყოდე, მთებს თუ დაეტოვებთ,
შევალოდ დავიკარგებით.

ქალი და მამაკაცი

მოთხრობა

ფრანგული ვესტერნის ბოლო სენასი მთავრდება. ახმაურებული, სახეგაბრწყინებული მაცურებელი გამოსასვლელისკენ მიიწევს და სწრაფად აცარიელებს დარბაზს. ბოლო რიგში მჯდომი ახალგაზრდა დევივით ქალი წელა დგება. სკამზე ჩაძინებულ მეორე ნახევარს შეჯანჯღარებით აფხიზლებს და ტაატით მიიწევს კარისკენ. ნახევრად თვალებდახუჭული მუღღლე უკან მიჰყვება.

— ო, ვან პოოლ! — ღრმა ამოოხვრას თან აყოლებს გარინდებული ქალი, როგორც კი ქუჩაში გადიან.

კაცი ამოქნარებს, ცას ათვალერებს და ბრაზით ბუტბუტებს: „ხედავ ნუშა იქნება, ამის დედა ვატორე“.

დარბაზიდან სწრაფად გაკრეფილი მაცურებელი ქუჩიდანაც ასევე სწრაფად გამქრალა. ცოლ-ქმარს ტაქსის ფული არა აქვს, სხვა საზოგადოებრივი ტრანსპორტიც არ ჩანს და ამიტომ, ყოველგვარი შეთანხმების გარეშე, ფეხით მიჰყვებიან ნეონის შუქით მკრთალად განათებულ ქუჩას. წინ ცოლი მიდის, უკან ქმარი, ჩონჩხივით გამხმარი, აწონილი, დაღლილსახიანი კაცი. თმა ზღარბის ეკლებივით აქვს მალა აქორჩილი, წამდაუნწუმი დაბლა იწვეს ამ ქოჩორს, ამოქნარებს და საათზე იყურება.

ქალს რაღაც ჩაუვარდა ფეხსაცმელში, შეჩერდა, ცალი ხელით ხეს მიყვრდნო, ფეხსაცმელი დაფრთხა, ისევ ჩაიკვა, ათრთოლუბულ, ტანწვრილ, კინაღამ მისი მიწოლით გადატეხილ ხეს თვალი წყენით შეავლო და გზა განაგრძო. ახლა წინ ქმარი მიდის, უკან ცოლი მიჰყვება.

„ზოგსა კაცსა კაცი ჰქვია, ზოგსა კიდეე კაცუნაო“ — ფიქრობს ქალი და ამრეზით ათვალერებს წინ მიმავალ გამხმარ მუღღლეს.

„ხეალ თუ დარი იქნა, ჩემს ბედს ძალღი არ დაჰყვს“ — ფიქრობს კაცი და ახველებს ლამის ნესტი უჯდება ფოტოებში.

„ამასაც კაცი ჰქვია, — მწარედ იღიმება უკან მომავალი ქალი — ოჰ, ბელმონდო, ბელმონდო... აი, როგორი უნდა იყოს ნამდვილი კაცი... მა-მა-კა-ცი! პროფესიონალი კოვბოივით აქუნებს ცხენს... ეშმაკივით ისვრის მიხანში... ცალი ხელით ახრჩობს ძაღლს...“

„ხეალ თუ მოვასწარი გეგმის შესრულება, კვარტლის ბოლოს პრემიასაც გამომიწერენ — ჯიბეებში ხელუბნაწყობილი მიოცნებობს კაცი — ბავშვს პალატოს ეუყიდი, თბილ ფეხსაცმელს...“

„ეს კატასაც ვერ დაახრჩობს ცალი ხელით...“

„ინგასაც არა აქვს სახამთრო ფეხსაცმელი... მე კიდეე შემიძლია ცოტა ხანს მოთმუნა, ძალიან დახეული არა“.

„ნეტა თავგს კი დაახრჩობს?... — ზიზლით იბზუებს გაფრუებულ ბაგვს ქალი და ჩუმად ქირქილებს.

„კაცი მაინც კაცია, უფრო ადვილად შეუძლია სიცოცხის ატანა. იქნებ ჩქემაე ვუყიდეო... თუ ვიმოვე მაგისი ზომა...“

„ველაზე მეტად მაინც ის მომეწონა, სიყვარულს რომ უხსნის, — თვალეგაბრწყინებული ქალი თავიდან ბოლომდე იხსენებს ამ ამბილეუებელ კადრს და რატომღაც ნეტარებით ევენისს — ღმერთო, გიტარასავით უჭირავს ხელში...“

„ნეტა რა დაემართა ამნეს, გუშინ უჭირდა მუშაობა, პირველ რიგში ეგ უნდა შევამოწმო...“

„აი მამაკაცი... ჩემი ოცნების მამაკაცი, — აზუსტებს ქალი, აქოშინებული ჩერდება და წინ წასულ ქმრის სხეულს ზიზლით აღსაყუ

მზერას აყოლებს, — მეც ვიტყვი, რომ ვცხოვრობ, მეც ვიტყვი, რომ თავზე მაღვას კაცი... ერთხელ მაინც თუ მოსვლია თავში, რომ გიტარასავით დამიჭიროს ხელში..."

„შე მგონი ბიჭი არ დაიძინებდა უჩვენოდ... კარგს ვფერები ცოლს რომ არ ვამუშავებ... ბავშვს დედა არ უნდა წაართვა, ოჯახის ქალი სამუშაოზე არ უნდა გაავადო, რაც არ უნდა გაგიჭირდეს... ბედად, ქალიც კარგი შემხედა, ქმარ-შვილის ერთგული, თვინიერი...“

— ომარ! — ეპისს კაცს თვინიერი მეუღლის ხმა უჯანიდან და თავს ატრიალებს.

ცოლი ხეს მიყრდნობია, მძიმედ აუფრადის სავეს მკერდი და უცნაურად იყურება.

— ომარ!

ომარი ცოლს უახლოვდება და კითხვის თვალში უყურებს.

— შენ შეგიძლია, ხელში ამიყვანო? — ათრთოლებული ხმით ამბობს ქალი და უცნაურად იყურება.

კაცი თვალს ახამამებს, ხომ არ მომეყურაო და ენის ბორძივით ეკითხება.

— რაა?

— შეგიძლია, ხელში ამიყვანო?

— ხელში ავიყვანო-ო?! — შუბლზე ხელს ისვამს გაოგნებული კაცი — რა-ა?

— ხელში ამიყვანო და მაგრძნობინო, რომ ქალი ვარ, ქალი! — სისინებს ხეს მიყრდნობილი ქალი — ერთხელ მაინც მაგრძნობინო, რომ...

— შენ ხომ არ გაგიფიქრებ, ქალო? — შიშით ეკითხება კაცი და აქეთ-იქით იყურება — რას ჰქვია ხელში ავიყვანო?

— ზოგსა კაცსა კაცი ჰქვია, ზოგსა კიდეც კაცუნაო... კაცუნა ხარ შე უბედურო, შენ, კაცუნა... — ბორტად სისინებს ქალი და რადგანაც ხესთან მდგარი ცოლ-ქმარს სამი მოქალაქე უახლოვდება, უფრო ჩუმი სისინით უმარცვლავს — კაცუნაი!

— რა სამგლე გოჭივით ხარ აეარდნილი ქალო შენ დღეს, ჰა? — ხამაღლა ღრიალებს უცებ კბილებდაკრეჭილი კაცი — რა ჭირი გეტყა შენ დღეს, ჰა?

სამივე მოქალაქე მეყსეულად ჩერდება კაცის ყვირილზე, მაგრამ ატრიალებს თავს და კაცი დაკრეჭილ კბილებს და ყალბეზე მდგარი ქორორს იქით, სამივე ფეხბორებით აგრძელებს გზას.

— ცხოვრება, ცხოვრება მიტყაა დღეს, ომარ! — გულზე მუშტის იბავუნებს ქალი — აი, როგორ უნდა ცხოვრობდეს ადამიანი, აი, როგორ იყვნენ ურთად ქალი და მამაკაცი... მიდი, მიდი, შე უბედურო, რისი ამყვანი ხარ, მეც რომ გეუბნები...

— ქალო! — აღარ იცის რა ენას ომარმა — ქალო!

— ქალო რა ქალი, რის ქალო იცი კი რა არის ქალი, შე საცოდავო?

— ქალო!

— რაო, ბატონო მამაკაცი? — საჩუქარულად ხიზბითებს ქალი — იმის თქმა ხომ არ გსურს რომ ფანდურივით დამიჭერ ხელში?

— რა ფანდური, რის ფანდური, ქალო, — სულ კარგავს აზროვნების უნარს კაცი.

— კაცუნაიი?!

სამიოდე წუთიც არაა გასული, რომ წინ წასული ფეხბორებით მიმავალი მოქალაქეები საეკირველი სანახაობის მომსწრე ხდებიან: ეს საეკირველება გახლავთ გამზადარი მამაკაცი, რომელიც სწრაფად მიაქროლებს იდლიაში ცოცხივით ამოჩრილ უზარმაზარ ქალს, კაცი სხარტად ჭრის ქუნას, მსუბუქად არბის სკვერში ამავალ კიბებზე და აფართოლებულ ქალს თავით აყუფებს აუზში.

ვიდრე მოქალაქეები პირდაღებულნი მისწერებიან სანახაობას, კაცი კიდეც ორჯერ ასწრებს პროცედურის ჩატარებას, მერე ფეხზე აყენებს განუნულ, აკივლებულ ქალს, იფრთხიან ტანსაცმელს, ამრეზით იყურება გამტრეზული სამუღლისკენ და მტკიცე ნაბიჯებით ადგება გზას. მცირე ხნის შემდეგ ქალიც უკან მისდევს, სველი ასლუკუნებული და... თვინიერი.

შაჰრო სამაღაშვილი

ველოცავე მწერალ შაჰრო სამაღაშვილს და-
ბადების 75 წლისთავს, ვესურვებთ ჯანმრთე-
ლობასა და წარმატებებს.

ფუძე

ვასრულებ: რასაც რა ხანია
ვფიქრობ და ვცდილობ;
სხვა მადლი ახლავს
სოფლის ნათელს, წვიმას, თუ ელვას.
დღეს რომ ვიყიდე
ცეცხლის ფასად ბაზარში კილო —
მასიამოვნა მისზე შეტად
ამ ერთმა ლელვმა —
ჩემგან დარგულმა
ხემ ახლა რომ შემომთავაზა —
ხემ — სახლის წინ რომ
ამართულა კობტად, ლამაზად.
ცხოვრების ფუძეს

მიგონებდეთ როგორც უფალსო —
მეჩურჩულება კერა —
მართლაც, უფალი ჩვენი.
მწიფობას იწყებს...
ხე მპირდება ნაყოფს უფასოდ,
იდგილის დედავ, შენთან ვრჩები,
თან მომყავს ძენი!
...ბუნების ძალავ,
მითვალთვალებს სიკვდილი ღრენით —
მამორე იგი,
გამიგრძელე სიცოცხლის დღენი;
ჩახჩახა მზისთვის
კიდევ, კიდევ,
მაყურებინე!

ჯანმრთელობის

განზომილება

ზღაპარი ხელმწიფის კატარა ქალისა და მყვანის ბიძისა

...როგორც მოგახსენებ, „იყო და არა იყო რა“ ისეთი გასაღებია, რომელიც ორივე კარს აღებს — წინასაც და უკანასაც... ესეც არ იყო, რაჟი სიზმრის კარგად აღიარების ერთადერთი საბუთი გამოღვივებაა, განა სხადღ სიზმარი არ აღმოჩნდება, როცა გამოგვეღვივებო?

უცნობი ავტორი

იყო და არა იყო რა, ღვთის უკეთესი რა იქნებოდა დიდი, დიდი ბნის წინ, იმ დროს, როდესაც ჭერ მზეს ლაქები არ დასტყობოდა, ოზონის საბანი არ გარღვეულიყო და ბუნებას მოვლა-პატრონობა არ სჭირდებოდა, ამ ცოდვიანსა და კურთხეულ მიწაზე იყო ერთი თავისთავადი ქვეყანა, რომელსაც მოკრძეული და, შეძლებისდაგვარად, სამართლიანი ხელმწიფე განაგებდა. დედოფალიც შესაფერისი ესეა ხელმწიფეს — ლამაზი, ზვიადი და ზომიერად ჰკვიანო. ცოლ-ქმარს მზე და მთვარე ერთმანეთზე ამოსდიოდათ, ქვეყნად მშვიდობა სუფევდა და მტერმა და მოყვარემ თავთავისი ადგილი იცოდა. მაგრამ, როგორც წუთისოფლის წესია, მათი სიამტკებლობის მოწმენდილ ცაზე ერთი საწვიმარი ღრუბელი მაინც დაეკურავდა: შვილი არ ეძლეოდათ. თუმცე კი ხელმწიფე და დედოფალი, თავიანთი მტრიც, ცდას არ აკლებდნენ, დიდხანს მაინც ყოველივე ამო იყო და იმის გაფიქრებაზე, რომ შეიძლებოდა უმემკვიდრეოდ გადაგებულიყვნენ და ქვეყანა

უპატრონოდ დარჩენილიყო, ზოგჯერ სასოწარკვეთას ეძლეოდნენ და თვალზე მომდგარ ცრემლს ერთმანეთის მიღულად იწმენდნენ. მაგრამ, ბოლოსდაბოლოს, უფალმა ღმერთმა — მისი მოწყალე კალთა ფარავდეს ამ წიგნის ყველა წამითბველს — მოხება მათს გასაჰკირს და ერთ მშვენიერ დღეს, როცა ცოლ-ქმარი უკვე ხანში იყო შესული და იმედიც გადაწურული ჰქონდათ, დედოფალი ფეხმძიმედ შეიქნა. ეს რომ ხელმწიფემ შეიტყო, სიხარულით ცას ეწია. ის კი არა — ბედნიერებით გაბრუებული, ცოტა არ თყოს, მდაბიურად ატროკდა და, თითქოს ხელმწიფე კი არა ერთი ვინმე ჰყოთ მტომელი ყოფილიყო, რომელმაც სხვა ჰყოთ მტომელები დაგაბნა, ტახტის ირგვლივ სირბილსა და მუშტების ქნევას მოჰყვა. დაბობდა, მუშტებს იქნევდა და ნიშნისმოგებით გაიძახოდა: „ნახეთ, ნახეთ, ამ სიბერეში ეს რა საგმირო საქმე ჩავიდინეთ!“. მართალია, ცხრა თვის თავზე, როდესაც დედოფალს შეეძინა არა ვაჟი, როგორც ზღაპარი და სამართლი-

ანობა მოითხოვს, არამედ ქალი, ცოტა კი გაუნელდა სიხარულის ცეცხლი, მაგრამ ღმერთს მაინც მადლობა შესწირა და დიდი ლხინიც გადაიხადა, ვინაიდან შვილი, რაც არ უნდა იყოს, მაინც შვილია და, გარდა ამისა, პატარა ქალი იმთავითვე ისეთი იყო, ავ თვალს არ ენახვოდა, მერე ხომ, რაც უფრო იზრდებოდა, სულ უფრო მშვენივრდებოდა და მშვენივრდებოდა. მალე მისი სილამაზის ამბავმა ქვეყნიერების კიდით კიდემდე მიადგინა. აღტკინებული კარის პოეტები (კარის პოეტების ამბავი მოგეხსენებათ) გრძელ-გრძელ ლექსებს თხზავდნენ და გოგონას ქებაში ერთმანეთს ეყიბრებოდნენ. ერთი თუ იტყვოდა — დილით რომ ცადატყორცნილი კოშკის სარკმელს მოადგება და ღიმილით გაიცისკროვნებულ პირისახეს ქვეყანას დაანახვებს, ჩამცხრალი და გაიკრეცილი მზე ღრუბლებს უკან იმალება და შერცხვენილი იქ ჩუმად იკრემლება და იმღურებაო, მეორე იტყვოდა — დილით რომ ცადატყორცნილი კოშკის სარკმელს მოადგება და ღიმილით გაიცისკროვნებულ პირისახეს ქვეყანას დაანახვებს, დარეტიანებულ დედამიწას ტანში ცხელი ქრუანტელი უვლის, ერთიანად ტოკავს, გული გამალებით უცემს და ესოდენ ვახშირებული მიწისძვრების მიზეზიც სწორედ ეს არისო. შესაძლოა, კარის პოეტები ცოტას აკარბებდნენ (კარის პოეტების ამბავი მოგეხსენებათ), მაგრამ იმის უარყოფა კი არ შეიძლება, რომ ხელმწიფის ქალის კოშკი მართლა ძალიან მაღალი იყო.

ხელმწიფის ქალს, რაღა თქმა უნდა, ისე უვლიდნენ, როგორც ხელმწიფის ქალს ეკადრება. მთელი სასახლე, დიდიან-პატარაიანად, ზედ დაჰკანკალებდა და დაჟოფინებდა. აღმზრდელად ერთი მოხუცი მამიდა მიუჩინეს, რომელსაც, თუ სიმაართლე გინდათ, ძველი უფრო ეთქმოდა, ვიდრე მოხუცი, ვინაიდან მისი ასაკი დედამიწის ზურგზე რა ხანია უკვე აღარავის ახსოვდა და დაბეჭითებით არც ის იცოდა ვინმემ, თუ სახელდობრ, ვისი მამიდა იყო. ხელმ-

წიფის დიდი პაპიდან მოყოლებულე, სემფო გვარის მთავარი შტო სულს ხელში გაიზარდა და, გარდა იმისა, რომ თავისი საქმე ჩინებულად იცოდა, სხვაც მრავალი გამორჩეული თვისება ჰქონდა: ცოტა გრძნეული იყო, ცოტა გულთმისანი, ცოტა კუდიანი და, როგორც ძველი და დამსახურებული პედაგოგი — მკაცრი, მომთხოვნი და გულისხმიერი. ხელმწიფის ქალიც, თუ მაინცდამაინც მშობლებს არ ჩავთვლით, მისავით არავის უყვარდა. რაკი ასეთი საიმიდო გადასაყვამდა, ის სამი მოწიფული გველმეშაბი, რომლებიც კლდეთა და ღრეთა დიდმა მთავარმა საჯანგებოდ კოშკის დასაცავად უძღვნა ამ ჩვენს ხელმწიფეს, იმთავითვე უსაქმოდ დარჩნენ. ერთხანს კი აბრაალეს თვალები უმისამართოდ და ცეცხლის ენებიც თამოწონებით კლაკნეს, მაგრამ უქმად გდები-სგან მალე ყინწი მოსწყდათ და ჩაეძინათ, ხოლო რაკი ხედავდნენ, გლეჯიებას აზრი არა ჰქონდა, ძილშივე გაიპარნენ, თანდათან მიწას შეეზარდნენ და ბოლოს სამ მოზრდილ ბორცვად იქცნენ, რომლებზედაც მოგვიანებით დიდგაროვანი გოგო-ბიჭები ჭყვილით დასდევდნენ ერთმანეთს.

ხელმწიფის ქალი, როგორც ითქვა, რაც უფრო იზრდებოდა, მით უფრო მშვენივრდებოდა. ცამეტი წლისა რომ შეიქნა, ისეთი დადგა, რაც კი იმ არემარეზე მზეთუნახავი მოიძეებოდა, ყველა პირწმინდად დაჩრდილა და, თუ კარის პოეტებს დავუჭერებთ, მზე და მთვარეც ზედ მიაყოლა. გოგონას მთელი სასახლე სულში იძვრებდა. მსახურები და მოახლებები ცივ ნიავს არ აკარებდნენ, ბედნიერი მშობლები ყველა სურვილს უსრულებდნენ, და მხოლოდ გადას, პედაგოგიური ალლოთი და დიდი გამოცდილებით თავით ფეხამდე შეიარაღებული, ფრთხილობდა და ზედმეტად არ ანებივრებდა. ზედმეტი განებივრება ადამიანს ვნებსო, იტყვოდა ხოლმე.

მაგრამ, რასაც ბედისწერა გადაგვიწ-

ყვეტს. იმას სიფრთხილით ვერას ვუშველით.

სასახლის ეზოს ერთი ვრცელი, შორ მანძილზე გადაკიშული ტყე ეკვროდა. ერთხელ ხელმწიფის ქალს იმ ტყეში გასეირნება მოეგუნება და თავისი სურვილი გადიას გამოუცხადა. გადიამ ხმის კილოზე შეატყო, რომ გოგონას წადილი ისეთი იყო, ვერავითარი პედაგოგიური გამოცდილებით ვეღარ გადაათქმევინებდა, ამიტომ, როგორც წინდახედულ აღმზრდელს შეეფერება, დათანხმება ამჯობინა და, მართლაც, ერთ მშვენიერ დღეს (ჩვენი ზღაპარიც, არსებითად, აქედან იწყება) ხელმწიფის ქალმა ჩაიკცა დასავლეთის დიდი გამგებლის ნაჩუქარი ჭინსი, პირში ჩაიღო აღმოსავლეთის დიდი მკურობელის მოძღვნილი კევი და საყვარელ გადიასთან ერთად ტყეში სასეირნოდ წავიდა.

სწორე გითბრათ, მე თვითონაც პირველად იმ დღეს მოვკარი თვალი. საერთოდ, მანამდე მზეთუნახავი არასოდეს მენახა და — ცოდვა გატეხილი ჯობს — დანამდვილებით არც ვიცოდი, მართლა არსებობდნენ თუ ყველაფერი პოეტებისა და მეზღაპრეების მოგონილი ჭორი იყო. არ დაგიმალავთ — ეს ექვები საბოლოოდ ვერც ხელმწიფის ქალმა გამიფანტა. არ ვიცი, შესაძლოა, მზეთუნახავების შესახებ მთლად მართებული წარმოდგენა არა მქონდა. ყოველ შემთხვევაში, წინასწარ რომ არ მცოდნოდა, მის მზეთუნახაობას, ალბათ, ვერც დავიჭერებდი. განა არა — ძალიან ლამაზი იყო. ზღვასავით ლურჯ, შექმფინარე თვალებზე რომ არა ვთქვათ რა, ან ოქროსფრად მშზინავ ბულულა თმაზე, ან პატარა, კობტა, კეშმარიტად არაამქვეყნიურ ცხვირზე, ან თხელ, სანიმუშო ყურებზე, ან გრძელ, ცოტა გაკვირვებით აპრებულ წამწამებზე, ისედაც უცხოდ ბრწყინავდა და სახეზე ნათელი გადასდიოდა, რომელსაც ირგვლივ კარგა დიდ მანძილზე ჰქვენდა. საერთოდ, ისე საყვარლად მიკუნტრუშობდა ტყის ვიწრო ბილიკზე კრულ ყვავილებს შორის — რომ შეხედავდით,

თვალს ვერ მოწყვეტდით, მაგრამ, რა ვქნა და, ისეთი მინც ვერც შევამჩნიე რა, რითაც მზეთუნახავი მზეთუნახავისაგან უნდა გამოირჩეოდეს. გულში ისიცი ვიფიქრე, მაგონი სადღაც მინახავს მეთქი. იმიტომ რომ, ნაცნობი, შედარებით ჩვეულებრივი პატარა ქალისას არ იყოს, რომლებიც ბავშვობის ასაკს ჯერ საბოლოოდ არ გასცდენიან, ხელმწიფის პატარა ქალსაც მკლავები გრძლად დასთრევდა და სხეულის ნაწილები სულ ცალ-ცალკე გაურბოდა, რის გამოც მის დანახვაზე, თუ აღტაცების დამალვა მწელი იყო, არც ღიმილის დამალვა იყო იოლი.

მაგრამ, ასეა თუ ისე, ხელმწიფის ქალი ხელმწიფის ქალია და, თუნდ მის მზეთუნახავობაში ცოტა დაექვევული ვიყოთ, მინც ხელმწიფის ქალია.

აბლა კი ეს ჩვენი საკვარადო მზეთუნახავი მცირე ხნით აქ დავტოვოთ — გვერდით ისეთი გადამღრძეული და მრავლისმომსწრე გადია ახლავს, საშიში არა არის რა — დაე, იბტუნოს ერთხანს უბრალო გოგონასავით, თავადაც გაერთოს და ტყის ბინადარიც, ვისაც კი მზეთუნახავების არსებობა სჯერა, გაართოს და გაახალისოს, ჩვენ კი ამა-სობაში ამ დიდ ტყეს გადავუაროთ და ისა ვნახოთ, თუ გადაღმა რა ხდება...

...დიდი ტყის გადაღმა ცხოვრობდა ერთი მწყემსი ბიჭი, რომელსაც ერთადერთი თეთრი ცხვარი ებარა და ამ თეთრი ცხვრის გარდა მთელ ამოდენა დუნიაზე არავის უყვარდა. სევდიანი ამბავია, მაგრამ სიმართლეა და სიმართლის დამალვა აბა როგორ იქნება! საქმე ის გახლავთ, რომ ბიჭს დედა ადრე მოუკვდა და მამამისმა სხვა ქალი შეირთო. ენა ადვილად იტყვის, სხვა ქალი შეირთო! სინამდვილეში დედინაცვლი ისეთი ავი და ღვთის გარეგანი გამოდგა, კლასიკური ზღაპრების სახელგანთქმული დედინაცვლებიც კი სასოებით პირველს იწერდნენ და, ეს რა ვნახეთო, გაკვირვებულები მხრებს იჩეჩავდნენ. მაშ! საბრალო ბიჭი დასანახავად ეჯავრებოდა. ზოგი, ალბათ, იტყვის: კა-

რგი და პატროსანი, მაგრამ მამა არა ჰყავდაო? ჰყავდა, როგორ არა, ოღონდ ეგ არის, ზოგი მამის ყოლას უყოლობა ჯობს, ხომ გაგიგონიათ, რაც უფრო მეტ ზორს დაიყრი, სული მით უფრო დაგიბნელდებაო? არა? მე გამოიგონია, თანაც ისეთი ბრძენისგან გამოიგონია, დაეჯერება კიდევ. მწყემსი ბიჭის მამას კი სული ისეთი პაწაწინტელა ჰქონდა, საერთოდ ჰქონდა თუ არა, ისიც საკითხავია. სამაგიეროდ, ზორცი უყარააა.. ზორცი უყარა, რომ ზორცის ზვინი გეგონებოდათ. რაღა ბევრი ვაგვარძელო, ერთი იმდაგვარი დონდლო და უნდელი ვინმე იყო, ცოლები რომ ზელად თავიანთ ჰეუაზე გადაიყვანენ ზოლმე. ასე რომ, საბრალო ბიჭი თავისი ერთადერთი თეთრი ცხვრის გარდა ამჟვეყნად არავის უყვარდა, მარტო ცხვრის სიყვარული კი, ვანსაკუთრებით იმ ასაკში, როცა ბიჭი ბიჭობას ამთავრებ და კაცობაში შედიხარ — ვისაც გამოუყვლია, დამეთანხმება — ვერაფერი ნუგეშია.

ბიჭი თავის მწარე ცხოვრებას (ან კი სხვა რა გზა ჰქონდა), როგორც შეეძლო, ურიგდებოდა. თავი რომ რითიმე შეექცია, ლერწმის ღეროსგან სალამური გამოთალა და, როცა ცხვარს სამოვარზე წაიყვანდა, თვითონ ხის ძირას ჩამოჯდებოდა და ნაღვლის გასაქარვებლად იმ სალამურს აკენესებდა. ბევრი აკენესა თუ ცოტა (ბევრი აკენესა), ისე დაოსტატდა — ის რომ სალამურის დაკვრას დაიწყებდა, ბულბულეებიც კი გაჩემდებოდნენ ზოლმე და განაბული ყურს უგდებდნენ.

ერთ მშვენიერ დღეს (რაღა თქმა უნდა, ეს იგივე მშვენიერი დღე იყო, ხელმწიფის პატარა ქალი რომ გადიასთან ერთად ტყეში წავიდა სასეირნოდ), ბიჭმა ცხვარი მინდორში გაუშვა, თვითონ, ჩვეულებისამებრ, ხის ძირას დაჯდა და სალამურს ჩაჰპერა. ცხვარი ერთხანს მდიანად შეექცეოდა ნოყიერ ბალახს, მერე უეცრად ძოვა შეწყვიტა, თავი აიღო და — არ ვიცი, რა ბზიკმა უჯბინა — პირდაპირ ტყეს მიაშურა. ვინც ცხვრის ამბავი იცის, აღბათ, ნიშ-

ნისმოგებით წამომძახებს, აბა, ცხვარს ტყეში რა უნდაო, და იქნებ ცრუმეცხვარებობაც დამწამოს, მაგრამ, ჯერ ერთი, ტყუილის თქმას რა მრჯის, და მეორეც, ტყუილის თქმა რომ მინდოდეს, განა ისეთ ტყუილს ვერ მოვიგონებდი, მართალს ჰავადეს! ვთქვათ, ცხვრის მაგიერ თხას ვიტყოდი და ყველაფერი რიგზე იქნებოდა. თხა ხომ ისე დაბლოტილობს ტყესა და ღრეში, ქაჯებსა და ეშმაკებსაც კი შეშურდებათ! მაგრამ ცხვარი იყო და რა ვქნა! როგორ მოხდა, არ ვიცი. იქნებ გულმა უგრძობ რამე, იქნებ ბედისწერამ გადაწყვიტა ეგრე, იქნებ რომელიმე მოწყვნილმა ჯადოქარმა გართობა მოიწადინა და — ჯადოქრებს რას გაუგებ! — ამ ჩვენს ცხვარზე შეაჩერა არჩევანი. ერთი სიტყვით, რატომ არ ვიცი, მაგრამ ადგა ეს ცხვარი და პირდაპირ ტყისკენ გასწია. ამის დანახვებზე ბიჭმა სალამურის დაკვრა მიატოვა, წამოხტა და თავს დაუარა, რომ კვლავ მინდორზე გამოეგდო, მაგრამ რა შეატყუო, არა გამოსდიოდა რა, ხელი ჩაიჭინა და თვითონაც უკან მიჰყვა — აბა, ერთი, სადამდე ივლისო. ცხვარმა კი იარა, იარა და შუაგულ ტყეში შევიდა. იქ ერთ პატარა, მრგვალ, ბებერი ხეებით შემოზღუდულ მდელზე შეჩერდა და, თითქოს ეს მდელი იყო, რაზეც მისი ცხვარი მამა-პაპა და მთელი მისი ცხვარი წინაპრები გაჩენის დღიდან ოცნებობდნენო, ხარბად დაიწყო ძოვა. მაშინ ბიჭიც იქვე ჩამოჯდა ერთი ჯადოსნური პანტის ძირას და კვლავ სალამურის დაკვრა დაიწყო.

ტყის მეორე მხრიდან კი ამ დროს ხტუნვა-ხტუნვით, თამაშ-თამაშით, ჰყვილ-ჰყვილით მოქროდა ხელმწიფის პატარა ქალი და უკან აქლოშინებული გადია მოსდევდა. გადია დაიღალა, ერთი-ორჯერ თავიც შეაბრალა ხელმწიფის ქალს — გვეყუთა სირბილი, ჩემო ანგელოზო, მეტი აღარ შემიძლიან, განა არ იცი, რა ხნისა ვარო! მაგრამ ხელმწიფის ქალს, აბა, საიდან ეცოდინებოდა, რა ხნისა იყო გადია, ან ის საიდან ეცოდინებოდა, თუკი თვითონ შეეძლო

სირბილი, გადიას რატომ არ უნდა შესძლებოდა! და, საერთოდ, ვინ იცის, იქნებ მისაც ბედისწერა მიაჩვენებინებდა! ბევრი იარეს თუ ცოტა იარეს, შუაგულ ტყეს რომ მიატანეს, გადიას დაღლილობისაგან საბოლოოდ გასწყდა ქანცი და ხელმწიფის ქალს უთხრა:

— მე აქ ჩამოვყვდები, შენ კი ახლომახლო ითამაშე. ოღონდ ვახსოვდეს, როგორც კი დაგიძახებ, იმწამსვე ჩემკენ გამოეშურე, თორემ, სადილზე რომ დაგვაგვიანდეს, ხელმწიფე და დედოფალი გაწყურებიანო.

— კარგი, ჩემო საყვარელო გადიასო, — მიუგო ხელმწიფის ქალმა.

მართლაც, გადიამ ერთი დიდი ცაცხვის ჩრდილში მოიკალათა, ჩანთიდან ჭადოსნური ჩხირები ამოალაგა და ზედ ბედისწერის ქსელის გაბმას შეუდგა. ტყუილად აბამდა, გასართობად და დროის მოსაკლავად, თორემ ვანა რამეში გამოადგებოდა! ჩვევა ჰქონდა ასეთი: ჯერ გააბამდა ხოლმე ბედისწერის ქსელს და მერე, გაბმას რომ მორჩებოდა, ისევე დაარღვევდა.

ხელმწიფის ქალმა ხტუნვა და თამაში განაგრძო და, უნდა ითქვას, ძალიანაც გაიხარა. ისე მოეწონა ეს დიდებული ტყე — ვეება, ტოტებგადაშლილი ხეები, შიგადაშოგ პაწაწინა, მზით ვანათებული და ქრელი ყვავილებით მოჩითული მდელოები, მობიბინე, ხასხასა ბალახი, მოკლერტულე ჩიტები და მზის სხივებში მოფარფატე პეპლები — გულში აქაურობა თავის ზღაპრულ კოშკსაც კი დაამჯობინა. მართლაც, მის კოშკში (რომელსაც დედამიწის ზურგზე ბადალი არ მოეძებნებოდა) ყველაფერი ან ფუნჯით ნახატი იყო, ან ყაისნალით ნაქარგი, რის გამოც ხეები — თუმც ზვიადები და დიდებულები — ნიავის დაბერვაზე ტოტებს არ არხევენენ, ბალახი — თუმც მაღალი და ხასხასა — არ ბიბინებდა, ყვავილები თუმც ყელყელა და ნაირფერები — სურნელს არ აფრქვევენენ, ჩიტები — თუმც დაბუები და გულწითელები — არ კიკიკებდნენ, და პეპლები — თუმც პაერო-

ვანი და ფრთახატულები — მუდამ ერთადგილას იყვნენ დაკოსებულნი, ვაქცის მის გამოჩენაზე დიდრონი ხეები მისამების ნიშნად ტოტებს დაბლა ხრიდნენ, ბალახი ისე ლელავდა, არ შეიძლებოდა ზედ არ გაგორებულყავით, ყვავილებს ისეთი სუნი ასდიოდა, „მადამ კოშა“ და „კრისტიან დიორი“ იმასთან ჰკობის წყალი გეგონებოდათ, ჩიტები ისე გალობდნენ, მათი გალობის მოსმენაზე ბოროტება გულში სასოებით ნატრობდა, ნეტა სიკეთე ჩამდენინაო, და პეპლებიც, თავიდან რომ გატრუნული ისხდნენ ყვავილებზე, ხელმწიფის ქალის მიახლოებაზე უცებ ისე დაიქნევდნენ თხელ, გამჭვირვალე ფრთებს და ისეთი თვალისმომპკრელი ფარფატით გაფრინდებოდნენ სხვა ყვავილისაკენ, ხელმწიფის ქალს გული უჩქროლავდა და სიხარულისგან ლამის ბუდიდან ამოვიარდნოდა.

ბევრი იხტუნა ხელმწიფის ქალმა თუ ცოტა იხტუნა, უცებ სალამურის ხმა შემოესმა. შეჩერდა და ყური მიუგდო. სალამურის ხმა ისეთი ნაზი იყო, ისეთი სევდიანი და ისეთი გულშიამწვედომი, წამით ყველაფერი გადაავიწყდა და ერთიანად სმენად იქცა. ისე გაიტრუნა, კევის ლეჰვაც კი შეწყვიტა, რასაც, ჩვეულებრივ, ძალზე იშვიათად შერებოდა. მალე დინახა, რომ სალამურის ხმაში სევდისა და სინახის გარდა კიდევ ერთი რაღაც, რაც უცნაური ძალით იზიდავდა: სწორედ ისე, როგორც ჩრდილოეთის დიდი ხელმწიფის მოძღვნილი ჭადოსნური რკინა იზიდავდა უბრალო რკინის ნაჭრებს. ხელმწიფის ქალი ერთხანს მონუსხული უსმენდა, მერე უეცრად ადგილს მოწყდა და იქით გაეგარდა, საიდანაც სალამურის ხმა მოდიოდა.

მწყემსი ბიჭი კი კვლავაც დიდი ტყის შუაგულში, ბებერი ხეებით შემოზღულულ პაწაწინა, მრგვალ მდელოზე იჯდა ჭადოსნური პანტის ძირას და გატაცებით აკენესებდა სალამურს. ცხვარს თავი ჩაელუნა და მადიანი ბრაშა-ბრუშით შეეჭკეოდა ნორჩ ბალახს. პატარა მდელო. რომელსაც ზემოდან ლაყვარ-

დი ცა და მცხენვარე მზე დაჰყურებდა, ისე იყო სავსე სინათლით, როგორც შავი ზღვაა სავსე წყლით.

უეცრად ბიკს ფეხის ხმა შემოესმა. ჭერ ეგონა, მომეჩვენაო, და ყურადღება არ მიუქცევია, მაგრამ ცოტა ხნის შემდეგ, რა დარწმუნდა, ფეხის ხმა მართლა ისმოდა, თანაც ჩქარ-ჩქარა და ტყაბა-ტყუპით, სალამურის დაკვრა შეწყვიტა. ზეზე წამოდგა და გაკვირვებით მიაყურადა — ნეტა რა სულიერი უნდა იყოსო. ამის გაფიქრება ძლივს მოასწრო, რომ მდელიზე ხელმწიფის ქალი შემოვიდა და მწყემსი ბიკისა და მისი თეთრი ცხვრის დანახვაზე მოწყვეტით შედგა. შედგა და გაშეშდა. გაშეშდა თავისი გახეხილი ჭინსით, თავისი ოქროსფერი თმით, თავისი პატარა და კოხტა, არამქვეყნიური ცხვირითა და თავისი ლურჯი, შუქმდინარე, ცოტა გაკვირვებული თვალებით. იმის თქმა რომ ბიკიც გაშეშდა, ზედმეტია. მეტიც: ალბათ, იმის თქმაც კი ზედმეტია, რომ ბიკმა პირი დაალო და ასე პირდაღებული გაშეშდა. მაშინ ყველაფერი მათთან ერთად გაშეშდა. ცხვარს თავი აელირა და პირშიბალახგაჩრილი გაშეშებულიყო. დიდრონმა ხეებმა ტოტების რხევა შეწყვიტეს, მწვანე ბალახიც მოლოდინით გაიტრუნა. ერთი სიტყვით, რაც კი მოძრაობს, ყველაფერი გაჩერდა და, რაც კი ხშიანობს, ყველაფერი გაყურდა. მხოლოდ ორი ჭრელი პეპელა ჭერ კიდევ თამაშობდა ჰაერში, მაგრამ ეს არცაა გასაკვირი: პეპლები ძალზე ცოტა ხანს ცოცხლობენ და მაგდენი მოცალეობა არა აქვთ. ხელმწიფის ქალიც მწყემსი ბიკი გაოგნებულეები მისჩერებოდნენ ერთმანეთს; ხოლო პატარა მდელიზე თეთრი სინათლის დიდი ზღვა იდგა, რომელშიაც ლურჯი ცა და პირმცინარე მზე ჩაძირულიყო. მაგრამ სინათლის, ცისა და მზის გარდა ხელმწიფის ქალისა და მწყემსი ბიკის ირგვლივ კიდევ იყო რაღაც — სინათლენაც, ცაზეც და მზეზეც უფრო დიდი და ძლიერი, რაღაც ისეთი, რასაც იმ შორეულ, უხსოვარ დროში არათუ ხელ-

მწიფის პატარა (თანაც — რა დასამალოა და — გვარიანად ქარაფშეტა) ჭრელი უბირი მწყემსი, ბრძენთა შორის უბრძენესიც კი სახელს ვერ დააჩქვევდა. მხოლოდ გვიან, გვიან, როცა უთავბოლოდ დახვავებულ ცოდნაში სწავლულები ისე გაიხლართნენ, საკუთარი აზრები თვითონაც ალარ ესმოდათ, ერთმა მათგანმა დაბეჯითებით თქვა: ესაო, შენ ხარ ჩემი პატრონი, ექსისტენციის კვინტენსენციაო, თანაც არა უბრალო ექსისტენციის კვინტენსენცია, არამედ დუალისტური ექსისტენციის კვინტენსენციაო. არ ვიცი, ეგებ მართლა კვინტენსენცია იყო, ეგებ მთლად კვინტენსენციაც არ ყოფილა, ის კი ნამდვილია, რომ ხელმწიფის ქალი და მწყემსი ბიკი ისე შესცქეროდნენ ერთმანეთს, უკვინტენსენციოდ ამის ახსნა ძალზე გაჭირდებოდა. ბიკს ხელმწიფის ქალი სრულიად არამიწიერი ეჩვენა და თავის გუნებაში (სულ ბოლოს, პატარა კუნჭულში, სადაც ფიქრის ძაფები ჭერ კიდევ საბოლოოდ არ დაწყვეტოდა) დაასვენა, ნამდვილად ტყის ფერიის უმცროსი შვილიშვილიაო. და მისჩერებოდა ასე — რეტდასხმული, ენაჩაგრდნილი და თვალებდაქვეტილი. ხელმწიფის ქალიც ცნობისმოყვარეობით შესცქეროდა ბიკს, ოღონდ, რაკი მას დაბადებიდან მუდამ იმას ჩასჩინებდნენ, ხელმწიფის ქალი ხარო, რის გამოც თავადაც მუდამ ახსოვდა, რომ ხელმწიფის ქალი იყო, ვიდრე გაშეშდებოდა, ის პატარა და კოხტა, არამქვეყნიური ცხვირი ყოველი შემთხვევისთვის მაღლა ასწია, რათა გაკვირვება და ცნობისმოყვარეობა ცოტაოდენი ამპარტანობით შეეზავებინა. იდგნენ ასე და შეჰყურებდნენ ერთმანეთს. ეს — ცხვირაწიეული, ის — პირდაღებული. ხოლო მათ ირგვლივ მთელი სამყარო ისე განაბულიყო, არც არა იძვროდა და არც არა ხშიანებდა, რაც ზღაპრებშიც კი უჩვეულო რამ არის და ძალზე იშვიათად ზდება.

დიდხანს იყვნენ ასე თუ ცოტა ხანს, ბოლოს სამყაროს შეეშინდა, ემანდ უძრავ სურათად არ ვიქცეო. და ისევ ამო-

ძრავდა. რაკი სამყარო ამოძრავდა, ხელმწიფის ქალიც ამოძრავდა. კერძოდ — კევი ფართოდ გამობერა და მძლავრად გაატყავუნა. ამ უცხო სანახაობამ, რომელსაც უცხო ხმაც დაერთო, მწყევლისი შეაერთო. ოღონდ პირი არ მოუშეწვას. მაშინ ხელმწიფის ქალმა ის თავისი აბზეკილი ცხვირი ისევ დაუშვა. ხანი რომ გამოხდა, ხელახლა აბზეკაკიდე რომ გამოხდა ხანი, კვლავ დაუშვა და მეტი აღარ აუბზეკია. სამაგიეროდ ლურჯ თვალეზში ცნობისმოყვარეობა მოემატა. ბოლოს კევი ერთხელაც გამობერა, გაატყავუნა და თქვა:

— აბა, კიდე დაუკარო!

ბიჭს მისი ნათქვამი ასე მოესმა: „აბაკი დედედაუ კარო“ და, რალა თქმა უნდა, ვერა გაიგო რა. ჭერ იფიქრა, გამოცანას თუ შეუბნებამ, მერე იფიქრა, ალბათ, ეს ფერიების ენაო, ბოლოს პირი — თუმც ეს იოლი არ უნდა ყოფილიყო — უფრო მეტად დაალო და უეცრად, თავისდაუნებურად, გულის შორეულ სიღრმეში, იმ სიმორეს, რომ თვითონაც ძლივს გაიგო, ახლა ეს გაიფიქრა: „ნეტავი იმას, ვინც შენ გაკოცებსო“, რის გამოც მყისვე ჭარბალივით გაწითლდა.

ხელმწიფის ქალს გულთმისნობის ხელოვნება ნასწავლი არა ჰქონდა და მისი ფიქრი არ გაუგონია. ამიტომ, რაკი ბიჭი ხმას არ იღებდა, ჰკითხა:

— რა გქვიაო?

ბიჭს ჭერ მოესმა: „რა გქვიაო?“, მერე, თავში რომ ყურთასმენის წამლები გუგუნ-გრიალი ცოტა მიწყნარდა, მიხვდა, თუ რა ჰკითხა ტყის ფერიის უმცროსმა შეილიშვილმა. პასუხის მიცემა რომ დაამირა, სიჩქარისაგან ენა პირში ველარ იპოვა. ვიდრე ენას ეძებდა, კარგა ხანი გავიდა. ბოლოს, როგორც იქნა, იპოვა, მოატრიალა და თქვა: „ქ...“. ამის თქმა იყო და ენა ისევ გაეჭკა. ხელახლა რომ იპოვა, იფიქრა, წელან ნათქვამი „ქ“ უკვე აღარ გამოდგება, ისა სჯობს, თავიდან დაიფიქრო. მართლაც, დაიწყო, მაგრამ, თქვა თუ არა „ქ“, ენა კვლავ გაეჭკა. ის იყო, მესამედ იპოვა

და მესამედ თქვა „ქ“, თანე ^{გაჭყრეხულ} ლმა ისიც შეატყო, რომ ^{გაჭყრეხულ} ველარსად გაეჭკეოდა, უეცრად ტყიდან გადიას ხრინწიანი ხმა მოესმა: „ჩემო ანგელოზოო!“.

ამ ხმამ მწყევმს ბიჭზე ორგვარად იმოქმედა: ერთი რომ — სიმწრით დამორჩილებული ენა მაინც გაეჭკა, და მეორეც — საბოლოოდ დარწმუნდა, მის წინ ზეციერი არსება იდგა და არა ხორცშესხმული ადამიანი.

ხელმწიფის ქალმა კი, გადიას ხმა რომ გაიგონა, შესძახა:

— უი, დამავიანდაო! (რაც მწყევმს ბიჭს ასე მოესმა: „უიღამ აგვია ნდაო!“), — ამ სიტყვებით გატრიალდა და წავიდა.

წავიდა ხელმწიფის ქალი, მაგრამ პირი, საკვირველებავ! სადღა იყო გრძლად ჩამოკონწიალებული მკლავები! ან დაშლილი და ცალ-ცალკე ნაწილებად მიმოფანტული სხეული სადღა იყო! ან ლაყუნა, ბიჭური სიარული!

მკლავები უეცრად თითქოს შედგა, როგორც შალის კაბა შედგება პირველი გარეცხვის შემდეგ, და ისეთ ზომაზე გაჩერდა, უკეთესის ნაცვრაც კი შეუძლებელი იყო. სხეულის ნაწილებიც შეერთდნენ, შენივთდნენ, შეიკრნენ, ერთ ძაფზე აესხნენ და, თითქოს უხილავმა ჯადოქარმა თავისი ყოვლისშემძლე ხელ შეახოო, ისე ჩამოიქნენ და გამოიძერწნენ, შური და მტრობაც კი იოტის ოდენა ზადს ვერ უბოვიდა. სიარულითაც უკვე ისე მიდიოდა, როგორც ნამდილი, დასრულებული ქალები მიდიან, როცა გრძნობენ, რომ ვილაც უუურებს.

მიდიოდა ხელმწიფის პატარა ქალი, როგორც ხელმწიფის დიდი ქალი, მიდიოდა ქალწულებრივი კდემამოსილებითა და ხელმწიფური სიზვიადით. მიდიოდა და ცოტა დილეტანტურად, მაგრამ ძალზე მომზიბვლელად მიირწყოდა, სიფრიფანა მხრებს კობტად მიიქანებდა და ყულოც ოდნავ მოღერებული მიქქონდა.

მგონი, მართლა მზეთუნახავი იყო!

მწყემსი ბიჭი დარტყანიებული მისჩერებოდა და მხრებზე თავის მაგიერ თუჯის ქვაბი ედგა, რომელშიაც წყალი გამწვარებით დღლდა და თუხთუხებდა.

ის იყო, ხელმწიფის ქალმა მდელი გადაიარა და ტყის პირს მიადგა, რომ ბიჭმა უცებ გამართულად და მკაფიოდ თქვა: „ქიტესაო!“, მაგრამ ეხლა ამას ფასი აღარა ჰქონდა, ვინაიდან ხელმწიფის ქალი, სულ ერთია, ვერ გაიგონებდა, თვითონ კი ისედაც იცოდა, თუ რა ერქვა.

ბიჭი ერთხანს კიდევ იდგა თვალანთებული და გონებაჩაბეჭუტული, მერე უეტრად თავის თეთრ ცხვარს დასწვდა, აიტაცა, მკლავები კისერზე მაგრად შემოაჭვოდა და ისეთი ძალით ჩაიკრა გულში, საბრალო პირტყვემა განწირული ხმით დაიბლაღლა:

— ბეეეო!

...ამის შემდეგ მწყემსს ბიჭს სევდა და ნალღელი შემოეჩვია. გული ერთთავად დარღით ჰქონდა სავესე და ისე მძიმე-მძიმედ დადიოდა — საკვირველია, ან კი დედამიწა როგორ უძლებდა! მწუხარებით გათანგული ზოგჯერ ისეთს ამოიხარებდა, სოფელში — მაინც, თუ ღამე იყო — შეხვიით ისმოდა. ამიტომ, მეზობლები რომ არ შეეწუხებინა, ზემოთ გარბოდა, უღრან ტყეში, და იქ იოხებდა ხოლმე გულს. დროდადრო დარდი ისეთი ძალით შემოაწვებოდა, ლამის გაეგუდა. როგორც საწვიმრად გამზადებული ქვეყნიერება გაეხვევა ჯანდ ღრუბლებში, ასე ბიჭის დაკოდილი გული გაეხვეოდა შავად შემოჭარულ დარდში. და როგორც ღრუბელი იქცევა წვიმად, ქვეყნიერებას რომ სუნთქვა არ შეეკრას, ასე ბიჭის დარდი, ბიჭს რომ სუნთქვა არ შეეკროდა, ცრემლის წვიმად იქცეოდა ხოლმე და დაბალტუბით გადმოედინებოდა თვალებიდან. საბრალო ბიჭმა არ იცოდა, რა გზას დადგომოდა და რა წყალში ჩაეარდნილიყო. ის უცხო რამ არსება, რომელიც — თითქოს მზე ცას მოწყდა და მიწაზე ჩამოვარდაო — ისე უღმობლად

კაშკაშებდა, თვალით აღარა იხედებოდა რა, ამქვენიური სულიერაც რომ ყარდნილიყო — ნამდვილი, ხორცმეხსნული ადამიანი — მისნაირ ობოლსა და ოხერს მაინც ვინ მიაშავებდა! არადა, ისიც ცხადზე უცხადესია, რომ ზეციერი იყო და არა მიწიერი, უსხეულო იყო და არა ხორციელი, მოჩვენება იყო და არა სინამდვილე. ამას მწყემსი ბიჭი დანახვისთანავე მიხვდა, მერე აკი ჩამოსძახეს კიდევ — ანგელოზოო. მართალია, ბიჭს ხმა ტყიდან შემოესმა, მაგრამ, თქმა არ უნდა, მოეჩვენა. ანგელოზს ტყიდან რად დაუძახებდნენ! ტყიდან კი არა, მაღლით დაუძახეს, ზეციდან.

ასე ეწამებოდა და იტანჯებოდა საბრალო ბიჭი. და მის ტანჯვა-წამებას ისიც ემატებოდა, რომ მწარე ფიქრებში გართულს საქმე ზოგჯერ გულიდან გადავარდებოდა, რის გამოც ავი დედინაცვალი, რომელიც ისედაც სულ იმის ცდაში იყო, რამე მიზეზი ებოვა, წყევლა-კრულვით იკლებდა ხოლმე. მართალია, ათასში ერთხელ წამიერი ბედნიერებაც ეწვეოდა — ეს მაშინ ხდებოდა, როცა სიზმარში კვლავ იმ ნათელ მინდორზე აღმოჩნდებოდა და იმ უცხო არსებასაც კვლავ იხილავდა — მაგრამ, ჯერ ერთი, ეს დიდხანს არ გრძელდებოდა, და მეორეც, რომ გაიღვიძებდა და დაინახავდა, ყოველივე სიზმარი და მოლანდება ყოფილია, დარდი უფრო მწარედ შემოაფრინდებოდა და გულიც უარესად ამოუჯდებოდა.

ხელმწიფის ქალი რაღას იქმოდა ამ დროს?

გაგიკვირდებათ და — იმ დღის შემდეგ ხელმწიფის ქალსაც გულზე მწარე ნალღელი შემოაწვა და ლურჯ თვლებში სევდა ჩაუდგა. დამძიმდა, დამუნჯდა, დადარდიანდა. მისი ხალისიანი კისისი, რომელიც აქამდე ზოგს მეტისმეტად კი ეჩვენებოდა (თუმც, ცხადია, ხმამაღლა არ ამბობდა), ახლა ყველას სანატრელი გაუხდა. ხასიათიც გამოეცვალა, ანჩხლი და ჰირვეული შეიქნა. თუ რამე არ მოეწონებოდა, ისე აფეთქდებოდა და გაკაპასდებოდა. თითქოს

ცამეტი წლის მზეთუნახავი კი არა, ორმოც წელს მიტანებული შინაბერა ყოფილიყო, რომელსაც ირგვლივ სულ ორ-ორჯერ და სამ-სამჯერ ვათხოვილი ქალები ახვევია. გადაიას აღარაფერს უჭერებდა, დედ-მამას ზედ არ უყურებდა, ტოლ-ამხანაგებთან თამაშის გაგონება არ უნდოდა. კოჭიდან თითქმის აღარ გამოდიოდა და არც სტუმრად ვინმეს იღებდა. სწავლაზე გული აიცილდა. უცხო ენები ზომ იმთავითვე ეჭაგრებოდა, ახლა მუსიკაც მოიძულა. მუსიკის ოსტატმა რომ — როგორც ჩვეოდა — შემოსვლისთანავე მარცხენა ფეხი მოხდენილად აიკეცა და მხნე, დარდიმანდული კილოთი დაიწყო: „აბა, ხელმწიფის ქალო, დღეს ჩვენ დავეუკრავთ ღვთაებრივთა შორის უპირველესს...“ ხელმწიფის ქალმა სიტყვა პირზე შეატოვა და უთხრა:

— სალამურის დაკვრას თუ მასწავლი, ვისწავლი, თორემ სხვა მე არა მიხდება რაო.

ამაზე მუსიკის ოსტატმა ტუჩის ბოლოები ზიზლით ჩამოჰყარა, ფრაკი ნერვიულად გაიწორა და მიუგო:

— ასეთი სახელწოდების ინსტრუმენტი, ხელმწიფის ქალო, ჩემთვის ცნობილი არ არისო.

— არ არის და გასწი აქედანაო! — მიახალა ხელმწიფის ქალმა, — როცა ცნობილი გახდება, მაშინ შეგიძლია მოხეიდეთ!

ოსტატმა ერთხელაც გაიწორა ფრაკი, „ჰმ-ო“, თქვა, საბეზეც ამის შესაფერისი გამომეტყველება მიიღო და ისეთი ნაბიჯით გავიდა, როგორითაც იმ შორეულ დროს განაწყენებული მუსიკის ოსტატები დადიოდნენ ხოლმე.

არავენ უწყოდა, რა ამბავი ტრიალებდა ხელმწიფის ქალის თავს. თვითონაც ვერა გაეგო რა. მხოლოდ იმას ხედავდა, რომ გულს რაღაც უცხო სევდა უღრღნიდა და ყველაფერი აღიზიანებდა. კევის ლეჰვაც კი მიატოვა. ერთადერთი, რაზედაც ჯერ კიდევ არ აეცრუებინა გული, ჯადოსნური სარკე იყო. მიჭდე-ბოდა კუთხეში და ატრიალებდა და ატ-

რიალებდა ლილას. რას ეძებდა თუ რა თონაც არ იყოდა. ბოლოს რა დღისაზე, ჯადოსნური სარკე მარტო იმას აჩვენებდა, რაც ხელმწიფისა და, აქედან გამომდინარე, ხელმწიფის ვეზირებს ეამებოდა, ძალზედ გაწიწმარდა — ნეტა გამაგებინა, რის მაქნისია ეს ამდენი სწავლული და მეცნიერი, ჯამაგირის აღების მეტი რომ არა იციან რაო! — და ის უკანასკნელი თავშესაქცევიც სარკმილდან მოისრაოლა.

ამის შემდეგ სულ მთლად გულჩათხრობილი გახდა. ოხრავდა, კენსოდა და დღითიღლე ილეოდა. მგონი ცხვირიც კი — ის პატარა, კობტა, არამქვეყნიური ცხვირი — ცოტა დაუგრძელდა. ბოლოს ეს უპირველესი მზეთუნახავი მზეთუნახავის ლანდღღლა იქცა და ლოგინად ჩავარდა.

რაკი იმ ქვეყნის ექიმებმა ვერა გაუგეს რა, შეშფოთებულმა ხელმწიფემ ქვეყნიერების ოთხივე კუთხით შიკრიკები აფრინა და, რაც კი ღვდამიწის ზურგზე ცნობილი და სახელგანთქმული ექიმი ეგულებოდა, ყველა თავის სასახლეში მოიწვია. მართლაც, მალე ყოველი ქვეყნიდან თითო საუკეთესო ექიმი ჩამოვიდა. ექიმებმა ხელმწიფის ქალი გულდასმით გასინჯეს, მერე ერთად შეიყარნენ და დიდხანს ითათბირეს ხმამალლა, ფიცხად და ლათინურად (რაც, თუ მხედველობაში მივიღებთ, რომ იმ დროს ლათინური ენისა ხსენებაც კი ჯერ არსად იყო, არა მარტო საკვირველია, არამედ, შესაძლოა, დაუჭერებლადაც მოგჩვენოთ, თუმცა, ცხადია, ამის გამო სიმართლეს ვერ დავმალავ). ექიმები ერთმანეთს გვანდნენ და ერთნაირად იყვნენ ჩაცმულ-დახურული. არ ვიცი — ამის გამო, არ ვიცი — სხვა რამ მიზეზით, ბევრი ითათბირეს თუ ცოტა, საბოლოოდ ვერა დაადგინეს რა, გაკვირვებულებმა მხრები აიჩიჩეს, გასამრჯელო აიღეს, აქლემებზე შესხდნენ და თავთავიანთი ქვეყნებისკენ გაუღდნენ გზას. თქვენ — როგორც გვენობთ, მე კი ეს ამბავი მაინცდამაინც არ გამკვირვებია: აბა, იმ უხსოვარ დროს,

როცა აღმიაწიანებს ცოდნა ჭერ კიდევ არ ჰქონდათ და მარტოოდენ სიბრძნის იმედად იყვნენ, რომელ ექიმს მოაფიქრდებოდა ისეთი სიტყვები, როგორცია „ექსისტენციის — ისიც არა უბრალო ექსისტენციის, არამედ დუალისტური ექსისტენციის — კვინტესენცია“?!

ბელმწიფის ქალი კი დღითიდღე დნებოდა. ბელმწიფე, რომელიც აქამდე საგონებელში იყო ჩავარდნილი, ახლა სასოწარკვეთაში ჩავარდა. სასახლეში სიცილი და მზიარულება აიკრძალა.

მამინ გულდათუთქულმა ვადაიმ თქვა, თუ რაშე არ ვიღონე, ეს გოგო ხელში ჩამაკვდებოდა და ერთ დღეს სხვენში ავიდა, სადაც ძველთაძველი სკივრები ჰქონდა შენახული. ვახსნა ერთი სკივრი, ამოაღა იქიდან სამისრო და საგრძნეულო ტანსაცმელი, რომელიც ასი წელი იქნებოდა არ ეხმარა, ჭერ კარგად გაანიავა, რათა ნაფტალინის სუნი გასცლოდა, მერე ჩაიცვა და ბელმწიფესა და დედოფალს ეახლა. ბელმწიფე და დედოფალი, რომელთაც უკანასკნელ ხანებში ამდენი დარდისა და მწუხარებისაგან შიშაც დასჩემდათ, საფრთხობელსავეთ გამოწყობილი ვადიას დანახვაზე მიტკალივით გაფითრდნენ.

— ნუ ფეოქდებით და ყველაფერზე გული ნუ გისკდებათო! — დატუქსა ორთავენი ვადაიმ, — რაიკ სხვამ ვერაინ გამოიცირო თქვენი ქალის ავადმყოფობის მიზეზი, მეტი გზა არ არის, ისევ მე უნდა გამოვიცირო.

ბელმწიფემ და დედოფალმა იფიქრეს, დარდისგან ნამდვილად ჰქუაზე გადამცდარიო, მაგრამ მისმა უცნაურმა ჩაცმულობამ მცირე იმედი მაინც ჩაუსახა და აღეღვებით ჰკითხეს:

— როგორ გამოიცინობო?

— სულ უბრალოდ: თუი ის, რაც მინდორში ვერ გვიპოვია, ტყეში უნდა მოვძებნოთ, მაშასადამე, ის, რაც ცნობიერში ვერ გვიპოვია, არაცნობიერში უნდა მოვძებნოთ.

ბელმწიფე და დედოფალი ვერაფერს მიხვდნენ, მაგრამ გაგონილი ჰქონდათ, წყალწაღებული ხავსს ეკიდებო; ამიტომ

თავი მოიკატუნეს, ვითომ მიხვდნენ და მუდარით შეჰლაღადეს:

— ოღონდაც ქალი გადაგვირჩინე და, რაც ვინდა, გვთხოვეო!

— მარტო იმასა გთხოვთ, რაც საქმეს სკირდებაო, — მიუგო ვადაიმ, — უბრძანეთ, ტყეში ერთი სიბერით წაქცეული რცხილა მოძებნონ, ისეთი ტოტეები დააყლონ, მკლავზე წყრილი არ იყოს და ბარძაყებზე მსხვილი, ახლადგამოკვერილი წალდით თითო წყრთის ზომაზე დაჭრან და საძინებელ დარბაზში ბუზრის პირას დააწყონ. ვარდა ამისა, ერთი უხმარი კეცი მოიტანონ, ერთი უხმარი ვერცხლის თასი და სამიოდ გირვანქა წმინდა სანთელიო!

ბელმწიფემ მყისვე გასცა ბრძანება და საღამოს უკვე ყველაფერი მზად იყო. ვადაიმ თავისი ხელით დაანთო ცეცხლი, რცხილის ტოტეები შეუყეთა და კეცი შემოღდა. კეცი რომ კარგად გახურდა, გადმოიღო, მოგუზგუზე ცეცხლის წინ დადგა და ზედ ნაცარი მოაფრქვია, თვითონ ფეხმორთხმით დაჯდა, ცალ მხარეს წმინდა სანთელი დაიდო, მეორე მხარეს — ვერცხლის თასით შელოცვილი წყალი. აიღებდა ცოტაოდენ სანთელს, დაყრიდა კეცზე, მეორე ხელს თასში ჩაჰყოფდა და ახლა ზემოდან თითებით წყალს ასხურებდა. თან ხმადან ბუტბუტებდა. ისეთი კარგი სანახავი იყო, ბელმწიფის ქალიც კი, რომელიც ღრუბლის სქელ ფუმფულა ლოგინში იწვა და დარდს ეკმეფინებოდა, ცოტა მოცოცლდა და ერთხანს ცნობისმოყვარე თვალით უყურა, თუმცაღა მილევე მოსწყინდა და ისევ თავის უკიდევანო დარდში ჩათბუნდა, თან, ხელი რომ არაფერს შეეშალა, საბანი თავზე წაიფარა.

დიდხანს ღვენთა ვადაიმ კეცზე სანთელი, დიდხანს ასხურა ზედ შელოცვილი წყალი, დიდხანს იბუტბუტა გაუგებრად, ბოლოს, როცა კეცი გაცივდა, ორივე ხელით აიღო, უყურა ზედ გამოყვანილ ცვილის ფიგურებს, უყურა და თქვა:

— გათვალულისა არ არისო.

— მაშინ, რისიო? — შიშნარევი ხმით იკითხეს ხელმწიფემ და დედოფალმა.

— ჭერ არ ვიციო, — მიუგო გადიამ, — რაკი რცხილამ პასუხი ვერ მოგვცა, ახლა ნეკერჩხალი უნდა ვსინჯოთო.

მოიტანეს ნეკერჩხლის ტოტები, ახალი კეცი, ახალი თასი და ახალი ცვილი. იმკითხავა გადიამ თავიდან და, მკითხაობას რომ მორჩა, გამოაცხადა:

— არც ამონაყოლისააო.

მესამედ ურთხელი მოატანინა. ახლა ურთხელზე იმკითხავა და გამოაცხადა:

— არც დასუნთქულისააო.

ხელმწიფემ და დედოფალმა ერთმანეთს გადახედეს და ნაძალადევი მხნეობით თქვეს:

— მაშ, ახლა მუხა ვსინჯოთო.

— არაო, — მიუგო გადიამ, — ჩანს ეს ხერხი არ გამოდგება, სხვა რამ უნდა ვილონოთო.

მეორე დღეს ისევ ავიდა სხეენში, კიდევ უფრო ძველი სკივრი გახსნა, ახლა ისეთი ტანსაცმელი ამოალაგა, ორასი წელი იყო არ ეხმარა, ჩაიცვა ეს ტანსაცმელი (ცხადია, წინასწარ კარგად გაანიავა) და ხელმწიფესა და დედოფალს ეახლა.

— ამაღამ კი ნამდვილად გავიგებ თქვენი ქალის ავადმყოფობის მიზეზსო, — უთხრა, — ისეთი რამ მანქანება მოვიგონე, ჩემს მებტი სხვა ვერავინ მოიგონებდაო.

მართლაც, იმ ღამეს თავდადებულმა გადიამ მისნობის ხელოვნებაში გადატრიალება მოახდინა. ისეთი ჭადოქრობა მოიბოქმედა, რაც დღესაც კი — ზომ ამდენი ხანი გავიდა — მეცნიერთათვის უცნობია და რასაც ასი წლის შემდეგ, როცა, ბოლოსდაბოლოს, ცნობილი შეიქმნება, მე რომ ჩვენი სწავლულების ამბავი ვიცი, სახელად, აღბათ, „სიზმრის ობიექტური პროექცია“ დაერქმევა.

ასეთი რა ქნაო, იკითხავთ. ისა ქნა, რომ მთელ თავის ჭადოსნურ ცოდნას, ხანგრძლივ გამოცდილებასა და სამისნო უნარს ნებისყოფის გრძნეული დაძაბვით ერთ წერტილში მოუყარა თავი

და ხელმწიფის ქალს მისივე სწავლულებით მიზეზი დაასიზმრა. ამისათვის საძინებელი დარბაზიდან წინასწარ ყველაფერი გაატანინა — ავეჯიც, დედოფალუბიც, ნახატებიც, ნაჭარებუბიც, თავისი სამისნო იარაღებიც... ერთი სიტყვით, არაფერი დატოვა ხელმწიფის ქალის ღრუბლის ლოგინისა და ერთი თეთრი აბრეშუმის ფარდის გარდა, რომელიც სარკმელზე საკუთარი ხელით გადაჭიმა. ნაშუალამევს, როდესაც ხელმწიფის ქალს ეძრა და ირგვლივ უკუნი სიბნელე იდგა, ჭადოსნური წამოსასხამის კალთები ფრთხილად გაშალა და დარბაზში რწევასა და როკვას მოჰყვა. თან გულში რაღაც უცხო შელოცვას იმეორებდა. მთელ სხეულში გაფანტული გრძნეულება რომ თანდათან ერთ ადგილას დაგებდა და თვითონაც იმ ერთ ადგილას დაგუბებულ გრძნეულებაში ჩაიძირა, ნელ-ნელა იატაკსაც ასცდა და ახლა პაერში განაგრძო როკვა და რწევა. დიდხანს, ძალიან დიდხანს როკავდა და ირწეოდა (მოგვსენებთან, რა ძნელ საქმეს იყო შეჭიდებულნი!). ბოლოს მოთმინებამ თავისი ქნა და დარბაზი თანდათან მოლურჯო-მოიისფრო იღუმალი შეუქმთ აივსო. ხოლო როცა ხელმწიფის ქალის ფერდაკარგულ ბაგეებზე სუსტი ლიმილიც ათამაშდა, გადია მიხვდა, რომ სიზმარი დაიწყო. მაშინ ფრთხილად დაეშვა იატაკზე, მკლავები იდაყვებში მოკეცა, მაჩეები ოდნავ გადაჰყარა, ისე რომ ხელისგულები მალა იყურებოდა, და უცებ — თქმა ჩემი ნებაა და დაჭერება თქვენი ნება იყოს — ათივე თითი სულის ერთი შებერვით სანთლებად აანთო. ეწვოდა — არეწვოდა, სტკიოდა — არსტკიოდა, უჭირდა — არუჭირდა, ეს მე არ ვიცი. მე მარტო ის ვიცი, რომ თითები სანთლებად ენთო და თეთრი ალი რომ მოლურჯო-მოიისფრო შეუქმი ლიცილიცებდა, იქაურობას კიდევ უფრო იღუმალი და ჭადოსნური ელფერი ედებოდა. გადია ფეხაკრეფით მივიდა ხელმწიფის ქალის საწოლთან, დაიჩოქა, ანთებულნი თითები გოგონას შუბლთან, ასე ერთ: მტკაველის მო-

შორებით, დაიჭირა და მოპირდაპირე მხარეს სარკმელზე გადაჭიმულ თეთრი აბრეშუმის ფარდას ჩაიციებით მიაჩერდა. ხანი რომ გამოხდა, ფარდის ზედა მხარეს ნელ-ნელა, თითქოს ფარდისავე სიღრმეიდან გამოდისო, ლურჯი, კამკამა ცა დაიხატა, მერე ცამ ერთ ადგილას ფერისცვლა დაიწყო და მალე იქ ოქროსფერი მზე ამოიწვერა. ცოტაც და ცისა და მზის ქვეშ ჯერ მუჭი მწვანე ტყე გაჩნდა, მერე, იმ ტყის შუაში — ბაცი მწვანე მდელო. გადია მისჩერებოდა და მისჩერებოდა. ჩაიციებით, დაეჩინებით, თვალდაუხამხამებლად. უცებ მინდორზე ერთბაშად, თითქოს საიდანაც ჩამოვარდაო, თეთრი ცხვარი გაჩნდა. გადია რომ თავისსავე ჭადოსნურ გუბეში არ ყოფილიყო ჩაყურყუმალავებული, ცხვრის გამოჩენა, ალბათ, გააკვირვებდა, მაგრამ, რაკი თავისსავე ჭადოსნურ გუბეში იყო ჩაყურყუმალავებული, გაკვირვებისთვის ვერ მოიცალა. უყურებდა და უყურებდა. და აი, ცხვრის წინ მეცხვარეც გამოჩნდა. გამოჩნდა, მაგრამ რა გამოჩნდა! თვალეები ვარსკვლავებზევით უელავდა, გიშრის თმა შებლზე კულულებად ეყარა და, თუმც თხუთმეტორღე წლისა ძლივს იქნებოდა, უკვე ისეთი კენარი იყო და ისეთი ბეჭკარტყელი, მოყვარეს გულს გაუნათებდა და მტერს თვალს დაუყენებდა. ბიჭს ხელში სალამური ეჭირა და სახეზე უცხო რამ სევდა ეწერა.

ამ სურათის დანახვაზე გადიას უეცრად თავისი ყმაწვილქალობა მოაგონდა (ვიცი, გაგიკვირდებათ, განა ასეთი რა მეხსიერება ჰქონდაო, მაგრამ შემძლია დავიფიცო, რომ ნამდვილად მოაგონდა) და ყველაფერს მიხვდა.

მიხვდა და დალონდა. უყურებდა ობიექტურ პროექციას და გული მწუხარებით ეგსებოდა, ვინაიდან — თუმც კი ყველაფერს მიხვდა — ის აღარ იცოდა, რასაც მიხვდა, ხელმწიფისთვის იმის თქმა როგორ გაებდნა.

მაშინ აბრეშუმის თეთრ ფარდას მზე-რა მოსწყვიტა, სანთლებად ანთებული თითები ზე ასწია და ახლა თავის ვაზ-

რდილს დახედა. გოგონას სახეზე ტემპილი ლიმილი გადაჰფენოდა და სწევს კი მინდვრის ულამაზეს ყვავილს. თუმც გაცრეცილსა და ფერდაყარულს. უყურა გადიამ გოგონას, უყურა, ბოლოს თავი გადაიქნია და ჩაილაპარაკა:

— თუმც კი ვაი შენაო, მაინც ნეტა შენაო!

ამ სიტყვებით სანთლებად ანთებული თითები სულის ერთი შებერვით ჩააქრო. წამსვე აბრეშუმის თეთრ ფარდაზე გამოხატული სურათი გაქრა და ხელმწიფის ქალის სიზმარიც დასრულდა.

რაკი სიზმარი დასრულდა, ხელმწიფის ქალს გამოეღვიძა კიდევ. თვალეები ნელა გაახილა და იკითხა:

— ნეტა სადა ვარო?

— აქა ხარ, ჩემო ანგელოზო, შენ კი შემოგვევლოს შენი გადიამო, — მიუგო გადიამ.

— გადიამ, ჩემო საყვარელო გადიამ, რომ იცოდე, რა საამური სიზმარი ვნახეო! — უთხრა მაშინ გახარებულმა ხელმწიფის ქალმა.

— ეპაო! — წაიბუტბუტა ამაზე გადიამ, — შენთვის კი საამურია, მაგრამ ზოგი დედაშენსა და მამაშენსაც კითხეო!

დილა რომ გათენდა, ხელმწიფემ და დედოფალმა გადია იხმეს.

— აბა, რა ჰქმენ, გაიგე თუ არა ჩვენი ქალის ავადმყოფობის მიზეზიო?

— გაეგეო, — მიუგო გადიამ, თან შიშით გული ელეოდა, — მაგ სენს დუალისტური ექსისტენციის კონტრესენციის ცხელება ჰქვინაო.

ხელმწიფე და დედოფალი ვერაფერს მიხვდნენ, მაგრამ აღუღებულეებმა მაინც სიხარულით შესძახეს:

— ჩქარა გვითხარი, რა მოარჩენს! ხომ იცი, ჩვენი ერთადერთი ქალის გულისთვის ნახევარ სახელმწიფოს არ დავიშურებთო!

ამაზე გადიამ თავისთვის წაიბუტბუტა:

— ნახევარი სახელმწიფო არ უნდა, ერთი სოფლეელი მწყემსი ბიჭიც ეყოფაო.

— ემანდ რას ბუტბუტებო? — ჰკითხეს ხელმწიფემ და დედოფალმა, — ნუთუ სენის მიზეზი გაიგე და წამალი კი ვერაო?!

— წამალიც გავიგეო, — მიუგო გადიამ, — მაგრამ თქმა ვერ გამიბედნია, თქვენი რისხვისა მეშინიაო.

— განა ისეთი რა წამალი უნდა იყოსო?! — გაუკვირდა ხელმწიფესა და დედოფალს, — მთელ დედამიწას შეეძრავთ და გაუჩენელს გაეჩენთ. შენ მხოლოდ გვითხარი, შიში ნურაფრისა გაქვსო.

მაშინ გადიამ ღმერთი ახსენა, გამბედაობა მოიკრიბა და უთხრა:

— მხოლოდ ერთი საშველი არსებობს: უნდა შეარჩიოთ სანდო ხალხი და უბრძანოთ, მთელი ქვეყანა შემოიარონ, რაც კი თქვენს სახელმწიფოში მწყემსებია, გულდასმით გასინჯონ, მათ შორის ყველაზე ლამაზი აარჩიონ და სასახლეში მოგვყარონო.

— სულ ეს არისო?! — იკითხეს გახარებულმა ხელმწიფემ და დედოფალმა.

— თქვენს ქალს იმ მწყემსის კოცნა მოაჩინეს, სხვა არაფერიო.

ხელმწიფე და დედოფალი აბტნენ და დაბტნენ.

იმ უხსოვარ დროს, როგორც ყველა სხვა ქვეყანაში, ამ ქვეყანაშიც ასეთი წესი იყო: ქალის კოცნის ნება ქმრის გარდა არავის ჰქონდა. თუ რომელიმე ზემგრძნობიარე მანდილოსანი მაინც ვერ მოერეოდა თავს და უტბოს აკოცინებდა, ასეთ შემთხვევაში — ოჯახი რომ სირცხვილს გადაარჩენოდა — მკოცნელიც, ნაკოცნიცა და ნაკოცნის ქირისუფლებიც (განსაკუთრებით ქმარი) თავს იკატუნებდნენ, ვითომ არა გაეგოთ რა. ამიტომ ხელმწიფე და დედოფალი მართლა აბტნენ და დაბტნენ. როგორც ზამბარიანები, თანაც არა ერთხელ, არამედ რამდენჯერმე. თავდაც უკვირდათ, რომ ბტოდნენ და გაჩერება ვერ მოეხერხებინათ. მერე ზველება აუვარდათ. ვიდრე ზველება გაუქვლიდათ, ქაეილი აუტყდათ, სულ დაიგლიჯეს ყვე-

ლაფერი. ბოლოს, როგორც კი მწყემსი და დაიკვირეს: *გინჯა მწყემსი*

— რას როშავ, გადიამ, რას ჩმახავ და რას მიედ-მოედებო! ისეთი ქალი გაგვიზრდია, მის გვერდით მზე ვერ გადავს გამოჩენას! ვარდის წყალი არ დაგვიკლია და ცავი ნიაფი არ მიგვიკარებია! ვილაც ფუნითა და კურკლით აყროლებული მწყემსი მოვიყვანოთ და იმას დაეკოცნინოთო?!

— მე წამალი გითხარით, წამლობა თქვენი ნებააო, — მიუგო გადიამ.

ზევლებამ და ქაეილმა რომ გაუარა, ხელმწიფე და დედოფალი ტანტიდან ჩამოხტნენ და დარბაზში ბოლოს ცემას მოჰყენენ. ისე დადიოდნენ, მათი ფეხის ზმაზე მთელი ღმერთს ზანზარებდა, თან გულში ღმერთს ევედრებოდნენ, ღმერთო, ისეთი რამ მოგვაგონებინე, ამ სირცხვილს გადაერკოთ. რა ექნათ: ორთავენი ძველებურ, დარბაისლურ ოჯახებში იყვნენ გაზრდილი და მამა-პაპის ადათ-წესების შენახვა წმიდათა წმიდა ვალად მიაჩნდათ. საზოგადოდ, იმ დროს მეფე-დედოფლები ძალზე ჩამორჩენილები იყვნენ.

ერთხანს რომ ასე აზანზარეს სასახლე, ბოლოს გადიას ფრთხილად შეაპარეს:

— საიდუმლოდ მაინცაო...

— საჯაროდაო! — თავი გაიქნია გადიამ.

მაშინ ხელმწიფემ და დედოფალმა ბოლოს ცემა განაგრძეს. დიდხანს დადიოდნენ აღელვებულები და მწარე ფიქრებში ჩაფლულები წინ და უკან, მაგრამ გადაწყვეტილ მაინც ვერა გადაწყვიტეს რა. ერთი გული ეუბნებოდა, რაკი სხვა გამოსავალი არ არის, ბარემ ცოლად გავატანოთ იმ მწყემსს ქალი და კოცნაც კანონიერი გამოვაო, მაგრამ მეორე გული არა შერებოდა—სოფლელი ტეტია რომ სიძედ დავისვათ, თავი სადღა გამოგყოთ — ან მტერს რა პასუხი მივცეთ, ან მოყვარესო! არა, შინაურებს კი ადვილად გვაჩუმებთ და პირში ბურთს ჩავხრით — ამოდენა საშინაო ქარი ტყუილად ხომ არა გვეყავს!

— მაგრამ გარეშენი რას იტყვიანო! გამწარებულები დროდადრო იმასაც კი გაიფიქრებდნენ, ისა სჯობს, მოკვდესო, და, საერთოდ, ვინ იცის, არც მოკვდესო, მაგრამ, კარგად რომ აწონ-დაწონიდნენ, ვერც იმას ბედადენენ საეგებიოდ გატებადათ საქმე. ბოლოს ხელმწიფეს თავში ერთი აზრი მოუვიდა და მოწყვეტით შედგა გადიას წინ.

— ეგრეც არ უნდა იყოს საქმე, როგორც შენ ვიგარაუდნიაო, — უთბრა, — ჩემს ყმაწვილკაცობაში, ვინემ მამაჩემის სიკვდილს ველოდი, რომ ტახტზე ავსულიყავ. საქმე არა მქონდა რა, რის გამოც ფოლკლორის შესწავლას მივყავი ხელი, და ამ საქმისა ცოტა რამ გამეგება. აბა, შენც დაფიქრდი, თუ სწორეს არ ვამბობ: კოცნას ისა სჯობს, იმ მწყემსს გულ-ღვიძლი ამოვარიდოთ და ჩემს ქალს ვაჰამოთ. განა კოცნაზე მეტად გულ-ღვიძლი არ არგებსო?

დედოფალს ხელმწიფის აზრი ძალიან მოეწონა, მაგრამ გადიამ ქვა ააგდო და თავი შეუშეირა.

— შენ მე ნუ მისწავლი, ჭამა უფრო არგებს ცამეტი წლის გოგოს, თუ კოცნა! ჯერ ერთი, ჩემი ხნისა ყვავი არ დაფრინავს ამ არემარეზე, მეორეც ისა, რომ გრძნეული და მისანი მე ვარ და არა შენ, ეს საგანიც შენზე უფრო ღრმად და საუფშელიანად მე მაქვს შესწავლილი და კარგად ვიცი, რომ გულ-ღვიძლი უმთავრესად ალერგიულ დაავადებათა სამეფურნალოდ გამოიყენება და მოქმედების არეც ძალზედ შეზღუდული აქვს, რამდენადაც მხოლოდ გარევეული კლასის დედინაცვალთა დიეტაში გვხვდება. საერთოდ კი — რომ იყოდე — შენი ქალის ავადმყოფობა უბრეკედენტო შემთხვევაა და სრულიად ინდივიდუალურ მიდგომას საჭიროებს.

აბა, ამაზე ან ხელმწიფე რაღას იტყოდა, ან დედოფალი!

რა დაინახეს, სხვა გზა არა ჰქონდათ, ბედს დამორჩილდნენ, მაგრამ, ვიდრე შესაბამის ბრძანებას გასცემდნენ, ჯერ მაინც ნაზირ-ვეზირები შეჰყარეს —

ყველაფერი ღეთის ნებაა, ვინ იცის, ვნებ რომელიმე მათგანს აზრიანი რამ სიტყვა დასცდესო — და რჩევა ჰკითხეს.

ნაზირ-ვეზირებმააც თავი არ დაზოგეს და ხელმწიფის საამებლად დიდხანს იყლიტეს ტვინი, თუმც, როგორც მოსალოდნელი იყო, შრომამ უქმად ჩაუბრათ.

ერთმა თქვა:

— დიდებულო ხელმწიფე! ამ საქმეს თუ ფილოსოფიურ ჭრილში არ შევხედეთ, ადვილი შესაძლებელია, გამოუსწორებელი შეცდომა მოგვივიდეს და მომავალ თაობათა წინაშე ბრალეულები აღმოვჩნდეთ, ვინაიდან წინასწარ ძნელი განსაკვერტია, თუ სადამდე მიიყვანს კაცობრიობას ახალი მორალური ასპექტის წარმოჩენა და ზნეობის სფეროში გაუკვალავი გზის გაკვალვა, რასაც უეჭველად გამოიწვევს განსახილველ კოცნაში გარდუვალად ნაგულისხმევი ვნებათა ლეგალიზაცია.

მეორემ თქვა:

— დიდებულო ხელმწიფე! პირადად მე ამჟამად ფართო განზოგადების აუცილებლობას ვერ ვხედავ და ფილოსოფიური ჭრილის ჩხრეკაც დღესდღეობით გადაუდებელ ამოცანად არ მიმაჩნია. სამაგიეროდ, პრობლემა, ჩემის ღრმა რწმენით, უეჭველად უნდა განვიხილოთ პოლიტიკურ ჭრილში, რისთვისაც, ვიდრე რამეს გადაწყვეტოთ, უნდა დადგინდეს, თუ როგორ შეხედავენ ამ საქმეს უცხო ქვეყანათა გამგებლები, ვინაიდან ხელმწიფის ქალის კოცნა, პირველ ყოვლისა, პოლიტიკური აქტიაო.

ერთი სიტყვით, მეც რომ იმ ვეზირებივით არ გავეწელო და გავაჰიანურო, მას შემდეგ, რაც რომ, საცა კი ჭრილი მოიხელთეს, თითო ცხვირი ყველგან შერგეს, ხელმწიფეს, ბოლოსდაბოლოს, მოთმინება გამოეღია.

— ბრძნულად კი ლაპარაკობთ ყველანი, მაგრამ ზოგი ჩემი გულის ჭრილშიც ჩამოიხედეთო! — და, ვეზირებმა რომ მორცხვად ჩაქინდრეს თავები, დასძინა, — ძლივს სიბერეში შვილს

ველირსე და ერთი კოცნის გულისთვის სასიკვდილოდ როგორ გავიმეტო, თუნდ, რაც კი დედამიწის ზურგზე ხელმწიფეებია, ყველამ დამძრახოს და ზიზღით ზურგი მაქციოს! არა და არა! შეილი მე ყველაფერს მირჩევნია. დღესვე შევადგენ საგანგებო კომისიას და გზას ვავუყენებ, რათა ის მწყემსი, რომელიც განგებას ამ საპატრიო საქმისთვის შეუფულებია, დროით მოქებნონ და აქ მომგვარონო.

მაშინ წამოდგა ომისა და მშვიდობის ვეზირი — ლამაზი, ტანადი, ცალწარბაზიდიული — ხელმწიფეს თავი ღირსებით დაუკრა და ბოხი ხმით მოახსენა:

— ჩემო ბატონო! რაკი შენი ქალის სიცოცხლე ერთ კოცნაზე ჰკიდა, აქ გახლავარ და მიმსახურე! მწყემსი და მოქამაგირი ვინ მიგდია! მე იმისთანა კოცნა ვიცი, დედამიწის ზურგზე ერთ კაცს არ ეცოდინება. თუ არა გჭერა, აგერ სასახლის ბანოვანები და ჰკითხეო!

ვიდრე ომისა და მშვიდობის ვეზირის სიტყვებს სასახლის ბანოვანები ექალუცი და მორატები კისკისით დაადასტურებენ, ჩვენ მცირე ხნით აჭაურობა მივატოვით და, ძაფები რომ არ აგვეხლართოს და ამ ჩვენი ზღაპრის ხალიჩაზე სახეები არ გავგიმრუდდეს, ცოტა რამ მაგ ვეზირისაც ეთქვათ.

...ომისა და მშვიდობის ვეზირი ჰემ-მარიტი ომისა და მშვიდობის ვეზირი იყო: ბატის ფრთის გასათელად ხმალსა ხმარობდა და ყურების გამოსაჩიჩქნად — შუბს. დაბადებით, ცხადია, პირდაპირ ვეზირად არ დაბადებულა. ღლაპად დაიბადა და ღლაპივით ღნაოდა. და თუმც მთლად ჩვეულებრივი არც მაშინ ეთქმოდა, ვინაიდან მამამისს ისეთი სრა-სასახლეები და ციხე-კოშკები ედგა. ხელმწიფისა არ ერქვა, თორემ ისე ხელმწიფისას არაფრით ჩამოუვარდებოდა. თავიდან განსაკუთრებული შინც არა ეტყობოდა რა. სამაგიეროდ, ცოტა რომ წამოიზარდა, ერთი ახირებული ზნე დასჩემდა: დაწინაურება შეუყვარდა, ისე შეუყვარდა, სიყვარულისგან სულ აერულიებდა და დაწინაურების გარეშე ვე-

ლარ ძღებდა. მამამისმა ერთი-ორჯერ კი კარგად გაასილაქა — ეგებ ჰკუთხე მოვიდესო — მაგრამ, რა დაინახა, ყოველივე ამო იყო, ადგა და ხელმწიფეს მიგვარა. ასე და ასე საქმეა, — მოახსენა, — დაწინაურებაზეა გადარეული, ლამის სული გასძვრეს; ჩემს მამულში ისედაც ყველაფერი მაგისია, სადღა უნდა დაეწინაურო! ახლა შენი იმედი მაქვს, შენ თუ დამიწინაურებ ცოტ-ცოტას, თორემ დაქლეკდა და ეგ არისო. ხელმწიფემ ყმაწვილი დაიტოვა და დაწინაურება დაუწყო. იმდენი აწინაურა, ვიდრე ბოლოს ომისა და მშვიდობის ვეზირად არ გააშწესა. ომისა და მშვიდობის ვეზირი რომ შეიქნა, ომისა და მშვიდობის ვეზირს დაწინაურების ხუშტური ცოტა გამოეწედა, მაგრამ ახლა სხვა სენი შეეყვარა: სასახლის ბანოვანები შეუყვარდა. განა ერთი მათგანი, ან თუნდაც ორი მათგანი! — უკლებლივ ყველა. გატაცებით დაიწყო სატრფიალო ლექსების შეთბზა და, საცა კი ბანოვანს წააწყდებოდა, მყისვე პაემანს უნიშნავდა. იმათაც მეტი რა უნდოდათ! სასახლეში, საზოგადოდ, კაცები ცოტანი იყვნენ. კიდევ უფრო ცოტანი იყვნენ ისეთი კაცები, კაცები რომ ეთქმოდათ, და კიდევ უფრო ცოტანი — მართლა კაცები რომ ეთქმოდათ. ამ მხრივ ომისა და მშვიდობის ვეზირი ყველასგან გამოირჩეოდა. ნამდვილი ბულა იყო, ჯანმრთელი, თვალტანადი, აზოვანი და შმაგი. ვეჯაკური მიმოხერა ჰქონდა, ვენებიანი ღიმილი ქორული გამოეხდებოდა. ერთ ვეზირად მარტო მისი კოკობი უღვაში ღირდა. ტანთ მუდამ უქანასკნელ მოღაზე გამოკვერილი აბჯარი ეცვა და იმპორტულ მუზარადქვეშ თავი ყოველთვის საამოდ უხურდა. ერთი სიტყვით, გასაკვირი არ არის, რომ სასახლის ბანოვანებიც აცმულდნენ, ამჩატდნენ და აცუნდრუდნენ. როგორც ომისა და მშვიდობის ვეზირს ყველა ბანოვანი შეუყვარდა, ისე ომისა და მშვიდობის ვეზირი ყველა ბანოვანს შეუყვარდა. ისე ეხვეოდნენ, როგორც ბუზი თაფლს, თვალეებს უყუ-

უნებდნენ, ათასგვარ სააღერსო სახე-
ლებს ეძახდნენ და მის მონაყოლ ანეგ-
დოტებზე გაცილებით მეტი მონდომე-
ბით კისკისებდნენ, ვიდრე სხვა ვეზი-
რების მონაყოლზე. ბევრი რომ არ გა-
ვგარძელო — ბანოვანებმააც გაიხარეს
და ომისა და მშვიდობის ვეზირიც გა-
ლალდა. ხელმწიფეც, რაკი ხედავდა, მის
პროტევეს დაწინაურების ენერგია სხვა,
ნაკლებ სახიფათო ენერგიაში გადაუვი-
და, კმაყოფილი იყო. მაგრამ ეს საამუ-
რი ყოფა დიდხანს არ გავრძელებულა.
ცოტა რომ დაცხრა, ომისა და მშვიდო-
ბის ვეზირს კვლავ დაწინაურების ბუ-
ჯანკალი შეუძვრა და, რაკი ომისა და
მშვიდობის ვეზირს ზემოთ ხელმწიფის
მეტი სხვა არა იყო რა, ბევრი არ უფი-
ქრია, ხელმწიფობა მოიწადინა. ამ მიზ-
ნით გადაწყვიტა ხელმწიფის ასული ცო-
ლად შეერთო. ეს თავისი სანაქებო გა-
დაწყვეტილება პირველ რიგში რამდენ-
იმე ბანოვანს უყავდა, რომლებიც სხვე-
ბზე მეტად უყვარდა. ბანოვანებმა ერთი
კი თქვეს კეკელუცი გაბუტვით, „მერე
ჩვენაო?“, მაგრამ გადაწყვეტილება
უყოყმანოდ მოუწონეს. ან კი როგორ
არ მოუწონებდნენ: ხელმწიფეს შემდ-
გომი დაწინაურების საშუალება აღარ
ჰქონდა, ავტოდაწინაურების ერთადერ-
თი გზა კი ის იყო, სიძედ გახდომოდა.
რომ გაუხდებოდა, ამაში ეჭვი არ ება-
რებოდა, ვინაიდან ხელმწიფე, ბევრიც
ეძებნა, მასზე უკეთეს სასიძოს სად
იპოვიდა?! არა, ეგებ დამიწუნოსო?! —
იტყოდა ხოლმე ხუმრობით და სასახ-
ლის ბანოვანებიც მის ხუმრობაზე გუ-
ლიანად კუჭკუჭებდნენ.

მიანც, რაკი ერთი ბანობა — ვიდრე
თავის სურვილს მეფე-დედოფალს გა-
მოუტყბადებდა — ლოდინი იყო საჭირო,
ვინაიდან ხელმწიფის ქალს ჭერ გათ-
ხოვების ჟამი არ დადგომოდა, გადაწყ-
ვიტა ეს დარჩენილი დრო იმისთვის გა-
მოყენებინა, რომ საცოლეს ხშირ-
ხშირად სჩვენებოდა. „ეგრე ჯობსო, —
ამბობდა გულში, — რაკი შევუყვარდე-
ბი, რომც დააძლონ, ჰმრად სხვას არა-
ვის ინდომებსო“. ამ მიზნით საბრძოლო

ვარჯიშისთვის სასახლის ეზოს ტყეში
რე აირჩია, რომელიც კოშკის სარკმ-
ლებიდან ყველაზე უკეთ მოჩანდა. ხან
გაუხედავებ ცხენს დააგეღებდა იქ, ხან
შუბის ტყორცნაში საუკეთესო შუბოს-
ნებს ამარცხებდა, ხან ისე გაივლიდა,
ფეხით, პეწიანად და განიერი ბეჭების
მოხდენილი რხევით. ზოგჯერ ბანოვა-
ნებსაც იქ წაასახამდა და მათში ისე გა-
ერეოდა, როგორც მიმინო მწყურების
გუნდში, რათა საცოლეს საშუალება
ჰქონოდა მომავალი ჰმარი ამ მხრ კაც
შემოწმებინა. მართალია, ხელმწიფის
ქალი სარკმელში გადმომდგარი არასო-
დეს დაუნახავს, მაგრამ დარწმუნებული
იყო, ფარლის უკან დგას და ჩუმად მით-
ვალთვალესო. ჟამიდან ჟამზე, როდენ-
საც ხელმწიფე კოშკის ზედა დარბაზე-
ბში წვეულებას გამართავდა, რათა
ქალს ნაზირ-ვეზირები კარგად გაეცნო,
ომისა და მშვიდობის ვეზირი ერთად-
ერთი იყო, ვინც წარბის აწევით უარს
იტყოდა ხოლმე საგანგებო კალათზე,
რომლითაც, ჩვეულებრივ, დიდებულები
აპყავდათ მაღლა, და, სამეჯლისო აბჯარ-
ში კობხად გამოკვართული, ფეხით შე-
უყვებოდა დაკიდებულ კიბეს. მხნედ
მიდიოდა, მსუბუქად, მკვირცხლად, თან
ისე ილიმებოდა, თითქოს ციკაბო აღ-
მართში სირბილი ერთი ისეთი სიამოვნ-
ება იყოს, რასაც ხორციელ ადამიანს
სხვა ვერაფერი მიანიჭებს. მართალია,
რაც უფრო ზემოთ მიიწევა, სულ უფრო
მეტად და მეტად იოფლებოდა, რის გა-
მოც ქაჯვის პერანგს ჟანგი ეღებოდა და
ნაადრევი ეროზია ეწყებოდა, მაგრამ ვე-
ზირი ამას არას დაგიდევდათ: მდიდარი
კაცი იყო და ტანისამოსიცა და თეთრე-
ულიც თავზე საყრელად ჰქონდა. სამა-
გიეროდ, დარბაზში შესული, როგორც
კი ხელსაყრელ შემთხვევას მოიხელთე-
ბდა, ხმამაღლა, ხელმწიფის ქალის გა-
საგონად, იტყოდა ხოლმე (ხოლო თუ
ხელსაყრელ შემთხვევას ვერ მოიხელ-
თებდა, ისე იტყოდა, უდავილოდ და
ხელსაყრელი შემთხვევის მოუხელთე-

ბლად): „პოდა, ის-ის იყო, კიბე ფეხ-დაფეხ ამოვიარე...“

ერთი სიტყვით, ყველაფერი თავისი რიგით მიდიოდა და ომისა და მშვიდობის ვეზირი უკვე იმას ფიქრობდა, თუ სხვა ვეზირების ბედი როგორ გადაწყვეტა, ხელმწიფე რომ გახდებოდა და ტანტზე ავიდოდა — უკლებლივ ყველანი გაეცილტა, თუ ზოგი მათგანისთვის მხოლოდ ქონება და ცოლი წაერთმია და ამას დასჯერებოდა. და აი, ამ დროს, სად იყო, სად არა, ვიღაც ტურტლიანი მდაბიო გამოჩნდა და ამდენი ჭაფა კინალამ წყალში ჩაუყარა. ომისა და მშვიდობის ვეზირს კარგა ხანია ეკვი აღარ ეპარებოდა, რომ ხელმწიფის ქალს თავი უკვე შეაყვარა. მის უცნაურ სენსაც ამით ხსნიდა და გულში დარწმუნებით ამბობდა, დიდხანს ვერ შეძლებს დამალვას და დღეს არა — ხვალ გაამხელს, რომ ჩემი სიყვარულით იღვევა და დნებაო. ამიტომ იყო, რომ, ხელმწიფის გადაწყვეტილება რა მოისმინა, ნაბიჯი მტკიცედ წაღდა წინ, თავი ღირსებით დაუკრა და ბოზი ხმით მოახსენა:

— ჩემო ბატონო! რაკი შენი ქალის სიცოცხლე ერთ კოცნაზედ ჰკიდია, აქ გახლავარ და მიმსახურე! მწყემსი და მოჭამაგიერი ვინ მიგდია! მე იმისთანა კოცნა ვიცი, დედამიწის ზურგზე ერთ კაცს არ ეცოდინება. თუ არა გჯერა, აგერ სასახლის ბანოვანები და ჰკითხეო!

როდესაც სასახლის ბანოვანებმა მისი ნათქვამი კეკლუცი და მორცხვი კისკისით დაადასტურეს, ხელმწიფემ ბრძანა:

— შენ რომ მწყემსი არა ხარო?

ომისა და მშვიდობის ვეზირი არ დაიბნა.

— ულამაზესი ხომ გახლავარ, ჩემო ბატონო, და მწყემსობაზე იოლი არა არის რა: ტყაბუქს ჩაეცივამ, ბეწვის ქუდს დავიხურავ, კომბალს ავიღებ, ორიოდ ცხვარს წინ გავიგდებ და ისეთი მწყემსი ვიქნები, შენი მოწონებულყო!

დაფიქრდა ხელმწიფე, ჰკუთაში დაუჭდა ომისა და მშვიდობის ვეზირის რჩე-

ვა. „სულელი კია, მაგრამ, ჰმუქსაჲს და იყოს, დიდგვაროვანია.“ მუქი მუქი კოცნა მორაჩენს, ბარემ ცოლად მივცემ და შერცხვენას გადაფრჩებო, თქვა გულში და საჩქაროდ გადია იმყო. გადია რომ ეახლა, მიახარა, ასე და ასეა საქმე, ომისა და მშვიდობის ვეზირმა, ჩვენი გასაპირი რა შეიტყო, ერთი არ შეყოყმანებულა, მყისვე თავისი კოცნა შემოგვთავაზა. საქმე თუ მოითხოვს, იმაზეც კი თანახმაა, ტყაბუქი ჩაიცივას, ბეწვის ქუდი დაიხუროს, ხელში კომბალი აიღოს და ორიოდ ცხვარი წინ გაიგდოსო.

ამის გაგონებაზე გადია უეცრად ისე აპილბილდა, ასეთი აპილბილებული მანამდე არავის ენახა.

— ნეტა იმ დღეს მოვესწრებოდე, შენ ჰკუთა ისწავლო! — მიახალა ხელმწიფეს, — ასეთი რა პიტალო კლდე გამოდექი, რომ სიბრძნე ახლო ვერ მოგკარებია! ისე ისხლექ, თითქოს გეშინია, არ დაგგესლოს! შენ და შენს ვეზირებს ხალხის მოტყუება შეგიძლიათ და აკი თქვენი დღე და მოსწრება მეტს არც არაფერს აკეთებთ, მაგრამ ის რამ გაფიქრებინა, რომ თქვენი ტაკიმასხარობით ღმერთსაც მოატყუებთ! ნუთუ არ იცი, რომ ღმერთის მოტყუება შეუძლებელიაო?!

— კარგი ეხლა, ისეთიც რა ვთქვი, რომ ეგრე გაუტეიო! — ითაკილა ხელმწიფემ, — უკეთეს გზას ვეძებდი და ვიფიქრე, იქნებ ასე ჯობდეს-მეთქი. უკითხავად ხომ არა ჩამიდენია რა! ხომ გიხმე და გკითხე! რაკი მითხარი, ამის შემდეგ მეცოდინება, რომ ღმერთის მოტყუება შეუძლებელია, და აღარც ვეცდები. როგორც მირჩიე, ისე მოვიქცევი, რომ ილანძღები, რას ილანძღები, ბიჭოსო!

ამაზე გადია კი დაწყნარდა, მაგრამ ომისა და მშვიდობის ვეზირი უეცრად ისევ წამოღდა წინ და რიხიანად გამოაცხადა:

— რაკი ასეა, ჩემო ბატონო, საწყენად კი ნუ დაგრჩება და, იცოდე, სწვის

ნაკონ ქალს მე ცოლად ვერ შევიერთავო!

— ნეტა ვინ გაძალესო! — გაიკვირვა ხელმწიფემ.

ომისა და მშვიდობის ვეზირს ეგონა, ხეწენას დამიწყებნო, ამიტომ, ხელმწიფის უკმეხი პასუხი რომ მოისმინა, აბჯრის განაწყენებული ჩხარა-ჩხურით წამოვიდა და ქაერისა და შეურაცხყოფის გასაქარებლად ბანჯოვანებს მიაშურა.

— ხახახო და ხახახო! — იცხოდა ბოლმიანად და ნაძალადევად, — თურმე ნუ იტყვით და, ჩემს კოცნას ტეტია მწყემსის კოცნა ჯობნებიაო! ხეხებხო და ხეხებხო! ეს რა დროს მოვესწარით, ხელმწიფის სასახლეში ამბრის სურნელს ცხერის სუნი უჩრევნიათო!

— ხიხიხო და ხიხიხო! — ევერს უკრავდნენ ბანჯოვანები.

— ხოხოხო და ხოხოხო! — თანდათან ეშხში შედიოდა ომისა და მშვიდობის ვეზირი, — უბირი მწყემსის მწლაკე კოცნა აფკობინეს ჩემს პროფესიონალურ კოცნას, პარტნიორის ბაგის თავს რომ უღვაშს ზომიერად შეეახებ და ნახად შეეუღლტუნებო!

— ოჰ, ნულა გაგვახსენებ და ოჰ, ნულა გაგვახსენებო! — ტრუანტიელი უწლიდა ბანჯოვანებს.

ხელმწიფემ და დედოფალმა კი იმავე დღეს შეარჩიეს სანდო ხალხი და უბრძანეს, საცა იქნებოდა და არ იქნებოდა, იმ ქვეყნის ულამაზესი მწყემსი მოეტყებნათ და სასახლეში მოეყვანათ.

სახელმწიფეოში რომ ხმა გავარდა, ხელმწიფის ქალს ისეთი სენი შეყრია, ულამაზესი მწყემსის კოცნა თუ მოარჩენს, სხვა ვერაფერო, იმ ქვეყნის მწყემსებმა (მათ შორის, შეუხედავებმაც, ულახათობმაც, უშნობმაცა და სულ მთლად გონჯებმაც) მყისვე მიატოვეს საქმე. მეცხვარემ ცხვარი მიატოვა, მენახირემ — ნახირი, მელორემ — ლორი, ყველამ ყველაფერი მიატოვა და სარკის წინ ტრიალი და კობჭიობა დაიწყეს (რასაც შედეგად ის მოჰყვა,

რომ პირუტყვი მგელმა შეჭამა).
 ლე ქვეყნად ისეთი შიმშილობა ჩამოვარდა, სასახლეში ხორცს მისხალ-მისხალ წონიდნენ და თვით ხელმწიფესაც კი თავისი საყვარელი ბულღამა კვირაში მხოლოდ ერთხელ — ხუთშაბათობით — ჰქონდა).

მწყემსთა შორის ჩვენი მწყემსი ბიჭი იყო ერთადერთი, ვისაც ამ ახალი ამბისთვის ყური არ უთხოვებია. ან კი რა გასაკვირია! მის დაჭრილსა და დამძღულრულ გულს ცხრა კლიტე ელო და ცხრა გასაღები ტყის ფერისის უმცროსი შვილიშვილს ებარა, ხოლო რაკი იმას ვერ იფიქრებდა, ტყის ფერისის უმცროსი შვილიშვილი იგივე ხელმწიფის ქალიაო. კვლავაც ძველებურად ამოვებდა თავის თეთრ ცხვარს, ძველებურად გმინავდა და ძველებურად ცხარე ცრემლით რწყავდა ტყესა და ველს.

სამაგიეროდ, სოფელში რომ ხმა დაირბა, ხელმწიფე ულამაზეს მწყემსს ეძებსო, ერთი შეტოკება ბოროტ დედინაცვალს შეუტოკდა გული. იფიქრა, ჰკვიანმა კაცმა — ჩემზე ჰკვიანი კი სხვა ვინ იქნება! — ამ საქმეში შეიძლება გამორჩენა ნახოსო, მაგრამ საღამოს, სამწყემსურიდან დაბრუნებული გერი რომ დაკვირვებით შეათვალიერა, ღვარძლიანად გაიცინა და განზრახვაზე ხელი აიღო. „ყველაზე მახინჯი რომ სკირდებოდეთო, — თქვა გუნებაში, — იცოცხლე, გამოდგებოდა, მაგრამ, სამწუხაროდ, ლამაზი სკირდებათ და არა მახინჯიაო“.

(მწარედ ცდებოდა ბოროტი დედინაცვალს, გერი რომ მახინჯი ეგონა, მაგრამ რას იზამ: სიძულვილს ეგრე სცოდნია ადამიანის დაბრმავება).

ამასობაში ხელმწიფის კაცებმა მთელი ქვეყანა შემოიარეს და ბოლოს ამ სოფელს მოადგნენ. ყველანი იქამდე იყვნენ არაქათგამოკლილები და იმედგადაწყვეტილები, რომ გინებისა და ბილწისიტყვაობის გარდა უკვე აღარაფრის თავი არა ჰქონდათ. არც გაემტყუნებოდათ: ამდენმა წაწწალმა სულ ამიოდ ჩაუარა. მართალია, ერთიორი მწყე-

მსი კი იპოვეს ისეთი, რომ შეეხედებოდა და, ძალიან თუ გაკვირდებოდა, შეიძლებოდა რომელიმე ვეზირის ქალის საკონცენადაც გამომდგარიყო, მაგრამ ხელმწიფის ქალის საფერი არაფერ შეხვედრით. ახლა იმასლა ფიქრობდნენ, გულში რომ ხინჯი არა ჩავერჩეს რა და დავალება პირნათლად შევასრულოთ (იმ დროს წესად იყო დავალების შესრულება), ბარემ აქაურ მწყემსებსაც გავსინჯავთ და მერე, სასახლეში რომ დავბრუნდებით, ცრუ მისნობისთვის გადას დასჯას მოვიტხოვოთ.

მაგრამ, სოფლის მწყემსები რომ ერთად შეჰყარეს და მათ შორის ჩვენი ნაცნობი ბიჭი დაინახეს, განცვიფრებისგან ყველას ყბა მოექცა და ასე ყბამოცქეულებმა შესძახეს:

— ეს არის, ვისაც ეძებთო!

ამდენმა დიდებულმა რომ ხელი მისკენ გამოიშვირა, მწყემსი ბიჭი ჯერ დაიბნა, მერე, რა შეიტყო, სასახლეში უბირებდნენ წაყვანას, რათა ხელმწიფის ქალისთვის ეკონცა, თავზარდაცემულმა ერთი იპყინა და უკანმოუხედავად მოკურცხლა.

შინ რომ კისრისტეხით შეეარდა, დედინაცვალმა დაუცაცხანა:

— გიყანა ზომ არ გაქამეს, შე არგასაზრდელიო, ეგრე გადარეულივით რომ დარბიხარო!

ბიჭი შეევედრა:

— მიშველე რამე! სადმე დამშალე! შეიარაღებული კაცები მომდევნენ, სასახლეში უნდა წამოყვანონ, რომ ხელმწიფის ქალს ეაკოცონ!

ბოროტმა დედინაცვალმა ერთი კი გაკვირვებით გაიფიქრა: „დიდება შენდა, ღმერთო, რომ ამდენი ხალხი ერთად დავიბრმავებია და გავსრულელებიაო!“. მაგრამ, გაკვირვებამ რომ გაუარა, ყოველივე სწრაფად აწონ-დაწონა და გულში მზაკერული განზრახვა ჩაიდო.

— ნუ გეშინია, შვილო, სანამ მე გვერდით გყევარ, ბუხს ვერაფერ აგიფრენსო! — უთხრა და სახლს უკან ერთ ცარიელ ქვევრში დამალა.

ხელმწიფის კაცები რომ მოვიდნენ,

ზღურბლზე გამოეგება და, ვითომ აქ არაფერაო, დამტკბარ-დათაფლული ხმით იკითხა:

— რა ექნა, ეს ამდენი პატივცემული გვამის სტუმრობა რას მივაწერო?

— შენი გერი სასახლეში უნდა წაიყვანოთო.

— გერი ქვიან, თორემ საკუთარ შეილებაში არ გამომერჩევაო! — ყასიდად იწყინა დედინაცვალმა. მერე დასძინა,

— რად გინდათ, რისთვის უნდა წაიყვანოთო?

— ასე და ასეა საქმეო, — მიუგეს, — ხელმწიფის ქალს უკურნებელი სენი შეეყარა და მაგ ბიჭმა უნდა აკოცოს, სხვა ვერაფერი მოარჩენსო.

მაშინ დედინაცვალმა ღონინჯი შემოიყარა და ხმის კილოც შეიცვალა.

— როგორ თუ უნდა აკოცოსო! — იკვილა, — დღე ისე არ გავა, ათჯერ მაინც არ წამოგვაძახოთ, კანონიერი და სამართლიანი ქვეყანა გვაქვსო, და ეს არის თქვენი კანონი და სამართალი — საკუთარი კონცა კი ჩვენს ნებაზე ველარ მოგვიზმარიო! ღმერთმა თქვენც შეგაჩვენოთ და თქვენი უსირცხვილო ხელმწიფეცაო! ვითომ ის არ გვეყოფა, რომ თითო ყმაზე ათი ბატონი მოდის, ქვეყანა ბიუროკრატებით გაივსო და, ვისაც რა ხუმტური მოუვლის, ყველას ხუმტურზე ჩვენ უნდა ვიართო! სულს იქით აღარა შეგვარჩინეთ რა, ახლა სულიც გინდათ წაგვართვათო! დღეს კონცა მოინდომა იმ თქვენმა გათახსირებულმა ხელმწიფის გომბიომ, ხვალ იქნებ მეტიც მოინდომოსო! — აქ დედინაცვალმა საბოლოოდ მოხსნა გულდას პირი, — თქვე ასეთებო და ისეთებო! — დაუტია, — თქვენ ყაჩაღებო და ავაზაკებო! ამკლებებო და ამწიოკებლებო! მრბეველებო და ამოზრებლებო! მძარცველებო და მეკობრეებო! მტაცებლებო და მოძალადეებო! ქურდებო და მამაძალღებო! ზნედაცემულებო და გადაგვარებულულებო! ქლესებო და გაიძვერებო! მლოქენელებო და ფარისევლებო! ფლიდებო და მელაძუებო! პირფერებო და

გაქნილებო! ლაქიებო და თვალთმაქცებო! არამზადებო და თაღლიტებო! მზაკვრებო და ვერაგებო! ყალთბანდებო და ჯიბიდან გავარდნილებო! წუნკლებო და წუშაკებო! სინდის გარეცხილებო და ნაშუსგარეცხილებო! იშვილბაზებო და თითლიბაზებო! ქვემძრომებო და კაცის კირებო! ყურუმსალებო და სალახანებო! ღორებო და ღორის ტილებო! ვირებო და ვირიშვილებო! ბატებო და ბატისტკინებო! ძალებო და ძაღლის გაგდებულებო! ბრყვებო და კუქუანკლებო! უღღეურებო და დაგვალულებო! თულებო და გაღღეტილებო! ქოსმენებო და არაკაცებო! ზიმიანკლებო და ლუბუსტაკებო! ცინგლიანებო და წვინტლიანებო! ბენდლიანებო და ავზნიანებო! ვირეშმაკებო და გველაქუებო! ცულლუტებო და ლაციენტარებო! ავარებო და ტარაბუტებო! უტიფრებო და შუბლისძარღვეაყვეტილებო! გარყვნილებო და გაფუჭებულებო! თავაშეებულებო და აღვირაბსნილებო! ბილწებო და პირშავებო! წამხდრებო და ბიწიერებო! ლირფებო და უწმინდურებო! არჯლებო და ხელიდან წასულებო! სულმდაბლებო და კაცობადაკარგულეებო! ლენჩებო და ყეყეჩებო! აბღლებო და აფრაკებო! ტუტუტუტებო და რეგვენებო! უმსგაესებო და უგვანებო! დუხპირებო და დახამრულეებო! სახიჩრებო და მაიმუნებო! ბაჯაქლანებო და მახალაქუნებო! ჯოჯოებო და საფრთხობელებო! მათხოვებო და მაიმახებო! ჯოჯოხეთის მაშხალებო და სახადის ანგელოზებო! ბინძურებო და უწმინდურებო! მურტლებო და თრიფინებო! უკან შემძრომებო და ღამის ქოთნებო!..

სხვაც ბევრი თქვა ბოროტმა დედინაცვალმა, მაგრამ აქ ყველას ვერ ჩამოვთვლით. ბოლოს, ლანძღვით რომ გული იჭერა, ზმას ცოტა დაუწია და დასძინა:

— იმ თქვენს არდასაცლებელ ხელმწიფეს ეგრე მოახსენეთ: რაც მე ამ ბიჭის გაზრდაზე წვალევა ვადამზდომია,

მაგის ერთი კოცნა ერთი ურემი ოქრო მიღირს-თქო.

ხელმწიფის კაცებმა, დედინაცვლის ეგზომ დიდი კანდიერება რა ნახეს, იწყინეს და ხმლები ქარქაშიდან ამოსწიეს, მაგრამ შერე, პირობაც რომ მოისმინეს, ერთმანეთში მცირე თათბირი გამართეს. უმეტესობა მაინც იმას ამჯობინებდა, დედინაცვლისთვის თავი იქვე გაეგდებინებინათ და ბიჭი წაეყვანათ, მაგრამ საბოლოოდ ამ განზრახვაზე ხელი აიღეს, ვინაიდან მალევე მიხედნენ, რომ უდედინაცვლოდ ბიჭს ვერ იპოვნიდნენ. მაშინ წიგნი დაწერეს, მტრედს შეაბეს და ხელმწიფეს შეუთვალეს, ასე და ასეა საქმე, რასაც ვეძებდით, ვიპოვეთ, მაგრამ ბოროტმა დედინაცვალმა გადაგვიმალა და ერთ ურემ ოქროს ითხოვს. რა ვქნათ და როგორ მოვიქცეთო? მალე ხელმწიფისგან პასუხი მოვიღა: რასაც ითხოვს, მიაოხრეთ და, რაც იპოვეთ, აქ მომგვარეთო.

ოქროთი დატვირთული ურემი რომ ჩაიბარა, დედინაცვალმა თავი უკმაყოფილოდ გადაიქნია და გულში თქვა: «ლალედ დაუდევთ მაგ ქვაწვიებსა და წუწურაქებს, მაგრამ ჩანდაბას მაგათი თავი და ტანი! რაც არის, არის, ნათქვამია, ყვავს კაკალი გააგდებინეთ!», მერე ხელმწიფის კაცებს მიუბრუნდა და უთხრა:

— ავე, ქვევრშია. ამოიყანეთ და ღმერთმა მოგახმაროთო!

ბევრი იფართხალა ბიჭმა, ბევრი იყვირა: «მშველეთ, არ მინდა ხელმწიფის ქალის კოცნაო!», მაგრამ აბა ამდენ ხალხთან რას გაბნებოდა! შეიპყრეს, გალიაში ჩასვეს, გალია ეტლზე შემოდგეს და ზარ-ზეიმით გაუდგინენ გზას.

ტიროდა ბიჭი, ცრემლები ღაპაღუპით ჩამოსდიოდა და გულმდუღარე თავისთვის ბუტბუტებდა: «მშვიდობით, ტყის ფერიის უმცროსო შვილიშვილო!».

გაიგეს თუ არა, ბიჭი შეუპყრიათ და ქალაქს მოჰყავთო, იმ ქვეყნის მცხოვრებლები დიდიან-პატარიანად გზაზე გამოეფინენ.

ახალგაზრდა მწყეშები, ძარღვებში რომ სისხლის მაგიერ ცეცხლი ედგათ და ქალის მარტო ბსენებაზეც კი ელეთ-მელეთი მოსდიოდათ, მხრებს იჩეჩავდნენ და ნაწყენები ერთმანეთს მოგუდუღული ხმით ეუბნებოდნენ:

— დახეთ ხელმწიფის მზაკრობასა და უსამართლობას: ვინც ყაბულს ვიყავით, არ გვინდომა და, ვინც უარზეა, ძალით მიყავსო!

მრავლისმანხველი მოხუცები თავს ნიშნისმოგებით იქნევდნენ და ღრმავაროვნად ამბობდნენ:

— ხალხი ბრძენია. ვანა თუ ტყუილად უთქვამს, გაჭირდება კაცს დედოფალთან დააწყენსო! აგე, სად ასრულდაო!

ვინც უფრო ფიცხი იყო, გულოვანი და დაუდუღარი, აღშფოთებით გაიძახოდა:

— დღეს ეგ საბოლოო ბიჭი წაიყვანეს, ზვალ, ვინ იცის, ეგებ ჩვენი ჭერი დადგეს. თუ არ შევითქვით, არ შევკავშირდით და შეერთებული ძალით არ შევებრძოლეთ ძალადობასა და უკანონობას, ისე არა გამოვა რაო. ზომ გავიგონით, ცალ-ცალკე წყებულების გადატება იოლია, წყებულების კონისა კი — ძალზე ძნელიო! მაშ, ჩვენც შევეერთდეთ და შევიკონოთ, ვიდრე ასე საითითოდ ყველანი შევეუპყრვიართ და გავუტაცნივართო!

ამსობაში მწყემსი ბიჭი სასახლეში მიიყვანეს და ხელმწიფეს მიჰგვარეს. ხელმწიფემ ბიჭის ვასასინჯად გადაიჩინა (მით უფრო, რომ თვითონ ქალის სილამაზისა კიდევ ჰო, მაგრამ კაცის სილამაზისა სრულებით არა გაეგებოდა რა). გადაიამ დინჯად, აუჩქარებლად, გულისყურით დაათვალიერა მწყემსი. ხან აქედან შეხედა, ხან იქიდან, ხან ახლოდან აკვირდებოდა, ხან უკან დაიწევდა და შორიდან მიაჩერდებოდა, ხან ირგვლივ უვლიდა გალიას, ხან ზედ მიეხიზნებოდა, ისე რომ ცხვირი ცხატურებს შუა ჰქონდა შეყოფილი. კარგად, გულდასმით ათვალაობდა, თან თავისი

შორეული ყმაწვილქალობა გრძობდა და თავს სინანულით იჩნევდა.

ხელმწიფე და დედოფალი შიშითა და სასოებით ელოდნენ. ბოლოს ველარ მოითმინეს და ჰკითხეს:

— რას იქნევ მაგ თავს მოსაძრობი კბილივითა! ნუ დაგვბოცე, გვაღირსე პასუხი, ეს არის თუ არაო?

— ეს არისო, — გამოაცხადა მაშინ გადიამ, — ცოტა დაბანა კი აკლია, მაგრამ სხვაფრივ ისეთი შვის ნატებია — აბა, ამდენს როგორ გასწვდება, თორემ — რაც კი ქვეყანაზე სნეული და დავრდომილი მზეთუნახავია, მაგის თითო კოცნა ყველას მოარჩენს და ზეზე წამოაგდებსო.

გაიხარეს ხელმწიფემ და დედოფალმა, შევებით ამოისუნთქეს.

— სხვისა სხვამ იცოდესო, — ბრძანეს, — ჩვენ კი ჩვენსას მივხედოთ. აბა, მაშ შეუვლდეთ სამზადისსაო!

მართლაც, ყველაფერი ჩინებულად მომზადდა. სასახლის საუკეთესო ოსტატებმა ხელმწიფის ქალის საძინებელი დარბაზი ისე ლამაზად მორთეს და მოკაზმეს, თავი სიზმარში გვეგონებოდათ. ღია ვარდისფერში ოდნავი ლაყვარდი შეურჩის და იქაურობა ისეთი ნაზი და იღუმალი შექმით გაანათეს, კოცნისთვის კაცი უკეთეს ვერ ინატრებდი. იატაკზე სამეფო ფიანდაზები დააგეს. კედლები ძვირფასი ხალიჩებით მოჰფინეს და ზედ საუცხოო სურათები დაჰკიდეს. კუთხეებში მაღალი ლარნაკები დადგეს და შიგ ნაირფერი ყვავილები ჩააწყეს. კედლის ძირას სავარძლები ჩაამწყრივეს მეფე-დედოფლის, ნაზორ-ვეზირებისა და სხვა დიდებულთათვის, რომლებიც ცერემონიაზე იყვნენ მოწვეულნი. მთელ დარბაზში სავანგებოდ ამ დღისთვის ჩამოტანილი სათავითაო ნელსაცხებლები ასხურეს. ხელმწიფის ქალს სასთუმალი ღრუბლის ორი ბალიშით აუმაღლეს, რათა მისადგომად უფრო მოხერხებული ყოფილიყო. მწყემსი ბიჭი კარგად დაბანეს, ახალთახალი ტყაბუჭი და ქალამნები ჩააცვეს, თავზე ახალთახალი ბეწვის ქუდი დაჰხურეს და, რო-

ცა ყველაფერი მზად იყო. ხელმწიფის ოთხმა მუტრუქმა გააკვებული შემოიყვანა დარბაზში.

ხელმწიფის პატარა ქალი, გამხდარი, გაღებული და მაინც კი მშვენიერი, ავადმყოფობას ისე გაეთეთრებინა, როგორც მაგნოლიის ყვავილი, მაგრამ მწყემსი ბიჭის დანახვაზე, თითქოს მაგნოლიის ყვავილს ვარდის წყალი დაუსხესო, მყისვე მოკოცხლდა და ცოტა ფერიც მიეცა, რაც ხელმწიფესა და დედოფალს კარგად ენიშნა; იფიქრეს, დანახვამ რომ ასეთი კეთილმყოფელი გავლენა იქონია, მაშ, კოცნა რაღას უზამსო!

სავალალო ის იყო, რომ ბიჭი, რომელსაც შიშისა და სიბრაზისაგან ხელმწიფის ქალი სულ არ შეუნიშნავს, გამწარებული ბლლარბუნობდა და გაქცევას ლაპობდა. აქაოდა, ტყის ფერიის უმცროსი შვილიშვილისთვის გულში ერთგულების ფიცი მაქვს მიცემულიო. თუმცა მისი ყველა მცდელობა, რაღა თქმა უნდა, ამაო იყო: აბა, ხელმწიფის მუტრუქებს — თანაც ოთხს ერთად — ვინ გაეპტყოდა!

ხელმწიფემ რომ ნიშანი მისცა, მუტრუქებმა ბიჭი ღრუბლის ლოგინისკენ წააჩქარა. იმავე წამს დარბაზში მუსიკის ნაზი და საზეიმო ჰანგები გაისმა. საწოლთან რომ მიიყვანეს და მწყემსმა ბიჭმა, ბოლოსდაბოლოს, ხელმწიფის ქალს დახედა, უეცრად ისეთი რამ სასწაული მოხდა, ვინც არ შესწრებია და საკუთარი თვალით არ უნახავს, არავინ დაიჭრა: ბიჭმა მოულოდნელად ისეთი ძალით გაიბრძოლა, ოთხივე მუტრუქი ტომრებივით დააბერტყა ძირს და თავი გაითავისუფლა.

— არქა, არ გაიქცესო! — დაიძაბა ხელმწიფემ.

„ნეტა კი გაიქცესო!“, — ინატრა ომისა და მშვიდობის ვეზირმა.

(ომისა და მშვიდობის ვეზირმა ეს იმიტომ ინატრა, რომ საწყალს უკანასკნელ ხანს აბალი ზნე დასჩემდა: ხელმწიფის ქალი, ვიდრე იმას ცდილობდა, თავი შეეყვარებინა, თვითონვე შეუყვა-

რდა. და ახლა, სამკურნალო პროცედურის მოლოდინში, გული მწარედ უჭებოდა და მუცელი ხმაბლად უბუზბუზებდა).

— ფიქრი ნუ გაქვთ, ეგ აქედან გამქცევი აღარააო! — დამშვიდა ყველანი გადიამ, რომელიც, მწყემსი ბიჭის აქამომდელი სიჯიუტითა და კირვეულობით ძალზე გაკვირვებული, ახლა კი მიხვდა, რომ თურმე ყველაფერი შეცდომისა და გაუგებრობის ბრალი ყოფილიყო.

ბიჭს არც ხელმწიფის შეშინებული დამახილი გაუგია, არც გადიას გახარებული ხმა და, მით უფრო, არც ომისა და მშვიდობის ვეზირის უმიელო ნატვრა. თავის მაგიერ მხრებზე უეცრად კვლავ თუჯის ქვაბი გამოება, რომელსაც ქაფქაფი წყალი კედლებზე დაუნდობლად ასკდებოდა. ისიც იგრძნო, რომ პირიქ მაშინდელივით დაალო. მხოლოდ ის არ გაუგია, თუ როგორ ან რატომ დაეცა მუხლებზე. საზოგადოდ, მუხლებზე დაეცემა საძრახის საქციელად მიაჩნდა, ხოლო რაკი რელატურობისა არა გაეგებოდა რა, მუხლებზე დაეცემა აბსოლუტურად საძრახის საქციელად მიაჩნდა. ამიტომ მერეც, დიღვში, ეს ამბავი რომ მოაგონდებოდა, სირცხვილით იწვოდა.

მაშინ, რაღა თქმა უნდა, ამაზე არ ფიქრობდა. მაშინ, საერთოდ, არაფერზე არ ფიქრობდა. ან კი თუჯის ქვაბით ეცემა როგორ უნდა იფიქრო! იდგა მუხლებზე და უაზროდ. ლენჩივით შესცქეროდა ტყის ფერიის უმცროს შვილიშვილს, რომელიც რაღაც ჯადოქრობით ახლა ხელმწიფის ქალად ქცეულიყო და, თუმცა კი ავადმყოფობას ძალზე დაესუსტებინა, მიღუღულ თვალებში მაინც ისეთი აღერსიანი და დამარტყიანებული ღიმილი ედგა, სულ მალე მოაგონდა, თუ რისთვის მოიყვანეს აქ, ხოლო რაკი მოაგონდა, ერთი ჭურღულად მიმოიხედა და უკურნებელი სენისაგან ვაცრეცილი ბაგეებისკენ წაიწია, მაგრამ შეშინებულმა წამსვე უკან დაიხია (არადა — ზემოთაც მოვახსენეთ — ხელმწიფის ქალს ღრუბლის ორი ბალიშის მეოხე-

ბით სასთუმალი ძალზე მოხერხებულად ჰქონდა ამალღებული) და უეცრად, თავისდაუნებურად, ენის ბორძიკით წაიბუტბუტა:

— ჭიტესაო!

აქ გაღია, რომელსაც, რაც დრო გადიოდა, სულ უფრო მძაფრად და მძაფრად აგონდებოდა თავისი შორეული ყმაწვილქალობა, ხელმწიფისკენ სწრაფად გადაიხარა და ჩუმად უთბრა:

— უბრძანე, შუქი ჩააჭრონო!

მაინც რა დიდი რამ არის ცოდნა და გამოცდილება! ჩაჭრა თუ არა შუქი, ბიჭმა, თითქოს სინათლე სიბნელე იყოს, ხოლო სიბნელე — სინათლე, მართლა ხელად მიაგნო ხელმწიფის ქალის ბაგეებს და ნაზად დაეკონა. ხელმწიფის ქალმა წამსვე გამომჯობინება დაიწყო. აქამდე თუ ისე იყო დასუსტებული, განძრევეაც კი უჭირდა, ახლა სულ იოლად წამოსწია მკლავები და ბიჭს მხრებზე შემოაწყო. თანდათან ფერიც დაუბრუნდა. დარბაზში სიჩუმე იდგა. ცერემონიალზე მოწვეული დიდებულები თავიდან ცოტა უკმაყოფილო იყვნენ — თუკი არაფერს დაგვანახებდნენ, ნეტა რალას გვეძახდნენო! — მაგრამ მალე სიბნელეს თვალი შეაჩვიეს და დაწყნარდნენ.

ხანი რომ გამოხდა, ომისა და მშვიდობის ვეზირმა, რომელსაც მუცელი უკვე იმ ზომამდე უბუყბუყებდა, დამსწრე საზოგადოება გაკვირვებული აქეთიკით იტყობოდა — ნეტა ეს გოდების ხმა საიდან მოდისო — ველარ მოითმინა და, თუმც კი ძალიან ეცადა მშვიდად ეთქვა, მაინც დამბული კილოთი თქვა:

— ეყოფა, ჩემო ბატონო, არ აწყინოს! დოზა თუ არ დაიკავე, წამალი საწამლაღია. ეს ისეთი მარტივი ჰეშმარიტებაა, ყველა უბნის ექიმმა იცისო.

— გატყობ. რა მუცლის გვრემაც გჭირსო! — მიუგო ამაზე ხელმწიფემ, რომელსაც, როცა გუნებაზე იყო, ჰქვეშევრდომებთან როყიო ლაპარაკი უყვარდა, და ხამამალა გაიცინა.

ომისა და მშვიდობის ვეზირმა ტუჩი მოიკეცინა და, მართალია, არა უთ-

ქვამს რა, მაგრამ ძალიან ^{ეკვიწყრებოდა} და, ვინაიდან მუცლის გვრემამ, მოგახსენებათ, მართლა სჭირდა.

ბოლოს, როგორც იქნა, კოცნა დასრულდა.

ხელმწიფის ქალი უკვე საცემბით განკურნებულყო. გასაშლელად გამზადებულ ვარდის კოკორს ჰკავდა, ერთიანად ბრწყინავდა და სახეზე ძველებური ნათელი გადასდიოდა.

ის იყო ხელმწიფის ცერემონიალი დასრულებულად უნდა გამოეცხადებინა, რომ გოგონა მწყემსს მიუბრუნდა და ჰკითხა:

— სალამური რა უყავიო?

— აქა მაქვსო, — აჯანკალებული ხმით მიუგო ბიჭმა და ხელი მკერდზე მიიღო.

— აბა, დაუკარიო!

ბიჭმა ტყაპუკის ჯიბიდან სალამური ამოიღო და ჩააბერა.

(მაშინ მუსიკის ოსტატი წამოდგა და დემონსტრაციულად დატოვა დარბაზი).

როდესაც ხელმწიფე დარწმუნდა, ჩემი საყვარელი ქალი საბოლოოდ გამოჯანმრთელდაო, ღმერთს მაღლი შესწირა და თქვა, ახლა კი წავალ და ცოტა ჰქვეყანასაც მივხედავო. მკურნალი მწყემსი სულ დააიწყდა.

სამაგიეროდ, ომისა და მშვიდობის ვეზირს არ დაეიწყინა. როგორც კი დარბაზიდან გავიდნენ, მცველები იხმო და ბიჭი ერთ ისეთ ბნელსა და ღრმა დილეგში ჩააგდებინა, სადაც მზეს არასოდეს ჩაებდა, თვითონ კი, რაკი მუცელი ჯერ კიდევ უბუყბუყებდა, დარდის გადასაყრელად სასახლის ბანოვანებს მიაშურა. იცოდა, მათთან მალევე დამშვიდდებოდა და სულიერადაც დაისვენებდა (საზოგადოდ, არშიყობა ძალიან რგებდა). მართლაც, მოკრა თუ არა თვალი ნაცნობ კაბებს, გუნება მყისვე გამოუკეთდა და მალე ძველი რიხიც დაუბრუნდა.

— განა თავმოყვარეობა არა მაქვსო! — თქვა, — მაგ ქალს როგორ შევიერთავ, ვინდ სულ კალთები ჩამომანიონ! იმიტომ კი არა, რომ სხვისი ნაკონია! კოცნა რა — ის კი არ არის! დაიბანს

და მორჩა! ჩემი უარის მთავარი მიზეზი გემოვნებაა. წარმოვიდგენიათ? — კლასიკას სალამური ურჩევნია მიკვირს და გამკვირვებია, ხელმწიფის ოჯახში ასეთი მდაბიო ან კი რამ დაბადა! არა, არა. ამაო, ტყუილად არავინ დამიწყოს ხვეწნა, სულ რომ უცოლოდ დავრჩე, მაგას მაინც არ შევიერთავო!

იმდენი იძახა, არ შევიერთავ და არ შევიერთავო, ვიდრე თავად თავქარიანობითა და ტუტრუქანობით განთქმული ბანოვანებიც კი არ მიხვდნენ, რომ სწორედ შერთვა ეწადა და ამიტომ მათი ვალი იყო, ეს ცრუ უარი გადაეთქმევინებინათ. რაკი ამას მიხვდნენ, არც დააკონვენს და ყველა ერთად აღაპარაკდა:

— ისეთიც რამოხდაო! — უსაყვედურეს, — ახლა რომ სალამური ურჩევნია, განა მერეც სალამური ურჩევნება! ბალოა ჭერ, მაგდენი არ იცის. აბა, ჩვენს გემოვნებას ხომ წუნს ვერ დასდებ და ჩვენც კი, ვიდრე პატარები ვიყავით, სალამური გვიყვარდა. დარდი უნ გაქვს. შენს ხელში რომ ჩავარდება, გემოვნებაც გაუთმეჭობესდებო.

დიდხანს უარობდა ომისა და მშვიდობის ვეზირი და დიდხანს აძალებდნენ ბანოვანები, ბოლოს, როდესაც შედარებით დამყოლი კილოთი თქვა, არ ვიცი, არ ვიცი. სიმართლე გითხრათ, თქვენი პოზიციაც მაკვირვებსო, ბანოვანებმა ვალი მოხდილად ჩათვალეს.

მწყემსი ბიჭი კი იმ ზომამდე იყო კოცნით გაბრუებული და თავგზაარტული, არც გაუგია, როგორ შეიპყრეს და დილეგში როგორ ჩააგდეს. გონს რომ მოეგო და ნახა, ირგვლოვ ისეთი სიბნელე ერტყა, თითქოს ღმერთს ნათებოდა ჭერ არ გაეჩინა, მაშინაც განა ის იფიქრა, ჭურღმულში ვარო! ის იფიქრა, სიყვარულშიგან ვარ დაბრმავებული და ამიტომაც, რომ ვერაფერს ვხედავო. მაშინ მიჭდა კუთხეში, სალამური ამოიღო და ისე ტკბილად დაუტრა, იმ დილეგში მობინადრე ჭოჭობს, მორიელებს, გველებსა და ვირთაგვეებს სიყვარულის ბანგმა დარია ხელი და გულმა ერთმანეთს საკოცნელად გაუწიათ.

სალამოს, მას შემდეგ, რაც გადგმული საქვეყნო საქმეები მოაგვარა და სიხარულის მღელვარებაც ცოტა ჩაუტყრა, ხელმწიფეს, ბოლოსდაბოლოს, კვლავ მოაგონდა მწყემსი ბიჭი და მოიკითხა. ომისა და მშვიდობის ვეზირმა მოახსენა, დილეგში დავამწყვდოე და განზრახული მაქვს, ხვალ, ალიონზე, მზე რომ ამოიწვერება და ქვეყნიერებას პირველ სბივებს გადმოაფრქვევს, თავი გავაგდებინო.

— განა რა დააშავო? — გაუევირდა ხელმწიფეს.

— მეტი რა უნდა დააშავოს, თავისი ბილწი ლაშები შენი მზეთუნახავი ქალის ბაგეებს შეახო!

— ეგ რა მისი ბრალია, ჩვენ დაეაძალებო!

— თავიდან კი ჩვენ დაეაძალებო, მაგრამ მე ყურადღებით ვაკვირდებოდი და შევამჩნიე, სურვილით ჰკოცნიდაო.

— შენ, როგორც გატყობ, ჩემი ქალი გულში ჩავვარდნიაო. — ბეჭზე ხელი წამოუტყაპუნა ხელმწიფემ, — მაგრამ შურისძიებით რაღას გააწყობ! ხომ აკოცა და ახლა გინდ მოკალი და გინდ ცოცხლად შევქამო!

— მაინც მოკვლა მიჭობსო, — თავისას არ იშლიდა ომისა და მშვიდობის ვეზირი, — საზოგადოდ, მოუკვლელობას მე ყოველთვის მოკვლა მირჩევნიაო.

მწყემსის მოკვლა დილაღ კომ ერჩინა ომისა და მშვიდობის ვეზირს. ასე ეგონა, რაკი მოველაფე, ის კოცნა სათვალავში ჩასაგდები აღარ იქნებო.

მაგრამ ხელმწიფემ არა ქნა.

— კაცი მარტო სათავისოდ არ უნდა ზრუნავდესო. — უთხრა, — სულ რომ მოკვლა და თავის გაგდებინება გაკერია პირზე, რატომ იმას არ ფიქრობ, ავადმყოფობა რომ შეუბრუნდეს საბრალო გოგოს, ასეთ წამალს სადღა ეიშოვიო?!

ამაზე ომისა და მშვიდობის ვეზირმა ველარაფერი თქვა და დამორჩილება ამჯობინა, მით უფრო, რომ კარგად იცოდა, მწყემს ბიჭს, რაკი ხელმწიფეს მისი დილეგიდან ამოყვანა არ უბრძანებია, მალე მაინც წამებით ამოხლებოდა სუ-

ლი. „მე თუ ომისა და მშვიდობის ვეზირი მქვიან და დილეგებისა რამე გამეგება, ორი დღეც არ გაივლის, რომ იქაური ჟოჯოები, მორიელები, გველები, ვირთაგვები და ქვესკნელის სხვა დიდი თუ პატარა შვილები — შხამიანები, მშვიერები და კაცის ზორცს დანატრებულელები — მაგ თავგასული ლაწირაკისას ძვლებს არ დატოვებენო!“, — ფიჭობდა და ხელებს კმაყოფილებით იფშენებდა. მართალია, შიგადაშიგ ხელმწიფის ნათქვამი მოაგონდებოდა და იმის წარმოდგენაზე, რომ მის ცოლს ძველმა ავადმყოფობამ გაუხსენა, წამალი კი ვირთაგვებმა შეუქამეს, გული სიბრალულით მოეწურებოდა, მაგრამ თავს ძალას ატანდა და ახლა იმას წარმოიდგენდა, რომ მისი ცოლის ჯანმრთელობა ვიღაც უცბოს — ისიც მღაბიოს — პერიოდულ კოცნაზედ ჰკიდია. მაშინ სიბრალულით მოწურული გული რისხვით გაეშლებოდა და ისეთი ბოლმით გაიფიქრებდა, „თუ ჩემი არ იქნება, სულაც ნუ ყოფილაო! ბოღმისაგან გუნებაც კი გამოუკეთდებოდა და ახლა უკვე ნიშნისმოგებით იწყებდა ხელების ფშენებას.

ვინ იცის, იქნებ ყველაფერი მართლა ისე მომხდარიყო, როგორც ომისა და მშვიდობის ვეზირს სურდა, იქნებ ბედისწერასაც სწორედ ეგრე ჰქონდა ჩათქმული, მაგრამ, ვადიასი არ იყოს (მერე ზომ მეცნიერულადაც დადასტურდა), ეს ქვეყანა უცნაურობის ქვიტიორით ყოფილა ნაგები და სამყაროს თურმე ისეთი კანონი განაგებს, რომლის ძალითაც, სიყვარული თუ ერთი ამობოჭრდა, მისი დაკავება შეუძლებელია და ბედისწერაც იძულებული ხდება წინასწარ დაწყობილი გეგმები გზადგზა ოპერატიულად ცვალოს...

...ვერ დაივიწყა ხელმწიფის პატარა ქალმა ის ტბილი და უებარი კოცნა. ვერც მწყემსმა ბიჭმა დაივიწყა. წაეკიდათ ერთმანეთის სიყვარული, ისე წაეკიდათ, მეტი აღარ შეიძლებოდა. ენატრებოდათ ერთმანეთი, იწვოდნენ და რდაგებოდნენ ერთიმეორის სურვი-

ლით, დნებოდნენ და იღვანებოდნენ, როგორც ორი წმინდა სანთელი, რომელთაც ერთ წმინდა სანთლად ქცევა სწავლიათ. ეწამებოდნენ და იტანჯებოდნენ. ერთი — ცად აზიდულ კოშკში, მეორე — ქვესკნელს ჩაკიდებულ დილეგში.

ხელმწიფის ქალი არ ინაზვოდა, დარდისა და მწუხარებისაგან ლამის მთლად ჩამოხმა. ერთიანად სიყვარულის ცეცხლში იყო გახვეული და არ იცოდა, ამ ცეცხლის ჩასაქობად რა წყალში ჩავარდნილიყო. ბოლოს, რა შეატყო, უიმწყყემსბიჭოდ მეტს ველარ გავძლებო, ადგა და გადიას გამოუტახა:

— ვადიავ, სიყვარულო ვადიავ, თავი უნდა მოვიკლაო.

— ნუ სუღელობ, ჩემო ანგელოზო, — მიუგო ვადიამ, — ნუთუ არ იცი, რომ სიციხეზე უფლის ქეშმარიტებაა, უფლის ქეშმარიტების ბელყოფა კი დიდზე დიდი მკრებელობაა! ან კი ქვეყანას რა მაგალითი გინდა მისცე! ასეთმა ნორჩმა და სასწაულივით მშვენიერმა რომ თავი მოიკლა, სხვა რაღას იზამსო!

მაგრამ ხელმწიფის ქალს სიყვარულის ქეშმარიტების გარდა სხვა ქეშმარიტებისა გაგონებაც კი არ უნდოდა.

— ჰკუის სწავლება ადვილიაო, — უდიერად მიახალა ვადიას მისგანვე ნასწავლი, — თუ შეგიძლია, რამე მიშველეო!

ამაზე ვადიამ მოიწყინა და მცირე სიჩუმის შემდეგ ნალვლიანად ჩაილაპარაკა:

— ვაი რომ, ვიდრე ვარ, მე მხოლოდ მიზეზთა მიგნება ვიცი, ძალთა ამოქმედება კი არაო...

— ჰოდა, მაშ, თავი დამანებეო! — გაწყრა ხელმწიფის ქალი და ტუჩი აიბზუა.

— დამინებებიაო, — მორჩილად თქვა ვადიამ, ტახტზე წამოწვა, კედლისკენ გადაბრუნდა და თავი მოიძინარა.

ხელმწიფის ქალს — თუმც კი ზოგჯერ უკმეხი ლაპარაკი იცოდა — ვადია ძალიან უყვარდა. ამიტომ მისი ზათრით ერთხანს ყოჩაღად ითმენდა სიყვარუ-

ლის ტანჯვას, მაგრამ, ბოლოსდაბოლოს, როდესაც სიყოჩაღიეც გამოეღია და მოთმინებაც, გადაწყვიტა, გაფრთხილებისთვის ყური არ ეთხოვებინა და — რაც არის არის — უფლის ჰეშმარიტება ხელეყო. ამ მიზნით, ერთ მშვენიერ დღეს, გაღია რომ დარბაზიდან გაიგულა, ზეწარი აიღო, სიგრძივ რამდენიმე წყებად დახია, ნაბეგები ერთმანეთს გადააბა, დაგრიბა, ერთი ბოლო ყულფად გამოწასკვა, მეორე ბოლო სარკმელს ზემოდ ოქროს მსახილ ლურსმანზე ჩამოაბა, სკამზე პერანგისამარა შედგა და ჩამოსახრბობად მოეშადა. მოშალებით კი კარგად მოეშადა, მაგრამ იმ დროს, როცა ყულფი ბროლივით კისერზე უნდა ჩამოეცვა, უეცრად თავი შეებრალა, გული ამოუჯდა და მწარედ ატირდა.

ტიროდა და ტიროდა. ვიდრე ის ამ ყოფაში იყო, გაღიაც დაბრუნდა. შეალო კარი, შევიდა და რას ხედავს; დგას სკამზე ხელმწიფის პატარა ქალი, კელაპტარივით ჩამოქნილი და ღვთაებასავით მშვენიერი, და ცხვირწინ ყულფი აქვს ჩამოკონწიალებული. აქედან ისე ჩანს, თითქოს ის ყულფი ოვალური ჩარჩო იყოს, გოგონას კონტა თავი კი — შიგ ჩასმული ძვირფასი სურათი. დგას ასე. მხრები შესაბრალისად აუწურავს და გულამოსკენით ტირის. მარგალიტით ცრემლები ღაბა-ღუპით ჩამოსდის. ლოყები დასველება, ჰრელი პერანგიც დასველება; ორიოდ მბრწყინავი წვეთი ზედ არამქვეყნიურ ცხვირზეც დასცემია.

ამ სურათის დანახვაზე გაღია ერთი კი შეერთა. — „ამ მოლალურს არ უყურებთ, რა გული ჰქონიაო!“, — მაგრამ თავი მაღევე მოთოკა და მშვიდად ჰკითხა:

— რა გატირებს, ჩემო ანგელოზო?

— როგორ თუ რა გატირებს! — სლუჟუნით მიუგო ხელმწიფის ქალმა, — თავი მინდა დაეიბრჩო და ვერ კი მომიხერხებიაო!

— ყველაფერი ისე ჩინებულად მოგივარებია, ჭალათუხუცესიც კი წუნს ვერ დასდებს, მეტი რა მოხერხებალა

გინდაო?! — ვითომ გაუყვირდა გაღიას — ყულფში თავის გაყოფა გაკლია და ნუთუ ეს ასე საძნელოაო?

ამაზე ხელმწიფის ქალმა ცხვირიც ასწია, ტუჩიც აიბზუა, ფეხიც დააბაყუნა და ტირილსაც უშატა.

— როგორ ვერ გაიგეო! — გაანჩხლებით უთხრა, — ვიდრე თავი არ მომიკლავს, ძალიან კი ვიტანჯები, მაგრამ იმედია მაქვს! თავი რომ მოვიკლა, სატანჯველს კი მოვიშორებ, მაგრამ იმედსაც ხომ დავკარგავო!

— მაშ, ნუ მოიკლავ, ვინ გადალებსო! — მიუგო გაღიამ. მერე უცებ წარბები წყრომით შეჰყარა და დაუტატანა, — აბა, ეხლა კი მორჩი წიკვინს და ძირს ჩამოდიო!

გაღია რომ გაჯავრდებოდა, სასახლეში ყველას შიშის ზაფრა ეცემოდა. ხელმწიფის ქალიც წამსვე გაისუსა და საჩქაროდ ჩამოხტა სკამიდან.

გაღია ხვნეშით აფოფხდა სარკმლის რაფაზე და ზეწარი რის ვაივავალბით ჩამოხსნა. თან გაბრაზებულ ბურტყუნებდა:

— ზედმეტად ვანებივრებთ, გენაცვა, არ შეიძლება. ხელმწიფის შვილებიც ისე უნდა იზრდებოდნენ, როგორც უბრალო ხალხის შვილები იზრდებიან. აბა, ბავშვობიდანვე რომ ეგეთ ფუფუნებას არ მისჩვეოდა, თავის მოსაყლავადაც ხომ უფრო იაფს რასმე საშუალებას გამოძებნიდა, ასეთ ძვირფას ზეწარს კი არ გააოხრებდა და გაათიალებდო!

იმ დღეს გაღიას ამის მეტი არა უთქვამს რა. დახეტული ზეწარი რომ გაიტანა და იქაურობაც ცოტა მიილაგა, საქსოვი აიღო, კუთხეში მიჭდა და, თუმც კი ხელმწიფის ქალი ერთთავად ირგვლივ უტრიალებდა და თვალებში ეჩხირებოდა, ეგებ როგორმე სალაპარაკოდ გამოვიწვიოო, დაღამებამდე კრინტი არ დაუძრავს. კარგად რომ დაღამდა, მაშინლა აიღო თავი, საქსოვი გვერდზე გადასდო და დაფიქრებით თქვა:

— ყველა თავის ჰეშმარიტებას აღიარებს, ყველა თავის ჰეშმარიტებას ემონება, ყველა თავის ჰეშმარიტებას ეწი-

ერკენულა

რება. ნეტა, აქედან გამომდინარე, ზორბალი და ბზე ერთმანეთში არეული უნდა დავტოვოთ თუ გავარჩიოთ და თავთავისი ადგილი მივუჩინოთო?...

ხელმწიფის ქალმა ვერაფერი გაიგო. საზოგადოდ, ბოლო ხანებში გადია ძალიან გამოიცვალა. ჯერ ერთი — რაც თავისი შორეული ყმაწვილქალობა ისე ცხადად და სრულად გაიხსენა, რომ გასახსენებელი აღარა დარჩა რა, მოულოდნელად გაახალგაზრდაივება დაიწყო და, ვინც ღროში წინ-წინ მიიწევდა, ის უკან-უკან იხევდა, მერაუც — არეულ-დარეული ლაპარაკი შეუყვარდა. თქვენ რომ ერთ კოთხას მისიკემდით, ის პასუხს სხვა კოთხაზე იძლეოდა.

მინც, რაკი ხმა ამოიღო, ხელმწიფის ქალს იმედი მიეცა და შეებეწვა:

— გადია, ჩემო საყვარელო გადია, ჩემი ბედისა მითხარი რამეო!

ამაზე გადიამ ხელები მალა აღაპყრო და საყვედურის კილოთი თქვა:

— რა ყოფილა ეს გრძობადი სამყარო! გაგონილა?! ძალა თუ არ დაატანე, ყოველივე სხული იმას ცდილობს, უძრობა ან თანაბარი და წრფივი მოძრაობა შეინარჩუნოსო...

მაშინ ხელმწიფის ქალმა ფეხი დააბაკუნა და პირველად თქვა:

— ეგრე ხომ?! მაშ, კარგი! აი, ნახავ, მინც მოვიკლავ თავს და სიცოცხლეს გაგიმწარებო! — და ზურგი გაბუტვით შეაქცია.

ხელმწიფის ქალი ხომ ამ დღეში იყო! ახლა იმას არ იკითხავთ, დილეგში რა ბედებოდა?!

სიყვარულით გაბრუებული ბიჭი, მართალია, ერთხანს გატაცებით უკრავდა სალამურს და თავისი ჭკუით ვითომ სინათლის გამოჩენას ელოდა, მაგრამ, ბოლოსდაბოლოს, მიხვდა, რომ ჭურღმულში იჭდა, ამ ჭურღმულს თავს ვერასოდეს დააღწევდა და ვეღარც ხელმწიფის ქალს იხილავდა. ეს ჭურღმული იყო მისი სამუდამო სამყოფელი, მისი სახლიცა და მისი საფლავიც, მაშინ შეძრწუნებულმა და სასოწარკვეთილმა გულისმომკვლელი ღალადით შესძახა:

— სადა ხართ, ქვესკნულში მხიჩხიჩხუქს ბინადარხო?! მოდიოთ და დამგესლეთ, რომ ამ სატანჯველს თავი დავაღწიოო! მაგრამ ქვესკნულის ბინადარნი — ჯოჯოებიც, მორაულებიც, გველებიც, ვირთაგვებიც — მას შემდეგ, რაც რომ სალამურის ტკბილი და გულშიჩამწვდომი ჰანგები მოისმინეს, ისეთი გულჩვილები და მგრძნობიარენი გახდნენ, თვალზე ერთთავად სენტიმენტალური ცრემლი ადგათ და გამუდმებით ერთმანეთის ფერებში იყვნენ. ვინმეს დაკბენა ფიქრადაც აღარ მოსდიოდათ. ის კი არა — მგონი, გესლი სულაც გაუწყალდათ. ამიტომ, ბიჭის მუდარა რომ მოისმინეს, თავიანთ სისინა ენაზე ერთმანეთს ვაკვირვებით უთხრეს:

— არა, თუ ხედავთ, რა უკულმართ ვარსკვლავზე ვყოფილვართ გაჩენილი! ვინც აქამდე დილეგში ჩამოუტვლიათ, სიკვდილი არავის უნდოდა და მინც ყველა მოკვალათ, ახლა, როგორც იქნა, ისეთი სულიერი ჩამოგვივადეს, სიკვდილს რომ ნატრობს, ჩვენ კი მოკვლა აღარ შეგვიძლია, აბა, ეს არის სამართალიო?!

ესა თქვეს თავიანთ სისინა ენაზე და დალოდნენ.

რაკი სიკვდილს ვერ ეღირსა, მწყემსმა ბიჭმა საკუთარი თავი დაივიწყა და ხელმწიფის ქალზე დაიწყო ფიქრი, ხელმწიფის ქალზე ფიქრი კი — ვისაც გამოგიცდიათ, გეცოდინებათ — სხვა არა არის რა, თუ არა ხელმწიფის ქალის ნატვრა. იქდა ბიჭი დილეგში, ცხარე ცრემლით ტირიდა, შიშველი ფეხები ცრემლის გუბებში ეწყო და ხელმწიფის ქალს ნატრობდა. ხელმწიფის ქალის ამო ნატვრით რომ დაიღლებოდა, სიკვდილის ნატვრაზე გადადიოდა, სიკვდილის ამო ნატვრით რომ დაიღლებოდა, ისე ხელმწიფის ქალის ნატვრას იწყებდა. იყო ასე, არცა კვდებოდა და არცა რჩებოდა.

რალა ბევრი გაავარძელო — აქეთ მწყემსი ბიჭი იღეოდა, იქით — ხელმწიფის ქალი. მათი საცოდაობით ქვეყანა იწვოდა. ცას შებლი ღრუბლის შავი ლეჩაქით გაეკრა და ისე წვიმდა. ვერ

დაიჭერებდით. იმ წვიმაში ჩამბალი ქვეყანა თუ ოდესმე კიდევ გაშრებოდა. მზემაც — ამ სურათის ყურება აღარ შემოიძლიაო — სხივები უბეში ჩაიხვია და სახეზე სქელი პირბადე ჩამოიფარა. მხოლოდ მთვარე დასუნსულვებდა ბნელ ღამეში და ყველაფერს ცნობისმოყვარეობით უთვალთვალვებდა — აუცილებლოვ უნდა შევეტყო, რა იდუმალი ამბები ზღვება ქვეყანაზეო — მაგრამ იმ თავისი ჩაბეჭტული თვალით ბევრს ვერაფერს ამჩნევდა.

ხალხი შინიდან გამოსვლას ვეღარ ბედავდა. დაზაფრულები კანკალებდნენ და წამი-წამ ქვეყნიერების აღსასრულს მოვლოდნენ.

საგონებელში ჩაეარდნილმა ხელმწიფემ აღარ იცოდა რა ელონა, მაგრამ, რაკი ხელმწიფე იყო, რალაც ხომ უნდა ელონა! ისიც ადგა და სწავლულები იხმო — ამიხსენით, თუ ღმერთი გწამთ, ყოველივე ეს რას უნდა ნიშნავდეს და რას უნდა მოასწავებდესო! სწავლულებმა — დრო რომ მოეგოთ და გზადაგზა რამე მოეფიქრებინათ — ძალზე შორიდან დაიწყეს, მაგრამ მალე ისეთ ლაბირინთში გაიხლართნენ, საიდანაც გამოსვლა შეუძლებელი იყო. ერთხანს იტრი-ალეს ცრუ გზებზე და ბოლოს სამარცხეინოდ დადუმდნენ. მაშინ ხელმწიფემ — თქვენს იმედად მტერი დადგესო და — გადია იხმო.

— ისევ შენ უნდა მიშველო რამეო! — უთხრა.

— ცეცხლი და საწვავი ფურცლის ორი გვერდია და მათი გათიშვა შეუძლებელიაო, — მიუგო გადიამ, — უსაწვავო ცეცხლი ცალგვერდა ფურცელია — ლიტონი სიტყვა და ოდენ აბსტრაქცია. თავის მხრივ, უცეცხლო საწვავიც ცალგვერდა ფურცელია — ასევე ლიტონი სიტყვა და ოდენ აბსტრაქცია. ახლა, თუ იცი, რატომ? არ გეცოდინება. იმიტომ რომ ნივთიერი საწყარო დაპირისპირებულ აბსტრაქციასთან შეერთებით იქმნებაო.

— ასეთ აბდა-უბდას ხომ ჩემი სწავლულებიც მეთყოფნენო! — გული მო-

უვიდა ხელმწიფეს. მაგრამ გადიასა და დაგოგიურ მზერას დიდხანს ვერ ღმობდა და დარცხვენილმა განზე დაიწყო ყურება.

მაშინ გადიამ უთხრა: — თუ გინდა, რომ მორიგი გამყინვარება არ დაიწყოს, შენი ქალი მწყემს ქიტესას ცოლად უნდა მისცო.

ხელმწიფეს დაშლა დაეცა და კარგა ხანს დაშლადაცემული იყო. მერე ერთი გაიფიქრა ბოლმითა და სასოწარკვეთით, — „ნეტა სულ არ გამჩენოდა, თუ ამდენ ხათხალას გადამკიდებდაო!“, — მაგრამ მართო სინანულით, აბა, ქვეყანა გამყინვარებისგან ვის უხსნია?! იმიტომ, ბოლოსდაბოლოს, იძულებული შეიქნა გადიას რჩევას დაჰყოლოდა. „გადამი-ყოლა თან ამ ოხერმა ქვეყანამ, მაგრამ რას ვიზამ, იმთავითვე ასე ყოფილა — ხელმწიფე სატანჯველადაა გაჩენილიო!“, — ცოტა არ იყოს, ამაყად თქვა გულში, მერე დიდ სამეფო ავიანზე გადადგა და ნაძალადევი რიხით გამოაცხადა:

— მე, თქვენმა დიდებულმა და მძლე-თამძლე ხელმწიფემ, გადავწყვიტე, ჩემი მზეთუნახავი ქალი მწყემს ქიტესას — მწყემსთა შორის უპირველესს — ცოლად მივცე, და ყველას, დიდსა და პატარას, ქორწილში გეპატივებთო!

ეს რომ იმ ქვეყნის მტბოვრებლებმა გაიგეს, გაოცდნენ: ამ წკვარამში და უკუნეთში ნეტა რა ექორწილებათ!

ხელმწიფემ ომისა და მშვიდობის ვეზირი დაიბარა.

— საჩქაროდ მწყემსი მომგვარე ჩემი ქალი უნდა შევერთოო!

მაშინ ომისა და მშვიდობის ვეზირი წელში შიშისმომგვრელად გაიხიჩქა, ევება მკერდი ავისმომასწავებლად გამობურცა, წარბები იმ ზომამდე აზიდა, შუბლს ცოტათი ააცდინა კიდევ, თვალელები რისხევით დააბრიალა და სულ გრუხუნ-გრუხუნით თქვა:

— შენი ქალის შერთვას მე თვითონ ვაპირებო!

ხელმწიფეს გაუვივრდა. — სიტყვის შემობრუნებას როგორ მიბედავ. შე ყურმუსალოო?

მაგრამ ომისა და მშვიდობის ვეზირმა — ხმა — კრინტიო! — ისეთი დაიბლა. ხელმწიფეს შიშისაგან ენა მუცელში ჩაუვარდა, მერე ხმას ისევ დაუწია და შედარებით მშვიდობიანი გრუნებით განაგრძო. — მე შენ ომისა და მშვიდობის ვეზირი კი ნუ გგონივარ! დღეის ამას იქით მე მეამბოხე და აყანყებული ვარ! ხმა-კრინტი-მეთქი! ხომ იცი, მთელი ლაშქარი, საგარეოცა და საშინაოც, მუტრუტოა ორიოდე ქვეგანაყოფის გამოკლებით, ჩემი ერთგულია და ჩემს ბრძანებას ემორჩილება!

მაშინ ხელმწიფემ ვითარება საღად აწონ-დაწონა და კეხი შეატრიალა.

— სიმათლე რომ გითხრაო, — შეცვლილი ხმით დაიწყო, თუმცა მაინც კი ცდილობდა, იბტიბარი არ გაეტეხა, — იმისთანა მდაბიოს ბარემ შენისთანა რეგვენი მირჩევნია, მაგრამ ეს მზე რომ არ ამოდის, ამას რა ვუყო?!

— არ ამოდის და მაგის დედაც ვატრიო! — მიუგო ომისა და მშვიდობის ვეზირმა, — მზე და მთვარე მე ფეხებზე მკილია! დანარჩენი ცთომილები! მე შენი ქალი მინდა და წაიყვან კიდევ! თუ ნებით არ მომცემ, ამ შენს დიდებულ სასახლეს თავზე დაგაფშენი, შენ შენს დედოფალთან ერთად ბნელ დილეგში ამოგააღობ, ქალს კი ძალით წაიყვანო!

რა ექნა ხელმწიფეს? ეს ბნელიანი თავისას მაინც იზამსო, იფიჭრა და დამორჩილება ამჯობინა. ხელახლა გადადგა დიდ სამეფო აივანზე და გამოაცხადა, ჩემს ქალს ომისა და მშვიდობის სახელოვან ვეზირს ვაძლევ ცოლად და ყველას, დიდსა და პატარას, ქორწილში გაბატონებთო!

ამან იქაური მცხოვრებლები კიდევ უფრო გააოცა: დალოცვილს ეგ ერთი ქალი ჰყავს და ნეტა ყველა ძალსა და მამაძალს როგორ უნდა მისცესო?..

ხელმწიფის პატარა ქალმა კი, მამის გადაწყვეტილება რა შეიტყო, ისეთი ღრიალი მორთო, კოშკის კედლებს სულ ქრატქრატუკი შეუდგა, შექმფინარე თვალთაგანაც ცრემლის იმოდენა ნიაღვ-

რები გადმოუშვა, ცოტას ვერც კი უწყველთაო წარღვნა არ დაწყდა. გადნა ერთხანს აღერსითა და დაყვავებით ცდილობდა გოგონას დაშოშინებას, მაგრამ, რა დაინახა, არა გამოსდიოდა რა, უკანასკნელი ღონე იხმარა: გაუშალა და ერთი მისთანა ალიყური აქამა, საბრალე გოგოს ის თავისი გულის მომობხებელი ღრიალი პირზე შეახმა, თვალები დაბნეულად აახამხამა და გადიას გოცებით მიაჩერდა. მაშინ გადიამ აყოცა და ტკბილად უთხრა:

— ეგრე არა სჯობს, ჩემო ანგელოზო?! მოთქმისა და ვიშვიშს ყოველთვის მოასწრებ. ეხლა კი უნდა ვიჩქაროთ, ვინაიდან ღრო ძალზე ცოტა გვაქვს. ეს რამდენიმე დღეა წამში უკვე ორი წელიწადის სისწრაფით მივჭრი უკან. მალე ამოსავალ წერტილს მივალწვე და, თუ მანამ არ გავაკეთე, რისი გაკეთებაც შემძლია, მერე გვიან იქნება. მაშ, ყური კარგად მიგდე და შენებურად ყბედობას ნუ მოჰყვები. რაკი ასე გყვარებია ის შენი ტლუ და, ცოტა არ იყოს, კომპლექსებიანი მწყემსი, დაჯექი და წიგნი მისწერე. და თუ აღმოჩნდა, რომ ისიც ეგრე გადარეულია შენი სიყვარულით, იქნებ გეშველოთ კიდევო.

ხელმწიფის ქალმა რომ ეს გაიგონა, ერთბაშად გამოიდარა.

— ახლავე მიეწერო! — შესძახა გახარებულმა, საჩქაროდ მაგიდას მიუჯდა, წინ ეტრატე დაიდო, ბატის ფრთა მელანში ამოაწო და ის იყო წერა უნდა დაეწყო, რომ უკებ შეჩერდა და გადიას ჰკითხა, — რა მიეწერო?

ამაზე გადიამ თვალები დახუჭა და ათამდე დაითვალა. მერე მშვიდად მიუგო:

— ეს ხომ გაკვეთილი არ არის, ჩემო ანგელოზო! გულს მიუგდე ყური და, რაც გიკარნახოს, ის მისწერეო!

ხელმწიფის ქალი ასეც მოიქცა. თავიდან მაინც არა გამოსდიოდა რა, ვინაიდან — თუმც კარნახის წერაში გვარიანი გამოცდილება ჰქონდა — აქამდე ყოველთვის მასწავლებლები, კარნახობდნენ, რომლებიც ყოველ სიტყვას და-

მარცვლით გამოთქვამდნენ. გულს კი ისეთი გაურკვეველი ბაგა-ბუგი გაუღიოდა. ძალზე ძნელი გასაგები იყო, თუ, სახელდობრ, რისი თქმა სწადა; ამიტომ ერთი ხანობა ტუჩებს გამწარებულ იკვებდა და უნუგეზოდ ზენეზოდა. მაგრამ ბოლოს, როცა უძლურებისაგან თვალზე კვლავ ცრემლი მოადგა და ის იყო ღრიალი უნდა განეახლებინა, უეცრად იმ გაუგებარმა ბაგა-ბუგმა მკაფიო სიტყვებად იწყო დენა, და აქი საწაქებო უსტარიც შეთხზა:

„გამარჯობა. კიტესაჲ!

იმედია, კარგად და ჯანმრთელად იქნები. ჩემს ამბავს თუ იკითხავ, მაშაჩემს განზრახული აქვს, ომისა და მშვიდობის საზიზღარ ვეზირზე გამათხოვოს, მაგრამ ნუ გეშინია, რაკი მე შენს მეტი ქმრად არავეინ მინდა, კარგ საწამლავეს ვიშოვი და ქორწილის დღეს აუცილებლად თავს მოვიკლავ.

მშვიდობით.

ან შენი, ან არავისი —

ბელმწიფის ქალი“.

ბელმწიფის ქალს საუცხოო ბელი ჰქონდა და უსტარი ისე ლამაზად ჩააწიქვია, იტყოდით, ამას დილეგში რა უნდა. სადმე საერთაშორისო გამოფენაზე უნდა გაიგზავნოსო, მაგრამ, მოგესხენებათ, მაშინ სხვა დრო იყრ და საერთაშორისო გამოფენები არ იმართებოდა.

გადიამ უსტარი გამოართვა, გადაიკითხა და მოუწონა.

— გაქრი შენაო! — უთხრა ღიმილით და შუა თითი თავში სიყვარულით ჩაქრა. მერე ძალზე სერიოზული სახე მიიღო. — აბა, ეხლა კი წავედი, თორემ ვატყობ, ჩემი უკუსიჩქარე უფრო და უფრო იზრდება. მე და შენ, ჩემო ანგელოზო, ამ სუბტიკრებიან წუთისოფელში ერთმანეთს მეტად ველარ შევხვდებით. ამის შემდეგ მხოლოდ ზეცაში გნახავ და ღმერთს შევთხოვ, რაც შეიძლება, გვიან გნახო. აბა, მშვიდობით და იმედი არ დაკარგო. გახსოვდეს, ბედი იმედით იბეჭდება, იმედის წყარო კი სიყვარულიაო!

ამ სიტყვებით მხურვალედ გადაეფრქვა და, გამოთხოვების სიმძიმელი რომ დამალა, დარბაზიდან ჩქარი ნაბიჯით გავიდა. თან იმ სანაქებო უსტართან ერთად ვერცხლის მოზრდილი თასით გოგონას ცრემლი წაიღო.

იმ დღეს გადია კიდევ ერთხელ ავიდა სხვენში. ამჯერად ყველაზე ძველი და ყველაზე საიდუმლო სკივრი გახსნა და ისეთი ტანსაცმელი ამოალაგა, რომელიც აქამდე არასოდეს ჩაეცვა. კაცმა რომ თქვას, ამ ტანსაცმლის ჩაცმა არც იყო ნებადართული, მაგრამ გადიას ჯადოქრის ნაყდა ალღო კარნახობდა, ახლა კანონის დაცვაზე მეტად კანონის დარღვევა სპირიო. მანაც უწყემანოდ დაარღვია კანონი და უხმაირი ტანსაცმლით შეიბუმბლა. კარგად რომ გამოეწყო, ყველა სარკმელი და ყველა კუპურუტანა უცნო საგოზავით ამოქოლა და სხვენი ჩაკეტულ სისტემად აქცია. ამასაც რომ მორჩა, ბელმწიფის ქალის უსტარი მიისივ ცრემლით სავსე ჯამში საგულდაგულოდ დააღბო, მერე დაქმუქნა, ბელებშუა მოიშყყვდია, ისე რომ პაერი არსაიდან შეჰპარკოდა, ორთავ მუხლებზე დაიხოქა. თვალეზი დახუჭა და მალე ყოველ გასარიდებელს განერიდა. საკუთარ ძარღვებში რომ შევიდა და საკუთარ სისხლს შეერია, ბელები თანდათან გაუხურდა, გაუწითლდა, გაუფარვარდა და მალე ეტრათი უკვამლოდ დაიწვა. სულ რომ დაიფერფლა, ბელები გახსნა, ფერფლი მარცხენა მუცლაში მოავროვია, ცოტაოდენი ცრემლი კიდევ ასხურა და მარჯვენა ბელის ცერით ღესვა დაუწყო. მანამ ღესა, ვიდრე ფერფლი ქვედ არ იქცა და ცისფრად ნათება არ დაიწყო; ეს ქვა ოქროს პატარა კოლოფში ჩადო, სხვენიდან ფეხაკრეფით გამოვიდა, კარი მჭიდროდ გამოიხურა, კოშკის სახურავზე ავიდა და გაფრინდა.

ბელმწიფემ რომ მთვარის შუქზე პაერში მოფრთხილედ გადიას მოჰქრა თვალი, გაკვირვებით ასძახა:

— გადიავ! ეკეი, გადიავ! საით გაგიწევიაო?

— ნეტა რა შენი ჰკუის საქმეა, შე

საქართველოს
საზოგადოებრივი
მედიის ცენტრი

უპრინციპო! ჩაილაპარაკა გადიამ და ფრთები უფრო სწრაფად აატყლაშუნა...

...ჩრდილოეთ პოლუსზე თუ სამხრეთ პოლუსზე, უკიდურეს დასავლეთში თუ უკიდურეს აღმოსავლეთში, ზღვის დონიდან ყველაზე ზედა წერტილში თუ ზღვის დონიდან ყველაზე ქვედა წერტილში, მარადიული ყინულის დაფარულ მწვერვალზე თუ პაპანაქება მზით გადაბრუნებულ უდაბნოში — ერთი სიტყვით, — ყველგან, არსად და სადმე — არის ერთი საიდუმლო ზერელი, რომელიც დედამიწის გულში შედის და მერე შიგნეულობაში იტოტება. ზერელის მახლობლად ერთი ჯადოსნური ნაკადული მიედინება. შესახებდავად სხვა ნაკადულებისგან არაფრით გამოირჩევა და, ვინც არ იცის, რომ ჯადოსნურია, მის ჯადოსნურობას არც კი დაიჭერებს. სწორედ იქით მიფრინავდა ერთგული და დაუღალავი გადია. კლანჭებით ოქროს პატარა კოლოფი ეპირა. ბევრი იფრინა თუ ცოტა იფრინა, საიდუმლო ზერელს რომ გაუსწორდა, ფრთები დაეკეცა, მოიკუნდა და ქვესავით წამოვიდა ძირს. ისე მოდიოდა, იფიქრებდით, შუაზე გასკდებოდა, შვებამ, მიწას რომ მიუახლოვდა, ფრთები ისევ გაშალა და მშვიდობით დაეშვა ზედ ნაკადულის პირას.

— გამარჯობა, ჩემო ანკარა და მოჩუბებულ ღობილო! — გადასძახა ნაკადულს.

— ღმერთმა გაგიმარჯოსო! — მიუგო ნაკადულმა, — აქეთ რა ქარმა გადმოგაგდო?

— შენი შეელა მჭირდება და, ვინძლო, არ გამაწბილო!

— შენისთანა ყოველისშემძლეს ისეთი რა შეგვმთხვა, რომ ჩემი შეელა დაგჭირდა? — გაუკვირდა ნაკადულს.

— ასე და ასე საქმეო, — უთბრა გადიამ, — დედამიწის გულში, ამა და ამ გრძელსა და ამა და ამ განედზე, ასეთსა და ასეთ სიღრმეზე, ერთ ბნელსა და ნესტიან დილეგში ომისა და მშვიდობის ბორცვ ვეზირს მხეკაბუკი ჰყავს დამწყვდეული, რომელმაც არ იცის, ხელ-

მწიფის მზეთუნახავ ასულს, რომელიც ამიტომ პასიური თვითმკვლელობის მცდარ გზას ადგას. შენს მეტი იმ დილეგში ვერავინ შეაღწევს. მაშ, ნუ დაშვარდები. შენს გახარებას, წადი და ხელმწიფის ქალის გულისთქმა, რომელიც აგერ, ცისფერ კენჭშია ჩაწნებილი, იმ მხეკაბუკს მიუტანეო!

— ადვილი სამსახურიო! — ხალისით მიუგო ნაკადულმა, — წავალ და ისე ვივლი, წასული არ გეგონები, დაბრუნებულს ვიჩვენებო!

გადიამ მადლი მოახსენა, ოქროს კოლოფი გახსნა და მანათობელი ქვა ნაკადულში ფრთხილად ჩაუშვა. ქვა თვალის დახამხამებაში გაიხსნა და წყალს ნაზი ცისფერი დაედო. მაშინ ნაკადული რაკრაკით გადაეშვა საიდუმლო ზერელში.

— მშვიდობით იარეო! — მიამბა გადიამ. მერე, ნაკადული რომ თვალს მიეფარა, დიპლომა და სასოებით წარმოთქვა, — ღმერთო, შენ მოუშვარე ხელი ყველა მიჯნურს, რამეთუ მიჯნურზე კარგი და ძვირფასი ამ ქვეყნად არა არის რა!

ესა თქვა და ამოსავალ წერტილსაც მიადწია. იქ, სადაც გადია იყო, თეთრი კვამლის ბოლქვი ავარდა, სწრაფად წავიდა მალა და ცას შეერია...

მწყემსი ბიჭი ამ დილეგში იჯდა და ბეჭითად განაგრძობდა ტირილს. უკვე იმდენი ეტირა, იმ პატარა გუბის ადგილას. ცოტა ხნის წინ რომ შიგ ფეხები ეწყო, მოზრდილი ტბა გაჩენილიყო. ქვესკნელის ბინადარიც თანდათან მლაშე წყლის ბინადრებად ქცეულიყვნენ და, თუმც კი ღროღადრო ნაპირზეც ამოდიოდნენ, რათა ენახათ, კლდე ტიროდა თუ არა ბიჭი, უფრო მეტ დროს მაინც წყალში ატარებდნენ.

ერთბელაც, ბიჭი რომ, ჩვეულებისამებრ, ტბის პირას იჯდა და იცრემლებოდა, უეცრად რაღაც უცხო ხმა შემოესმა. ქარი რომ ყოფილიყო, ტალღების დგაფენი ეგონებოდა, მაგრამ, რაკი ქარი არ იყო, ყური გაკვირვებით მიუგდო. ხმა თანდათან აბლოვდებოდა. ცო-

ტა ხნის შემდეგ წყლის ზედაპირი შეირხა. აბუყბუყდა, მიიწ-მოიწია და იმ მლაშე ტბის შუაგულში ანაზღად მტკნარი წყლის ცისფრად მოლივლივე შადრევანი ამოისვეტა. ამოისვეტა შადრევანი, წამოვიდა, გაიზარდა, როგორც ჯადოსნური სოკო, გაიზარდა, გაიზარდა, გაიზარდა, ბოლოს ყვავილივით გადაიშალა და შხეფები ცისარტყელას ფერებად ააბრწყვიალა. ვიდრე გოცებულ ბიჭი თვალმდაჭყეტლო მისჩერებოდა, იმ ფერადი შხეფებიდან უცებ წყრილა ხმა მოისმა:

— ხელმწიფის ქალს მწყემსი ქიტესა შეპყვარებიაო!

აქ შადრევნის ღერო თვალის დახამხამებაში კვლავ ტბაში ჩაეშვა და გაქრა. ტბის თავზე კი, პაერში, დარჩა უთვალავი ფერადი წვეთი. ბრწყვიალებდნენ წვეთები, კიაფობდნენ, თამაშობდნენ, მერე დაბლა ეშვებოდნენ და ბიჭს სახეზე და მხრებზე დასდიოდნენ. დიდხანს იდინეს თუ ცოტა ხანს, ბოლოს ბიჭის გულში შეაღწიეს და ახლა იქიდან მოისმა:

— ხელმწიფის ქალს მწყემსი ქიტესა შეპყვარებიაო!

სახტად დარჩენილსა და გაოგნებულ ბიჭს, რაღა თქმა უნდა, თავის მაგიერ მყისვე ის ჩვენთვის კარგად ნაცნობი თუჯის ქვაბი გამოეხა, რომელსაც ამჯერად შემაშფოთებელი ტკაც-ტყუი გაუღიოდა.

„ჩანს, შევიშალე, და თუ ჯერ არ შევშლილვარ, საცა შევიშლებიო, — ივარაუდა ბიჭმა. — თორემ, აბა რა დასაჯერებელია, ხელმწიფის მუთუნაზე ქალს ჩემისთანა ტლუ და უბირი მწყემსი შეპყვარებოდაო?!“

ფერადი წვეთები კი ამასობაში ჯერ მიწის ძალად იქცა და მუხლებში ჩაუღდა. მერე ზღვის ძალად იქცა და მკერდში ჩაუღდა, ბოლოს სინათლის ძალად იქცა და იმ თუჯის ქვაბშიც შეაღწია.

ბიჭი ყოველივე ამას შიშითა და ეჭვით აკვირდებოდა. ხან ეგონა, უკვე შევიშალეო, ხან ეგონა, ჯერ არ შევშლილვარო. ბოლოს, სინათლის ძალამ რომ

დაბუყბუყდა აზრები მძლავრად შექმნულსა ჩანჯლარა და წამოშალა, თუმცა ჩანჯლარიც და დეე ვერა გაეგო რა, მაინც უკვე ყველაფერს მიხვდა.

მაშინ ელვის სისწრაფით ზეზე წამოიჭრა, ორთავ ზელები მალდა შეპყარა და დიდზე ღრდი ხმით დაიძახა:

— ექეექეექე! ხელმწიფის ქალს ვეპყარებევარო!

ისეთი დაიძახა, იმ დაძახილის ეჭო დღემდე არ ჩამქრალა, ახლაც ტალღატალღა დაღის დედამიწის წიაღში და, თუ სადმე ზედაპირს მოაღწევს, ვულკანად ამოხეთქავს ხოლმე.

როდესაც ქვესკნელის ბინადართ, რომლებიც იმ დიდი და მკვეპარე ხმის გაგონებაზე წელან გულგახეთქილები ჩაუვივდნენ ტბაში ისე შეშინებულები ფსკერს გაეკრნენ, დეე ამოყვეს თავი, ბიჭი უკვე ისარაფით მიქროდა მალდა. სახამ თვალს არ მიეფარა, ქვესკნელის ბინადარი გაკვირვებით მისჩერებოდნენ, მერე ტბის პირას დასხდნენ და თავიანთ სისინა ენაზე ცხარე კამათი გააჩაღეს იმის თაობაზე, თუ სად უფრო საამურია ცხოვრება — მიწის ქვეშ თუ მიწის ზემოთ...

...მწყემსი ბიჭი დილეგიდან სწორედ იმ დროს ამოვიდა, როდესაც ომისა და მშვიდობის ვეზირი, საჭირწილოდ მორთულ-მოკავშული, ოქროს აბჯარში გამოწყობილი და ოქროს ჩაქჩით თავდამშვენებული, მაყრიონთან ერთად — მაყრებად კი მხოლოდ მარშლები და გენერლები ჰყავდა — ხელმწიფის სასახლის წინ იდგა და საპატარძლოს ელოდა. რომელიც ბანოვანებს — ნებით იქნებოდა თუ ძალით — საცა იყო უნდა გამოეყვანათ.

ვიდრე ის მოუთმენლობისგან ცმუკავდა და წამდაუწუმ უღვაშს ისწორებდა, მცველებმა, რომლებიც — თუმცა კი ამის საჭიროება არ ყოფილა — დილეგს დღე და ღამ დარაჯობდნენ, მოულოდნელად შეძრწუნებით შენიშნეს, რომ ვეება ლოდი, თავის დროზე რომ ათასმა ჯანმავარმა მონამ რის ვიავაგლახით დაათარა დილეგის პირს, უეცრად

შეტორტმანდა, აიზიდა, მიწას ასცდა და მალა-მალა წამოვიდა. მცველებს ეგონათ, ლოდი თავისთავად მოდისო, და ენაჩავარდნილები უხმოდ მისჩერებოდნენ, ცოტა ხნის შემდეგ კი, ლოდ-ქვეშ რომ ჭერ ხელები გამოჩნდა, მერე თავი, ბოლოს კი ტანიც, იფიქრეს, ქვესკნელის ღმერთი მზისქვეშეთის დასაპყრობად წამოსულაო. გონებადაკარგულბმა ერთი საზარლად დაიღმუველეს, მიწას განკრთნენ და ხელები თავზე წაიფარეს.

მცველების ღმუილზე ომისა და მშვიდობის ვეზირმა ამრეზით მიიხედა. მიიხედა და რას ხედავს: დგას უცხო ჭაბუკი დილეგის პირას, ფეხები განზე გაუდგამს. ზე აღმართული ხელებით მთის ოდენა ლოდი უკირავს და ისეთია, როგორც ელვარე ქანდაკება მთვარის შუქზე.

ომისა და მშვიდობის ვეზირი ერთხანს გაკვირვებით მისჩერებოდა, მარჯვენა ხელის სალოკ თათს საფეთქელზე დაფიქრებით ირაკუნებდა და „ღმერთო, გამახსენე, საიდან მეცნობაო!“, გუნებაში იმეორებდა.

უჯურა, უჯურა და უცებ იცნო!

იცნო და, თუმც კი გულმა ძლიერი რეჩხი უყო, მის სასახელოდ უნდა ითქვას, არ შემდრკალა და არ შეშინებულა. შუბი ელვის სისწრაფით შემართა და ხაფი ხმით დასძახა:

— ჰეა მავასაო!

მთავარსარდლის შეძახილზე, მცველები და გენერლებიც დაფაცქრდნენ და იმავე წამს ცრუ სასიძოსა და ცრუ მაყროონის ურიცხვი შუბი ზეზუნითა და წულით წამოვიდა. მაშინ მწყემსმა ლოდი ისევე დილეგის პირს დააფარა. ის შუბები სათითაოდ დაიპირა და ჩხირებივით დაამსხვრია.

აქ კი ომისა და მშვიდობის ვეზირი მიხედა, რომ ბრძოლა წაგებული ჰქონდა.

— ვინც ჩემი ერთგულია, მომყვესო! — ვასძახა — ლაშქარს და უკანმოუხედავად გაქუსლა.

მწყემსი ბიჭი გამოენთო, საზღვარზე დაეწია და ყველანი ზღვაში გადაყარა. ისინიც დაიბრჩენენ. ვინც გადარჩა, ქარიშხალმა გაღმა ნაპირზე გარიყა და ახლაც იქ არიან. ძალიან კი უნდათ გამოლმა გამოსვლა, მაგრამ, აბა, როგორ გაბედავენ და, თუნდაც გაბედონ, ამოდენა ზღვას როგორ ვადმოლახავენ!..

გამოლმა კი ცამ ლეჩაქი მოიძრა და ლაქვარდი შუბლი გამოაჩინა, მზემ პირბადე აიხადა და ქვეყანა მცხუნვარე სხივების ნათელში გაახვია, ხელმწიფის ქალსა და მწყემს ბიჭსაც დრო უქმად არ დაუქარგავთ, მალევე დაჭორწინდნენ და მას შემდეგ — აბა, ამ არეულობაში იმ ქვეყანას რა მიავნებს, თორემ საკუთარი თვალით ნახავდით — დღემდე ტკბილად და ბედნიერად ცხოვრობენ.

კვლავ ამბროსი ხელაიას საქმის გამო

XX ს. ოციანი წლები ჩვენი ქვეყნის განვითარების ერთობ დრამატული და წინააღმდეგობრივი პერიოდია. ეკლესიასთან დაუნდობელი ბრძოლა ამ წლების ერთ-ერთ ძირითად მოვლენად აქცა, რაც სამწუხაროდ ხშირად შიშველი კლასობრივი ტენდენციურობით წარმართებოდა. ანტირელიგიურ პარაზანდას, როგორც რუსეთში ასევე საქართველოშიც, შედეგად მოჰყვა — უამრავი ეკლესია-მონასტრების წაგრევა, საეკლესიო ატრიბუტების განადგურება და სასულიერო პირთა მიმართ წრეგადანული რეპრესიები.

გარდაქმნისა და საქარობის ატმოსფეროში საფუძვლიანად შეცვალა წარსულისაღმე ჩვენი მიდგომა. გრადიქმნის უდიდესი მონაპოვარია, ისეც რომ ბევრი სამ ზამალა და აშკარად შეიძლება გამოითქვას, ასეთ ვითარებაში უამრავმა მტკივნეულმა საკითხმა შეგვახსენა თავი. ამ ფონზე ამბროსი ხელაიას და საქათლიკოსო საბჭოს დანარჩენი II წევრის სასამართლო პროცესის სახით ჩვენ წინაშე უაზღვრებლად წარსულის კიდევ ერთი თითქმის ლაქა. იქმნება აუცილებლობა უკველგვარი შეღამაზების გარეშე გამოშვებუდნის ერთ დროს ერთობ განსაზღვრებული ამ საქმის ობიექტური სურათი.

თავგაანებულ მავან და მავან პასუხისმგებელ პირთა მიერ ცნობიერად თუ გაუცნობიერებლად ვატარებული ერთგული ნიშნობით ტენდენციების წყალობით, საბჭოთა ხელიისუფლების დაშვარების პირველსავე წლებში დიდ მიღწევებით ერთად უამრავი ცოდვა აქნა ჩადენილი (რეკლამური-აღმდეგი ინტელექციონისა და თავადაზნაურების წარმონაღვერელთა გაუმართლებელი რეპრესიები, საქართველოს ინტორიული ტერიტორიების დარდიმანდულად განსუქება და სხვ.).

ეს მოვლენა მხოლოდ აქვს შემჩნეული მაშინდელ საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქ ამბროსი ხელაიას და როგორც ერის მწეხსმთავარს, ვალდებულად უყნია თავი აღმაღლებამა ხმა ამ უარყოფითი მოვლენების წინააღმდეგ ამ პერიოდში, როდესაც საზოგადოებას უმეტესი ნაწილი ჩრდილში უოყნას ამქობინება, საპროტესტო მხმს ამოღება ვილიოტანაზე, ნებაუოფლობით ასვლას უდრია. რაც

გამოიხატა 1922 წ. 7 თებერვლის თავისი სახელით ვენის საშვიდობო კონფერენციისადმი შემორანდუმის ვაგვანით.

საქართველოს ეკლესიის მეთაურთათვის ერთგული ინტერესების დამცველის როლში გამოსვლა, არც მანამდე უოფლა უყხო. სამისოდ მართვ ვაბრიელ ეპისკოპოსის (ქიქოძე) და კათალიკოს პატრიარქ კრიონის (საძვალე-შვილი) მოღვაწეობის ვახსენებაც იკმარება.

როგორც ქვემოდ მოტანილი სასამართლო მხელელობის ამსახველი დოკუმენტების ვაცნობით იკვეყვა, აღნიშნული ქვეყნის წევრებისადმი ძირითადად წაყენებული იქნა ოთხი ბრალდება: კონფერენციისადმი შემორანდუმის ვაგვანა, საქართველოს ეკლესია-მონასტრებში დაცული საგანძურის ვადამალვა, რათა ხელიისუფლებას იგი არ გამოეყენებინა დამშუელთა დამმარტებისათვის, საეკლესიო ქონების საადრაცვეო წიგნების არსწორი წარმოება და სამხედრო ტაძრის (მდებარეობდა რესპუბლიკის მთავრობის დღევანდელი სასახლის ტერიტორიაზე) კომპოვირისათვის ვადაცემისა და სატრაპევის დაშლის პროცედურაში საპატრიარქოს წარმომადგენლის გამოუცხადებლობა.

პირველყოყნისა მიწანშეწონილად მოგვახსნია ვავისენოთ რა მიწნებს ისახედა ე. წ. ვენის საერთაშორისო კონფერენცია? იგი ვიშართა ჩრდილოეთ იტალიის ქალაქ ვენუაში, 1922 წ. 10 აპრილიდან 19 მაისამდე, კონფერენცია მიძღვნილი იყო ეკონომიკურ და საფინანსო საკითხებისადმი. მასში მონაწილეობდა 29 სახელმწიფო: ავსტრია, დიდი ბრიტანეთი, ვერმანია, საფრანგეთი, იტალია, ესპანეთი, რუსურ და სხვ. ამერკიას მასში მონაწილეობა არ შეუღია. საბჭოთა რუსეთის დღევანდელის შემადგენლობაში შევიოღენენ გ. ჩიქტიანი, ლ. კრასინი, მ. ლივინოვი, ა. ოოფე, ქ. რაკოვსკი, ბ. მიღვიანი და სხვ. ოფიციალურად კონფერენცია მიძღვნილი უნდა უოფილოპო „ცენტრალურა და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების ეკონომიკის აღღვინისადმი“, ხოლო სინამდვილეში მის მიწანს შეადგენდა რუსეთის როგორც ნედლეულისა და მასალების უმდიდრესი ბაზის მქონე სახელმწიფოს საერთაშორისო ბაზარზე დაბრუნება, დათავსებებისათ ჩვენი ქვე

უანა მდინის დროინდელი ვალები გაენადდებინა. მოგვინათ ნაციონალიზაციის შედეგად უცხოელ მეწარმეთათვის მიუყენებელი ზარალის კონტენსაცია. აღნიშნულის გამო ამბროსი ზღაიას მიერ გავხავილი შემორანდუში კონფერენციის დღის წესრიგში ვერ დაყენა საქართველოში შექმნილი მდგომარეობა და მას არც არავითარ დადებით შედეგად არ გამოვლია.

მაშასადამე შექმნილმა ვითარებამ არ გაამართლა ამბროსო ა. ზღაიას იმედები, არამედ საბჭოთა საქართველოს მთავრობის შიში, შემორანდუშს შედეგად არ მოჰყოლოდა უცხოეთის სახელმწიფოთა ჩარევა ჭკუეწის საზინაო საქმეებში.

აქვე ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ა. ზღაიას თავისი პრეტენზიები 1921 წ. თებერვლის შემდეგ მომხდარი ცალკეული უარყოფითი მოვლენების ირგვლივ არც შემორანდუშის გავსვენამდე და არც მას შემდეგ არ დაუფარავს შეღისუფლებასათვის. სასამართლოს საქმეებში მოითხოვდა მის მიერ საქართველოს ზღაისუფლების სხვადასხვა ინსტანციებში გავსვენალი 10-ზე მეტი დეკლემენტი, რომლებშიც იგი უწყაოყოფილებას გამოთქვამს ეკლესიის მიმართ განადგებულ დღევანდის, ქართული წინის უფლებების შეზღუდვებს, ისტორიული მიწების სხვათა განარავლებლში გადაცემის თაობაზე და სხვ.

წამოვიდა საკითხი უკეთი გავსვენებისათვის, აუცილებლად მოგვჩინოა, აღნიშნით ისიც, რომ საბატარიკო საბჭოს წევრთა ეპაბმობებებში მიცემა იმ დროისათვის უპაყუდებელი არ ყოფილა. კერძოდ, კლავდიასკოიში გამტებელი შიშვილობის სასარგებლოდ ეკლესიის ქონების გადაძალის ბრალდებით რსდსკ საშედრო ტრიბუნალი 1922 წ. 10 მანის განაჩენით დატვირთვას რუსეთის 11 უხალატსა სასულიერო პირი, ვთ შორის, პეტერბურგის მიტროპოლიტი ბენამინი, ხოლო 26 ბრალდებულს (შთ შორის, სრულიად რუსეთისა და რუსეთის პატარიკო, ტინონს) მსჯავრი დაედო სხვადასხვა ვადით (იხ. გვ. „პრავდა“, 1922 წ. № 101).

საქართველოს სსრ ცენტრალურ სასტორიო არქივში დატული ამბროსი ზღაიას სასამართლო საქმის მრავალი დეკლემენტიდან მიზანშეწონილად ვთვლით, გამოვყენებთ მხოლოდ ექვსი, ზენი აზრით, ეკლესიებში მნიშვნელოვანი საბუთი — სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატარიკე ამბროსის მიერ ვენის კონფერენციისადმი გავსვენილი შემორანდუში, საქათლოსო საბჭოს 11 წევრის სასამართლოს 4 სხდომის (1924 წ. 10-14 მარტი) სტენოგრაფიული ჩანაწერი, პროფ. კ. კეიპლიძის ზევენება და სასამართლოს განაჩენი.

მოკლედ დანაჩენ სხდომების შესახებ. აქ მოთხიზნეს საქათლოსო საბჭოს ორი წევრის, სამოქალაქო პირთა (ს. არქევანიძე, ს. თავ-

გარჩე) საქმე, აგრეთვე 8 მოწვეუ ჟანანტეკტადოვატოა დაეციით სიტყვებზე მისულირენსა

ბრალდებულთა და მოწვეთა ზენებებმა ცხა. დეო მითომი წაეენებულ ბრალდებათა უსაფუძვლობა. კერძოდ, საეკლესიო ქონება თბილისადან ქუთაისში გადაიტანეს საქართველოში საბჭოთა ზელისუფლების დამყარებამდე. მაშინდელი კათოლიკოს დრონიძის განარკულებით. ნათელი გზმა ისიც, რომ საქათლოა კოსო საბჭო მომხრე იყო საეკლესიო ქონების იმ ნაწილის გადაძალევის, რომელსაც ისტორიული მნიშვნელობა გაჩნდა და წარმოდგენდა ერის ეტონიკლებს. ხოლო რაც შეეხებოდა იმ ქონებას, რომელიც მოჩემუნეთა მიერ იყო შეწირული და ერის საგანძურს არ განეკუთვნებოდა, საბატარიკო ურველოვის შიად იყო იგი ვადიტეა ზელისუფლებას — სათანადო ორგანიზებისათვის დამწუფეთა სასარგებლოდ:

სასამართლოს სხდომების მსვლელობისას წა. მოტილდ მრავალ საკითხთან გვეხურს, ურადგებეა ორ გარემოებებზე ვაენამევილით:

- 1). პროკურატურის უარი ადოვატ კ. ნინიძის მოთხოვნაზე, რომ პროცესზე პროფ. კ. კავახიშვილი და პ. ინგოროვა მტევიეთ, რათა მათ თავიანთი მოსარება გამოეცეკვა ა ზღაიას პრეტენზიის გამო საქართველოს ისტორიული მიწების ნაწილის მოსაზღვრე რტებუბლიკებითაგან გადაცემის" კანონიერებამდე.

„პროკურატურა აცხადებს, — ვითხოვლობით სასამართლო საქმეში — რომ შეამდგომლობა ექსპერტების კ. კავახიშვილის და პ. ინგოროვას დაეითვის შესახებ შედმებთი, რადგანაც ამბროსის ბრალდება შემორანდუშის შედგენა, და მტეციბა იმისა, იო რომელი ტერცირთია ზე. მოტირა საქართველოს საზოგადოებას, ბრალდებისათვის არსებითად მნიშვნელობას არ წამოადგენა“.

2. ახალი მისწრაფებებით შთაგრენული მანის ერთი ნაწილის წამომადგენლები შრავდარიცხოვან საწარმოთა კოლექტივების სახელით სასამართლოზე მოითხოვდნენ, რომ „ქურდუბაცია“ მსვლელების მიმართ უმკაცრესა ზომები გამოეყენებინათ. „თავდვირძის დაეითვის დროს, — ვითხოვლობით 15 მარტის სხდომის ანგარიშში. — სასამართლოს წარუდგენენ მუშათა ორგანიზაციების დელივრატები და განაცხადეს, რომ ისინი მოითხოვენ ბრალდებულთა სხატაკედ დასჯას და მათთან ერთად დამცველებისას, რიცოვრ კონტრტევიელიციის დამცველებად გამოხულებობა“.

მოთხოვლებისათვის საინტერესო ექნება ადვილობრივი პრების პოზიციაც. კერძოდ, გვ. „კომუნისტი“, „მუშა“ ზმირად თთავებდნენ იმეტი სტატეიბა და ინფორმაციებს, რომელთა ავტორებია მოითხოვდნენ უმკაცრესი ზომების მიღებას არა მარტო ბრალდებულთა მიმართ,

არამედ მათი ადვოკატების (ი. ბარათაშვილი, კ. ნინიძე, ს. დადიანი, ვლადიმერ შვილი და სხვ.) მიმართაც. „ხალხის მტრებს იცავენ მხოლოდ ხალხის მტრები და მოღალატენი“ (იხ. „კომუნისტა“ 1924 წ. 14 მარტის მოწინავე). პარალელურად ქვეყნდებოდა სასამართლოს მიმდინარეობის ამსახველი კარიკატურები, იბეჭდებოდა ღმკსები (ავტორები შ. ნავთლუღლი, ვ. ხერუაშვილი) რომლებშიც ბრალდებულთა მიმართ უდიდესი ზიზღი და კრულვა იყო გამოხატული (დაწერილებით ამის შესახებ იხ. გაზ. „ხალხი განათლება“, 1928 წ. 15 მარტი, აქაი მანდაშვილი, „ორი ნიშანითვე არ არსებობს“, გვ. 8-9).

და ბოლოს, სხვადასხვა ვადით მსჯავრდებული ბუთი სასულიერო პირის (ა. ზღლიანი, კ. ცინცაძე, ნ. თავდგირიძე, მ. ტყემალაძე, ა. მარიაშვილი) შემდგომი ბედის შესახებ:

1924 წ. აგვისტოს ცნობილ გამოსვლებში მონაწილეობისათვის დაპატიმრებულთა ვიშარო იმავე წლის ბოლოს გამოცემულა ამნისტიის ძალით. საქართველოს საკათალიკოსო საბჭოს ზუთივე პირს მოუხსნეს საბჭელი და თავიანთ უფლებებში აღადგინეს.

მ. ხატიშვილი,
ს. ლეკოვილი.

კულტურულ კაცობრიობას, განუთხ კონფორმისაცაჟე წარმოდგენილს

მონა ლეთისა ამბროსი, სულიერი მწყვესი და პატრიარქი სრულად საქართველოსა, ქრისტეს მიერ სოციარული მოკოთხას.

ჯერ კიდევ პრაქრისტიანულს ხანაში, კეკელიის ძირში, შავისა და კასპის ზღვეებს შორის, ქართულ მოდგმის ტომებმა შექმნეს პატარა სიერციით, მაგრამ ძლიერი ნების ყოფით და მდიდარი ავტუალური ნიკით სახელმწიფო, რომელიც ცნობილია ისტორიაში საქართველოს სახელით და რომელიც საუკუნეების განმავლობაში ერთად ერთი მატარებელი იყო წინააზიაში ქრისტიანული კულტურისა და ევროპული ჰუმანიზმისა.

მეთვრამეტე საუკუნის გასულს, გარეშე მტრებთან ბრძოლაში ძალაძიბდილი ქართველი ერი ნებაყოფლობით მიეკელა ერთ მორწმუნე რუსეთს, იმ იმედით, რომ მისი მფარველობის ქვეშ საქართველო უზრუნველ ჰყოფდა თავის პოლიტიკურსა და ეროვნულ არსებობას, რაიცა აშქარად არის აღნიშნული 1783 წლის საქართველოს მეფის ერეკლე მეორისა და რუსეთის იმპერატრიცა ეკატერინე მეორის შორის დადებულს პოლიტიკურ ტრაქტატში, მაგრამ, სამწუხაროდ, გაცრუებულ იმედების აშარა დარჩენილი ჩემი სამშობლო 117 წლის განმავლობაში რუსეთის ბიუროკრატიისაგან განიცდიდა მხოლოდ მწვავე დესპოტიასა და აუტანელ შევიწროებას. ამიტომ 1917 წელს დაირღვა თუ არა რუსეთის იმპერიის ხელოვნური მთლიანობა, ქართველმა ერმა გამოაცხადა დამოუკიდებლობა და დაუყოვნებლივ ხელი მოჰკიდა თავისი პოლიტიკური და ეროვნულ-კულტურულ ცხოვრების რესტავრაციას. მიუხედავად იმისა, რომ ამ მუშაობაში მას აფერხებდნენ შინაური და გარეშე მტრები, მან გამოიჩინა ისეთი ნიჭი და ეროვნული შემოქმედებითი ენერჯია, რომ სამი წლის შემდეგ განათლებულმა ევროპამ სენო მისი სახელმწიფოებრივი უნარი და ადგილი უბოძა საქართველოს დამოუკიდებელ, სუვერენული პოლიტიკურ ერთეულთა შორის, რასაკვირველია, ამის ვერ შეურიგდებოდა მისი ყოფილი ბატონი, მცირე ერთა მჩაგვრელი რუსეთი: მან დასძრა საქართველოს საზღვრებისაკენ საოკუპაციო არმია და 1921 წლის 25 თებერვალს, პატარა უსწორო ბრძოლაში სისხლიდან დაკლილ საქართველოს ხელმეორედ დაადგა კისერზე ისეთი მძიმე და სამარცხვინო მონობის უღელი, რომლის მსგავსი მას არ განუცლია თავის მრავალსაუკუნოვან ისტორი-

ამი. ოკუპანტები, მართალია, ლამობენ შინ და გარეთ ყველანი დააჩქარონ, რომ მათ გაანთავისუფლეს და გააბედნიერეს ქართველები, მაგრამ რამდენათ ბედნიერად ჰგონობს თავს ქართველი ერი, ეს ყველაზე უკეთ ვუწყო მე, მისა სულიერმა მამამ და დღეს დღეობით ერთად-ერთმა ნამდვილმა მოძღვარმა, რომლის ზელშია ამ ერის გულიდან გამოშავალი იდუმალი ძაფები და რომელსაც უშუალოდ ესმის მისი კენესა და ვაება. თამამად და გაუზვიადებლათ ვამბობ, რომ ის ყოველად შეუფერებელი ექსპერიმენტები, რომელსაც ახდებენ ქართული ერის ზურგზე, აუცილებლად მიიყვანს მას ფიზიკურად გადაშენების და სულიერად გაველურების და გაბრწყინის კარამდე! ერს აბრძენენ მამა-პაპათა სისხლით და ძვლებით გამოხიერებულ მიწაზე, რომელსაც უცხოეთიდან შემოხიზნულთ ურიგებენ: მათი წყალობით ისედაც გალატაკებულ ერს პირიდან ჰგლეჯენ მისი სისხლითა და ოფლით მოწვეულ სარჩოს და გაუტეხბარს სიჭკარით იმავე უცხოეთში მიეზიდებიან, ერს უშობენ და არბრძენენ მშობლიურ ენას, მას უბილწავდნენ მამა-პაპურ ეროვნულ კულტურას; დასასრულ, მას უბღალავენ წმინდათა-წმინდას, — სარწმუნოებრივ გრძობას და სინდისის თავისუფლების დროშის ქვეშ, ნებას არ აძლევენ თავისუფლად დაიკმაყოფილოს რელიგიური მოთხოვნილება; მისი სამღვდლოება უკიდურესად დევნილია; მისი ეკლესია, ეს ძველის ძველთავე ფაქტორი საქართველოს ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ამაღლებისა და ძლიერებისა, დღეს უფლება აყრილია იმდენათ, რომ ნებაც კი არა აქვს თავისი შრომით, გარჯილობით და უნარით მოიპოვოს მუდმივი სახსარი არსებობისა. ერთი სიტყვით, ერი კვნესის, ერი გმინავს, მაგრამ საშუალება არა აქვს ხმის აძლევებისა. ამგვარ პირობებში ჩემს მწყემსმთავრულ მოვალეობადა ვრაცხ კულტურული კაცობრიობის გასაგონათ ვსთქვა: მე, როგორც ეკლესიის წარმომადგენელი, არ შევდივარ პოლიტიკური ცხოვრების სხვადასხვა ფორმების დაფასებასა და რეგლამენტაციაში, მაგრამ არ შემოდია არ ვისურვო ჩემი ერისთვის ისეთი წყობილება, რომელიც შედარებით უფრო მეტად შეუწყობს ზელს მის ფიზიკურ აღორძინებას და კულტურულად განვითარებას. ამიტომ ვითხოვ: 1). დაუყოვნებლივ გაყვანილ იქნეს საქართველოს საზღვრებიდან რუსეთის საოკუპაციო ჯარი და უზრუნველყოფილი იქმნეს მისი მიწა-წყალი უცხოელთა თარეშობისა და მძლავრობა-მიტაცებისაგან. 2). საშუალება მიეცეს ქართველ ერს თვითონ, სხვათა ძალდაუტანებლივ და უკარნახოთ მოაწყოს თავისი ცხოვრება ისე, როგორც ეს მას უნდა, შეიმუშაოს ისეთი ფორმები სოციალ-პოლიტიკური ცხოვრებისა, როგორც მის ფსიქიკას, სულის კვებებას, ზნეჩვეულებას და ეროვნულ კულტურას შეესაბამება.

სრული იმედი მაქვს, რომ მაღალ პატივცემული კონფერენცია, რომელსაც მიზნით დაუსახავს გაარკვიოს უდიდესი პრობლემები კაცობრიობის ცხოვრებისა და დაამყაროს ქვეყანაზე სამართლიანობა და თავისუფლება, არ უგულებელჰყოფს პატარა საქართველოს ელემენტარულ მოთხოვნილებას, დღეს ჩემის პირით წარმოთქმულს, და დაიხსნის მას ძალმომრეობისა და სამარცხვინო მონობის კლანჭებიდან.

კურთხევა უფლისა იყოს თქვენზედა და თქვენს კეთილშობილურ მისწრაფებასა და მუშაობაზე.

მდაბალი ამატონი, პატრიარქი სრულიად საქართველოსა.

7/11-22 წ.

ტფილისი

ოქმი

1924 წ. მარტის 10, დღესა შუადღის 2 საათის ს.ს.რ. უზუნაესი სასამართლოს სა-
ჯარო სხდომაზედ პლენაროვის სახელობაზე მუშათა კლუბში, შემდეგი შემადგენლობით:

- თავმჯდომარე — გ. ჩხვიძე
- წევრნი: ვ. ნიკვიცაძე
- გ. რთველაძე

პროკურორები: ნ. ოკუჯავა, ნ. მაჭავარიანი
საზოგადო ბრალდებელი ერქოშაიშვილი
მდივანი გ. აბაკელია

შეუდგა გარწევას საქმისა ბრალდებისა გამო კათალიკოს ამბროსისა.
მიტროპოლიტ ნაზარისა და სხვ.

გამოცხადდნენ ბრალდებულები:

1. კათოლიკოს ამბროსი (ხელაია),
2. ქუთაისის მიტროპოლიტი ნაზარი (ლევა),
3. არქიმანდრიტი პავლე ჯაფარიძე (სვეტიცხოველის წინამძღვარი),
4. ლაზარიშვილი დიმიტრი (ქვაშეთის დეკანოზი),
5. ტყეშელაძე მარკოზ (სიონის ტაძრის წინამძღვარი),
6. მირიანაშვილი იოსებ (დიდუბის ელესიის წინამძღვარი),
7. ცინცაძე კალისტრატე (ქვაშეთის წინამძღვარი, დეკანოზი),
8. თოთბაძე ანტონ (ეროს წმ. ნიკოლოზის წინამძღვარი),
9. თავდგირიძე ნიკოლოზ (საკათალიკოსო საბჭოს წევრი, საერო პირი),
10. არჯევანიძე ნიკოლოზ (საკათალიკოსო საბჭოს წევრი, საერო პირი).

არ გამოცხადდა ბრალდებული კაპანაძე იასონ, რომელიც ცნობების მიხედვით, გაქცე-
ულია ამერიკაში.

მონშეებიდან გამოცხადდნენ ველანი:

1. თალაკვაძე ნიკიტა, 2. რატიშვილი ივანე, 3. ჭიფოშონიძე
გრიგოლ, 4. კუკელიძე ვასილ, 5. გვეტაძე იოსებ, 6. დავითაშვი-
ლი დავით, 7. კაკაბაძე, 8. შუბლაძე ილია, 9. ქავჭავაძე ივანე,
10. კაჭახიძე დავით, 11. ციციშვილი ქრისტეფორე, 12. ნათიძე
ლაზარ და 13. კონტრიძე გარდა პლატონ ცქრტიშვილისა, რომელიც
ცოფრობს ე. ქუთაისში და ვის შესახებაც ჩაიბარა თუ არა უწყება — ცნობა არ არის.

მონშეებს განმარტათ ცრუ ჩვენებისათვის პასუხისმგებლობა და ჩამოერთვა ხელ-
წერილი.

თავმჯდომარე ამონშებს გამოცხადებულ ბრალდებულთ და სათითაოდ ეითობა მათ:
ვინ რამდენი წლისაა, რა მოღვაწეობას ეწევა და იყო თუ არა რომელიმე მათგანი პა-
სუხის გეზაში და რისთვის და ვაით თუ არა დამცველები. ველა ბრალდებულები განმა-
რტავენ, რომ პასუხისმგებამი არ ყოფილან, გარდა კათალიკოს ამბროსისა, რომელიც,
თავმჯდომარის შეითხვაზე რა ბრალს სდებდნენ მას — უპასუხებს „იმას, რასაც ეხლაო“.

დამცველთაგან არიან:

1. ნინიძე კირილე (დამცველი კათალიკოს ამბროსისა)
2. ბარათაშვილი იოსებ (კათალიკოს ამბროსის)
3. გუნცაძე (დამცველი ნაზარისა)
4. ქავთარაძე პეტრე (დამცველი ჯაფარიძისა)
5. დადიანი სამსონ (დამცველი ლაზარიშვილის და ტყეშელაძის)
6. მღვდელიშვილი (დამცველი მირიანაშვილის)
7. ყანაშელი (დამცველი ცინცაძისა) და
8. გელაზარაშვილი (დამცველი თავდგირიძის და არჯევანიძის).

ბრალდებულთა შეითხვისა და მონშეთა შემონშების შემდეგ თავმჯდომარე წინდა-
დებს აძლევს მხარეებს, გამოსთქვან თავიანთი აზრი საქმის გარჩევის შესაძლებლობის
შესახებ.

1. იბეჭეება დედნისეული სტილისა და მართლწერის ზუსტი დაცვით. შილოდ ილაგ-
ალაგ ტექსტის უკეთ ვასაგებად, ჩამატებულა სასყენი ნიშნები (რედ.).
6. „მნათობი“, № 9.

პროკურატურა, პროკურორ მაქეაგარიანის სახით, აცხადებს, რომ ის, თუმცა არ გამოცხადებულა მონივე ცეტიშვილი, მოსახერხებლად ნახულობს, საქმე გაიჩქარეს დღესვე, რადგანაც ნურილობითი ჩვენება ცეტიშვილისა, რომელიც საქმეში ინახება, სრულიად საკმარისია და არ ითხოვს საჭიროებას მისი პირადით დაკითხვისას.

დამცველი ნინოძე მოიქცევს რა სასამართლოს ყურადღებას იმ გარემოებაზე, რომ კათალიკოს ამბროსის ბრალდება „უცხო სახელმწიფოსთან ურთიერთობის დაჭრა მის დასაყრდენად რუსეთის საქმეებში შეიარაღებული ძალით ჩარევისა ან ომის გამოცხადებისა“, ე. ი. ბოროტმოქმედებაში, რომელიც გათვალისწინებულია სისხ. სამ. კოდექსის 60 მუხ. — შემორანდუმის გადაცემა გენერის კონფერენციის თავმჯდომარისათვის. თანახმად ამავე კოდექსის 13-14 მუხ. ხელყოფა ანუ მტველობა ბოროტმოქმედების ჩადენისა დაისჯება ნაკლებ სასტიკად, ვიდრე შესრულებული დანაშაული მაგრამ გამოძიებას ყურადღება არც კი მიუძღვეს იმ გარემოებისათვის, მართლა გადაეცა თუ არა შემორანდუმში გენერის კონფერენციის თავმჯდომარეს, ან თუ გადაეცა, ვისი ხელით. ნაკლებად ასეთი გამოძიებისა, საქმეში არის უბრალო ქაღალდი, მანქანაზე დაბეჭდილი, რომელიც იხსენიებს საქართველოს საელჩოს. მაგრამ ამ ქაღალდს არა თუ არ აზის რაიმე ბეჭედი, ის უთარილო და ხელმოუწერელიცაა და, რაც თავი და თავია, ისიც კი არ არის აღნიშნული, თუ თითონ ეს ქაღალდი საიდან გაჩნდა საქმეში. ასეთი ნაღის საგამომძიებლად მოქმედებისა ექმნის სრულს გაურკვევლობას და საშუალებას ართმევს ბრალდებულს თავის მართლებინათვის, ხოლო სასამართლოს მართლმსაჯულების დაცვისათვის.

ამის გამო ვწუამდგომლობთ უზენაეს სასამართლოს წინაშე, რათა დამატებით იქნეს გამოძიებული ეს ფრიად მნიშვნელოვანი გარემოება. გარდა ამისა მას, კათალიკოს ამბროსის, ბრალდება ცრუ ხმების გავრცელება კონტრრევოლუციონური მიზნით. ვინაიდან ბრალდებულს არ ქონია რაიმე კონტრრევოლუციონური მიზანი, არამედ ის მოქმედებდა სრულიად კეთილსინდისიერად, ამიტომ საქმისათვის ფრიად მნიშვნელოვანია, შესაძლებლობის ფარგლებში, შემონახული იყოს განცხადება ბრალდებულისა, რომ:

1). რკინის გზის საქმეებში მოიპოვება ბიულეტენები უცხოეთში გაზიფული საქონლის შესახებ, განსაკუთრებით თბილის-ბათუმში. და

2). ეკლესიის შევიწროების შესახებ № 21 დეკრეტის წინააღმდეგ. კათალიკოს ამბრო-

სის არა ერთხელ მიუბარიათ მთავრობისადმი თავის.

რაცა შეეხება საქართველოს მინიჭების განაწილებას. ამის შესახებ საჭიროა სასამართლომ განიხილოს რუკა საქართველოსი და მცენიერ-ექსპერტთა შემონახვით გამოცხადებულ იქმნეს, თუ რამდენათ მართალი იყო ბრალდებულის განცხადება ტერიტორიის განაწილების შესახებ.

ყოველივე ზემოდ ნათქვამის გამო მოვითხოვთ აღნიშნული საქმის დამატებით განმარტებლად წარგზავნას.

გ უ ნ ც ა ძ ე — დამცველი ნაზარია: აღნიშნავს რა იმ გარემოებას, რომ ბრალდებულ ნაზარის ბრალდება მონაწილეობის მიღება ქუთაისში წაღებულ საეკლესიო განძეულობის გატაცებაში, დასძენს, რომ ბრალდება ნაზარისა ამ სახით ვერ არის გამოძიებლის მიერ სწორად გაშუქებული; განძეულობა იყო გატანილი მამიძე მთავრობის ნებართვით, რის შესახებაც არის საქმეში გამამართლებელი საბუთები და გამოძიებაც ვალდებული იყო, შეეზონა ყველა ეგ საბუთი ამიტომ ითხოვს საქმის გარჩევა გადაიდოს და საქმე დაუბრუნდეს გამოძიებელს აღნიშნულ დეფეტის შესახებ.

დამცველი ჯაფარიძისა — ქაჯეთარაძე განუბარტავს სასამართლოს მნიშვნელობას მონიშნის პირადით დაკითხვისას, ითხოვს: ვინაიდან ჯაფარიძის დანაშაულის გამოკვეთისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს გამოუცხადებელ მონიშნის ცეტიშვილის დასწრებას, საქმის გარჩევა გადადებულ იქმნას.

სამსოინ დადიანი — დამცველი ლაზარიშვილის და ტყემალაძის: განუბარტავს სასამართლოს, რომ ბრალდებულ ლაზარიშვილს ბრალდება არქიმინდრიტ პავლესათვის განძეულობის გატაცებაში ხელის შეწყობა, რომ ეს ბრალდება არ შეეფერება სინამდვილეს, რადგანაც ლაზარიშვილი ამ შემთხვევაში მოქმედებდა კათალიკოს ლეონიდის დაფარებით, რის შესახებაც მას აქვს მისი დერილი, რომ ლაზარიშვილი ამ წერილის არსებობაზე რამდენჯერმე მიუთითა როგორც საგანგებო კომისიის გამომძიებელს, ისე სასამართლოს გამომძიებელს, მაგრამ არც ერთმა გამომძიებელმა განაწილა ლაზარიშვილის ასეთი განცხადებას ყურადღება არ მიაქცია; ამიტომ ამ წერილს ის ადგენს ებლა, მაგრამ, რადგანაც ის ხელმოწერილია ან განსვენებულ ლეონიდის მიერ და ხელის მონიშნის ხოცის ექსპერტის საშუალებით შემონახვას, რომ გარდა ამისა, საკათალიკოსო საბჭოში არის საქმე სიონის და მცხეთის ტაძრების განძეულობათა შესახებ და რომ იმ საქმეებში მოიპოვება სია, ჯაფარიძის მიერ ხელმოწერილი, იმ ნივთებისა, რომელიც 1921

ნელს თებერვლის შუა რიცხვებში ქუთაისში გაიგზავნა, რომელი სიაც მოწმობს იმას, რომ ლაზაროვიელმა ევ ნივთები ჩააბარა ჯაფარიძეს უფროსების დავალებით, მაგრამ ევ სია კი გამოთხოვილი და შემონმებული გამოძიების მიერ არ არის, ისე როგორც დადგენილება ამავე საბჭოს განცხადების ქუთაისში ევაკუაციის შესახებ — ითხოვს, საქმე გადადებულ იქნეს და მოხდეს დამატებითი გამოძიება.

მღვდელი შვილი — დამცველი მირიანაშვილის განმარტავს რა იმას, რომ მირონაშვილს ბრალდება შემონმრულ ნივთულობათა გადამაღვა, აღნიშნავს, რომ ამ მხრივ გამოძიებას არაფერი არ გაუკეთებია; ვინაიდან არ არის განხილული ის სამი წიგნი, რომლებიც საქმეში წარმოდგენილია, რომ არის კიდევ ეკლესიაში ერთი წიგნი, სადაც შეტანილია ეკლესიის ვვლა ქონება, დაწყებული 1912 წლიდან, რომ ეს წიგნი მარტენებელია ეკლესიის მთელი ქონებისა, მაგრამ არც ეს წიგნია დახედული და შემოწმებული, ამიტომ საჭიროა მათი დახედვა და შემოწმება, აგრეთვე დაკითხვა ზოგიერთი მოწმისა, რომლებიც აღნიშნავენ დანიშნულებას იქ ჩაწერილი ნივთებისა და შემონმრულობათა, რის გამო საქმის გარჩევა გადადებულ იქმნას და გადაეცემა დამატებითი გამოძიების მოსახდენად.

ყანაქელი — დამცველი ცინციძისა, ითხოვს საქმის გარჩევა გადადებულ იქმნას და გადაეცემა დამატებითი გამოსაძიებლად, რადგანაც ანგარიშის წიგნები ქვაშვილის ეკლესიაში შედგენილია შვად და დაუმთავრებული თერთად.

გვლახარაშვილი — დამცველი თავდგირიძის და არჯევანიძისა, ითხოვს საქმის გარჩევა გადადებულ იქმნას დამატებითი გამოძიების მოსახდენად შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატთან არსებულ საუხუცებათაშორის კომისიის ოქმების დასათვალისწინებლად, გამოსარკვევად იმ გარემოებისა: როდის, ე. ი. რომელ რიცხვს იყო დაინიშნული სათავადრო ტაძრის ჩაბარების დღე — 10 იანვარს, როგორც მოწმობს საქმეში დართული ოქმი კი კომისიისა, თუ 12 იანვარს; ეცნობა თუ არა საკათალიკოზო საბჭოს წევრებს ამის შესახებ, ვინაიდან მათ ბრალდებათ, რომ არ დაემორჩილნენ და წინააღმდეგობა გაუწიეს სამხედრო ტაძრის ჩაბარებას მით, რომ არ გატყავეს წარმომადგენელი 10 იანვარს 1923 წელს; რა შინაგანის განკარგულება იყო გაეცემული მთავრობის თავმჯდომარის მიერ, რომელზედაც უთხოვს მინაგან საქმეთა სახალხო კომისარის თანამშენებ „ჩეკოს“ თავმჯდომარის სახელზედ მიწერილობაში 11 იანვრის თარიღით, იყო

თუ არა ამ განკარგულებაში ნათქვამი იქნება მე საღვთისმამაშორი საგნის ჩაბარებაზე; ასე მხოლოდ ტაძრის ჩაბარებაზე და ეცნობა თუ არა ეს უკანასკნელი განკარგულება საკათალიკოზო საბჭოს; ამ გარემოებებს არსებითი მნიშვნელობა აქვს, ვინაიდან რაკი მთავრობის თავმჯდომარე საჭიროდ დაინახა კომისიის დანიშვნა 12 იანვარს, ეხადია, ეს უნდა შეეტყობინებია საკათალიკოზო საბჭოსათვის, რომელსაც შეეძლო სულ სხვა დადგენილება გამოეტანა, მით უფრო საჭირო იყო ეს, რომ 10 იანვარს არავითარი კომისია არ შეგროვილა და, მაშასადამე, არც წინააღმდეგობის განწევა შეიძლებოდა.

პროკურატურა ხელახლად აღნიშნავს საქმის გადაუდებლობის შეუძლებლობას, ვინაიდან შემორანდუმის გაგზავნას და მიღებას მისას გენუაში არ უარყოფს თვით ბრალდებული კათოლიკოზი ამბროსი და რომ მემორანდუმში აღნიშნული გარემოებების ცალკე გამოძიებას ბრალდების ჩამოყალიბებისათვის მნიშვნელობა არა აქვს; რომ განძეულობის გადამაღლას აქვს ხანგრძლივი და გავრძელებითი ხასიათი და რომ ზოგიერთ საბუთის განხილვას და შემონმებას ექსპერტების საშუალებით გარეშობა არ ითხოვს, ვინაიდან საქმეში ვვლა გარემოებათა გამოსარკვევად საქმარისად დაგროვილია მასალა.

დამცველი ბარათაშვილი — მიუთითებს სასამართლოს იმ გარემოებაზე, რომ დარღვეულია საერთო სისხ. სამ. საპრ. კოდექსის 175, 208, 139, 398 მუხვ. და ამიტომ, ასეთ პირობებში, შეუძლებელია საქმე გარჩეულ იქნეს დღესვე, რის გამო უნდა გადაიდოს და მოხდეს დამატებითი ძიება.

დამცველი დადიანი, სხვათა შორის, ითხოვს შეტანილ იქმნეს ოქმში ის გარემოება, რომ პროკურატურამ საპასუხო სიტყვიში წარმოთქვა ის, რომ ტყეზალაძეს ბრალად ედება „დაფარვა გატაცებულ განძეულობისაო“.

პროკურატურის და დამცველების განმარტებებს მოსმენის შემდეგ საქმის გადადებისა თუ გარჩევისა შესახებ — სასამართლო გავიდა სათათბირო ოთახში დადგენილების გამოსატანად.

გამოსვლისას — სასამართლომ გამოაქვეყნა შემდეგი დადგენილება:

მოსმინა რა სასამართლომ ბრალდებულთა განცხადება, გამოუთხადებელ კანანძის და მინძე ციტიშვილის დაუწინრებლად, საქმის დღევანდელ სხდომაზედ მოსმენის შესახებ და აგრეთვე დამცველთა შუამდგომლობა ვინაიდან: 1. საქმის გამოძიება არ არის სრული მით, რომ საქმეში მოივრცელები მასალებიდან არ ირკვევა ბრალდებულ ხელაიასადმი წაყენებულ ბრალდებებში აღნიშნული ქმედობა — იყო დასრულებული მო-

ქმედება, ხელყოფა, თუ იგი იყო მარტო ცდა, რომ საქმეში არ არის საკმარისი მასალა იმის შესახებ, ბრალდებულმა ხელაიამ თავის მემორანდუმში გენერალ კონფერენციას მიანოდა ტყუილი ცნობები თუ იქ მოყვანილ ცნობებს მართლა ქონდა ადგილი, რომ აუცილებლად საჭიროა გამოწვეულ იქნას ექსპერტები, კალიგრაფები წარმოდგენილ ან გარდაცვალებულ კათოლიკოზ ლეონიდის წერილის ექსპერტიზის მოსახდენად, რადგან აღნიშნულ წერილს, სადაც ნათქვამია, რომ მაშინ არსებული მთავრობის მიერ განძეულობის თბილისიდან გახიფვდა ნება დართული იყო — აქვს საქმისათვის აგრებითი მნიშვნელობა, რომ ამიტომ და ავრთვე იმიტომ, რომ დარღვეულია სისხ. სამ. საბრ. კოდექსის 208 მუხ. თანახმად 272 და 302 მუხ. საქმე უნდა იქნას მოსმენით გადადებული და გამოძიებით შექცებული, და სასამართლომ იმსჯელა რა აღძრული შუამდგომლობების შესახებ, მიიღო რა მხედველობაში, რომ საქმე საკმარისად არის გამოძიებული, რომ დამატებით გამოძიება ვერ შესაძლებელია საქმის არსებით მხარეს, რომ რაც შეეხება წარმოდგენილ ან განსვენებულ ლეონიდის წერილის ექსპერტიზის მოხდენას, სასამართლოს შედამტად მოიხრია, რადგან ეჭვი არ ეპარება წერილის სინამდვილეში, რომ რადგან გამოუვსადებელი მოწმის, ციტიშვილის რამოდენიმე ჩვენება საქმეში არსებობს და თუ მხარეები აღქრადნ შუამდგომლობას, თავის დროზედ იქნება გამოძეყნებული, რომ აგრეთვე, რადგან, სასამართლოს აზრით, საქმეში საკმარისად დაგროვილი მამხილებელი საბუთები არა საბატო კონუხებით გამოუცხადებულ ბრალდებულ კაპანაძის წინააღმდეგ და ამიტომ საჭიროდ მოიხრია მის, ბრალდებულ კაპანაძის, დაუსრებლად მის შესახებ საქმის დღევანდელ სხდომაზედ განხილვა, — და ა ა გ რ ა: 1. საქმე იქნეს მოსმენილი დღევანდელ სხდომაზე და 2. გამოუცხადებულ კაპანაძის შესახებ საქმე იქნეს განხილული მის დაუსრებლად.

ამის შემდეგ წაკითხულ იქნა საბრალდებო ოქმი.

საბრალდებო ოქმის წაკითხვის შემდეგ სხდომა დაიხურა საღამოს 7 საათზედ და გადმოიწო მცორე დღის საღამოს 5 საათისათვის

მეორე დღე

11 მარტი 1924 წ.

სხდომა გაიხსნა საღამოს 6 საათზედ. სასამართლოს მოხსენდა წინა დღეს გამოუცხადებული მოწმის, პლტონ ციტიშვილის გამოცხადება.

თავმჯდომარე აფრთხილებს მას, რომ საქმის შესახებ უფლაფერე სწავილეთ და არა რა დაფაროს, რის შემდეგ იგი გაყავთ მონშებების ოთახში.

თავმჯდომარე მოუწოდებს სათითაოდ ბრალდებულთ და უკითხავს ბრალდებას:

1. კათალიკოზ ამბროსის იმამო, რომ მან სხეებთან ერთად, ინტერვენციის მიზნით, შეადგინა მონოდა გენერალ კონფერენციისადმი, სადაც მოითათვა ცრუ ცნობები საქართველოში არსებული მდგომარეობის შესახებ; რომ მან იცოდა, სად ინახებოდა მენშევიური მთავრობის დროს გატაცებული საეკლესიო განძეულობა და არ ამცნო ეს მთავრობას, რომ ის საკათალიკოზო საბჭოს წევრებთან ერთად არ დაემორჩილა მთავრობის დადგენილებას და არ წარგზავნა თავისი წარმომადგენლები საუნყებთათმორისო კომისიაში სამხედრო ტაძრის ჩასაბარებლად.

2. ქუთაისის მიტროპოლიტ ანდრია ლეჭავას (ნახარი) — იმამო, რომ მან იცოდა, სად ინახებოდა მცხეთისა და სიონის ტაძრებიდან გატაცებული საეკლესიო განძეულობა და არ აუნყა ეს საქართველოს საბჭოთა ხელისუფლებას, მაშინ, როდესაც ეს განძეულობა გამოცხადებული იყო ხალხის საკუთრობად და უნდა მოხმარებოდა დამშეულთა გამოცეხებას.

3. ბრალდებულ ცინცაძეს — იმამო, რომ ის ღებულობდა მონანილეობას ამბროს ხელაიასთან ერთად გენერალ კონფერენციისადმი მონოდაგენის შედგენასა და შიდა ცრუ ხმების მოთათებაში; რომ მან ხელი შეუწყო ჯაფარიძეს განძეულობის გატაცებაში და წინააღმდეგობა გაუნია მთავრობას სამხედრო ტაძრის გადაცეხაში;

4. ბრალდებულ ტყემალაძეს — იმამო, როგორც ცინცაძეს, და უთავბოლოდ საეკლესიო ანგარიშების ნიგნებში გატარება და ქონების გაფლანგვა;

5. არქიმანდრიტ ჯაფარიძეს — იმამო, რომ მან გაიტანა მცხეთისა და სიონის ტაძრის განძეულობა და დაკრძალა ის ქუთაისში არქიერის სასახლის აფენის ქვეშ.

6. იოსებ მირიანაშვილს — იმამო, რომ ის ამბროსისთან ერთად მონანილეობას იღებდა გენერალ კონფერენციისადმი მემორანდუმის შედგენაში; რომ დადებების ეკლესიაში, მოთვისების სურვილით, ინახავდა 30 გრანქა ვერცხლს, ნიგნებში გაუტარებლივ, და რომ გაფლანგა ხალხის ქონება.

7. დიმიტრი ლახარიშვილს — იმამო, რომ მან ხელი შეუწყო ჯაფარიძეს საეკლესიო განძეულობის გატაცებაში;

8. ანტონ თოთიბაძეს — იმამო, რომ ის არ დაემორჩილა მთავრობის განკარგულებას სამხედრო ტაძრის გადაცემის შესახებ.

საქართველო
საბჭოთა კავშირი

ხებ და საეკლესიო წიგნების წარმოების გლახათ გატარებით გაფლანგა ხალხის ქონება;

9. ნიკოლოზ თავდგირიძეს — იმაში, რომ ის მონაწილეობას ღებულობდა, აპბროსთან ერთად, გერუს კონფერენციისადმი მემორანდუმის შედგენაში და რომ არ დაემორჩილა მთავრობის განკარგულებას სამხედრო ტაძრის გადაცემის შესახებ;

10. ნიკოლოზ არჯევანიძეს — იმაში, რომ არ დაემორჩილა მთავრობის განკარგულებას სამხედრო ტაძრის გადაცემის შესახებ; და უკითხვა: სცნობენ თუ არა ისინი თავიანთ თავს დამნაშავედ წამოყენებულ ბრალდებაში.

არც ერთი ბრალდებული თავს დამნაშავედ არ სცნობს.

ბრალდებულის ბრალდებულებისადმი წაყენებისა და შეკითხვის შემდეგ სხდომა წყდება ხუთი წუთით.

სხდომის განახლებისას სასამართლო გადადის საჯარო გამოძიებაზე.

სასამართლო ჩვენებას ართმევს აპბროსი ხელაიას და მის შემდეგ, როდესაც ის აცხადებს, რომ ჯერ-ჯერობით სათქმელი არა აქვს რა და მზათ არის უპასუხოს სასამართლოს კითხვებზე, თავმჯდომარე აძლევს რამდენიმე შეკითხვას:

შეკითხვაზე: მისი დანერვილა მემორანდუმში თუ არა — უპასუხებს, რომ მისი; კითხვაზე: რისთვის მიმართა მოწოდებით გერუს კონფერენციას და რას მივლიდა ამ მოწოდების გაგზავნით, უპასუხებს: რომ საქართველოს დამოუკიდებლობის დაცვის მოთხოვნით ის იცავდა, ერთის მხრივ, ანშეყო მთავრობის დამოუკიდებელ არსებობას და, მეორეს მხრივ, ასეთი თავისუფლების განმტკიცების — ეკლესიის თავისუფლებას. შემდეგ კითხვებზე: რისთვის მოითხოვდა გაყვანას საქართველოდან ნითელი ლაშქრის, რომელიც არის მშრომელი ხალხის ინტერესების დამცველი — ბრალდებული უპასუხებს, რომ მან დღესაც არ იცის, ვის ინტერესებს იცავს ნითელი ლაშქარი, რომ, როდესაც ის ნითელ ლაშქრის გაყვანას ითხოვდა, მას ჰქონდა მხედველობაში ინტერვენცია, რადგანაც ინტერვენცია ხდება ჯარის საშუალებით.

შეკითხვაზე, როდის იყო საქართველო უფრო თავისუფალი — ახლა თუ ნითელი ლაშქრის შემოსვლამდე — უპასუხებს: ნითელ ლაშქრის შემოსვლამდე; მის შემდეგ კი, რაც ნითელი ლაშქარი შემოვიდა, დამოუკიდებლობა საქართველოსი დაიკარგა და რომ, მისი აზრით, ხალხიც ეგრე ფიქრობდა. შეკითხვაზე — იცის თუ არა მან, რომ საბჭოთა ხელისუფლება იცავს მშრომელთა ინტერესებს — უპასუხებს: ვიცი, უპასუხებდ შეკითხვაზე: რაში ხედავს ის მორწმუნეთა ინტერესების შელახვას და როდის უფრო იყო შელახული სარწმუნოებრივი ინტერესები ეკლესიისა — უპასუხებს: სარწმუნოებას ნიკოლოზიც იცავდა, მაგრამ მე მაშინაც ვიბრძოდი და ეხლაც ვიბრძოვ. ჩემის დაკვირვებით, საბჭოთა ხელისუფლება თელავდა სარწმუნოებრივ ინტერესებს მშრომელთა ხალხისა, ამაში მე დარწმუნებული ვიყავი და ეს გამართლდა კიდევ.

თავმჯდომარე: — მემორანდუმში თქვენ ნათქვამი გაქვთ, რომ ქართველ ხალხს ართმევენ მინა-წყალს და ურიგებენ სხვა ერებს. დამისახელეთ: რა ნაართვენ ხალხს და ვის რა გადასცეს!

აპბროსი: — არამც თუ მინა-წყალი, ხალხიც გადაცემულია სხვა ერებზე. ეს დამტკიცებდა მაშინ, როდესაც მოიტანე საქართველოს რუქას და თუ ასეთი გზით დამტკიცება სასამართლოს შეზღუდვებით საქირი არ არის — მაშინ გაჭურვებო.

თავმჯდომარე: — თქვენ ამბობთ, რომ ნინაალმდეგი ხართ უცხო სახელმწიფოს ჩარევისა და თითონ კი ისეთ ხალხს მიმართავთ, რომლებიც მშრომელი ხალხის ინტერესებს არ იცავენ?

აპბროსი: — გერუსში იყო მონეველი სამშვიდობო კონფერენცია, სადაც სხვათა შორის, იჩნეოდა პატარა ერების თავისუფლების საქმე; იქ იყო წასული საქართველოს წარმომადგენელი და მე დარწმუნებული ვიყავი, რომ ის დაიცავდა საქართველოს დამოუკიდებლობას; ამიტომ ვფიქრობდი მემორანდუმის გაგზავნით მის დახმარებას.

თავმჯდომარე: — დამისახელეთ, რა ნითეთი და სად რა გაიტანეს საქართველოდან?

აპბროსი: — ნითების გატანის შესახებ იყო ლაპარაკი ხალხში; თუ რა ნაიღეს — ამის შესახებ არის საბუთები და თუ საშუალებას მომიცემთ, დაგიტკიცებთ.

თავმჯდომარე: — როგორ უყურებთ მამულების ჩამორთმევას?

აპბროსი: — ეს მთავრობის საქმეა; ისე კი მინა მას უნდა ეუთვნოდეს, ვინც მას ამუშავებს.

თავმჯდომარე: — რა დამოკიდებულება გქონდათ კათალიკოზ ლეონიდიანს?

აპბროსი: — ემორჩილებოდი. რა ხდებოდა საქათალიკოზო საბჭოში მისი კათალიკოსის დროს — არ ვიცი; მცოდინებოდა მხოლოდ მაშინ, როდესაც მინეული ვიქნებოდი საბჭოს რომელიმე სხდომაზე.

თავმჯდომარე: — გიხსრათ თუ არა რაიმე ლეონიდიან განმუხლობის გატანის და დამალვის შესახებ?

აპბროსი: — გიხსრათ თუ არა რაიმე ლეონიდიან განმუხლობის გატანის და დამალვის შესახებ?

წიგნი
წიგნი

ამბროსი: — არაფერი უთქვამს და არც შეძლო ეთქვა, რადგანაც მე ვყავი სოხუმის ეპარქიაში, სადაც მისვლა-მოსვლა არ იყო. ლეონიძის ცოცხალს ვერ მოეუხსნარ.

თავმჯდომარე: — იცნობთ თუ არა ჯაფარიძეს და გიოხრათ თუ არა მან რაიმე გადამაღული განძეულობის შესახებ?

ამბროსი — ჯაფარიძეს კარგად ვიცნობ. მე, როგორც მღვდელი მთავარს, უნდა მცოდნოდა გადამაღული განძეულობის შესახებ, მაგრამ, ვინაიდან მეც და საბჭოც დარწმუნებული ვყავით იმაში, რომ განძეულობა გატანილია საზღვარგარეთ, არავისათვის არაფერი მიკითხავს, ჯაფარიძემ უთუოდ იცოდა, მაგრამ არ უთქვამს ჩემთვის, ალბათ იმიტომ, რომ ფიცქვეშ დაიალება ქონდა არავისთვის არაფერი ემხილა.

თავმჯდომარე: — ვისთვის ინახებოდა განძეულობა?

ამბროსი: — ეკლესიისათვის. კითხვებს აძლევს სასამართლოს წევრი ნიკეივადე.

ნიკეივადე: — იყავით თუ არა კათალიკოზის საბჭოს თავმჯდომარედ.

ამბროსი: — ვყავი.

ნიკეივადე: — აქვს თუ არა საკათალიკოზო საბჭოს რაიმე დებულება, რომელიც საზღვარს საბჭოსა და მისი თავმჯდომარის უფლებებს?

ამბროსი: — არა.

ნიკეივადე: — იყო თუ არა რომელიმე საბჭოს სხდომაზედ დასმული გადასაწყვეტად იგი საკითხი?

ამბროსი: — იყო.

ნიკეივადე: — როგორ წყდებოდა ასეთი საკითხები? დებულებების ძალით?

ამბროსი: — ყოველი საკითხის გადაჭრა მე შემძლია ჩემი პასუხისმგებლობით.

ნიკეივადე: — უნდა მოგესტენებიათ ეს მერმე საბჭოსათვის?

ამბროსი: — კიდევ შემძლო, კიდევ არა.

ნიკეივადე: — გერუაში გაგზავნილი მემორანდუმი დიდი საკითხია, თუ მარტო თქვენ შეგეძლოთ მისი გაგზავნის გადართვა?

ამბროსი: — ვფიქრობ, რომ მე შემეძლო, როგორც მორწმუნე ხალხის არჩეულს. მე საჭიროდ არ ვთვლიდი, ეს საკითხი საბჭოში დამესვა. დავაპირე მომხსენებია მერმე, როდესაც უკვე ხმა გავრცელდა, მაგრამ უქმეებისა გამო სხდომები არ ყოფილა და მოხსენებაც არ გამიკეთებია.

ნიკეივადე: — იცოდნენ თუ არა მემორანდუმის შესახებ საბჭოს წევრებმა მისი პრესაში გამოქვეყნებამდე?

ამბროსი: — მე ეს არ ვიცი.

ნიკეივადე: — ვისი დაგეგმვაა ეს განძეულობა?

ამბროსი: — ჩემი ნინაპრის, კათალიკოზ ლეონიძესი. ეს მე გავიგე მერმე, როდესაც ნიუიბი აღმოჩნდა. გავიგე არქიმანდრიტ ჯაფარიძესაგან.

ნიკეივადე: — იცოდით თუ არა, როდესაც კათალიკოზობას შეუდგით, რომ მცხეთისა და სიონის ტაძრებში ინახებოდა მდიდარი განძეულობა და მოკითხეთ თუ არა ისინი?

ამბროსი: — მე შევეკითხე ტაძრების წინამძღოლთ, რომლებმაც მიპასუხეს, რომ საზღვარგარეთ არის გატანილი და მეც მეტი არ დავინტერესებულვარ, რადგანაც თვით ვყავი ამაში დარწმუნებული. ეს იყო მიზეზი, რომ მათ აღმოჩენამდე არავითარი ზომები არ მიმიღია და საზღვარგარეთ კი ვერ მიწვდებოდა.

რთველადე (სასამართლოს წევრი): — სცნობთ თუ არა, რომ საბჭოთა ხელისუფლება არის ხალხის თავისუფლების დამცველი?

ამბროსი: — ვცნობ და მის წინააღმდეგ მე მემორანდუმიში კინტიც არ დამიძრავს. მე საბჭოთა ხელისუფლების მომხრე ვარ, მაგრამ ამავე დროს მინდა, რომ საქართველოში ის იყოს თავისუფალი, ერის თავისუფლებაც იმაშია, რომ მთავრობა მისი იყოს დემოკრატიული, საქართველოში კი მთავრობა დამოკიდებულია სხვა ერის მთავრობისაგან. საქართველოში თავისუფლება ავტონომიურია. შეუთხვებს იძლევა პროკურატურა.

პროკ. მათავეარიანი — რელიგიოზურია თუ როგორი თქვენ მიერ გენუის კონფერენციასზედ გაგზავნილი მემორანდუმი?

ამბროსი: — რელიგიოზური, და თუ პოლიტიკური მიმართულებაც მიიღო, ეს განმარტულია არსებული მდგომარეობით.

პროკ. მათავეარიანი: — ტერიტორიის საკითხის შესახებ პოლიტიკურია თუ რელიგიოზური?

ამბროსი: — პოლიტიკურაც და რელიგიოზურაც, რადგანაც ტერიტორიის დაკარგვა დაკარგვაა ეკლესიისათვის.

პროკ. მათავეარიანი: — ვის გაატანეთ მემორანდუმი?

ამბროსი: — კაპანაძეს.

პროკ. მათავეარიანი: — კაპანაძე საკათალიკოზო საბჭოს წევრია?

ამბროსი: — კაპანაძე საბჭოს წევრი არ იყო.

პროკ. მათავეარიანი: — ვისთვის უნდა გადაეცა კაპანაძეს მემორანდუმი — გენუის კონფერენციის თავმჯდომარესათვის, თუ ვინმე პირისათვის?

ამბროსი: — მემორანდუმი უნდა გადა-

ეცა გენერის კონფერენციის თავმჯდომარისათვის, რადგანაც სხვა ვისმეს სახელზედ ის გაგზავნილი არ იყო.

პროკ. მატაეა რიანი: — როდის გაცნობათ ჯაფარიძემ განქულების დამალვის შესახებ, და რისთვის გინახულათ იმ დროს, როდესაც მინარე პატიმრობაში იყავით?

ამბროსი: — მაცნობა ნახვის შემდეგ და მინახულა კი იმიტომ, რომ კათალიკოზი და მისი უფროსი ვიყავი.

პროკ. ოკუჯაევა: — ვისი ბრძანებით და განკარგულებით ჩამოეჭრა საქართველოს მიწა?

ამბროსი: — ვისი ბრძანებით და განკარგულებით — ეს ჩემი საქმე არ არის.

პროკ. ოკუჯაევა: — იქნებ ომით ჩამოგორთვა?

ამბროსი: — არ ვიცი, მე უხედავ მხოლოდ, რომ ჩვენი მიწა-წყალი სხვის ხელშია.

პროკ. ოკუჯაევა: — განმით თუ არა საბჭოთა მთავრობა?

ამბროსი: — ყოველთვის მწამდა და ელბაც მწამს, რადგანაც ამას ითხოვს ჩემი სარწმუნოება.

პროკ. ოკუჯაევა: — იცოდით თუ არა, რომ სხვა სახელმწიფოები მტრულად ექცევიან საბჭოთა ხელისუფლებას?

ამბროსი: — ვიციდი.

პროკ. ოკუჯაევა: — რას ფიქრობდით მემორანდუმში რაიმე შეეხება მოუტანდა საქართველოს?

ამბროსი: — ვფიქრობდი.

პროკ. ოკუჯაევა: — დამისახელეთ, რომელი საბუთის ძალით წაერთვა საქართველოს დამოუკიდებლობა?

ამბროსი: — ინტერვენციით.

პროკ. ოკუჯაევა: — თქვენ ამბობთ მემორანდუმში, რომ რუსეთი არის მწაგრელი პატარა ერებისა? რომელი რუსეთი, ძველი თუ ახალი?

ამბროსი: — მე ძველი რუსეთი მქონდა მხედველობაში და ესეც ამ აზრისა ვარ.

პროკ. ოკუჯაევა: — რათ უწოდებთ რუსეთის ლაშქარს საოკუპაციო ლაშქარს?

ამბროსი: — იმიტომ, რომ მან მოახდინა საქართველოს ოკუპაცია.

პროკ. ოკუჯაევა: — იცოდით თუ არა, რომ საქართველოში წითელი ჯარის შემოსვლა იყო მოთხოვნილება ქართველ კომუნისტების და მშრომელი ხალხის.

ამბროსი: — მე ეს არ ვიციდი.

პროკ. ოკუჯაევა: — რაში გამოიხატა საქართველოს დამოხრება რუსეთის მხრივ?

ამბროსი: — ას ოცი წლის თავისუფლების, დამოუკიდებლობის მაძებარი ხალხის თავისუფლების ინტერვენციით წართმევაში.

პროკ. ოკუჯაევა: — დამოუკიდებელია

თუ არა დღეს საქართველო საბჭოთა სუფლების დროს?

ამბროსი: — საბჭოთა ხელისუფლების ხელში საქართველო მე მიმართა დამოუკიდებელი იდურად, მაგრამ ფაქტიურად ეს ეგრე კი არ არის.

პროკ. ოკუჯაევა: — დამისახელეთ, რაში გამოიხატა ფიზიკური გადაშენება ხალხისა.

ამბროსი: — ენის დევნაში, ტერიტორიის სხვის ხელში გადაცემაში და იმაში, როდესაც ხელისუფლება ქართველთა ხელში არ არის.

პროკ. ოკუჯაევა: — იცოდით თუ არა თქვენ, როდესაც წითელი ჯარის საქართველოდან გაყვანას მოითხოვდით, სურდა თუ არა ეს საქართველოს მთავრობას?

ამბროსი: — არ სურდა. გაზეთებიდან ვიცი.

პროკ. ოკუჯაევა: — იცოდით თუ არა, როდესაც ინგლისს მიმართავდით, რომ ის მოითხოვდა საქართველოს არსებული მთავრობის გადაყენებას და მისი მსგავსის დაყენებას?

ამბროსი: — ჩემს წერილში მე არ მოთქვამს არსებული მთავრობის გადაყენების შესახებ. მე ვითხოვდი მხოლოდ ჩვენი მთავრობის დამოუკიდებლობას. როგორ მოთხოვდა მოითხოვდა ინგლისი, მე ეს არ ვიცი; მე ვითხოვდი ისეთ მთავრობას, როგორ მოთხოვდასაც ქართველი ერი ისურვებდა. სხვაფრთვ კი წესდებოდას საქათვის განხილვაში არ შეესაუფარ და არც შეეღვივარ.

ბრალდებელი ერქომაიშვილი: — არის თუ არა ჯარის გაყვანის მოთხოვნა პოლიტიკური ხასიათის?

ამბროსი: — პოლიტიკურად იმდენად, რამდენადაც ის ხელს უშლის ეკლესიის თავისუფლებას.

ერქომაიშვილი: — მაგალითად რაში გამოიხატა რუსეთის ჯარის ჩარევა ეკლესიის თავისუფლებაში?

ამბროსი: — მაგალითად ვერ მოვიყვან, მხოლოდ თავისუფალ ერს უნდა ეახდეს თავისუფალი ჯარი; რამდენად თავისუფალია ერთ იმდენად, თავისუფალია ეკლესიაც.

ერქომაიშვილი: — როგორ უწყურებთ მინშევიკურ დროს საქართველოში გერმანიის და ინგლისის ჯარების ყოფნას. იყო მაშინ შეღახული დამოუკიდებლობა საქართველოსი?

ამბროსი: — გერმანიის და ინგლისის ჯარების ყოფნას საქართველოში — საქართველოს დამოუკიდებლობა არ მოუხსნია.

ერქომაიშვილი: — იყო თუ არა სანინალმდებო დადგენილება საკათალიკოზო საბჭოში შესახებ იმისა, რომ სამხედრო ტა-

ძრის გადაცემაში საბჭოს წარმომადგენლებს მონაწილეობა არ მიეღოთ?

ამბროსი: — დადგენილება საკათალიკოზო საბჭოსი, შესახებ სამხედრო ტაძრის მთავრობის მიერ ჩაბარების დროს მონაწილეობის მიუღებლობისა, არ არის მთავრობის სანიწაღმდეგო, რადგანაც ტაძრის დარღვევაში მონაწილეობის მიღება იყო ჩვენი რწმუნის საკითხი და ამიტომ ჩვენთვის მიუღებელი.

ერკომაიშვილი: — რატომ ფიქრობთ იქვე, რომ რუსეთის ჯარს არჩენს საქართველო?

ამბროსი: — იმიტომ, რომ მისი ჯარი აქ არის.

ერკომაიშვილი: — მოახსენეთ თუ არა თქვენ საკათალიკოზო საბჭოს მემორანდუმის გენუაში გაგზავნის შესახებ მანამდე, სანამ ეს პრესაში გამოქვეყნდებოდა?

ამბროსი: — არ მომიხსენებია.

ერკომაიშვილი (შიშაროას სასამართლოს): ვინაიდან ამბროსის ასეთ განცხადებას და გაუმომხებელთან მიცემულ ჩვენებას შორის არის წინააღმდეგობა, ვთხოვ ნაკითხულ იქნას ოქმი მისი ჩვენებისა (გვერდი საქმისა 349).

სასამართლო აქვეყნებს აღნიშნულ ჩვენებას ამბროსისას, საიდანაც ხჩანს, რომ ის ადასტურებს იმას, რომ მემორანდუმის შესახებ მან მოახსენა საბჭოს მანამდე, სანამ ეს გაზეთებში გამოცხადდებოდა.

პასუხად ამისა ამბროსი ითხოვს, ნაკითხულ იქმნას მისი განცხადება, რომელიც მოთვისებულია საქმესთან და მოთავსებული საქმის 371 გვერდზე.

სასამართლო აკმაყოფილებს მის შეამდგომლობას. განცხადებაში ის უარყოფს მის ჩვენებას და განმარტებისათვის დასძენს:

საბჭოს სხდომა არ ყოფილა, ამიტომ ვერც მოხსენებას გაეკეთებდი, მხოლოდ ერთს თუ ორ წუფს არა ოფიციალურად საიდუმლოება გაუანდე. სხდომა რომ შემდგარიყო, უტყველად მოვახსენებდი მემორანდუმის გაგზავნას.

პროკურატურა ითხოვს, ამბროსის უკანასკნელი განცხადება შეტანილი იქნას ოქმში.

ერკომაიშვილი: — რაში გამოიხატა შემოხიზნულთათვის მინაწვლის დარიცხვა? საზღვრების ჩამოჭრასა თუ მიწების დარიცხვაში?

ამბროსი: — ადგილი აქვს ორივე შემთხვევას. მხედველობაში მქონდა ყარაიაზში რუსების შემოხიზვნა და დასახლება.

ერკომაიშვილი: — იცით თუ არა, რომ ისინი ადრე აქ ესახლენ, მერმე გაიქცნენ და ესხლა ისევ დაბრუნდნენ?

ამბროსი: — შე ვიცი ის, რომ მათი

გახიზვნის შემდეგ იქ იყვნენ დასახლებულნი ქართველები.

ერკომაიშვილი: — სად არის დევნილი მშობლიური ენა?

ამბროსი: — მიგითითებთ განათლების კომისიარატის განკარგულებაზე, რომელიც მოხდენილია მემორანდუმის გაგზავნის შემდეგ. ეს განკარგულება შეეხება წარმოების ქართულ ენაზე შემოღებას. სჩანს, წარმოება ადრე რუსულად ყოფილა.

ერკომაიშვილი: — იცოდით თუ არა იქვე, რომ რუსეთის სამხედველობა ებრძოდა საბჭოთა ხელისუფლებას?

ამბროსი: — ეიცოდი, მაგრამ ეს საქართველოს არ ეხება.

თავმჯდომარე: — თქვენ ამბობთ, რომ ქართული ენა დევნილია, ეს რომ ეგრე იყოს, შეიძლება განა ასეთი სასამართლო, როგორიც დღესაა?

ამბროსი: — ეს არის ფლეს, ნაციონალიზაციის გატარების შემდეგ.

ერკომაიშვილი: — ვისზედ და რაში გამოიხატა ქართველების უფლებების აყრა.

ამბროსი: — შორწმუნებზედ.

ბარათაშვილი (დამცველი): — ვის გაუგზავნეთ მემორანდუმი, კონფერენციას თუ რომელიმე სახელმწიფოს?

ამბროსი: — კონფერენციას.

ბარათაშვილი: — ფიქრობდით თუ არა, რომ კონფერენციის შემადგენლობა ომს გამოუცხადებდა რუსეთს, თუ რომ საქართველოს საკითხში მოთხოვნილებას არ დააკმაყოფილებდა.

ამბროსი: — არა; კონფერენცია იყო სამშვიდობო.

ბარათაშვილი: — ნაკითხეს თუ არა კონფერენციაზე მემორანდუმი?

ამბროსი: — ამის ცნობა მე არ მაქვს.

ბარათაშვილი: — ეტომდათ თქვენ რაიმე კავშირი რომელიმე სახელმწიფოსთან?

ამბროსი: — არა, არ მქონდა.

ბარათაშვილი: — რა ხასიათი მქონდა თქვენს მემორანდუმს?

ამბროსი: — გენუის კონფერენციაზე იყო საქართველოს წარმომადგენელი და იქ უნდა დაცულიყო ჩვენი ერის სუვერენობა; უფიქრობდი, რომ ჩვენს წარმომადგენელს ეს მემორანდუმი დახმარებას გაუწევდა და მეც ამიტომ გავგზავნე.

ბარათაშვილი: — იყო თუ არა ისეთი შემთხვევა, რომ მღვდლები პროპაგანდას ეწეოდნენ არსებული ხელისუფლების წინააღმდეგ?

ამბროსი: — არა, არ იყო, და რომ ყოფილიყო — მე წინააღმდეგი წავიდოდი.

პროკ. მატეაკარიანი: — იცით ვისი ინიციატივით იყო მოწვეული კონფერენცია?

ამბროსი: — არა, არ ვიცი.

პროკ. ოკუჯავა: — თუ რომ საბჭოთა წყობილების არა ხართ, როგორ წყობილებას ითხოვდით?

ამბროსი: — ყოფილიყო ასეთივე, მაგრამ დაწყებულიყო ხალხის სურვილზედ.

პროკ. ოკუჯავა: — ხომ იცით, რომ საბჭოთა მთავრობას ხალხი ირჩევს?

ამბროსი: — ეხლა ვიცი, პირველი ყრილობის შემდეგ. მემორანდუმის დაწერამდე ყრილობა არ ყოფილა.

პროკ. ოკუჯავა: — თუ რომ არსებული მთავრობის დახმარება გსურდათ — რისთვის ამის შესახებ მთავრობას ან არ შეეკითხეთ ან არ გააგებინეთ?

ამბროსი: — ვფიქრობდი, რომ საჭირო არ იყო...

ნიკნივაძე: — რომელ ენაზედ იყო დაწერილი მემორანდუმი?

ამბროსი: — ქართულ ენაზედ.

ამბროსის დაკითხვის შემდეგ სხდომა სწყდება 10 წუთით. სხდომის განახლებისას ჩვენებას ართმევენ ბრალდებულ ლუძავას (ნახარის).

თავმჯდომარე — იყოფით თუ არა მემორანდუმის გაგზავნის შესახებ.

ნახარი: — არა.

თავმჯდომარე — როდის გაიგეთ?

ნახარი: — პრესაში დაბეჭდვის შემდეგ.

თავმჯდომარე: — როგორი იყო თქვენი შეხედულება მემორანდუმზედ გაგების შემდეგ?

ნახარი: — მე ეს არ მბრალდება და ამიტომ არ გიპასუხებთ.

თავმჯდომარე — დამალული განძეულობის შესახებ როდის გაიგეთ?

ნახარი: — გაუგებ საიდუმლოდ ლეონიფსაგან.

თავმჯდომარე: — ვის გაანდევით?

ნახარი: — არავის.

თავმჯდომარე — ვის ქონდა შენახული?

ნახარი: — ლეონიდის გადმოცემით: შენახვა მიუხდვია პავლე ჯაფარიძესათვის.

თავმჯდომარე: — გააგებინეთ თუ არა ამბროსის განძეულობის შენახვის შესახებ?

ნახარი: — ამბროსისათვის არაფერი მითქვამს.

თავმჯდომარე: — რატომ არ უთხარით?

ნახარი: — მე ვიცავდი ლეონიდეს საიდუმლოებას. ამასთანავე მე ვიცავი ქუთაისში და დორქეტივებსაც იქიდან ვლბებულობდი — იყოფა თუ არა განძეულობის გადამალვის შესახებ რაიმე ცულისათვის თავმა — ეს მე არ ვიცი.

თავმჯდომარე: — ცულისათვის თანახმაა განძეულობა?

ნახარი: — ცულისათვის არა.

თავმჯდომარე: — მაშ, ამბროსის არ უნდა სცოდნოდა, სად ინახება ცულის განძეულობა?

ნახარი: — მე არ მიცნობებია და ისე კი ცოდნა მისთვის საჭირო იყო.

თავმჯდომარე: — რატომ მთავრობას არ განუცხადეთ, რომ სოონის და მცხეთის განძეულობა გადამალული ქონდათ?

ნახარი: — რატომ უნდა განმეცხადებოდა?

თავმჯდომარე: — იმიტომ, რომ ის მთავრობაა!

ნახარი: — ის იყო ცულის განძეულობა, ეპატრონებოდა ცულისა და განძეულებები მთავრობას მაშინ, როდესაც მოითხოვდა; ისე კი არავითარი დეკრეტი არ იყო ან ჩაბარებისა, ან კიდევ ცნობისა, სად რომელი განძი გვექონდა შენახული.

თავმჯდომარე: — რატომ მიწინააღმდეგობა აწივდით და ცულისათვის არ ნაიღებ?

ნახარი: — იმიტომ, რომ უფრო საიმედო ადგილას იყო შენახული, შესაძლებელია მოეპარათ. ასეთი შემთხვევა კიდევ იყო და ამიტომ მათი ცულისათვის შენახვა წარმოადგენდა საშიშროებას.

თავმჯდომარე: — რატომ მაინც ცულისთვის თან არ შეატყობინეთ?

ნახარი: — იმიტომ, რომ განძეულობა შენახული იყო ლეონიდის მიერ კონსპირატორულად და მეც ამ მხრივ ტრადიცია დავიცავი, ისე კი ვფიქრობდი, რომ ამბროსიმ ეს იცოდა.

თავმჯდომარე: — გამოსულხარტ როდესმე საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ?

ნახარი: — არა, და არც შემძლო გამოვსულიყავი, რადგანაც ცულისა და სახელმწიფო ერთმანეთს დაშორებულია. არამორწმუნე — კომუნისტები არის და არა კომუნისტები. მე მივდიოდი საზოგადოებრივად წინააღმდეგობაში ცულისა და მორწმუნეთა წინააღმდეგ.

ნიკნივაძე: — რათ დავიშორებთ მთავრობას, რომ განძეულობა დამალული გქონდათ?

ნახარი: — მთავრობისაგან არ დავიშორებოდი.

ნიკნივაძე: — როგორ იყო შენახული?

ნახარი: — მე არ დავსწრებივარ და ამიტომ არ შემიძლია აგინეროთ.

ნიკნივაძე: — სად იყო შენახული?

ნახარი: — როგორც ლეონიდმა გად-

დმობცა, არქერის სასახლის აიენის ქვეშ, მინაში ჩაფლული.

ნივნივაძე: — საზოგადოდ ვგრე რნა-ხავენ განძეულობას?

ნაზარ: — თუ რომ გარემოება მოითხოვს.

ნივნივაძე: — მამასადამე გარემობამ მოითხოვა ვგრე შენახათ?

ნაზარ: — ეს დამალვა არ არის. ეს არის საიმედო ადგილას შენახვა, რომ არ დაკარგულყო.

ნივნივაძე: — ვისგან რომ არ დაკარგულყო?

ნაზარ: — ბოროტი ავაზაკებისაგან.

ნივნივაძე: — როდის იყო ასეთი მომენტი?

ნაზარ: — მაშინ, როდესაც განძეულობა იმარხებოდა. მაშინ არული ხანა იყო და ძარცვა ძლიერ გახშირებული.

ნივნივაძე: — დიდ ხანს გაგრძელდა ასეთი დრო?

ნაზარ: — დიდ ხანს.

ნივნივაძე: — როდის აღმოაჩინეს განძეულობა?

ნაზარ: — მე მაშინ დაჭერილი ვიყავ.

ნივნივაძე: — როდესაც აღმოაჩინეს, მაშინ საბჭოთა ხელისუფლება განმტკიცებულ იყო?

ნაზარ: — იყო.

ნივნივაძე: — მშვიდობიანობა დამყარებული იყო თუ არა?

ნაზარ: — შედარებით მშვიდობიანი დრო იყო.

ნივნივაძე: — მამ რისთვის ინახავდით?

ნაზარ: — ვინახავდით ეკლესიისათვის.

ნივნივაძე: — გქონდათ თუ არა განზახვა, დაგეფართ მთავრობისაგან ის, რომ განძეულობა გადამალული გქონდათ?

ნაზარ: — არ მქონდა. მე მას შევატყუებინებდი მთავრობას, როდესაც გამოიყვლებოდა ბრძანება მათი გადაცემის შესახებ.

ნივნივაძე: — თქვენ არ მიგიღიათ მონაწილეობა განძეულობის დამარხვაში?

ნაზარ: — არა.

ნივნივაძე: — როგორ მოხდა, რომ განძეულობა თქვენს ბინის ქვეშ ინახებოდა და თქვენ კი ეს არ იცოდით?

ნაზარ: — მაშინ მე შინ არ ვიყავი.

თავმჯდომარე: — ხომ იცოდით, რომ იყო დეკრეტი, ეკლესიების განძეულობის ხალხის ქონებად გამოცხადებისა? რატომ არ შეატყობინეთ მთავრობას, რომ ქონება შენახული გქონდათ?

ნაზარ: — მე დღითი დღე ველოდი მთავრობის განკარგულებას განძეულობის გადაცემის შესახებ. ჩვენ მონასტრებშიც ბევ-

რი განძეულობა გვაქვს შენახული ადგილებში. ამიტომ მთავრობას ვერ ვთვით ეთქვა „მოგვეცი განძეულობაო, ჩვენც მას ამოვიღებდით და მივცემდით. დეკრეტი კი განძეულობის ხალხის ქონებად გამოცხადებისა არ მიაღებდა განძეულობა მთავრობისათვის ჩამებარებია. ამიტომ ველოდი განკარგულებას და ნივთებსაც ყოველ მიზეზის გარეშე ჩავაბარებდი. ისე კი, სადაც არ უნდა ყოფილიყო განძეულობა შენახული, ის იყო ეკლესიის განკარგულებაში.

პ. რ. ო. კ. უ. ა. ვ. ა. — იცოდით თუ არა რამე მემორანდუმის შესახებ და როგორია მის შესახებ თქვენი აზრი?

ნაზარ: — მემორანდუმის შესახებ ეიცოდი მის შემდეგ, როდესაც ის გამოცხადდა პრესაში. ჩემი აზრის გამოთქმასზე უარს ვამბობ.

პ. რ. ო. კ. უ. ა. ვ. ა. — იცოდით თუ არა, რომ მინაში ისეთი განძეულობა იყო ჩაფლული, რომელიც გაფუჭდებოდა?

ნაზარ: — ვიცოდი.

პ. რ. ო. კ. უ. ა. ვ. ა. — ვინ არის პასუხისმგებელი გაფუჭებისათვის?

ნაზარ: — ის, ვინც ჩაფლა.

პ. რ. ო. კ. უ. ა. ვ. ა. — ვინ იცოდა განძეულობის დამარხვის შესახებ?

ნაზარ: — მე, პავლე ჯაფარიძემ და ლეონიძემ.

პ. რ. ო. კ. უ. ა. ვ. ა. — ვინ არის თქვენში უფროსი — ჯაფარიძე თუ თქვენ? ვის უნდა მოეხსენებინა ამბროსისათვის?

ნაზარ: — ეს იყო საიღუმლოება და ამბროსისათვის უნდა ეთქვა ლეონიძეს, მე კი ვერ ვიტყვი.

პ. რ. ო. კ. უ. ა. ვ. ა. — განძეულობას მთავრობას უნახავდით, თუ ითვისებდით?

ნაზარ: — არ ვითვისებდით.

პ. რ. ო. კ. უ. ა. ვ. ა. — იცოდით, თუ არა, სად უნდა ჩაეფლო ლეონიძეს განძეულობა?

ნაზარ: — არ ვიცოდი.

ერქომაიშვილი: — ციხეში იყავით, როდესაც განძეულობა ნახეს?

ნაზარ: — ციხეში.

ერქომაიშვილი: — დაკითხეს თუ არა?

ნაზარ: — გახეტიხეში ნავიკითხე, რომ სამღველოება ქურდებთა ჰყავდათ დასახულ, მაგრამ მე მაშინ დაუკითხავი ვიყავი.

ერქომაიშვილი: — ხართ თქვენ საკათალიკო საბჭოს წევრი?

ნაზარ: — ვარ მაშინ, როდესაც თბილისში ვიმყოფებოდი.

ერქომაიშვილი: — იყავით თუ არა მიწვეული იმ სხდომასზე, როდესაც ამბროსის უნდა მოხსენება გაეკეთებინა საბჭოსათვის მემორანდუმის გაგზავნის შესახებ?

ნ ა ზ ა რ ი : — არ ვიყავი.
მხარეებს მეტი საკითხი არ აქვთ.
სასამართლო გადადის ბრალდებულ ჯაფარის დაკითხვაზე.

თ ა ვ მ ჯ დ ო მ ა რ ე : — ვინ დაგაგადათ სიონის და მცხეთის განძეულობის გატანა და შენახვა?

ჯ ა ფ ა რ ი ძ ე : — კათალიკოზ ლეონიძემა, მე ქუთაისში ვცხოვრობ, ისე კი იმ ხანებში თბილისში სახელმწიფო უნივერსიტეტში ლექციებს ვისმენდი. ერთს დღეს, ლექციების შეწყვეტისა გამო, წაველ კათალიკოზ ლეონიძეთან ლოცვა-კურთხვის გამოსათხოვად. სწორედ იმ დღეს დამავალა ლეონიძემ წაღება განძეულობის ქუთაისში და შენახვა ბაქში. მე ვიყავი მისი მორჩილი და ამიტომ დავალეების შესრულებაში უარი ვერ ვუთხარი. განძეულობა ჩაიბარე ტყემალაძისა და ლაზარიშვილისაგან, სადგურამდე გამომყვა ტყემალაძე და კაპანაძე სადგურთან კაპანაძე ჩამომშორდა. სადგურზე დიდ ძალ ხალხს მოყვარა თავი, იყო ჩოქოლი და ლაპარაკი, რომ თბილისს სულიანო, ამიტომ მიჩქარაფენ, ჩქარა გამეტანა განძეულობა, რომ არ დაგვრჩენოდა და არ დაკარგულიყო. იყო ღამის 2 საათი, როგორც იქნა, მოვთავსდი ერთ რონოდაში, ამავე მატარებლით მოდიოდა ბენია ჩხიკვიშვილი და არქეოლოგი თაყაიშვილი. როდესაც ამათ გაიგეს რა მიმქონდა, მიხლვენი მათთვის გამეტანებია, მაგრამ მე უარი ვუთხარი, რადგანაც დავალეება მქონდა კათალიკოზიდან წამელი ის ქუთაისში. ქუთაისში რომ ჩაველ, ქალაქი იცლებოდა. ვინაიდან ბანკსა ცლიდნენ. განძეულობა პრედიკარ საკათედრო ტაძარში მივიტანე და ურდამდე ლეონიძის ჩამოსვლას. ლეონიძიც ჩამოვიდა და როდესაც გაიგო, როგორი მდგომარეობა იყო შექმნილი ქუთაისში — მიბრძანა განძეულობა სადმე წაიღებო დაგვლს შეინახა. განძეულობა წაველთ არქიერის გორანზე და დავერძალეთ არქიერის სასახლის აივნის ქვეშ. განძეულობასთან ერთად ჩავფლეთ მიწაში პოლიც, რაშიც იყო ჩადებული სხვა განძეულობისა და ბრძანება შესახებ იმისა, რომ განძეულობა წამოღებულია საკათალიკოზო საბჭოს განკარგულებით. აქვე ლეონიძემა დამაფიცა ჯვარზედ, რომ განძეულობის შენახვა საიდუმლოდ შექმნახა და არავისთვის არაფერი მეთქვა მანამ, სანამ მის შესახებ რაიმე ახალ განკარგულებას არ გამოცემებოდა. ისე კი ხმა უნდა გამეგრელებინა, რომ განძეულობა მთავრობამ საზღვარგარეთ წაიღო. ვინაიდან მე ვიყავი ფიცითი შუბოჭილი, განძეულობის დაკრძალვის შესახებ არავისთვის არაფერი მითქვამს. რაც შეეხება კათალიკოზ ამბროსის — შეიძლება მისთვის მეთქვა, მაგრამ მის შემდეგ, თუ კი რომ

ის ამის შესახებ ოდესმე შემეცითებოდა, იმ მე არაფერს მეცითებოდა და ამიტომ შევედგა.

პ რ ო კ . მ აჭ ა ვ ა რ ი ა ნ ი : — არაფერი უთქვამს თქვენთვის კათალიკოზ ლეონიძეს შესახებ იმისა, თუ რისთვის გაქმნოდა განძეულობა ქუთაისში?

ჯ ა ფ ა რ ი ძ ე : — როგორ არა, სიტყვა, რომ ძლიერ არეული დროა, შესაძლებელია განძეულობა გაიტანონ და ამიტომ უნდა გადავარჩინოთ; როდესაც ქვეყანა დაწყნარდება, მაშინ ამოვიღებთ.

პ რ ო კ . მ აჭ ა ვ ა რ ი ა ნ ი : — როდესაც ქვეყანა დამშვიდება და უკვე საშიშროება არ იყო — რატომ მერმე მანაც არ განუცხადეთ მთავრობას, სად იყო დამალული განძეულობა?

ჯ ა ფ ა რ ი ძ ე : — ვიყავი ფიცითი შუბოჭილი, არავისთვის არაფერი მეთქვა; თანაც ამის შესახებ მთავრობის არც ერთი ბრძანება არ იყო.

პ რ ო კ . მ აჭ ა ვ ა რ ი ა ნ ი : — იცოდით თუ არა, რომ საცდელისა განძეულობა სახალხო ქონებად იყო გამოცხადებული?

ჯ ა ფ ა რ ი ძ ე : — უმეტესი ნაწილი მონასტერში ვცხოვრობ და მთავრობის განკარგულებებს ძლიერ ნაკლებ ვაფენიდი თვალწერს, ამიტომ არ ვიციდი.

პ რ ო კ . ო კ უ ჯ ა ვ ა : — თქვენ სთქვით, რომ კათალიკოზ ლეონიძის დავალებით, თუ რომ ვინმე გითხავდათ გატანილ განძეულობის შესახებ, უნდა გეთქვათ, რომ განძეულობა საზღვარგარეთ არის გატანილი. ეს ხომ ტყუილის თქმაა, რომელიც სასულიერო პირს არ შეუფერს?

ჯ ა ფ ა რ ი ძ ე : — ტყუილის თქმაც არის და ტყუილის თქმაც. ლმერთის განწირისებები იმდენად არაფერია, რადგანაც ის მრავალ მონყაღა და შევიწინებდა.

პ რ ო კ . ო კ უ ჯ ა ვ ა : — როგორ ფიცობთ, ტყუილის თქმა ლეონის წინააღმდეგია?

ჯ ა ფ ა რ ი ძ ე : — წინააღმდეგაც არის და არც არის წინააღმდეგ, და იმის და მიხედვით, თუ რას შეეხება ტყუილი. ზოგ შემთხვევაში ტყუილის თქმა შესაწყნარებელია, მით უმეტეს, რომ, ჩვენ საშუალება გვაქვს ტყუილის თქმა საიდუმლო აღსარებით მოვიწინოთ.

პ რ ო კ . ო კ უ ჯ ა ვ ა : — როდესაც განძეულობა ნახეს და თბილისში ჩამოხვედი — რათ მოახსენეთ ამბროსის, რომ განძეულობა ნახეს?

ჯ ა ფ ა რ ი ძ ე : — თბილისში ვიყავი ჩამოსული ორი დღით და ვალდებული ვარ ვთქვათ თქვენ, მტანხულა ამბროსი და ვველაფერი მომხსენებია.

დამცველი ქაეთარაძე: — აღსარებამი თქმულს, საიდუმლობაა?

ჯაფარიძე: — საიდუმლობა და მისი გამხდლანება არ შეიძლება.

ნიცნივაძე: — რა მიზანი ქონდა განძეულობის მიწაში ჩაფლას?

ჯაფარიძე: — სამშორების თავიდან აცილება და მათი გადაარჩენა.

ნიცნივაძე: როდის უნდა ყოფილიყო შესაძლებელი განძეულობის მიწიდან ამოღება?

ჯაფარიძე: — მაშინ, როდესაც მთავრობა, მოახდენდა რა შემონახვას სიონის და მცხეთის ტაძრების განძეულობისას, მოითხოვდა მათ მოტანას, ან გამოისცემდა რაიმე სათანადო დოკუმენტს.

დამცველი დადიანი იძლევა განმარტებას შესახებ დეკრეტი № 21სა და აცხადებს, რომ ამ დეკრეტის ძალით სამღვდელეობას სრულებით ვალდებული არ იყო მოეხსენებია, ან ჩაებარებია მთავრობისათვის სად, რომელიც და როგორი განძეულობა ჰქონდით შენახულად.

ჯაფარიძის დაკითხვის შემდეგ სასამართლოს სხდომა შეწყდა ღამის 11 და 30 წუთზე და გადაიდო მეორე დღის დღის 12 საათისათვის.

მისამი დღე

12 მარტი 1924 წელი

სხდომა გაიხსნა შუადღის 1 საათზე და 20 წუთზე.

დამცველი ნინიძეს დამცველებთან სახელით შემოაქვს შემდეგი განცხადება:

„მოგახსენებთ სასამართლოს, რომ ჩვენ სრულის დამშვიდებით შევხდით სასამართლოს დარბაზში დამყარებულ წესრიგს, განსაკუთრებით პროცესის პირველ დღეს. ჩვენ სრული დარწმუნებული ვიყავით, რომ პროცესი ბოლომდის ნორმალურ პირობებში იმართებოდა, მაგრამ სურათი თანდათან იცვლება: როგორც დარბაზში, ისე პრესაში თავი იჩინა მტრულმა განწყობილებამ, რომელიც ექსცესივების სახეს იღებს: ისინი ვერტიკლი „ძირს მუქთახორები“ და სხვ, როგორც ბრალდებულთა, ისე დამცველთა წინააღმდეგ.“

აგტივაციამ ბრალდებულთა და დამცველთა წინააღმდეგ გადალახა ყოველივე შესაძლებლობა და არსებული კანონების შინაარსის და საფუძვლის უკუღმართი განმარტება წამოაყენა: მაშინ, როდესაც კანონი იცავს სამართლიანობას და მხარეთა თანასწორობას, პრესა, ამის საწინააღმდეგეთ, წინასწარ შედის ჩვენი მოქმედების დაფასებაში და ბრალდებულთა წინააღმდეგ უკვე გამოაქვს საბრალ-

მდებლო განაჩენი, ხოლო დამცველს „სამსჯელის და პატიოსნების“ მოვალეობა უკვე უკვე ხადებენ.

მოგახსენებთ რა ამის სასამართლოს — გთხოვთ, განუმარტოთ პრესას, რომ სანამ განჩინება არ არის გამოტანილი, მინამდვილად სებობს მხოლოდ ბრალდებულთა და არა გამიტყუნებულთა. ხოლო დამცველი არის წარმომადგენელი მხრის და პასუხს აცხადებს კანონის და თავისი სინდისის წინაშე. ჩვენ იმედი გვაქვს, რომ პროკურატურა მოაქცევს ამას ყურადღებას და აღკვეთს კანონიერების შელახვას და ამით საშუალებას მოგვცემს ჩვენ, განვაგრძოთ ჩვენი მოვალეობის ასრულება.“

ერკოშიაშვილი: — პასუხად დამცველთა განცხადებისა გამოამარტავს სასამართლოს, რომ სასამართლო არ შეუძლია და არც არის ვალდებული პასუხი აგოს იმედი, რაც ხდება ქუჩაში, რომ დამცველები, რაკი პირველმა ცდამ საქმის სხვა დროისთვის გადადებისა უნაყოფოდ ჩაუვართ, ცდილობენ პროცესი სანაგებო მასალათ გამოიყენონ. აქ არის ძველი და ახალი ძალების შეტაკება. მშრომელი მისა ღელავს, რადგან ვერ წარმოუდგენია, რომ საბჭოთა წესობილების დროს სამღვდელეობას იცავდეს ის, ვინც გუშინ მარქსიზმის სახელით მის წინააღმდეგ იბრძოდა, რომ ეს გარემოება დამცველებს ნერვებს უშლის, მაგრამ, ყოველ შემთხვევაში, ეს უფლებას არ აძლევს მათ გამოდიოდნენ სასამართლოში ასეთის განცხადებით.

ოქუჯავაძე: — ჩვენი აზრით, მეორე მხარე აგრძელებს ობსტრუქციას. მის სურს პროცესის შეწყვეტა. ამას ისინი თავიდანვე ცდილობდნენ, მაგრამ რადგანაც ვერ შესძლეს — ესღა სხვა ონებას მიმართავენ. ამიტომ წესიერებას არღვევთ თითო და ხალხს ამას პასუხს აძლევთ, ამიტომ ვითხოვ — მათი განცხადება საქმესთან მითვისებული არ იქნება.

სასამართლო გადის სათათბირო ოთახში დადგინილების გამოსატანად.

გამოსვლისას სასამართლო აცხადებს დადგინილებას:

„სასამართლომ მოისმინა რა დამცველთა კოლექტიური შეამდგომლობა მათი წერილობითი განცხადების საქმეში ჩართვის შესახებ და ბრალდებულთა პასუხი, დაადგინა — აღნიშნული წერილობითი განცხადება დამცველებისა მითვისებულ იქმნას საქმესთან.“

სასამართლო აგრძელებს სხდომას და ეკითხება ბრალდებულს ლაზარევიძეს:

თავმჯდომარის შეკითხვაზე — აქვს თუ არა რაიმე სათქმელი — ლაზარევიცილი განმარტავს, რომ მის შემდეგ რაც მან თავის გასამართლებლად წარმოადგინა კათალიკოს

ამბროსის ნერვილი — სათქმელი არა აქვს რა და მივიწყებულ კითხვებზე ამბობს:

რომ მან მემორანდუმის შესახებ პრესაში მისი გამოქვეყნებამდე არაფერი იცოდა და ვინაიდან იმოდენა სწავლა და ცოდნა მას არ შესწევს არც მისი პოლიტიკური შეფასება შეუძლია. ქუთაისში გატანილი განძეულობის შესახებ განმარტავს, რომ ეს განძეულობა მან, ლეონიდეს დაეღობით, ჩააბარა ქუთაისში წასაღებად პაველ ჯაფარიძეს, რომ ჯაფარიძემ ის გაიტანა ქუთაისში, მაგრამ იქ რა ბედი ეწვია მას, მან არ იცის. საკათალიკოზო საბჭოს წევრი ის არ ყოფილა.

მაჭავარიანი — მიაციღეთ თუ არა ჯაფარიძე სადგურამდე?

ლაზარიშვილი: — არ ნავოლივარ, რადგანაც ავაღ ვიყავი, მე შეეპარულე მხოლოდ დაეღობა ლეონიდეს, რომელიც შეენებოდა განძეულობის ჯაფარიძესადმი გადაცემას და ამიტომ რა ბედი ეწვია მაგ ნიუტებს ქუთაისში, არ ვიცი. ნათქვამი ქონდათ ჩემთვის, რომ ეს განძეულობაც მთავრობამ წაიღო სახლვარ გარეთაო.

ოკუჯავა: — იცოდით ხმებით სად იყო განძეულობა?

ლაზარიშვილი: — ხმებით ვიცი, რომ გატანილია სახლვარგარეთ. ამიტომ, თუმცა ხშირად შევხვედრილვარ ამის შემდეგ ჯაფარიძეს — მე მისთვის გატანილი განძეულობის შესახებ არაფერი მიკითხავს.

ერქოშვილი: — რომ გყოფნოდათ, სად იყო განძეულობა ეტყობოდა მთავრობას? ფიციით ხომ არ იყავით შეზოქილი?

ლაზარიშვილი: — არავის დაუფიცივარ. მაგრამ რომ ვეტყოდი თუ არა მთავრობას — არ ვიცი, რადგანაც ასეთი მდგომარეობა არ მიცდია.

ნიკნივაძე (სასამართლოს წევრი): — საიდან იცით, რომ განძეულობა, გატანილი ქუთაისში, ბანკში უნდა შეენახათ?

ლაზარიშვილი: — განძეულობის გატანის შესახებ იყო დადგენილება საკათალიკოზო საბჭოსი, ამ დადგენილებით გატანა მისი ევალებოდა ეპისკოპოსს დაეითს და პაველ ჯაფარიძეს.

ნიკნივაძე: — ვისგან გქონდათ გაგებული, რომ განძეულობა სახლვარგარეთ იყო გატანილი?

ლაზარიშვილი: — კათალიკოზ ლეონიდესაგან.

ნიკნივაძე: — მენშევიკურ მთავრობის დროს იყო შემთხვევა მთავრობის მიერ საეკლესიო ქონების ჩამორთმევისა?

ლაზარიშვილი: — არა, არ იყო.

ნიკნივაძე: — ხომ არ უმაღლესა სამ-

ღველეობა მენშევიკურ მთავრობას უღლებას?

ლაზარიშვილი: — არა. ნიკნივაძე: — იყო თუ არა სამღველეობა თანამგრძობი იმისა, რომ გადაძალადი განძეულობა მენშევიკურ მთავრობას თან წაეღო?

ლაზარიშვილი: — არ ვიცი, ვიცი მხოლოდ ის, რომ სამღველეობა უმეყოფილო იყო, როდესაც მთავრობა გელათის მონასტრიდან განძეულობას ეზიდებოდა.

ოკუჯავა: — თქვენ რომ გყოფნოდა, რომ სიონის და მცხეთის ტაძრის განძეულობა მინაშა ჩაფლული — მოითხოვდით მის ამოღებას?

ლაზარიშვილი: — მოითხოვდი, რადგან განძეულობათა შორის იყო ერთი სა-მოსელი, რომელიც სონტესაგან წახდებოდა. სასამართლო უკითხება ბრალდებულ მარკოზ ტყეშელაძეს.

თამეჯდომარის შეკითხვებზე მემორანდუმის და განძეულობის გატანის და შენახვის შესახებ — ბრალდებული განუმარტავს სასამართლოს, რომ ის კრება, რომელზედაც კათალიკოზ ამბროსის მოხსენება უნდა გაეკეთებინა გაგზავნილი მემორანდუმის შესახებ, საემპროსიო რიცხვი წევრების გამოუცხადებლობისა გამო, არ შესდგა. წევრებს შორის იყო მხოლოდ კერძო ლაპარაკი: „ვიყავით მე, პატრიარქი ამბროსი და ერთი სხვა. აქ ამბროსიმ სხვათა შორის გეთხრა, რომ მან გენუაში გაგზავნა მემორანდუმი და რომ, როგორც ხმები დადის, მემორანდუმი მისულა გენუაში. იმ დღეს უნდა ყოფილიყო საკათალიკოზო საბჭოს მორიგი სხდომა, ქეორუმი არ შესდგა, ნერვილი შემუშავებული არ იყო ამიტომ არ შემოძლია ვსოტყა გააკეთებდა თუ არა პატრიარქი იმ დღეს მოხსენებას მემორანდუმის შესახებ. ქუთაისში შესანახად გაგზავნილი განძეულობის ყუთებში ჩანუობას მე თვით დავეხნარი, ძლიერ მიმიძიდა ლეონიდეს დაეღობის შესრულება, უარცა ვსოტყა, მაგრამ ლეონიდმა ჩამაჩუმა, მითხრა: ეს საკათალიკოზო საბჭოსი და მთავრობის დადგენილებაა და უნდა შენარულდესო. ქუთაისში გადატანამდე ებ განძეულობა ინახებოდა სალაროებში. რაც შეეხება ბრალდებას, თითქმის მე წინააღმდეგობა გამეწიოს მთავრობის განკარგულებისათვის სამხედრო ტაძრის გადაცემის შესახებ — სინამდვილეს ეს არ შეეფერება. თუმცა საბჭოს დადგენილებაზე მეც ხელი მიწერია, მაგრამ საბჭოს სხენებზე დადგენილებაში მთავრობის განკარგულებისადმი სანინაღმდეგო არაფერია, ჩვენგან მოითხოვდნენ მონაწილეობის მიღებას ტრაქეზისა და ტაძრის სხვა ნაწილების დარღვევაში და ეს

კი ჩვენს სარწმუნოებრივ რწმენას ეწინააღმდეგებოდა და ამიტომ მოსახერხებლად ვერ ვნახულობდი მონანილეობის მიღებას. ისე კი წინააღმდეგი არ ვყავით ტაძარი მთავრობას წაეღო და შესაფერისი ბრძანებაც მიეცა ტაძრის წინამძღვრისათვის, ტაძრის გასაღებები მთავრობის წარმომადგენლისათვის გადაეცა.

წიგნივაძე: — სერიოზულია თუ არა ამბროსის მიერ გადადგმული ნაბიჯი?

ტყემალაძე: — სერიოზულია.

წიგნივაძე: — ვაღებულა თუ არა კათალიკოზი, თავის გადადგმულ ნაბიჯების ან განკარგულებების შესახებ აცნობებდეს საბჭოს?

ტყემალაძე: — შეუძლია არ აცნობოს, ვინაიდან ამის უფლება მას, როგორც მღვდელმთავარს, ტრადიციითა აქვს მინიჭებული. მას შეუძლია პასუხი მოსთხოვოს მხოლოდ საეკლესიო კრებას.

წიგნივაძე: — რამდენი წელია საბჭოს წევრი ხართ?

ტყემალაძე: — სამი. მღვდლობას ვეწევი 35 წელი.

წიგნივაძე: — რაში გამოიხატა თქვენი დამოკიდებულება მემორანდუმისადმი.

ტყემალაძე: — არ მივიჭრია, ჩემს აზროვნებაში მის შესახებ არავითარი შეხედულება არ დამუშავებულა. მისი შედგენა ცკუთენის ავტორს და პასუხიც საკუთრივ მას მოუთხოვება.

წიგნივაძე: — მართალია თუ არა ის ცნობები, რომლებიც მემორანდუმშია აღნიშნული?

ტყემალაძე: — მე არ ვიცი. გიპასუხებთ თვით დამწერო, მე კი მისთვის არავითარი ცნობა არ მიმიცია.

ოკუჯავა: — ქონდა თუ არა უფლება ამბროსის, დაენერა ეს მემორანდუმი?

ტყემალაძე: — არ ვიცი.

ოკუჯავა: — პოლიტიკური ხასიათისაა თუ არა მემორანდუმი?

ტყემალაძე: — ერთი შეხედვლებით პოლიტიკურია, მაგის დაფასება მე არ შემიძლია, რადგანაც სასულიერო განათლება მაქვს და პოლიტიკურად მომზადებული არ ვარ.

ოკუჯავა: — თქვენ წინასწარ გამოძიების დროს განაცხადეთ, რომ მემორანდუმს ქონდა პოლიტიკური მნიშვნელობა.

ტყემალაძე: — მე ეს არ გამოცხადებია. ვინაიდან პროკურატურა ბრალდებულ ტყემალაძის ასეთ ჩვენებაში ხედავს წინააღმდეგობას პირვანდელ მის ჩვენებასთან — ითხოვს ნაკითხულ იქმნას მისი ჩვენება, მიცემული წინასწარ გამოძიებისათვის.

თავმჯდომარე კითხულობს წინააღმდეგობის მოძიების ოქმს, სადაც ტყემალაძე მემორანდუმის შესახებ ამბობს: — მე მემორანდუმს ვაძლევ პოლიტიკურ მნიშვნელობას, ამნაირი მემორანდუმის დაწერის უფლება ქართველი ერის სახელით ამბროსის არ ქონდა.

თავმჯდომარე: — თქვენ მიერ ნათქვამში, რომელი მიგაჩნია სწორად.

ტყემალაძე: — ახლა რომ ვამბობ.

ოკუჯავა: — იყოფით, სად ინახებოდა ქუთაისში გატანილი განძეულობა?

ტყემალაძე: — არ ვიცი, ლეონიძისაგან ვიცოდი, რომ ნივთები წაღებული იყო საზღვარ გარეთ.

ერქომაიშვილი: — იყო თუ არა დადგენილება საბჭოსი სამხედრო ტაძრის გადაცემის შესახებ მონანილეობის არ მიღება?

ტყემალაძე: — ჩვენ მთავრობის განკარგულებას წინააღმდეგობას არ ეწინააღმდეგებოდა სარწმუნოების მიხედვით არ შეგვეძლო მონანილეობა შიგველო ტაძრის დარღვევაში. ჩემის აზრით, რედაქცია დადგენილებას ვერ არის სწორად დაწერილი, რადგანაც იქ ვერ არის საბჭოს აზრი გამოხატული ისე, როგორც ეს საჭირო იყო.

ერქომაიშვილი: — ნაკითხვათ თუ არა ამბროსიმ მემორანდუმის შინაარსი?

ტყემალაძე: — მემორანდუმი ამბროსის არ წაუკითხავს, მან მხოლოდ შინაარსი გამოგვეცა.

ერქომაიშვილი: — მოუტანა მემორანდუმმა სამღვდელეობას რაიმე სარგებლობა?

ტყემალაძე: — ვერ განვსჯი. შეიძლება ენებაც მოუტანა.

ბარათაშვილი: — ბლენუმის სხდომაზე რომ მიხედოდათ — იყო რაიმე წესრიგი შემუშავებული?

ტყემალაძე: — ნუსრიგი არ მინახავს, რადგან, არავის მოუტანია, თუმცა იმ დღეს უნდა გარჩეულიყო მორიგი საკითხები. სხდომა ხანდახან კერაში ორჯერ ხდებოდა.

დადიანი: — მოაქცევს ყურადღებას სასამართლოსი იმავთუ, რომ მომწესს ან ბრალდებულს აძლევდნენ ისეთ კითხვებს, რომლებიც ფაქტებს შეეხება და არა ბრალდებულის პიროვნების დახასიათებას.

პ.რ.კ. ერქომაიშვილი: — ვერ იზიარებს დადიანის ასეთ განმარტებას, რომელიც ემყარება ძველი დახასიათებული კანონების შეხედვლებას.

დადიანი: — მიუთითებს სასამ. სპერ. კოდექსის 166 მუხ. და კრლენკოს განმარტებაზე შესახებ იმისა, რომ მომწესს ან ბრალდებულს უნდა ეკითხებოდნენ მხოლოდ ფაქტების შესახებ.

მაჭავარიანი — პროკურატურის სახელით აცხადებს, რომ პროკურატურას არაფერი არ დაურღვევია, რადგანაც მუხლი 166 ს. ს. საპრ. კოდე. მკაფიოდ აღნიშნავს ამიტომ პროკურატურას სრული უფლება აქვს ასეთი კითხვების მიცემისა. რაც შეეხება განცხადებას ბრალდებულის ერეოზიზაციისა, რომ ის საერთოდ არ ეყრდნობა კანონებს, სამართლიანია, რადგანაც ჩვენი კანონმდებლობა ახალია, შეიძლება ის სრულიც არ იყოს, მაგრამ ის უნდა შევსებული იქნას რეგულაციური და სოციალისტური შეგნებით და შეხედულებით. სიტყვა „დახასებული“ კი შეეხება ძველს, ყოფილი რუსეთის კანონებს და არა დამცველებს.

ეკითხებიან ბრალდებულ მირიანაშვილს.

შეკითხვებზე უპასუხებს, რომ მემორანდუმის გაგზავნის შესახებ პირველად გაგოგბოხობებიდან და რომ მანამდის მისი არსებობის შესახებ მან არაფერი იცოდა. რაც შეეხება იმ განქულობას, რომელიც მისი რწმუნებული ტაძრის კედელში „განჯინაში“ აღმოაჩინეს — განმარტავს, რომ ის მორწმუნეთაგან შემწირულია ახალი ტაძრის ასაშენებლად და როგორც ასეთს, მას ქონდა განსაკუთრებული დანიშნულება და როდესაც თავმჯდომარე ეკითხება მას: რომელი უფრო საჭირო იყო ხალხისათვის: ტაძრის აღშენება თუ პური — უპასუხებს, რომ ხალხს ორივე ერთნაირად ეჭირვება, შემწირულებას ქონდა სპეციალური დანიშნვა და შემომწირველთა სურვილის ნინაღმდეგ მას არ შეეძლო. მემორანდუმის შესახებ უპასუხებს პროკურატურას, რომ მისი არსებობა მან შეიტყო გაზეთებიდან, მანამდე კი არაფერი იცოდა, მის შესახებ მას გარკვეული აზრი არა აქვს, რადგანაც ჯერაც არ გარკვეულა იმაში — რა ხასიათისა იგი: პოლიტიკური, რელიგიოზური და თუ ორივე ერთად. არ შეუძლია არაფრის თქმა შესახებ იმისა: მოუტანა თუ არა მემორანდუმის გაგზავნამ ვნება სამღვდელობას.

მირიანაშვილის ჩვენების შემდეგ სხდომა წყდება ნახევარ საათში.

განახლებისას ეკითხებიან ბრალდებულ კალისტრატე ცინცაძეს.

— მე ვარ ნეერი საკათალიკოსო საბჭოსის 1917 წლიდან. იმ სხდომას, რომელზედაც კათალიკოს ამბროსიმ რამდენიმე პირს გააცნო მემორანდუმის შინაარსი, მისი გაგზავნა და გენუის კონფერენციისადმი მიღწევა, მე არ დაქანრბოვიარ. რა ხასიათი ქონდა მემორანდუმს — ამის შესახებ ნებაზრვის ვითხოვ, არ გიპასუხოთ. ჩემის აზრით, სამღვდელო პირს, როგორც მოწმეაქვს, ნება აქვს წაერთოს სამოქალაქო საქმეებში, როგორც

მღვდელს — არა. რაც შეეხება სამღვდელთა ენის აზრს მემორანდუმზე, ამის შესახებ ვერაფერს ვიტყვი, რადგანაც ასეთი საკითხი არ დისმულა. პირადათ კი ვფიქრობ, რომ მემორანდუმის ისახავს რელიგიოზურ მიზანს. მოუტანა თუ არა სარგებლობა მემორანდუმის გაგზავნამ სამღვდელობას — ამის თქმა ჩემთვის ძნელია. ეკლესიის შესახებ საბჭოთა ხელისუფლების დეკრეტის ცხოვრებაში გატარება სამღვდელობას სასენებით აკმაყოფილებს, მაგრამ იყო თუ არა ამის შემდეგ საჭირო გაგზავნა მემორანდუმისა — პასუხს ვერ გავცემთ. პროკურატო მაჭავარიანის შეკითხვებზე — რაში გამოიხატება განსხვავება — ვერ სცნობს მოსახერხებლად, თუ არ სცნობს მოსახერხებლად — ბრალდებული განმარტავს, რომ „ვერ“ ნიშნავს შეუძლებლობას, „არა“ — უარს. სამხედრო ტაძრის კომსოპოლისტებისათვის გადაცემებზე საბჭო ნინაღმდეგი არ იყო, რადგანაც ფაქტიურად ის მინც მისი არ იყო.

პროკ. ოუჯავას შეკითხვებზე — ვაღდეგულია თუ არა სამღვდელო პირი, დემორჩილოს მიაგრების დადგენილებასა და განკარგულებას — ბრალდებული ცინცაძე უპასუხებს: ვაღდეგულია, თუ რომ ის დადგენილება ან განკარგულება არ იქნება სანინაღმდეგო მისი სინფისისა და რწმუნის, კანონს კი უნდა დაემორჩილოს. ამიტომ იყო კიდეც, საბჭომ უბრძანა სამხედრო ტაძრის ნინამძღვარს, გადაეცა ტაძრის გასაღებები მთავრობის ნარმომადგენელსათვის და როდესაც პროკურატურა აძღვეს მას კითხვას: ნინაღმდეგია თუ არა მემორანდუმის გაგზავნა ნესწყობილების — ცინცაძე ნებს ითხოვს ამაზე არ უპასუხოს. მისი აზრით, ამბროსის, როგორც კათალიკოსს, უფლება ქონდა გაეგზავნა მემორანდუმი, საკათალიკოსო საბჭოს სახელით კი .რა. ანგარიშების ნარმოების შესახებ ამბობს, რომ ანგარიშებს ის ატარებს შავსა და თეთრ საანგარიშო ნიგნებში. ყველა ხარჯთაღრიცხვა მას აქვს გატარებული შავსა და თეთრ ნიგნში, მხოლოდ ბოლო ორი თვის ანგარიში გატარებული აქვს შავ ნიგნში, თეთრშიც უნდა გაეტარებია, მაგრამ ვერ მოასწრო. შავ საანგარიშო ნიგნს ის ატარებს 1917 წლიდან. მისი განმარტებით, შავი და თეთრი საანგარიშო ნიგნების ნარმოება იმისათვისაა საჭირო, რომ თეთრი სარევიზიოთ იგზავნება, შავი კი საქმეებში რჩება. ნივთები კი, რომლებიც შემწირულობის სახით შემოდიოდა — იწერებოდა ინვენტარის ნიგნში. შეკითხვებზე: როდის უნდა ყოფილიყო ანგარიშები შეტანილი თეთრ ნიგნში — უპასუხებს: ყოველთვის ბოლოშიო. პროკურატურის შეკითხვებზე — ცინცაძე თუ არა ის საბჭოს მდივანს

შუბლაძეს და შეედლო თუ არა მას, საბჭოს დადგენილების დაწერის დროს სავსებით ვერ გამოეცხადა ის, რასაც საბჭო სწევდა — უპასუხებს, რომ ის შუბლაძეს ძალიან კარგად იცნობს, მას არ შეუძლია სიტყვას, რომ ის ცუდი მდივანია და საბჭოს დადგენილება შესახებ სამხედრო ტაძრის გადაცემაში მონაწილეობის მიუღებლობისა, მან არა ცუდი რედაქციით დასწერა, წინააღმდეგ შემთხვევაში ის მას ხელს არ მოაწერდა. დადგენილების რედაქცია კი, მისი აზრით, არ შეიძლება არავითარი წინააღმდეგობის გამოხატვას მითვრობისადმი, რადგანაც ტაძრის დაშლაში მონაწილეობის მიღება ეწინააღმდეგებოდა მხოლოდ საბჭოს წევრების სინდისს და რომ ეს აგრეთვე, სწინს იქიდან, რომ საბჭომ განკარგულება მისცა თითბაძეს, გადაეცა ტაძრის გასაღებები მთავრობის წარმომადგენლისათვის, და თუ თითბაძემ მიიღო მიიღო რაიმე მონაწილეობა ცვლილების ქონების გადაბარებაში, ეს მისი პირადი სინდისის საქმეა.

ერკომაიშვილი: — რა აზრისა ხართ მეზორანდუმის შესახებ? მართალია გვილაფერი ის, რაც იქ სწერია?

ციციაძე: — არ ვიცი, არ აღმინიშნავს.

ნივნივაძე: — სდგას თუ არა ამბროსი სამღვდლოების სათავეში? საერთოდ ხელმძღვანელია თუ არა ეკლესიისა და სამღვდლოების?

ციციაძე: — არის.

ნივნივაძე: — გამოთქვამს თუ არა მეზორანდუმში იმას, რომ ურცია და სამღვდლოებაც იმ აზრისაა?

ციციაძე: — ვერ გეტყვით, რადგანაც არ ვიცი.

ნივნივაძე: — ვის წინაშე აგებს პასუხს კათალიკოსი თავის მოქმედებაში?

ციციაძე: — საეკლესიო კრების წინაშე.

ნივნივაძე: — შედიხართ როდისმე იმის განსჯაში, რას აკეთებს კათალიკოსი?

ციციაძე: — მის მოქმედების განხილვაში ვერ შევალ, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც მისი მოქმედება იქნება უზნეო, ან მიმართული ქრისტიანულ სარწმუნოების წინააღმდეგ.

სასამართლო გადადგმის ბრალდებულ თითბაძის დაკითხვაზე.

თავმჯდომარის შეკითხვაზე უპასუხებს, რომ მეზორანდუმის გენუაში გაგზავნის შესახებ მან გაიგო გაზეთებიდან, მანამდე არაფერი იცოდა, მისი აზრით მეზორანდუმის შესახებ გაურკვეველია, რადგანაც იქ აღნიშნული ცნობები მას არ შეუმომწებია, თითხმობთ თქვა, რაც ციხეში ის და არაფერი იცის, რა ხდება ქვეყნიერებაზე. სიონის და მცხეთის განძეულობის ქუთაისში შენაბის

შესახებ მან არაფერი იცოდა, რაც შეეხება საკითხს სამხედრო ტაძრის „კომისიის“ ბის“ განკარგულებაში გადაცემას — ამბობს, რომ მას საკათალიკოსო საბჭოსაგან ნაბრძანები ქონდა, გადაეცა ტაძრის გასაღები მთავრობის წარმომადგენლისათვის. თვითონ კი კომისიაში მონაწილეობის მიღება არ შეეძლო, რადგანაც ეს ეწინააღმდეგებოდა მის სარწმუნოებრივ სინდისს, რომ მას არ შეეძლო მიეღო მონაწილეობა ისეთ კომისიაში, რომლის დანიშნულებაც იყო დაშლა ტაძრისა. მით უმეტეს, ის არ იყო წინააღმდეგ ტაძრის დაშლისა, რადგანაც ტაძარი დაბეჭდილი იყო და ფაქტიურად მას ჩამორჩეული ქონდა.

სხდომა შეწყდა საღამოს 6 საათზე და გადაიგო მეორე დღის საღამოს 5 საათისათვის.

პროფ. ძ. კაქელიძის ჩვენება

სასამართლო დაკითხვა მოწმეს, პროფესორ კაქელიძეს, რომელიც აჩვენებს:

— მეზორანდუმის შინაარსს ვიცნობ. ჩემის შეხედულებით, საეკლესიო კანონების მიხედვით კათალიკოს ამბროსის ქონდა მისი გაგზავნის უფლება. ამის მაგალითები ბევრია საქართველოს ისტორიის წარსულიდან, როგორც, მაგალითად, ბიზანტიასთან, მე-16 საუკუნიდან მოყოლებული — რუსეთთან და სხვა. კათალიკოს ამბროსის ვიცნობ, როგორც ჩინებულ პუბლიცისტს, მიხედვით მისი წერილობითი გამოსვლებისა სინოდის წინააღმდეგ და აგრეთვე სხვა მეცნიერულ ნაშრომებით. რამდენადაც მე ვიცნობ — მისი ხელით ნაწერები, ჯერ კიდევ დაუბეჭდავ არის მეცნიერულ ხასიათისა. ეს ცნობები ეკუთვნის იმ დროს, სანამ ის კათალიკოსობას მიიღებდა, აქვს თუ არ ეხლა მას დრო ასეთ შრომისათვის — არ ვიცი. ამას დაეუბნებ იმას, რომ ის გულახდილი და პატიოსანი კაცია.

უპასუხებელი სიტყვა ეძლევა ბრალდებულს.

კათალიკოს ამბროსი ხელაიას სიტყვა

ლაბარაკობს ამბროსი:

„მე ბრალად შედება კონტრარეულუცია, რომელიც გამოიხატა მეზორანდუმის დაწერასა და გაგზავნაში. ბევრი ფაქტის შემდეგ მიველ იმ დასკვნამდე, რომ მეზორანდუმში მე ვამბობდი იმას, რასაც აღიარებს თვით კომუნისტური პროგრამა, სახელდობრ „ერის თვით გამორკვევაზე“. კოველიძე ერმა თვით უნდა მოაწყოს თავისი პოლიტიკური და სოციალური ცხოვრება ისე, როგორც ამას თ-

ქვეყნული
ბიბლიოთეკა

ბოეს მის ზნე, ჩვეულება და ცხოვრებისეული პირობები. გუნდაში იყო სამშვიდობო კონფერენცია. აქ იყო ჩვენი წარმომადგენელი, რომელიც ჩემი ღრმა რწმენით, დაიცავდა საქართველოს დამოუკიდებლობის საკითხს. ვინაიდან ჩემი სურვილი იყო და არის ჩვენი მთაწარის, რომლის არსებობაც მე მნამს და მიმაჩნია, დამოუკიდებლობა — ამიტომ მინდოდა დაეხმარებოდი და ეს იყო მიზეზი იმისა, რომ გავაგზავნე მემორანდუმი. მე საზოგადოდ ვიფაი და ვარ ინტერვენციის წინააღმდეგი და ამიტომ ბრალდება ჩემი იმამში, რომ მე უცხო სახელმწიფოთა ინტერვენციას მივმართე — არ შეეფერება სინამდვილეს. ჩემი მემორანდუმი იყო რელიგიოზური ხასიათის, მაგრამ, იმავ დროს, პოლიტიკურად, რადგანაც ერის პოლიტიკურ მდგომარეობაზე დამოკიდებულია ეკლესიის მდგომარეობაც. მთელი ჩემი სიახლავარდე მე გავატარე საქართველოს ეკლესიის და ერის თავისუფლებისათვის ბრძოლაში, რისთვისაც განვიციდი თვითმპყრობელობისაგან დევნას. ორჯერ გადამასახლეს და ორჯერვე დამაბრუნა სამშობლოში რუსეთის 1905 და 1917 წწ. რევოლუციებში. ამიტომ, ვიღებ რა მორჩილებით განაჩენს უზუნაეს სასამართლოსას, ისე, როგორც ქრისტემ მიიღო ტანჯვა, ვიმედოვნებ, რომ სასამართლო განაჩენს გამოტანის დროს არ დაივიწყებს ჩემს წარსულ მოღვა-

წობასაც ერისა და ეკლესიის საკეთილდღეობით და მასაც დასდებს სათანადო მსჯელობას.

უზუნაესი სასამართლოს განაჩენი:

- 19 მარტს, საღამოს 8 საათზე, 25 საათის თაობირის შემდეგ უზუნაეს სასამართლომ გამოიტანა შემდეგი განაჩენი:
 1. კათალიკოს ამბროსის — იგივე ბესარიონ ზოსიმეს ძე ხელაიას, დაპატიმრება 7 5. 9 თვით და 23 დღით, სასტიკი იზოლიაციით და მთელი ქონების ჩამორთმევით.
 2. კალისტრატე მიხეილის ძე ცინცაძეს — 3 წლით, 9 თვით და 23 დღით, სასტიკი იზოლიაციით და მთელი ქონების ჩამორთმევით.
 3. ნიკოლოზ ყარამანის ძე თავდგირიძეს — 3 წლით, 9 თვით და 23 დღით სასტიკი იზოლიაციით და მთელი ქონების ჩამორთმევით.
 4. მარკოზ პავლეს ძე ტყემალაძეს — 9 თვით და 23 დღით სასტიკი იზოლიაციით და მთელი ქონების ჩამორთმევით.
 5. იოსებ დიმიტრის ძე მირიანაშვილს — 9 თვით, 23 დღით სასტიკი იზოლიაციით და მთელი ქონების ჩამორთმევით.
- სრულიად განთავისუფლებული არიან (საქართველოს ცაკის ამნისტის ძალით) 1. მიტროპოლიტი ნაზარი, 2. ჯაფარიძე, 3. არჯევანიძე, 4. თოთიბაძე და 5. ლაზარიშვილი (როგორც უდანაშაულო).¹

1. იხ. ვახ. კომუნისტი“, 1924 წ. 21 მარტი, № 69.

ზიორგი ჯიბლაძე

პოეზიის მაღალი სამრეკლოები

1.

ვიწყებ წერას და ვერ მოვიგონებ, თუ როდის გადავწყვიტე აზრი გამოშვებვა პოეტზე, რომლის გამოჩენამ ქართულ ლიტერატურაში ასე ძალიან გააბარა ჩემი საუფარელი უფროსი მეგობარი გერონტი ქიქოძე. მან თავისი აღტაცება ჩემთან საუბარში მისთვის დამახასიათებელი ეპითეტებით შეამყო და მეც წამაქეზა თუნდაც მინიატურული ესეე დაშეწერა. ვერა და ვერ შევძლებდი გერონტის თხოვნის შესრულებას. მიზეზი არაერთი უო, ცდაც არანაკლები, მაგრამ დღემდე უველიფერო უშედეგოდ შთავრდებოდა. მართალია, ახლა მოვიდვებ ხელი ამ კრიტიკული ეტიუდის წერას, მაგრამ იგი ჩემი დიდი ხნის ოცნების განხორციელებაა და არ წარმოადგენს ნარტოვდენ დღევანდელი ჩანაფიქრის ნაყოფს. მუხრან მაჭავარიანისადმი დამოკიდებულებაში მე უკველთვის მამოძრავებდა ის გრძნობა, რომელსაც ძველი ლათინები პიტეტს უწოდებდნენ. ახლაც ეს გრძნობა მაქვს, თუმცა ნარკვევებ ვერც არა მისი კარნახით, არამედ გულთან და გონებთან იმ შინაგანი მოთხოვნებით, ვეშმარტებას რომ ეძახიან. პოეზია ისეთი რამ არის, მასთან ახლოს მისვლა შეიძლება მხოლოდ ერთი გასაღებით — ეს გასაღებია უწმინდესი მოვალეობა, რაც ერთნაირად მოგთხოვება როგორც პოეტს, ისე კრიტიკოსს. ეს არის ჩემი პრეტენსია, რომლითაც ვხელმძღვანელობ, და ბაიბერტი. რომლის გადაღაზვა არ შემიძლია. ამ პოსტიიდან მე ვანალიზებ მის პოეზიას, მის ქარიზმობიდან სულს და არა მის მიზევდვით, თუ ეს მოსწონს ან არ მოსწონს პოეტს, უყვარს თუ არ უყვარს მუხრან მაჭავარიანი, — ეს ჩემი საქმე არ არის, დეე სხვებმა გაარკვიონ ჩემი მიზანი მხოლოდ ერთია — კონკრეტულად ცხად-

ვყო, რომ შეუძლებელია არ მოგწონდეს და არ გაუყარდეს იგი, თუ მაღალი რანგის პოეზია, ისტატობა, ზელოვნება გიყვარს და მოგწონს, როგორც ბუნებრივი ტალანტი, სრულიად გამორჩეული მაღლის ფენომენი. დიდი ხანია მე პოეზიის მაღალი სამრეკლოებიდან კი არ მტყვენება, მხოლოდ იქიდან მესმის მუხრან მაჭავარიანის გაუბნარავი პოეტური ხმა.

უცქველად ეს არის მიზევი, რომ არც ერთ თანამედროვე პოეტს ისეთი პოპულარობა არა აქვს ახალგაზრდობაში, როგორც მუხრან მაჭავარიანს. მისმა სიცოცხლად მომჭადღებელმა ლექსებმა, უშუალო გრძნობებითა და ორაგინალური, გაბედული აზრებით პირდაპირ დაიპყრეს ყველას გული და პირველი ადგილი მიაკუთვნეს დღევანდელი ქართული პოეზიის სამყაროში. ამას მოწმობს „ჩემი მცირე ინციკლოპედია“ კაბუცი ავტორის ვივი ჩოკოვაძის „პოეზიის ანოლოგიაში“, რომელშიაც მუხრან მაჭავარიანის ისეთი ცნობილი ლექსებია შეტანილი, როგორიცაა „ქალები“, „კაცია და გუნება“, „შენი სიცოცხლე, შენი ნაბიჯი“, „ვიცი წამერძობს მზისა ტერტანი“, „შე ისევ მოვალ“. სიანტერისა, რომ იქვეა მურმან ლებანიძის „კერაფერტი გამიგია“, მშვენიერი ლექსი, რომელიც გულსაც და სულსაც ერთნაირი ძლიერებით ატოკებს. ვაკიერდები, რამდენჯერმე კვათხულობ მუხრან მაჭავარიანის ლექსებს, ერთმანეთზე უპოტეს ნაწარმოებებს, და ყუდილობ მოვხდინო მისი პოეზიის იმეგარი ანაღაზი, რომ დავშალო ელემენტებდა, რაია შემდეგ სითუზი შევაქლო, აღმოვაჩინო მისი ყველა ღირსება და ნაკლი, თუ ეს უკანასკნელი არსებობს. მაგრამ ვხედავ, რომ პირველი ყველგანაა, მეორე ვერ ჩემთვის არა ჩანს, ვარდა ჩემივე სუბიექტური გემოვნების მოქმედებისა. მაგრამ ეს მოქმედება ხომ მარტო

ნენია, როგორც კრიტიკოსისა, და არა მკვა-
რინის, როგორც პოეტისა. იქნებ ის, რაც მე არ
მომეწონა, სხვებისათვის იდეალურია? ვინ
იყნა?! ამიტომ რა უფლება მაქვს ჩემი სუბი-
ექტური აზრი თუ გემოვნება სხვას მოვახვიო
თავზე? იმის თქმაც მინდა დეკლარაცია, რომ შე-
კითხავარ — მაინც რა არ მოგწონთო, — ვერა-
ფერს ვიტყვი. ვინაიდან სათქმელი არაფერია
მაქვს, მაშასადამე, ჩემი — „სუბიექტური გე-
მოვნების მოქმედება“ ცდომილება უფოლა და
არა რეალობა, მოჩვენება და არა სინამდვილე.
სინამდვილე კი შეუზღებია, რომ მუხრან მკვა-
ვარაინის პოეზია იხვევ ტბილი და სააშურია,
როგორც ქართული პოლიფონია, ზოგჯერ კი
„სიფერტ ტრიოს“ გულში ჩაშვდომი ლი-
რიკული სიმღერა, მაგრამ იმავე დროს ისევ
მჭუხარე და მდიდურა; როგორც შეხავალი
პოეზისა „მთელი ხმით“, ხაოცრიაო, — იტყვით
თქვენ, — და ჩემი მანაიბ ეს არის — მკითხ-
ველმა შეგარძნის და სთქვას, რომ მუხრან მკ-
ვავარაინის პოეზია მართლაც გამოირჩევა თა-
ვისა ორბიანობით, ხაოცარი მხატვრული სა-
ხეებით, ლირიზმითა და დრმა ეპიკური სუნთქ-
ვით. არაერთი მისი ლექსი არამატრო შედევრია,
იხეთი ჩარბტეტი, რომელიც უტყველად დარ-
ჩება ჩვენს პოეზიაში, როგორც სრულიად ორი-
გინალური, სრულიად უმაგალითო. შეუზღებუ-
ლება ჩამოთვლა, ვინაიდან სა გრძელი იქნება.
არის რაღაც სიმპტომატური იმ ფაქტშიც,
რომ მუხრან მკვავარაინი არასოდეს მკავდა
მედროვე პოეტებს, რომლებიც საგაზეთო დო-
ზუნგების ვალექსით იწონებდნენ თავის თავს
და ამით ცდილობდნენ ერსკაცობის დამტკი-
ცებას. მუხრან მკვავარაინი გაბედულად მღე-
რდა იქნა, რაც სურდა და რაშიც კეშმარბ-
ტი პოეზიის აზრს ზედავდა. რა დანამალია, ჩვენ
არც ისე აშეთითად ვეშინოდა იმის, რასაც
პოეტის ასე თავგანწირულად ემსაზრებოდა,
როგორც რაინდი, როგორც გლაფიატორი. რა
დანამალია, რომ დღემდე ჩვენ ბევრი რამ ვეიშ-
ლად ზელს მთელი სიბრბითა და ობიექტურო-
ბით შეგვეფასებინა თანამედროვე პოეტები, მათ
შორის მუხრან მკვავარაინი, შეიძლება უფრო
მეტად ძნელი იყოს ეს ჩვეთვის, ვიდრე შე-
იძლოა სრულიად გამოთქვით თაინაინი აზრი
ხელისისხისა და ჩერნაშევსკის, დობროლუბოვსა
და პისარევს, კიბა აბაშიძესა და ივანე გომარ-
აულს. ჩვენ არდილივით თან ვსხდევდა შიშის
ფრაქოზი და ვედარ ვახტანგბდით უელაფერი
ვულწრფლიად ვეოქება.

იქნებ ვცდები, მაგრამ თავიდან არ შორდება
აზრი, რომ ქართველ პოეტთაგან არავის დღემდე
იხდენა არ მიუზღავს პოეტური გამოთქმის მკ-
სიმაღური ლაკონიზაციისთვის, რამდენიც მუხ-
რან მკვავარაინს. არ ვგულისხმობ მარტოოდენ
დასაძარბულ თქმებს. მხედველობაში მაქვს პო-

ეტური სახის მოლიანობა. ამ მხრივ ის მაგინებს
ვლადიმერ მაიაკოვსკის ვასაოცარ და აღქმან-
დრე ზღვას, პასტერნაკისა და ახმატოვას ეკო-
ნომიას ყოველი სიტყვის შერჩევასა და გამო-
ყენებაში. სიტყვის უმკაცრესი ეკონომია მისი
პოეტური შემოქმედების ყველაზე უფლიერესი
სტიქია იყო. ამ თემაზე ბევრი დაწერილია და
ზედმეტი იქნება არგუმენტები გავიმეორო. სა-
ამისოდ არც მუხრან მკვავარაინის პოეტური
მაგალითების მოტანას ვაპირებ. გადაშალეთ ში-
სი ლექსების 1948 წლის გამოცემა, ნებისმიერი
ნაწარმოები წაიკითხეთ და მაგალითიც ის იქ-
ნება. თუ მაინც დამაძალებთ თუნდაც ერთი
ილუსტრაცია მოგტანო, მაშინ დავინახებთ
„ისევე სახას“, რომელშიაც ეს პრინციპი ლამა-
დარობისა განვცდობილია, მსგავსად ლექსებისა
„დავითი“, „დღმერთკაცი“, „აქაკი“, „შოთა“...
სახაზე მეორე ლექსიცაა — უფრო გრძელი,
მაგრამ მინიატურული ასეთია:

„მოიპარისა,
მოიპარისა,
მოისტამბულა, —
მობრუნდა შინ და
იფლავი ეძღვნა ამბორი.
მომოსკოვება არ აღდრე ვინემა ძლიერმა, —
ძოსკოვება შთანთქა მუღანი შისნი, —
სატანიძენი.
მკერდზე გეფინა ჩანჩქერავით ქათქათა წვერო,
ვადმოლაქე საკუთარ საფლავს...
ქურთბეულ იყოს სახელი შენი
ს ა ბ ა“

ეს ზომ მთელი სახაა გარდა იმისა, რომ ეს
მატარა ლექსი სახესა ნეოლოგიზმებით (მოიპა-
რისა, მოიპარისა, მოისტამბულა, მომოსკოვება,
სატანიძენი), მკითხველს უეჭველად ჩააფიქრებს
„საქართველს მაშის“ ცხოვრებისა და თავგადა-
სავლის ფერწერულად დაბატული, იმავე დროს
პოეტურად ამეტყველებული სახე. ატორი ვე-
დაფერს არ ეთხრება მკითხველს (ისტორიკოსი
ზომ არ არის!), არც უნდა უთხრას, მკითხველმა
თავისებურად უნდა აღიქვას პოეტური სურათი,
როგორც მას სურს და როგორც საკუთარი ცო-
ლმა თუ გრძობითა ორგანობა შეაძლებინებენ.
პოეტმა თუ ველოფერი გვითხრა, მაშინ ის პო-
ეტიც აღარ იქნება. დღემსგავსება იმ ისტორი-
კოსს ან უხუხურ მკვლევარს, რომელიც ფაქ-
ტების იქით ვერ იხედება, მაგრამ თვით ფაქ-
ტების შინაგანი ლოგიკისა არაფერი ემისი. პო-
ეტმა უნდა ვეგარძნობინოს, მიეფითოს, მიძვი-
როგვეს, მხატვრულად განვავყოს და ის დაგ-
ვანბოს, რასაც ჩვენ — არაპოეტები, ვერ ვე-
დავთ და ვერც შევინუნავთ. მუხრან მკვავარა-
ინს ვეღოა ლექსში ეს შემოქმედებითი პრინცი-
პები აქვს გამოყენებული და მისი პოეტური ხე-

მღერები უოველთვის იწვევენ ჰაითხველთა შე-
გნებაში მხატვრულის პლიურალურ აღქმას.

11.

ჩაკ ვიკო, საფუძველს მაძლევს განვაცხადო:
შშობლიური ქართული ენა, ქართული სიტყვა
მუხრან მაჰავარიანისთვის დედაებრივი სალო-
ცავია. პოეტა იხვევ უფროსილდება მას, რო-
გორც შეილი დედის სიუვარულს. ამიტომ გმობს,
ქარდავს და სამარცხენო ბოძე აკრავს ამახ,
ვიც ქართულ ენას ამრეწილად გაღდება, მიო
უფრო ქართულ კაცს, თუ იგი გვეურჩევდ
დამოკიდებულგებას იჩენს შშობლიური მტკვე-
ლებისადმი. მუხრან მაჰავარიანის სასახელოდ
უნდა ითქვას, რომ ჭერ კიდევ ამ ოცდაათი წლის
წინათ მან ხმა აღმძლავა წმინდათა-წმინდა ქარ-
თული ენის დასაცავად. მარტო ქებათა-ქება კი
არ მიუძღვნა მას, კატეგორიულად შოთხოვა
ქართულის ღრმად შესწავლა თითოეული ქარ-
თულის მიერ. ეს მან დაწერა 1958 წელს მრის-
ხანე სიტყვებში:

„შე ისეთ ქართველს რა ვუთხრა,
რა ვუთხრა ისეთ ამხანავს,
ვიც ეერ ახერხებს ქართულად
წერას, კობხვას და ლაპარაკს“.

მაგრამ ეს არ ნიშნავდა სხვა ენების შესწავ-
ლაზე ხელის აღებას. პოეტმა კარგად იცოდა,
რომ

„ენა არ გაწვენს არც ერთი,
უნდა იყოლე რამდენიც
ოღონდ არ უნდა დაქარგო
ქართული სიტყვის ნათელი“

პოეტმა შეხანიშნავად ისიც იცოდა, რომ სი-
ტყუას გარჩენული ძალა აქვს. გაიხსენეთ პაროს-
წეს პარადულური ბიოგრაფია, სადაც პლუტარ-
ქეს მოთუვს ევრაიიდეს ბრძნული აზრს: „სიტყ-
ვით შეიძლება ის ვაყეთო, რასაც იარაღით
ოწმში აღწევნო“. რუსთაველიც ხომ ამასვე
გვაწვავლის: „გველხა ზერელით ამოყუყენ ენა
ტბილი მოუბარი“. იოანე-ზოსიმეს მიერ გან-
დებდა ქართული ენისა, სულხან-საბა ორბე-
ლიანის ენობრივი ფენომენები, ქართული პო-
ეტების მხასიებელი სიმღერება, მგავსად ჩე-
ნი დიდი ბელეტრისტების საოცარი შემართე-
ბისა შშობლიური მტკვეულების პარიზონტების
გასაფართოებლად, ყოველგვ ეს უმეველად
შთავიგნებდა მუხრან მაჰავარიანს, რომ საქირო
იყო ამოცენო არა მარტო თავისი შშობლიური
ენის საიდუმლოებანი და დემორჩილებინა შთე-
ლი სიგრძე-ნივანით, არამედ შედეგებშიც მი-
ეძღვნა მისი უსაზღვროების მხატვრულად გან-
ცდისათვის. და მან გაიმარჯვა — ენაშეობას

მიადწია. ენაშეობა კი, როგორც „საქართვე-
ლის მამა“ განმარტავს, ნიშნავს „ენა განათლე-
ბულობას“. მუხრან მაჰავარიანის პოეზიაში
სწორედ ეს „ენა განათლებულობა“ დამკვიდ-
რებულა, როგორც მისი უპირველესი დეოთება.
ეს ენა, სასწავლებლის მოხდენა რომ შეუძლია,
როგორც პოეტა თავისი ოთხიტყვიანი კომპო-
ზიტი ამბობს, „მრავალჭირგანანახადია“, „უნა-
ტიფეხია“, უველაზე უკეთესად მისი „ლაზათი“
რუსთაველმა გამოხატა, და თუ იგი მტარავლებს
გადარჩა, თუ აქამდე მოვიდა, ახლა „ბედი მის
სიჰეილა ჩვენზე“, რათა „უველა იძლიეროს
ენამ ქართულში“. შეორე ლექსში — „ქებაა
და დიდებამ ქართულისა ენისა“, იოანე ზოსი-
მეს ეთიგრაფი რომ ამშვენებს („...უოველი სა-
იდუმლო ამას ენასა შინა დამარხულ არს...“),
შესანიშნავი ეპილოგია:

„ენა რომ არა, ისიც ასეთი,
როგორც იტყვიან: უღმით ნახატნი...
შენი თვით შოთა რასაც დაწერდა, —
ერთი იმასაც ენახავდი!“

შეედავებით ვერავითარ შემთხვევაში კატე-
გორიული აზრისათვის, რომელიც ჰაითხველს
სრულიად მოულოდნელად მიაწოდა პოეტმა,
მოძებნილია შესატყვისი მხატვრული ფორმა,
ერთადერთი ფუნქცია რომ ეკისრება: მიადწი-
ოს უმაღლეს ესთეტიკურ აფექტს აზრისა და
გრძნობის აბსოლუტური სიზუსტის წარმოსახ-
ვით. შეხანლთა ესეცა მიწეო, რომ მისი ლექ-
სები ფორმის ორიგინალობასთან ერთად ბრწყი-
ნავენ აზრის მოულოდნელობითა და ღრმა იდე-
ური დატვირთულობით. ზოგიერთი ლექსის
ფორმა სრულიად გამორჩეულია სხვათაგან და
თავისუფლად შეიძლება თითოეულ შედეგს
მაჰავარიანული ვუწოდოთ. სანიშნულად დვასა-
ხელებად უყნაური პოეტური შემართებით და-
წერილს „მარტო იმტომ“, რომელიც შეგნე-
ბულ მკითხველს აძლუებს რამდენჭერმე წი-
კითხოს. ამა დააკვირდით რა ღრმა აზრები, გრა-
ზატაკული ინვერსიით შექმნილი მოულოდნე-
ლობანი, პოეტური მეტაფორების თავისებურება,
პარდაპირ ანდამატური მიშიიდველობა მისცა
პოეტმა თავის მინიატურულ შედეგს, რომლის
შეგავსე მანამდე არსად შეგვეხვედრია. ნათქვამის
დასადასტურებლად მთელი ლექსი უნდა მოვი-
ჯნათო, ვინაიდან მისი ფრაგმენტული ამოწერა
შეუძლებელია — იგი ერთიანი ძვირფასი ქვა,
ზომელსაც სარდიონი ეწოდება. იქ არ არას
არავითარი მოწოდება, არავითარი ღოჭუნგო,
არც უეღიდან მომდინარე პატრიოტიზმი. რი-
იც ახე შვიდარია დღევანდელი ჩვენი პოეზია,
არ არის გულ-შეკრდის გვერა მჰილებით — მე
ესა და ეს მიუვარსო, არ გვეხმის იერტიქონის
საყვირის ხმა, მაგრამ არავეულებრივი პოე-

ტური ძალითა გამოხატული ის სიყვარული, რითაც ავტორი და მთელი მისი გრძნეული შემოქმედება ჩანსაღი მძლავრი ფაქტებით სუნთქავს. თითქოს არც აუო საჭირო ამ სიტყვების წამმდგარება ციტაციისათვის, მაგრამ რას ვაწმით, უნებლიედ წაგვცდა უოველი ეს, იმდენად მოხიბლული დავარით წემოსხსენებული შექმნის გლობალური სიღამაზით:

„სიტყვებს, —
წინაპართა მიერ გახედნილთ, —
დიდი რუსთველის უღელში ნაბაშთ, —
შობილთ
კლარჭეთით,
ქართლით,
კახეთით, —
ერთად შეკრბა რომელიც სბამ,
ვეაღერსები, ვითარცა ვეაილთ,
სიციხესეუც მარტო იმიტომ შინდა,
რომ ჩემს საფლავზე

უყავსოსავით
ქვეაღდეს სიტყვა, ქართული სიტყვა“.

აქ არ არის არა თუ ერთი სტრიქონი შინც ტრივიალური, არამედ არც ერთი სიტყვაც არ არის ნაბზარი ტრავალიტად. შთიღს ლექსში ყველაფერი ორიგინალური და ღრმად პოეტურია, ყველაფერი პოეზიის მაღლი სამრეგლოდან გვეხმის, თითქოს წარები გუგუნებდნენ. ესაა ნამდვილი, ჭეშმარიტი პოეზია და არა სიტყვების უფერული მიწუბა ხელმოწერად შიგნებული რითმების წყალობით.

III.

შუბრან შიკვარიაანის ლექსები მართლაც პოეზიის მაღალი სამრეგლობია. იქიღან გვეხმის დიდი პოეტური წარების გუგუნი სულსა და გრძნობას რომ გვიმადლებენ. ეს გუგუნი თავიდან ბოლომდე შშობლიური ხმებისაგან არის შეზდგარი, რაც მისი ძლიერების ქვეყოხებია. შიკვარამ ეულად დარჩენილ შშოლოდ შშობლიურს რაღაც შეუღლია პოეტური ეფექტის მოხდენა. შშობლიურს მისივე ადეკვატური პოეტური ტალანტი თუ არ ამშვენებს, შეუღლებელია აპოლონის მაღლიერება აღმარჩიდეს. ის შაშინ ჩვეულებრივი, ყველა წორმალური ადამიანისათვის დამახასიათებელი შშარტოოდენ პატრიოტული გრძნობაა, რომელსაც თავისი დიდი ხამუარო აქვს, შიკვარამ პოეტური ქვეუნისაგან შორს არის, თუმცა ის რა პატრიოტიზშია, რომელსაც შინაგანი პოეტური გრძნობა არ ამორჩავებს. შუბრან შიკვარიაანის შშობლიური მისივე პოეზიის თავიყ არის და ბოლოც — უშაღდესი პოეტური კოორდინატებიდან რომ შოდის ჩვენთან, რაისა დაგვატბოს, გაღვანისრება მოკვიხი-

ნოს, შიკვარამ შოგონების საღტებშიც დატვტოვოს, წინ გადაგადგმევენოს ადამიანობის, ქართველურობის, კაცური ღირსების სასიყეთო ნაბიჯი. ამგვარ პოეზიას შეუღლებელია თავისი საწყისები უცდავების საოავებთან არ ქონდეს. ყველაფერი ეს მომხინარეობს პოეტის შშოფლმხიბლულიდან, მისი გულისა და სულის შინაგანი მოთხოვნებიდან. შიკვარამ ყველაფერს ვერწო სუბიექტური საწღერები კი არა აქვს, რაღაც წოგადადამიანური, საყოველიაოა, აღმახასიათებელია, რომ ერთ-ერთი პროწულ დასარებაში შუბრან შიკვარიაანმა არამარტო თავისი აწრი გამოსთქვა, ჩემდა გასაოცრად, თითქოს ჩემს სულში ჩაიხედა, როცა სთქვა:

„ძნელია, ძალზე ძნელია შქითხვლის გული აპოვოს ლექსში; ამისათვის საქმარისი არაა არც საჭირობოტო თემატიცა, არც ლექსის შხატვრული საშეებით დახუნძლვა.

შმა შთავარი! —
სათქმელის შესატყვისი ხშია
ხალხი ლექს შშოლოდ შაშინ ვაითავისებს,
როცა ლექსში ხშია და სათქმელი ერთმანეთზეა შორგებულთ.

თუ სათქმელი აღთახაა, ხშია — ბაღთას, —
ლექსი გინდ იუოს და გინდ არაა“

შეურღებელია ამ შართად, ჭეშმარიტად ბრძნულ აწრს გონიერი კაცი ამ დეიანხმოს, ისევე როგორც პოეტის შიორე აღსარებასაც:

„უალკეული აწრისა და განწყოობის გამოახატავად საშაროში არსებობს შშოლოდ ერთი (დააკვირდით ვტორისიულ ზაწასმულ სიტყვებს) „შშოლოდ ერთი“ — გ. წ.) შესატყვისი ფორმა. შემოქმედებითი პროცესი სწორედ და შშოლოდ ამ ერთადერთი ფორმის ძიებას წარმოადგენს.

პოვანშიდ კაცმა არ იცის, რანაირია ეს ერთადერთი ფორმა.

სათითად უოველ აწრსა და განწყოობას აქვს შშოლოდ ერთის, საძიებელი ერთის მსგავსი ხშია. ამოცანაც სწორედ ამ შშოლოდ ერთის მსგავსი ხმის აღმოჩენაში შიგლომარტობს“.

სრული შიართლია, — ჭეშმარიტებაა! — ვიტყვათ ჩვენ, პოეტის ღრმად პატრივისციენლები, და დავუღასტურებთ, რომ უოველ ლექსს საყუთარი ხშია თუ არა აქვს, შართლაც „გინდ იუოს და გინდ არაა“ ასეთი „უშშო ლექსები“! დღეს საკეთა ჩვენი პოეზია და არავინ ფიქრობს ნამდვილად იწრუნოს „უფერული პოეტური ნაღვრისათვის“ ქებირების აღსამართავად. პოეტური ნიღღვარი თანდართან ძლიერდება და საშოშია ლვარყოფად იქცეს. შერე უკვე ძნელი იქნება თავის დაღწევა. ჩვენ იმას კი არ მოვიხიბოვთ — ადამიანებს ლექსების წერა ავტოკრადლო; ღმერთშია დაგვიფაროს! ვისაც უნდა წეროს და წეროს, ქართული ენა თავისთავად პოეტური სიღამაზის ენაა, და გასაკვირი არ არის, თუ

ქართველი კაცი ლეკების წერს, წერს და სხვა-საყ უკითხავს. კი ბატონო, წეროს და სხვასაც უკითხოს. მაგრამ ჩვენ ამას წინააღმდეგი ვართ, რომ ამ კაცმა, რომელსაც ბუნებამ პოეზიაში მარტოოდენ ამბოცა უწყალობა, ბოლო წივი წაართვა, რედაქციები აატკლახოს — ლექსები დამოხმდეთ. პოეტი ვარ, წიანი გამოვიცი, მწერალთა კავშირში მიმიღეთ!

ერთი რამეც მაკვირვებს: კლასიკას რომ თავი დაეწებოთ, უნიკონი და უმეცარნი როგორ მდებარე გალაკტიონის, გრამატიკის, ტიციანის, იაშვილის, ლეონიძის, ასათიანის, შაქვაიაშვილის შტაფეტების წაიხივის შენდვაც საკუთარი ლექსების გამოშვებებსა? მათ „შემოქმედებაში“ ხომ პოეტური რიტორიკის მეთი არაფერია — არც მალაღი აზრები, არც პრობლემები, არც სილაბოზა, მაგრამ დაეწებოთ თავი ამ უსიამოვნო თემსაც ლაპარაკს. ისევე ჩვენს პოეტს მივუბრუნდეთ.

მუხრან შაქვაიაშვილის მთელი პოეტური შემოქმედება პირველ ყოვლისა ამხედრდება ბორცვების, უსამართლობის, ვერაკობის, უსაფუძვლო განდიდების, ადამიანურ ღირსებათა დამამცირებელი კომუნისტების წინააღმდეგ, და რა უფაღვლია ამგვარი კომუნისტების საზოგადოებაში, ავით პირსვენების არსებობაში ვინ შეიძლება მათ აღმოუვრას? ღმერთმაც ვერ მოასწერსა ბოლო შოელო ცოდვებისა და დანაშაულობათის, თუმცა ამ მიზნით საკუთარი შეიძლება — ჩვენი მაცხოვარი ქარს აცვა. ჩვეულებრივად კაც რიგორღა შეიძლება? მაგრამ დადუნვა იქნება ბელი ჩვეიწიოთ, სასიკვდილო საზოგადოების განსაღი ნაწილი არ დიარაშობს უსამართლობისა და განუკითხველობის წინააღმდეგ. ბელის ჩაქნევამ, სხვისი კირის ღობის ჩხრად მიჩნევამ თუ რა საშინელი, უდანაშაულო დამიანთა თიერულ მილიონობით დადუნვა გამოიწვია — ჩვენ ამას ძალიან გვიან, მხოლოდ ახლა ვგებულობთ და მოსწენილ ტრაგედიათაგან სული გვეფუთება. თავის დროზე ადამიანებს გონიერება და საღი აზრი რომ გამოიჩინათ, ისტორიაში უმეგალიო დანაშაულობა, რაც სოციალიზმის სახელით მოხდა, შეუძლებელი აღმოჩნდებოდა. მარტო ამიტომ მხარი უნდა დავუჭიროთ ყველა სეტყა, პატრიონ ადამიანს, ვინც ხმას აღიმაღლებს ან ბრძოლას გაუმართავს ბორცვების. ამ ხმის ამაღლებასა და ბორცვების წინააღმდეგ ბრძოლაში პოეტმა მუხრან შაქვაიაშვილმა თავისი ბრწინავად ლექსებით იმედი გააკეთა, რომ შეუძლებელია მადლობა არ ვუბოზოთ მას პირდაპირ ჩაინდული თავგანწიებისა და მოუღებარე ძალების გამოღვიძებისთვის. ეს არის მისი შემოქმედების სოციალური ფუნქცია, საზოგადოების კათარზისში რომ პოედობს თავის ძირითად მიზანს. არ შეგუდება არც ერთი ადამიანური თუ საზოგადო-

ებრივი მანკიერება, ბორცვება თუ შეუცოდება, რომელიც პოეტს თავის „ჩივიანი კაღმის მოსმისი“ სამარცხვინო მოძვე არ გაეყრას. გეშინიატი პოეტები ყოველთვის ასე იქცეოდნენ, მაგრამ შემდეგ გაქტა ეს დღე ღირსება, ბევრი გზდა შეუწინებელ თუ შეგნებულ დანაშაულობათა უნებლოე ან წებისმიერი ტრუბადურთ, რამაც ძირს დასცა პოეზიის ღირსება. ისტორიულად კი პოეტები განდიდებული იყვნენ, ამიტომ გვეუბნება მუხრან შაქვაიაშვილი: „ვადიდებულა, — პოეტს ყველა მოეყრას ნაწად, ის საშობოლონს წარმოადგენს რამეთუ ღაწასი“. მაგრამ ვინც ასე არ იქცეოდა, შემდეგ სინანულს მიეცებოდა:

„ბინთქარი, — პოეტს არ უბოძა რომელმაც
კვართი,
შეხადე, — პოეტს არ შიართვა რომელმაც
ვარდი,
ქალწული, — პოეტს არ აღირსა რომელმაც
ბელი,
შეჯოვე, — პოეტს არ ათხოვა რომელმაც
ესენი“.

მაგრამ პოეტიც ხომ უნდა იდგეს თავის სიმაღლეზე. მასაც ხომ არ უნდა ენატოს რაიმე დანაშაული? არა, არ უნდა ენატოს. მით უფრო მარტო სახელით პოეტობა. ამგვარი „პოეტები“ კი, ღმერთმა მოგცეს, ერთეულები როდია. მათ შემოქმედებაში

„სხვისია სიტყვა,
სხვისია ხმა,
სხვისია ქარავა? —
და რაღა დარჩა,
თუ გვიყარდე,
რისა თავისი?“

უბედურება მარტო ეს კი არ არის, არც ის, რომ ხალხმა არ აცის, ვინ არის ნამდვილი პოეტი. დიდი უბედურებაა,

„საქმე ის არი
ღაუღლა კრიტიკის ხახა, —
და პოეტებად ითვლებიან ესენი ახლა“.

იოთლებთან, მაგრამ პასიურნი როდი არიან. ზოგიერთი დიდ გალაკტიონსაც კი „უწინწინებდა ბორცვად კოვტიკის“. და მიინდა ჩვენს პოეტს დაუფდესტურო, რომ ეს მართლაც ასე იყო. რაცა გენიოს პოეტს ვერძალადიო, მუანანი და მუანანი ცდილობდნენ გალაკტიონი დიდების პანთონში დაეგვიტყალა და არა მოაწინააღმდეგ. რას ვიწათ: არიან შერიანი და უნიკონნი, რაცა გენიოს რუსთავედს, რომელსაც ერთეულ ზელოვანთა შორის პირველი ადგილი უყავია. ვერადით მოუხვამენ ან ამქობინებენ კიდევ

კარგ პოეტს, მაგრამ მხოლოდ ტალანტს და არა გენიოსს, მაშინ ჩვენ უველა მზად უნდა ვიყოთ პოეტტროფიასაც არ მოვერიდოთ და მუხრან მაკავარიანთან ერთად ვავიზორით:

„ეინ?! --
ხელოსანი ვამკობინო ხალას ზელოვანს?
ბნელა? --
თუ ბნელა? --
კი, ბატონო! --
მაგრამ დღე როა?“

რუსთაველი ერთადერთია, დღემდე განუშეორებელია და არავის არ უნდა ეპატიოს მისადმი არც განურჩეველი, არც ზერბული დაშოკიდებულია. მობრახნება ხომ უველაზე მეტი დანაშაულია. გვეავს ეს ერთადერთი და შევინახოთ სუფთად, აწყარად, ყოველგვარი მინარევების გარეშე. მე უფოშაროდ ვეთანხმები მუხრან მაკავარიანს, როცა ამბობს რუსთაველზე:

„შენ რომ, ვთქვათ, ფრანგი ყოფილიყავ, თუ ვინდა შეედი, გინდ ინგლისელი, გინდ... ვინც გინდა, გარდა ქართულის, -- და დაგწერა, ხარ ქართულად რასი დამწერიცი! -- დანტე ვინ არი! -- პომეროსზე იქნები მეტი!“

პოეტური ოსტატობითა და ფილოსოფიური სიბრძნით გამორჩეული ავტორი უკვდავო პოეტისა იმ „ცოტას“ მოგუთვინება, ვინც „ურბ ადგლას გამოძერწა კანკელი სპეისი“, „ვინც ნიკოტინიწილით არაერთი დასტოვა საბტად“, -- ასეთია მუხრან მაკავარიანისათვის რუსთაველი. რომელიც ოსტატობით „უველას სკარბობს“. ამიტომ ქედს უნდა ვიხრბიდეთ ამ უებრო გენიოსის წინაშე და ჩვენი უსუსური ახირებით არ უნდა ვამციტებდეთ მის პოეტურ მსბტადონტობას.

მაგრამ რა მისაწუნენი, რა ერთფეროვანი იქნებოდა პოეზია საერთოდ, თუ მარტოოდენ გენიოსები გვეყოლებოდნენ და გამკრბოდნენ ტალანტები, კარგი პოეტები, კრეშორბტი მკოსნები. მაშინ გენიოსებსაც ვერავინ დაინახავდა, ისინიც გამკრბოდნენ. თუ რუსთაველსა და ბაკათაშვილს გენიას ტოლფასები არა მუავთ, სამავეროდ არიან სხვა რანგისა და სხვა მისშტაბის პოეტები, მათ შორის თავისებურად გენიოსები, თავისებურად ტალანტები და კარგი პოეტები. მათი რიცხვი ცოტა არ არის, ათეულენა, მაგრამ ცოტაა მათ უვეთი მდგომ დევიონენტთან და კორპუსებთან შედარებით. ისინი გენიოსები არ არიან, მაგრამ „კრეშორბტი პო-

ეტა“ ფალანგის უებველად განეუტქმეტი ერთი მათგანია დიგენდად ქვეული ტერინტი გრანელი, რომელსაც მუხრან მაკავარიანმა ბრწინავად ლექსი მიუძღვნა. მის გარჩევას არ შევუდგები. არცაა საჭირო. მთელი ლექსი რადაც უვეთებრივი ნათელითაა მოსილი და თავის თავზე უველაფერს თვითონვე გველაპარაკება:

„-- ირგველ სიერცეა და ფიქრი ბევრი! -- ტერინტი! როცა შენ ამის წერდი, თუ გახსოვს, ღმერთი, თითო ქრისტე-ღმერთი ხომ არა მდგარა მაშინ შენს გვერდიო! -- საღლაე სანშარლი იწეის ეტბოსთან და იბტრება ქალაქი ნისლით! -- ვინც თავის ნაეულად ატარებს ხბოს თავს, ღრმად იგბრბობს, მწერა, ამ სიტეებს ისიც. თუ არა ვეკას ნადლი აბრდილი, -- სხვა ვინ იტეოდა, როგორ გგონია?! -- წმინდაო ღმერთო! რად გამბრინე, მე ხომ სიყოცხლე არ მიბოხოია.“

ეს უველაფერია, მთელი ტერინტი გრანელია, რადაც საოცარი შთავონებით დაწარბილი ლექსია და რა კარგი იქნებოდა, თუ ოდესმე ჩვენს ტრაგიკულ პოეტს თავის საუფლავე ძეგლის აღმართვა ეღარსებდა, მუხრან მაკავარიანის ეს შედეგრი გვირგვინად მიუტანონ და შარავანდედად დაადგან, ვინც იქნება ჩვენს პოეზიაში ერთი დიდო უსამართლობისა და სამარცხვირო დანაშაულის თუნდაც ნაწილობრივი მონაწიება.

IV.

მუხრან მაკავარიანის პოეტური შემოქმედების ღრმად შესწავლამ იმდენი ესთეტიკური სიამოვნება განმაცდევინა, რომ ვგრძნობ: როცა გრძნობები სკარბობენ, გონებას აღარ შეუძლია მისთვის განეუთვინილი სიძამიებების აწევა. მე-გონა უვეთეეს წერბილს დაეწერბი, ვიღერ გამომდის, მაგრამ თავს ვინუგეშებ: იქნებ ეს იუოს პირეელი გზის გაეყანა ჩემთვის, რომ შემდეგ, როცა უშუალო შთაბეჭდილებანი დაეცრბებან, შევიძლო იდეალის ნაწილობრივ მაინც დასაკუთრება.

ამიტომ განეაგრბობ წერბას და ცვედილობ მუხრან მაკავარიანის პოეტური შემოქმედების ზოგიერთი არსებითი მხარე პოეტყურად განვიაზრო.

უველა პოეტს თავისი მსბტატური კრედო,

ენა, სტილი განოარჩევს. ეს იმდენად შორეული ხანის ჰუმანიტეტბაა, რომ ზუსტად თარიღის დასახელება არავის შეუძლია. მუხრან მაკავარიანის მხატვრული კრედიო, ენა, სტილი, სიმავე ერთად, სრულიად თავისებურია. მარტო სინტაქსს დააკვირდით: მუხრან მაკავარიანის ვარდა ვერაინი რტყოდა — „ქედისა კაცმა რატომ უნდა იყისროს მოხრა?!“; „მარტოდმარტო ცააროცა ცაში“; „რომან ცოტა და არაა რომელიც ბეროც, შკვიდრია ზედა-ზედა უმეველად ვინც ხა-სუფედეღის“; „—სად არი, თვარა კი კი ხინდის-ნაშუსი“; „იარს უსახრულად რომელიც ამი-ერა“; „ის რა კაცია, გეტყვის ახლა ვინც“; „ვა-რსკვლავთა ჰერფედა რომესაც ციდან“... თავი-სებურთა პოეტის მიერ აღწერილი სოფლის ეთ-ნიკრაფიული სურათებიც. სოფლის თემაზე მას ბევრი ლექსი აქვს დაწერილი და თითოეული მათგანი პარაპირ ფერწერული ტილოა. მაგა-ლითად, როცა აღწერს „ქარგ დღეს“, დღისს ვათენებას სოფლად, პოეტი ასე ამოთვრებს თა-ვის ლექსს:

„გამობრძანდა მამალიც.
დადგა.
კონი შეჰყარა.
და გარემოს ისეთი სიამაყით გახმედა,—
უმაღლოდეს უნდა მას თითქოს შთელი
ქვეყანა, —
რომ
ასეთი კარგი და შინანი დღე გათენდა“.

ამგვარი პოეტურ-ფერწერული სურათებით სავსეა მუხრან მაკავარიანის ლექსების ციკლი სოფლის თემაზე. ისინი გვიხიბლავენ დღის უმუ-აღობით, დიალექტების ოსტატური გამოყენე-ბითა და სინამდვილის შეუფარავი გადმოცემით. ამ ლექსებში მკითხველი იხმუნს ხალხის საუ-ბარს, უკრელი კუთხისათვის დამახასიათებელ კლდის, ზედავს მისთვის ნაცნობ ადგილებს და, რაც მთავარია, გრძნობს პოეტურ სილადესთან ერთად არაჩვეულებრივ სისადავეს უველგან და უველაფერში. სანიშნოდ დეკანოსებები „პარაკევის“, „ლაშურას“, „გამარქობა“, როგორც ხარა?“, „რომ არ ანელა ზელში წიგნი“, „არა გეთაყვა“, „რატომ?“, თუმცა ეს ჩამოთვლილ უნდმეტბა, ვინაიდან ის, რაც ზემოთ ითქვა, ამ უსიღის ლექსებისათვის საერთო კანონია.

სოფლის თემას ეტება, იბტორიულს თუ თანა-მედროვეს, ზატავს გამოჩენილ მოღვაწეთა პოე-ტურ სახეებს, თუ ვკადენს ურბანისებულ ქა-ლაქურ შტრიხებს, პოეზიას ენით ამტკველდე-ბულს, მუხრან მაკავარიანი უველგან ერთგული რჩება რეალიზმისა, არხად ფანტანამაგორიას არ მიპაროვს, თუმცა რომანტიკულ ამაღლებასზეც უარს არ ამბობს. და უველგან პოეტი მკითხ-

ველს ხიბლავს საყვას ბუნებრივად უმეველად კა-ლოზით, ელვარე მხატვრული ტალანტით.

რალაე შინაგანი ესთეტიკური სიამოვნების მოშვარელია ორიგინალური გონებასხვილობით დაწერილი ლექსები, მაგალითად ისეთი, როგორცაა „კაცია და გუნება“. მას არავითარი კრი-ტიკული ანალიზი ან პროფესიული კომენტარი არ ესაქიროება. წაიკითხეთ და კრიტიკოსის და-უზმარებლად უველაფერში გაერკვევით, მოიზი-ბლებით მისი უმუაღობით, ბუნებრივი სისადა-ვეითა და სილამაზით:

„ზოგს ამკარად ეტყობა —
ჩემი არ ვუტრება,
რა ვქნა, რა გაემწყობს
კაცია და გუნება.
ზოგს, პირიქით, ჩემდარი
არავინ ეგულება.
ესეც ბუნებრივია!
კაცია და გუნება.
არაფერი გულწრფელი,
კაცს არ გაემტყუნება.
ღწერთი ყველას უშველის! —
კაცია და გუნება“.

მართლაც — კაცია და გუნება ადამიანთა ჭრულ მახაში ვის არ შეხვდები, არამარტო მათ, ვინც პოეტმა დავიხასიათა, ბერად უფრო მეტს, შეუდარებლად მეტს, როგორც ამას მუხრან მაკავარიანის თვით ეს ლექსი შინაგანი ლო-გიკით მიგანაშნებს. ბერის გაციონის, იმიტომ რომ მისთვის რალაე კარგი ვაგეკოტება, თვი-თონ კი პირველი შესაძლებლობისთანავე ვაგე-ლად, და როგორც ზაირონის „ჩაღლ მაროღღში“ ახალი პატრონის ძალღვა ნათქვამი — შენს „იზე ზეშკართან დავგენს“. რას ვიწამთ რაკი ვარსებობთ, ცხოვრების ტალახსაც უნდა ვაგუ-ალოთ. მუხრან მაკავარიანის პოეზიაში მკითხ-ველი ამგვარ ფილოსოფიასაც ეწიარება, მხო-ლოდ ერთი დამატებით: მარტო ვაძლება საე-მარისი არ არის. ბოროტებას შეურავებელი ბძმოლა უნდა ვაგოვეცხადოთ და მის წინაშე ქედი არასოდეს მოვიხაროთ. ეს პარობტემა ახა-ლი ასპექტით გვხვდება უსათორა ლექსში — „ბოროტის სიმძიმე შიძულეებს“, რომელსაც ჰე-ენისა და ადამიანის უმძაღრობის თაობაზე კე-რათაშვილის გრძნეული სიტყვები მიხივე ეიის ტოლარული მემკვიდრეობადან ამშვენებენ. შორ-ცხა და სულს ეს ტრადიციული ანტაგონიზმი, ეს ანაბორტეობის შიძღვრება ძველიცაა და ახა-ლიც, და შეუძლებელია ეტბა შეგვეპაროს, რომ ის კიდევ დიდხანს იქნება კაცობრიული აზრისა და უოფერების საცდელი ქვა. ეს იცის პოეტმა და მისი ვადამწვეტის ჰუმანიტატ ასპექტს არხად, არც ერთ ლექსში არ ღლატობს, თუმცა ამ თენაზე მას არაერთი ლექსი აქვს დაწერილი

(„სულაც არ შეიკრბა“, „ფიქრი“, „პოეტი“ და სხვა).

კოიხულობთ მუხრან მაჰვარაიანს ღმუჭებს და თვეწს წინაშე გადამაშლება ხოლმე საქარბველის ფონოგრაფიული საკვირვებლებანი, მისი ბუნებრივი სილამაზენი, მისი შებოღალი ძველი სხეისმაგრებენი, ვამთა სიავით შერატუელი არქიტექტურული ანსამბლები, სოფლები და ქალაქები, ფლორა და ფაუნა, ყველაფერი ისე გამოიყურება, თითქოს მთელ ივერიას კალედოსკობიდან ზედადგენ ან ზღაპრული სარკით იახლოვებდე. აღწერილია ჩვენი კურთხეული სამშობლო წლის ყველა დროის მიხედვით, მისი ცა, პეიზაჟები და პანორამები, რაღაც სიხარულს ვერაინტელი გვეუფლებს, როცა პოეტს მხოლოდ საქართველოსათვის და მანაიათებელი შტრიხებითა და ნიუანებით გვიჩატავს გაზაფხულს, შემოდგომასა და ზამთარს, პატარა კრატის ბრძოლას სიბნელებთან, წისკვილის დღიანებს ბრუნვას, თორა პაუდრებს, თვასფერაან ქალებს, სოფლის შუტებში მოკრიალე ვაჟსამანე ურმებს, „მეზობლის სახლის თავზე გატეხულ კრამიტს“, ფაცხას და რამდენიმე ვლებს კარმაღაოს, მდინარეებს არგვეთთან, აუვავებულ ველ-მინდვრებსა და მოშრიალე ყანებს, ქართული მშრომელი კაცის მარჩვენას, ტრაქტორს, კომბაინს და ურბანაზმის არტახებში მოქცეულ ქალაქებს. ვისმინთ სიყვარული ვანმადიდებელ პოეტურ მანგებს, ვხედავთ ღირსიკული გრძნობის ვაშლს შედეკრებში და უშუალოდ ვერობარებით ხოლმე ამოხსნის ისრებით დამკრული ვულის ტყვიულ ვერც ერთი ადამიანი ვერ გაქცევა სიყვარულის ძალას, ვერც დიდი, ვერც პატარა, ყველამ ქედი მოიხარა ბუნების ამ შეუფარდი ფენომენის წინაშე და მუხრან მაჰვარაიანს როდი შეეძლო სხვა აზრი გასჩენოდა.

მაგრამ პოეტმა ისიც გააკეთა, რომ ჩვეულებრივი სატრფიალო ღირსიკა აზრობრივადეა ამაღლა ეს დიდო საფუძვლად მის ფილოსოფიურ ღირსიკასაც, ვერ დავშალავ. დროდარო შე ვიხრებთ ფილოსოფიური ღირსიკის განდამბიხავენ, თუმცა ზოგიერთიბა საერთოდ უარყოფენ მის არსებობას. ღირსიკა პოეზია და მას აღარ ესპიროება ეპითეტ „ფილოსოფიურის“ მიმართაო. უფრო მცდარი აზრის წარმოდგენა პოეტისკასა და ესთეტისკაში თითქმის შეუძლებლად მიმართაო. ამ საკითხს ფართოდ აქ აღარ შევეჩებო, ვინაიდან სხვაგან ის არაერთგზის ვანბილული მაქვს. ვინმემ რომ მკითხოს — რომელ ლექსს დასახელებდით მუხრან მაჰვარაიანის ფილოსოფიური ღირსიკადანო, მე უყომანოდ მიუთითებდი, მრავალთა შორის, ის ნაწარმოებზე, რომელსაც სათაური არა აქვს, მაგრამ თავიდან ბოლომდე ამ ფანის მიეუთუნება. მარტო ის ამონაწერს მოვიტან:

„ყოლადღელირო, ვახარება თუ ვინღე ჩემსა უნარი სხვისი ვახარების მიბოძე უნა“;

„თუ შემოდლია, დამყენე იმდენად მაღლა, არ შევხარბოს სიხარული არავის ჩემი“.

ეს მშვენიერი ფილოსოფიურ-პოეტური სტრიქონები აზრითაც ბრწყინავენ, ჰუმანაზმითაც და აღტრუნიშითაც. მსგავსი ადგილები ისე ბევრია მუხრან მაჰვარაიანის პოეტურ კნისლებებში, რომ შეუძლებელი ხდება ყოველი მათგანის მკითხველისათვის წარდგენა. ვეცანიოთ პოეტის მთელ შემოქმედებას და არ ვაგვიჩივებთ მათი არც აღმოჩენა, არც ბოლომდე გააზრება, ამა, რა კრატისკის კრატება ამის ვაგვება, რასაც პოეტი ვეუფლებს: „სიხარითღს ქვეუნად პატრონი არ მყავს ნაშუსის ვარდაო“. ხოლო ვისაც ნაშუსი არა აქვს, როგორ შეიძლება იგი სიხარითღს ენახარბოს ან დაიცვას?! ეს სრულიად გამორაკბულია. ან რა საკითრა კრატისკის დახმარება, როცა კოიხულობთ ამ სიხარენს: „ცხოვრება კია ვწალება, მაგრამ ცოტათი მიანე ჭობია სიყვდილს“; „ჩემს ამოიღებ — ვთამ ზემად იქნები — უის ვინც ლმარაკობს, — ზომს სტყუისი ვინც სდუმს, — ის უფრო სტყუისის“; „ქვეუნად ყველაფრის თავი და ბოლო — სიამოუნება არის პატარად“; „წუთისოფელი ანაირად იმიტომ მიღის — ვაი ხანია, კაცი არ ჩანს ნამდვილად დიდი“.

მაგრამ აქ დავსვათ წერტილი. ისეთ საკითხსაც შეეხებო, როგორც კონკრეტულ შუტებთან დაკავშირებული მხატვრული საშუალებებიცა. ეს საშუალებები ყველა პოეტს გააჩნია, თუმცა მათოცელი მას თავისებურად იყენებს. ფოკლორის, ჩვენი უმდიდრები ქართული ხალხური პოეზია, მისი უთვალავი და უსახელო ეპიტოები, ამვგარი საშუალებებით დაიბანი როდი ივენენ. მაგრამ ეს მხატვრული საშუალებები ნეველირებებთან, თუ შემოქმედის სული არი და გრძნობა ქვემარიტად ადამიანურა, ვანცდებითაც ამაღლებული არ არის. პოეტს ვერ უშველის პოეტისკა თუ ესთეტისკა კლასიკური კანონების ცოდნა, ნომოტიკური ესთეტისკასა და პოეტისკას უნაჰობის ხსნა არ შეუძლიათ. ისინი ძლიერად არიან, როცა ტალანტია და შეუძლიათ მასთან უნისონი დაამყარონ.

მუხრან მაჰვარაიანის მთელი შემოქმედება, დღეს უკვე საყოველითა აღიარებით, მაღალი პოეტური ნიშის, კეთილშობილი სულის დღადება და გულუხვობის სიმღერაა. ამიტომ შეიძლო მან ამვგარი ლექსი ეთქვა ჩვენთვის:

„მე შემოდლია ვიმყოფინო
სამანი ფოთლს,
ზღვად შემოდლია მიეჩინო
პატარა წელით“..

ბევრი რამ არის აქ ნათქვამი და საშუალება რომ მქონდეს მისი ანალიზი მოვახდინო, მთელი

საქართველოს
საბჭოთაო
საზღვრო
სამხრეთი

გამოკლებვა შენდოლ დამწერტა ადმინისტრირ
მორალის, ჭეშანიჭის დანაცვად, წინაღმდეგ
სიხარბისა და შტტმადრბისა, რაც ქერ კოდეც
ბიბლიურმა მოხმ დამკმო, შეშდეგ კი ქრისტი-
ანობამ ქვანს აცვა, ადმინანბ, თუ ხურს ამა-
ღლებს, თავის მანკერებთა გრძელ რიგს არა-
მარტო ბრძოლა უნდა გამოუცხადოს, — ეს ძა-
ლიან ცოტაა, — საქირა ბოლო მოუღოს. პო-
ეტრ აქროკენ მოგვიწოდებს, თუქვა, მართალია,
ღეცხი სატრფოს მისამართით არის დაწერილი,
სატრფიალო ლირიკას განკუთვინება, მაგრამ
იქვე ვახსენის ადმინისტრ მოყრძობლებთა ხმა,
რასაც შეუძლებელია ანგარიში არ გავწიოს.
არის კოდეც რბოი უაღრესად მნიშვნელოვანი
ოციება, რომელიც ცალკე გამოყოფის საქირო-
ებს. ჩვენ ელამბარკობთ პოეტკიკავა.

1.

კვლდარ, უკლებლივ უველიან მუხრან მაქავა-
რანის პოეზიაში გვხვდება სრულიად მრუ-
ლოდნელი, ახლებწილი, ორიგინალური მხატ-
ვრული შედარებები და სახეები, ქერ არსად შემ-
ხვედრია, მაგალითად: ზამთარია, „გაცივებულა
უფანკი ყუვბ და გუნდაობენ უვაყებთ ზენი“
(პირდაპირ უნიკალითა); „კატა — ხალიჩაზე
მოკალითებულა — უტომბობლივი თვალბს
აბრიალებს...“ (ურბანიჭის შტტრა მხატვრულ
სახეში); „ჩემი კიბობნისა შენ ხარ ახარაკი“
(რკალიბისა და ბიბლიური თქმულების სიმბო-
ლი); „გაიწინკის ზოდანბუნი, როგორც ციხა-
რტყულა“ (მინისა და ზეცის ალიანისი)... უვე-
ლაფერი ეს ატარებს იმდენად ბუნებრივ სახეს,
მხდენად ნათელი და გამოკვეთილია, რომ მკო-
თხველის შეგნებამდე ადვილად აღწევს, რო-
გორც ღეცხის მხატვრული აქსესუარი. მაგრამ
არსად არ იგრძნობა ამ პოეტური ორნამენტების
თვითმნიშობრივობა, პირიქით, თითოეული მათგანი
ჩანსმულია ტექსტში, როგორც მისი ინ-
გრადიენტი.

როცა ყოველივე ამას ადენიშნავთ, საქირა
მეორე მხარესაც მივაქციოთ ურრადლებს პოე-
ტი არსად არ იჩენს დაბრკოლების, სირთულის
წინაშე შიშს, არ გაურბის წინააღმდეგობებით
სახვტ მოუღენების განუშლდებას, თუნდაც ეს
შეცდომად ჩაუთვალონ ან მიუღებელ შეხედუ-
ლებად აღიარონ. ამ მხრე მუხრანს მაქავარიანს
არაერთი უხამოვნება შეხვედრია. ვამბობ ამას
და მინდა აქ ერთი მომენტკე გავითვალისწინოთ:
როცა ნამდვილ პოეტთან გვაქვს საქმე, იქ შეც-
დოროც და უარყოფითი შედეგაც სხვაგვარად
ისახება. უხებღურება იხა, როცა უნიკო პოეტი
უშვებს შეცდომას. ის ცდება ან ტეშმარტების
წინაშე, ტეშმარტების ძიებაში, არამედ მისი
ცდომილების მიზეზები და არხები სულ სხვა-
გვარია. ნამდვილი პოეტი კი თუ შეცდა ან უარ-
ყოფით შედეგთან მივიდა, ეს ემართება მას

ტეშმარტების წინაშე, ტეშმარტების მიხედვით
იმისაც დაუშობტობთ, რაც შეცდომებისათვის
დაღიანია ცნობლია: ზოგჯერ ექსპონიმენტ-
ბის „უარყოფითი შედეგებიდანაც კი შესაძლ-
ბელი ზდება რაღაც დადებითის მიღება“. მაგ-
ლიოები იმდენია, რომ დასაბუღებაც შედეგტ
ქაქნებოდა. მეცნიერების შთელი ისტორია ამ
ტეშმარტების დადასტურებას წარმოადგენს.
ამიტომ ბედნიერი ვარ, რომ მე არ მიწევს შავი
სამუშეო — ვეძიო მუხრან მაქავარიანის პოე-
ზიაში შეცდომები ან ცდომილებანი. მე ვიღებ
მის პოეზიას. როგორც ერთიან ვაბმულ სიმღე-
რას და ვეღვევი სოცეტკატურ სიამოვნებას, რაც
მინდა ჩემს მკითხველებსაც გავუწიარო. მე კა-
რვად მენმის, რომ მუხრან მაქავარიანის პოე-
ზია ჩვენი ეპოქის შედეგია, თვით პოეტი თავი-
ნი ღროის შვალისა და თუ ვინმეს შეუძლია პრე-
ტენზია პქონდეს ჩემს მშობელ ერს თავადე-
ბულად ვეშახურებოდი და ვეშახურებოდი, მათ
შორის პირველითა რავი აღმოჩნდება ჩვენი პო-
ეტი, რომელსაც პანეგირკის კი არ ვუწერ, მა-
ღალ შეფასებას ვაძლევ თავისი უებბო, ორი-
გინალური ტალანტისა და რინდული მოკალი-
ქეობრივი სისხტაკისათვის. მუხრან მაქავარი-
ანი ჩვენი პოეტი, საყვარელი პოეტი და მას
ქერ კოდეც ბეჭეტი შეუძლია მისცეს ეროვნულ-
ქართულ ლიტერატურას. მაგრამ ეცევი არ მეს-
პარება, რომ ის, რაც დღემდე გააყვია, ის
დიდა, დამატებას თითქოს აღარც საქირობს.
ეა ლეტობა ნუ ქნას! მათს ცხოვრება ვაიუინე-
ბოდა...

აი, კიბხულობ ღეცხებს, რაც პოეტს დღემდე
დაუწერია და გრძობს, რომ მუხრან მაქავარი-
ანის პოეზია სუფთა და ანგარა, როგორც სი-
ქსე, თან გაცივრებს მორალური სისხტაკის
უსასრულობით. მანც სიღარ მოდის ამდენი
ორიგინალობა, უღვეელი აზრები, სიღარმ და
ფალილოაფური აზროვნების თვალშუდგამი
კოორდინატები? დღევანდელ პოეტთა შორის
არავინ არ არის ასე ღრმად მოაზროვნე კაცი,
სულ ახალ-ახალი ფიქრებითა და ოცნებებით რომ
გვატაცებს. მაგრამ რა დანამალია, მიელ ქარ-
თულ პოეზიაში ერთეულად არიან მუხრან
მაქავარიანის მხავის პოეტი-ფალილოგობები.
შეიძლებოდა ამ პრობლემის იშვარად ანალიზი,
რომ არავინ დავეწყობინა, არავისათვის ტკი-
ული არ მიგვეტონებინა, მაგრამ ეს იმდენად
ღლივ თემა, რომ ამ წერაღის ფარგლებში ვერ
მოახვედბა, გარდა ზოგადი მითითებისა. ამი-
ტომ მისი განწილვა სხვა ღროისათვის შემოვი-
ნახოთ.

კიდეც ერთი ღირება მუხრან მაქავარიანი
პოეზიისა ის არის, რომ კიბხულობ მის ღეცხებს
და თითოეული მათგანი უმაღლ გიხსნის გონე-
ბას, შთაგონებას გაძლევს, გინდა დაუყოვნებ-
ლივ მოკიდო ბელი კალამს და ქალღღებე გა-
დაიტანო შენი აზრები, გრძნობები, განცდები,

გრადაციები, ერთი სიტყვით, უველაფერი ის, რაც ამ მინიატურული უარდხვად თავისებურია, ხალხი, ვეცაცურია, უშუალოდ თავს პოეტურია შეფერვაბისაგან მიიღვ მშავად მაღალი სამრეწომოებდან წარების გუგუნისა. თითოეული ეს შეფერვი ზომ თავისებური პოეტური მაღალი სამრეწომოა.

ამ ასექტიო ვამბობ ზეგნ, რომ უველა მის ლექსში. როგორი მინიატურულიც არ უნდა იყოა ფილოსოფიური აზრია განვითარებული და პრახლებშა დავუნებული. შეუძლებელია შეითხველმა ერთს ან მეორეს ზეგნდი აუაროს. ვინაიდან ერთიც და მეორიც მას ეგება, მისი სულიერი ქვეყნის ტყვარებთან მიღის. პოეტი ზოგჯერ შეგვაკადებს კიდევ ისეთ პრახლებებს, რომლებიც გვეგონია ძველი-ძველია, მაგრამ თურმე ახალი უოფოლა. ლექსი — „ერთი“ პირველი წაკითხვით შეგონა რიცხვის პოიაგორებულულ შავოურ ძალას ეგებოდა, მეორე წაკითხვამ სხვა რამ მიჩვენა — პოეტო თურმე ადამიანის ხედვა და ადამიანის ხედვარზე ლაპარაკობდა. მეორე ლექსში პახუხა არა ჩანს კითხვავ: რა სჯობია — სიცოცხლის გუცქე თუ არ გავქცე-რაქი იგი უმაღლესი სახელობა პოეტისათვის, მაგრამ ეს მხოლოდ ვადაკვრიო იმის თქმვა, რააც გამოხატავდა სიტყვებით — იმდენად შეზუწურული ვარ სიცოცხლით, რომ ადარ ვიცი რა გავაკეთო: ...გავქცე? არ გავქცე? — რა სჯობს, — არ ვიცი! ახეა პოეტისათვის. ის არ გვტუნება სხვაზე, ვინაიდან კარგად იცის — სიცოცხლისაგან ვარბიან ერთოფლები. სიცოცხლის კი ეტრფიან უოვალივი მილიონები. ეს კი თავისთავად უვეგ არის პახუხა მატომისტური. ისვე იმიბული გზით კარს წარბისათვლია ჩვენი „საწუთრო“. იგი აქვდა ისეთია, როგორიც იყო „შეხედავ, — ზალია იგებებ, — ტყე-ზალი!“ ანა ბეერი დედუხა, მაგრამ საწუთრო, ვერავგობის მიუხედავად. შინც ტყბილია,

„და მინც ვიოა ყურბენ ვალუმული.
ზასი ხილთანი და ხილთა ქებანი“

ეს უვეტ სიცოცხლისა და ზუნებისადმი დიდი სიყვარულია, მაგრამ ვამოქმეულია ადვოკატულად. იმივიანლურად, მაკვარიაუნლად.

ზოგჯერ იხე შეჩვენება, თითქოს ამ რთული პრახლებების მხატვრული ვაზრებას დროს პოეტო ცდილობს ქართულ სიტყვას, ქართულ პოეტურ განცდას უშუალო ვრძნობით, ყმაწვილური ფინით ვეთამაშოს და ამ სერიალში ზეგნც ავთიულის. მაგრამ ეს მხოლოდ მოჩვენებაა. ნამდვილად კი სუქზე ვაკვს პოეტის ლად ფანტაზიის ნავარდთან დიდისა და სერაიფულის წინაშე აუტოლებელი თანადგომის მისადვენად. არახიდეს ის არ მიღის ქართულ სიტყვასთან ილიად. ზერბედი, თითქოსდა უზრუნველად ყველი სიტყვა, როგორა მსხუბუქაც ან უადვილოდ ხმარებული არ უნდა მოკ-

ვენვენოს, დიდი ფიქრო, რუდუნებო, ხეკ-რისწორებით არის შეჩვენული და არხად აღგელი არა აქვს ალაღებელიმას. ყველაფერი მკიცრად ვამწუნელია, პოეტოეურ კარტეტშია ჩასმული და პოეტის დიდი მიღწევა ის არის, რომ თავისი ტალანტის გვეშიო ჩვენ გვიადვილებს თავისივე სიმძიმის იოლად აწევას. ზენს მხრებს ადვილად ვადაქვთ ის, რაც პოეტს ტანჭვით მოუპოვებია. პოეზია ნიჭთან ერთად ოფლია, მაგრამ თუ მკითხველმა ეს ოფლი თავის ტანზე იგრძნო, მაშინ თვით პოეზია ვაწარსულია. უველა დიდი მწერალი ტანჭვით წერდა, მაგრამ ეს ტანჭვა არც ერთ მის მკითხველზე არ ვადანუხდა. ეს რომ შეიძლო, ცხადია, მარტო შოშია კი არ გვირდება, არამედ შემოქმედებითი შრომისა და ტანჭვის მკითხველისათვის დამალვის ტალანტაც.

ეს ტალანტი უველა დიდ მწერალს მოხდევამს და სასხარულია, რომ პოეტი მუხრან მაკვარიათანი ამ მხრიავე ვამონაკლისი არ არის. მაგრამ აწუხებს ერთი კითხვავ — პოეტები კარგებიც არიან, ძლიერნი და ზუსტნიც. ერთოფლები მხოლოდ ვეწიოსება. რუსთაველი ერთია, მარტომარტოა დარწმენილი. ამ სინამდვილეზე აგებს პოეტი თავის გონებკმაგვალურ „შემახილს რუსთაველის ხურათთან“. „თუ ვაცი ხარ, ქვენი მადლი, თვეი ვისთან ხარ აღავერდო“. უველივე ეს პოეზიის საუაროში მარალავ ფრიალ სიმტომატურია.

უხანალოა ამ ფონზე ვამაროლებული იყოს იმ საკითხის დავუნება, რასაც პოეტოეაში რემინისცენცია ეწოდება.

მუხრან მაკვარიათანის პოეზიაში არხად არა ვაკვს რემინისცენციები, მაგრამ არის შებრუნებული რემინისცენციები. ნავალითად, ბარათაშვილის ბრძნულად ნაოქვანი არავისეული მუხრან მაკვარიათთან ახეა სახეშეცვლილი: „ქართველმა ვულმა როგორ ვამიძლოს, — ვული შევენება შენი ვიბლო, რომ ვულიანად არ ვაგაღიმო... რომ ვულიანად არ მოვიღბინო!“ ან აიღვო დავთო ვურამიშვილის სახელგანთქმული — „ვიცს არა მავს კახაბერსა, მე ვერ ვრძევი კახაბერად“. ზენს პოეტთან ეს იმდენად სახეშეცვლილია, რომ ვერც იცნობს: „დღლი ერთიორიო ამა ქვეყნად რომ ვიყო შეტანს, — ძროხა ვუწოდო ამიტომ მე თხას?!“ ანალიგიური შებრუნებული რემინისცენციებია: „შენი ირემი მოსაა შევარალი!“ — ტყე-ტყე მიღის... ტყე-ტყე მიღის... ინდი მიდე ფრად შინლი... იმდერს ლექსთა საბრალითა... მიღის... მიღის; „მამულის მიწას, — უველაფრის მომომენს, ამაოდ უქირს შეღევა ჩემო... ვასწო, ვაკვლევი სვალნი ზღე და შევაპოკად მოყუამენელსა სვალნი ღღენა;“ „სუქნება ტრუფთა საბადნარო... სწუღება ზეყას მტერიო... მოშორე არა ქვეა, თუ ხადმე თვეს ერთი ირისი;“ „თრბის სხუელი... თრბის პავენი... რუსნი, სპარსნი, მოფრანგენი

— ისმენდიან, — გაკვირდიან, რა აბრძდის, — აბრძდიან... რა პატარა ქვეწილდიან... რა დიდიან!

ლექსშიც — „ქართლის ცხოვრება“ იგვეხსენიან გვაქვს: „... ვაი, დედას მტრისას! — შეხლა-შემოხლა გმართა... — ძაღლ იყოს თქვენას შეკდრისადა პირზე შემხმარა სიტყვა“. მეორე ლექსში — „ძველთა ჩვენთა წესი“, პოეტი ამბობს წინაპართა მისამართით:

„თავგანწირვა ქონდათ
ძველებს ჩვენსა წესად,
ჩვეულებს სთელიდნენ
რქულზე უმტაცისად“.

მაგრამ პოეტი უვლდნენ ცდილობს წარსულის პოზიტიური სახეები შეტაუფიკურად კი არ განაწაროს, უვლადურში დიანახოს მისი შინაგანი წინააღმდეგობანი, შეაქეროს ერთმანეთს: ის, რაც დამარულა, მაგრამ არსებობს ხსოვნის, ტრადიციის, ისტორიის ფორმით, და ის, რასაც ეწოდება თანამედროვეობა, დღევანდელობა; გაამათოს ორივეს, და გაამათოს ყველასთან, ვინც ცდება, საკითხებისა და შეკითხვების გარეა წარმოკვიდგინოს კუშმარტების დასადგენად. თუ ეს ზოგჯერ ხმაურთან ან სხვა გართულებებთან იქნება დაკავშირებული, ეს არ არის მისი ბრალი, ვინაიდან პოეტი თვითონვე ამბობს:

„უაზრო ხმაური არ მსურს,
უაზრო დუმილი მივირს“.

და ბოლოს კატეგორიული მოთხოვნა — ჩემს შეკითხვებზე.

„უკეთო არ გამცემ პასუხს —
შეკითხვის წინართვი ნიჭი“-ო.

ამ კატეგორიულობაში პოეტის მთელი ხასიათია მოცემული, მისი შეურიკებლობაც აქარის და მისივე თავდადებულობაც, პერიპეტეულ დასცენად რომ გვევლინება.

ამიტომ ვადაქარბებული არ იქნება თუ ვიტყვი, რომ მუხრან მაქავარაინი პერიპეტეული ამოთვრების, პერიპეტეული დასცენების ნამდვილი ოსტატია. ისიც სრულიად აშკარაა, რომ უვლადური ეს ზღვება აბსოლუტური მკულდენლობას ძალდა. არავითარ შემთხვევაში იმგვარ შემომარუნებას არ მოელო, პოეტი რომ აძოვებს, და რჩები მოხმბდლული, ვაოცებასთან ერთად. უკომენტარიოდ მოვიტან ორიოდ მაგალითს:

„გაოცება ენას ართმევს კრწანისს,
ნართილა ილიშებ ძალით.
მასიანიც, ვატვობ, ცკრად გვიშურას,
რთვორც პეტრე ილიასი,
ისე“.

მეორე ილუსტრაციის მოტივად ამას ვაქვესაქვიან სავიროა, რომ პერიპეტეია მარტო ტრაველიზმ-როდი გვხვდება. პოეზიაც ფართო შესაძლებლობებს უშინს პერიპეტეის სტიქიას და მუხრან მაქავარაინის შემოქმედება ან დებულებების საუკეთესო მაგალითია. დაკვირდით ლექსს „არ მოხმბდარა, არც მოხმბდარა“:

„ალაზნიო, შენი წყალი ყველა ქართველს
გადასხმოდეს!

ცხენისწყალო, შენი წყალი ყველა
ქართველს გადასხმოდეს!

უცხო წყალი ცხენისწყლობდეს?!

უცხო წყალი ალაზნიობდეს?! —

არ მოხმბდარა არასოდეს —

არც მოხმბდარა

არასოდეს!“

პერიპეტეულია სამშობლოს თემაზე, პატრიოტული გრძნობით დაწერილი ლექსები „პახუხი“, „დიდობს წყიმა“, „უარიაიეები თემაზე „მცხეთა“, „საქართველო და... უსვეტცხოვლო“, „ქართველი ამას იკადრებს?! — არა!“, „დავიით და კონსტანტინე“... არ მინდა ჩამოთვლიო მკითხველს ინტერესი შეუსუსტდეს. ნაწარმოებებს ჩამოთვლა უკვილთვის მისაწყენია, თუნდაც ავტორი გოფეთ, ბიარონი, ბარათაშვილი იყოს. მარტო „დიდობს წყიმაში“, რომელსაც ემიგრაციად ისტორიკოს ლეონტი მროველის სიტყვები აქვს წამძვარებული, თუ რაგორ იხილა დიდიობის ერთ-ერთ გამოქვამულში წყიობს გამო თავშეფარებულმა, სანადიროდ გამოსულმა მეფე ფარნავაზმა „განარ მიუწვდომელი“, იმდენი პერიპეტეული, მოულოდნელი სიტუაციებია, რომ სხვა ლექსების დასახელების საჭიროება ზედმეტი ზდება. ქერაჩის და თუ წყიმა არ იქნებოდა, ფარნავაზი „განძს ვერ ნახვდა“, მანახადამე, „უკრატორი ქართლს ვერ იხსნიდა, ამიტომ

„ანი და ბანი, ვანი და ცანი,
ონი, უნი და ძილი, —
აღორძინება ქართლისა — მძლავრი —
იწყება
დიდობის წყიმიო“.

ბრწინეაღე ლექსია ფორმიითაც და გააზრებითაც!

საერთოდ, პატრიოტული გრძნობის დიდი უშუალობობა და სრულიად თავისებური ფერწერული საღებავებით გამოხატვა — ეს მუხრან მაქავარაინის პოეზიის ერთ-ერთი ძლიერი მხარეა. ის ზოგიერთებითი გულზე ზედს არ იბრავუნებს, არ გაკვივს — სამშობლო შეკვარს, თავს შეფწირავო, არ მიმართავს ვაცვითილ მუბლიცისტურ ბერბებს, ღოწუნვებს, ან ბანურ კუშმარტებთანა კიდობანს; ის აღწერს, აჩვენებს და შეიხველის არსებაში ღრმად არ

საქართველო
საბჭოთა კავშირი

კობს უშაღდეს პატრიოტულ გრძნობათა ისრებს. ყველაფერ, ყველა ლექსში ახვ ბუნებრივად, დიდი პოეტურია სუნთქვით ისახება კარგიველი კაცის უსახვერო სიყვარული თავისი დედა-სამშობლოსადმი, როგორც იმ პატარა ლექსში, რომელსაც „არაგვიან ნათქვამი“ ეწოდება:

„ამ მთათა გამო,
ამ ტყეთა გამო,
ყველფრის გამო,
ირველი რაც არი;
ვინც აქ იწვა და...
ვინც აქ იზარდა, —
არ შეიძლება იყოს ლაჩარი“.

მწვენიერია თავიდან ბოლომდე პოეტურია და მისში „სხვისი არა ერთი მისხალიც“, თუმცა მოხალღდელი იყო ბარათაშვილის გრძნულა „მორბის არაგვის“ შემდეგ არაპირდაპირი რემინისცენცია შიანც ვაჩენილიყო. რემინისცენცია არც იქა გვაქვს, სადაც პირები უეცრად შეგვაქიხებს აკაცი წერეთელთან:

„მეც შეხარბება,
ვითარცა
შესარბებია
ბარეორს:
დედაშვილობამ, ბევრს არ გობოვ,
შენს მიწას მიმხარბოვ“.

ეს რემინისცენცია კი არ არის, მოულოდნელობა, პერაპეტია, რაც საერთოდ ახვ გამოარჩევს მუხრან მაკავარიანის პოეზიას. ამ კანონს ჩვენ ხშირად ვხვდებით მის ლექსებში და ყოველთვის ოპტიმალური ფორმით. რითმაც ზომ სრულიად ახალია — „ბარეორს“ — „მიმხარბოვ“.

VI.

პოეზიას მე ყოველთვის განვიხილავდი, როგორც აზრისა და გრძნობის ერთიანობას, სადაც ეს შუუვალი კანონი ირღვეოდა, დუმილს ვაჩრევდი, ან, უკიდურეს შემთხვევაში, კრიტიკის მახვილს ვიშველიებდი. აზრებითა და ატეოს მდიდარი ლექსები მუხრან მაკავარიანის ამ ორივე ფერომენის იმგვარი ერთიანობა და იმდენად ხიბლავენ მკითხველს, რომ გაოცებოდან — გაოცებისაყენ, აღტაცებიდან — აღტაცებისაყენ მიაქროლებენ, როგორც მარხაილის ცხენებს სადავები ოსტატი მებტლემებისა. და ხდება ის, რასაც დიდი ბუღალ პოეზიისაყენ მოითხოვდა — საოცრებიდან საოცრების შექმნას. ესაა მოულოდნელობათა რიგი, ხშირად რომ გადადის პერაპეტიაში. ეს პერაპეტია კი თავს იჩენს ყველა და ყოველგვარ თემაში, პა-

ტრიოტული გრძნობის გამოხატვის დრისსე კლასიკურ მაგალითად შეიძლებადა მრველთა პირველადი სტატიონები ბრწყინვალე ლექსიდან „საქართველო“:

„ეისაც უყვარს საყვთარი სამშობლო და მინდორ-ველო,
ვინც არ უნდა იყოს იგი — ფინელი თუ ინდოელი,
ვინც გლეხია,
ვინც მუშაია,
ვინც სიბარათის მძებნელია —
საქართველო არ უყვარდეს —
ყოვლად შეუძლებელია“.

ესაა სამშობლოსადმი სიყვარული, თავდადებული და უმაღლესი, ადამიანის ყველა გრძნობის განმსაზღვრელი ფერომენი. არის არაერთი სხვა სიყვარულიც. ერთი მათგანია ტრფობა, რასაც ჩვენი პოეტო, მსოფლიო ლირიკოსების მსგავსად, თავის ერთ-ერთ დიდ ხაჩს უბღს. სატრფიალო ლირიკასაც მუხრან მაკავარიანის პოეზიაში რადაც თავისებური სახე აქვს. ის არ მისდევს ტრაფარეტს, სიყვარულის სამკუთხედიც სხვაგვარად აქვს გააზრებული. შეუძლებელია მკითხველი არ მოიხიბლოს, როცა წაიკითხავს ლირიკულ ლექსს:

„შენი სიყოცხე, შენი ნაბიჯი,
მე შემაყვარა შენმა საყმელში.
მე მიხარია, — შენ რომ არსებობ!
ვისი ხარ, —
ეს რა ჩემი საქმეა!
შენით თენდება, შენით ლამდება,
შენი ვარ, შენთან მიწა ბელახა!
შენა ხარ —
რაც მე გაიხარდება,
რაც მეწყინება —
ისიც შენა ხარ!“

ჩამდენი სიბიბო, ჩამდენი უშუალობა და ღრმა სიყვარულია ჩამოვილი ამ მონიატურულ ნაწარმოებში, რომლიდანაც ყოველი სიტყვა მარწყმუნის ლოცვასავით გაიხილს, თუმცა გარტენულად თითქოსდა ჩვეულებრივი ადამიანური განცდების ფორმა მიუღია. მინდოდა იგავ მეოცნეა განოქმულ ლექსზე „მე ისტე მოვალ“. მაგრამ ტატოლოვანის მიწა ვაგებტე-კაც რამდენი ორაგინალობა, სულ ბოლოს კი მუხრან მაკავარიანისათვის დამახასიათებელი მოულოდნელობა, პერაპეტია, როცა სიხარული, ბედნიერება გადადის ტრაგეკულში — „ასოვ შენთან მოვალ, — მხარზე ჩემივე საფლავის ლადიით“.

ზოგჯერ პოეტის სატრფიალო ლირიკა ვაგრცელებულ „ქალური ვერაგობის“ ლეგენდასაც წვდება ზოღზე და იმდენად რაგინალორ ვა-

საქართველო

მოხატულებას დებულობს, რომ შეუძლებელია განმავითარებელ ადრეობას არ მიეცე მხატვრული ოსტატობის წყალობით, სრულიად უკომენტაროდ მოვიტანო დღეს უკვე ძალიან პოპულარულ ლექსს „ქალები?!“, რომელიც თითქმის ამ ოცდაათი წლის წინათ — 1960 წელს არის დაწერილი:

„ქალები?! განსაკუთრებით ქალები
ქალაქისანი! —
მე მოკვდევ, თუ არ მერჩიოს ტირიფნი
არაგვისანი!
ყალბია მათი სიცილი, ცრემლიც კი
მათი ყალბია...
გიღალატებენ ისინი, არ ენდო
წითელკაბიანს.
ტირიფნი? განსაკუთრებით ტირიფნი
არაგვისანი! —
ესენი შენ არ გეგონოს ქალები
ქალაქისანი!
წრფელია მათი შრიალი, მათი ქეითინიც
წრფელია...
ტირიფზე ნამუსიანი ამ ქვეყნად
არაფერია“.

მე არ შეუდგებო მტაცებას, რომ მარტო ამ ლექსით მუხრან მაქვარაინმა ქართულ სატრეფილო ლიტერატურაში სრულიად ახალი, მანამდე სრულიად უცნობი ფურცელი გადაშალა. აქ, სიახლესთან ერთად, შეუძლებელია შეითვებლმა ნოვატორობაში არ დაინახოს პოეტური სულის ორიგინალიზმი ალბედილი ვნებათა დღვება, რასაც თან ერთვის მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი, მკაცრად გამოკვეთილი თავისებურება.

შეითხველი ალბათ შეცბუნდება ზოლზე, როცა ჩვენს წერილში ასე ზნირად ვაიკონებს სიტყვებს: „თავისებური“, „ორიგინალური“, „ორიგინალური“, „თავისებური“, მაგრამ რა ექნათ: სხვაგვარად ვერ მოვიქცევით, თუ სიმართლის თქმა გვირდა მუხრან მაქვარაინის პოეზიაზე სავითოდ და კონკრეტულად. პოეტს სრულ კენჭმარობას გვთავაზობს, ცალკე გამოშვებს რა თავისი შემოქმედების ამ მხარეს, და გვეუბნება:

„სიტყვა სიტყვაში თუ ვერ ჩაეწანი,
ეთი ჩუქურთმანი მცხეთის ჭრისანი,
სამაგიეროდ, — ჩემში რაც არი, —
სხვისი არაა ერთი მისხალი“.

ჩვენც ვკვნი დავანსტროით, რომ ეს პოეტური აღსარება სრული კენჭმარობაა, მსგავსად უცნაური ხასიათის ლექსისა: „ტა, ტა, ტა“, რომელსაც ბელეტრისტული დალაგებოა მოვიტანო: „არა! სხვისი მისხამი რა შეირს, — თვარა — კი... სხვა რაცა მე შემომნატრის, მე

მივბამო სხვას?! მე — პატარეწა შეჩქარებულ რონმა ამისთანა ზღვის, მე — პატარონმა, მე — პატარონმა ამისთანა ცის, — თუ ღმერთი ვწამს, თუ კაცო ხარ — სხვას მივბამო?! ვის?! რა გინდა რომ აქ არ იუოს, ენა ბტყვის რას სიტყვა გინდა?! მარტო წვიმის აქვს სახელი ცხარა. მე შენ ვებტვეო — არ გეყოფა სიტყვის მარაგო... არა! სხვისი მისხამი რა შეირს, — თვარა, — კი!“ აქ მართლაც იმდენი ორიგინალიზმა, იმდენი პოეტურობა და ისეთი ოკეინსტური უსაზღვრო პატრიოტიზმა, რომ უნებლიედ იხიბლები ერთ სახეში შეერთებული სამეფო ფენომენით. ამგვარი მარგალიტები ისე შეგვრია მუხრან მაქვარაინის პოეზიაში, რომ შეუძლებელი ზღვრა მოკლე წერილში, ისევე ვიმეორებ, მოკლე წერილში ვეღაფერია ეს დავითოს.

და როგორღაც ვული გწყდებო, რომ ვერ ახერხებ ვეღაფერის ვადმოცემას, ვერ ახერხებ შეითხველს მთლიანი სახით წარუდგინო პოეტის მთელი შემოქმედება, ცხატრებაც მხოლოდ აჩრდილის სახით ვეველინება, ვინაიდან ფრავმენტს რადი შეუძლია თავიდან ბოლომდე გააჩრბეული ლექსის შესახებ სრული შეთხვეტილტების მოხდენა.

მარტო ერთ ლექსში — „ვაი, ჩვენი ბრალი!“ რამდენ ორიგინალიზმს გვთავაზობს ავტორი! ჭერ არავის შეუთხზავს გამოთქმა — ვახსივს ერთადერთი ოქროს ხანა „მონღოლი საქართველოს ვიდრე მოხისრავდა“, ამ ერთ სიტყვაში — „მოხისრავდა“ ერის მთელი ტრაგედია მოქცეული მე-18 საუკუნისა. ეს ახსოვლტური დეკონსონაცია და შესანიშნავი ენობრივი ფერმენტის მიგნებაც, ლექსის აკრძი კეწმარტად მრავლისმეტყველია:

„ლალად ხარხარებენ
სულთი ზეიბარნი,
ლალად ხარხარებენ
სულთი ზეიბარნი!
ვაი, ჩვენი ბრალი!
ვაი, ჩვენი ბრალი!“

აქ კომენტარიც აღარ არის საჭირო. ვეღაფერა სარკესავითი ნათელია. მაგრამ თვით სარკეში რომ ჩავვახედოს, პოეტი არავითარ იძულებას, მშრალ ავტაკიას ან დემავოკიას კი არ მიმართავს, შეითხველის სინდისს მიანდობს თვითონვე წარმოიდგინოს, თავისი შეცნების მანშტაბით, თუ როგორ ხარხარებენ, ლალობენ „სულთი ზეიბარი“ ადამიანები. გამოთქმა ნუ გაეკვირდებოთ — მართლაც შესანიშნავია: იმასაც მაგანიშნებს, რომ „ჩვეულებრივი ზეიბარნი“ საყოფადენ არიან, „სულთი ზეიბარნი“ კი სძაბვრენ და საზოღარნი. თუ ჩვეულებრივი ზეიბარნი ევარჩენებს იყენებენ და ამით რაღაც შეგლა ეძლევათ ზოლზე, „სულთი ზეიბაროთვის“ არავითარი ევარჩენი არ არსებობს,

მათ არაფერი ეშველებათ, ვინაიდან ჭერ კიდევ არაგის შეუქმნია „სულის ყავარჭენი“. ამიტომ, მოდიო. ნუ ვიქნებით „სულით ზეიზარნი“, ვუბრძოლოთ „სულით ზეიზარნი“, მაგრამ თუ ისინი ცხოვრებაში ვაბატონებულ მდგომარეობას შეერქმნიან. „ღაღად ხარხარს“ დაიწებენ, მაშინ მარტლავ „ვაი, ჩვენი ბრალი! ვაი, ჩვენი ბრალი!“ ესაა პოეტის უშუალო კრძალი და ის აქაც ბოლომდე მართალია. როცა ამ ლექსს ვაითხულობდი, უნებლად მომავინდა ბარათაშვილისებური იმპერატორი, რომ სულით ობლობა შეუდარებლად უფრო მტკივნეულია, ვიდრე ფეხსეული ობლობა. პირველად ტყვიანი უკურნებელია, მეორეს რაღაც ეშველება. სულია ყველაზე მძიმე, ყველაზე სათუთი თუ ერთხელ დაამსხვრა. უნაოქოდ ვეღარ მოედლება. ამიტომ პოეტის საბაუოდ უნდა შევინიშნოთ, რომ ავი მოდი თავის შემოქმედებაში ყოველთვის კატეგორიული ფორმით აღაშქრებს „სულით ზეიზარნი“, უღირს აღამაინოა წინააღმდეგ. მის სხეტაკ სულის მათთან დამოკიდებულებაში არავითარი საერთო არა აქვს და არც შეიძლება მჭირდეს. მაგრამ აქვს „მუშანური“ სურვილი, რომელიც მკაცრ იტონულ ფორმაში, თითქოს და შურისძიების გრძობით ასე გამოხატა:

„უღირსი კი ხარ,
 ბოროტი კი ხარ,
 ღმერთსა ეთხოვ მინც —
 გაკაცებლოს დიდხანს,
 რადგანაც ისე არ მოვცედი მინდა,
 „— გახსოვს?!“
 არ ეთობრა
 ეს კართ სიტყვა“.

რამდენად უნდა ვგრძობდეს უღირსი, ბოროტებით ნაყენ აღმანი, რომ ასე დაუროგავად ფიქრობდეს მის დიდხანს ხაცოცხლებზე, ჩათა ერთხელ მაინც შეიძლო მოავგონო მას თავისი დანაშაული — ბოროტება. ამის თქმა და ასე მოქცევა მართოდენ მორალურად ამაღლებულ აღმანიან შეუძლია და მუხრან მაქავარაინის პოეზიაში ეს წვეთბრძვი სისხეტაკ ერთ-ერთი უძლიერესი ფენომენია თავისი პირველყოფილი კდემომოსილებით რომ გვიხილავს და გვიტაცებს. ამიტომ როგორ შეგვიძლია პოეტის ვებრძლით არ დავდგეთ და მაღლობა არ ვუთხარათ მას ჭეშმარიტი მოქალაქეობრივი თავგანწიკვისათვის ჩვენ, ვისაც არაერთხელ გვიგემნია გამანადგურებელი, სკვდელის პირამდე მიშვეყანა ვებლი უღირსი, ბოროტი აღმანიებისა, „სულით ზეიზარნი“ მაფიონისა, რომელსაც ვაშქდობთა, ძალია იმით შეუძენია, რომ არაფრის წინაშე უყან არ იხეცს, არავითარი მორალური ხადავდ არ გააჩნია, ყოველთვის მზად არის მაქსიმალურად გამოიყენოს ისეთი ანტისაზოგადოებრივი საშუალებები, როგორცაა ეგონისი,

განდიდების მანია, მამუზღრობა, ცლინება, მლიქვნელობა. ინტრიგებ... საერთოდ ყველა და ყოველგვარი ამორალური ქცევა. ჩვენი ბრძოლა ყოველივე ამის წინააღმდეგ ზმირად პალატიურიც არ არის, ვიდრე საკუთრივ არ შეგვებება, და მაშინ კი დავაინებული გამოვდის. ამიტომ როგორ შეიძლება არ ვთავყვანოთ პოეტს, რომელიც თავისი უშეწყვერესი ლექსებით გვიყავს ჩვენ, იყავს საზოგადოებას, გვაშხნევენს და მოგვაგონებს, რომ ბოროტების მოთმენა არ შეიძლება, ბოროტება სათავეშივე უნდა მოხსნოს.

შეერ ვინ არ იყოს, რომ ბრძოლა ბოროტების წინააღმდეგ ახალი მოვლენა როდია, უჭველენია, უსოვარი დროიდან მოდის. ვინ მოსთვლის ვინ ვის სდებდა ბრალს, ვინ ვის მარტოლებდა. ერთგან, პირისის ბოვგრაფიაში, პლუტარქე წერს: „მეფეების საფუძველი არა აქვთ ბრალი დასდონ ხალხს, რომ ის ყოველთვის იმის მხარეზეა, ვისთანაც ზელსაყრელია იყოს ასე რომ იქცევა, ხალხი ხომ მაშას მით, ვერაგობასა და გამოიდგელობაში ნამდვილ მოძღვართ რომელთაც სწამთ, რომ ყველაზე მეტ წარმატებას აღწევს ის, რომელიც ყველაზე ნაკლებად უწევს ანგარის სამართალს“ (1, 1987, გვ. 428). ეს ჭეშმარიტება არამარტო პირისის დროს, ახლაც სრული უფლებით სარგებლობს, ვინაიდან კაცობრიობამ ვერა და ვერ შეიძლო მისი უარყოფა. ბრძოლა კი გრძელდება და ვერავინ იტყვის, თუ როდის დამთავრდება, მკონი არახოდეს, მაგრამ კაცობრიობის ამოცანა არამარტო შეამცროს, არაჩაბამდე დაუყვანოს ბოროტება თავისი საშინელი შედეგებით. ამიტომ, ვინც ხალხს ემშარება ბოროტების აღმომოხვარაში, მისი შედეგებას ნიველირებაში, ქებათა-ქების ღირსია, სასშუალებათაც არ უნდა იბრძოდეს იგი, თუ ეს სასშუალება თვითონ არ წარმოადგენს ბოროტებას. მაგრამ როცა პოეტთან გვაქვს საქმე, მით უფრო ისეთ ჭეშმარიტ პოეტთან, როგორცაა მუხრან მაქავარაინია, ჩვენ როდის ვამართებს სიძენე გამოვჩინოთ და მის დიდ შემოქმედებას „ესთიკურ-აფთიაქური“ (ღობარდულოვის გამოთქმა) საშოთი მივუდგეთ. აქ სხვა საშოთი საჭირო, რომელსაც შეუძლია პოეტური ტალანტის მიღწევები უშუალოდ გვაგარწმობინოს. სხვაგვარი დასკვნის გამოტანა შეუძლებელია, თუ ხაფუძელთანად შეიწყველი ჩვენი საყვარელი პოეტის შემოქმედებას, ახლა რომ ერთ მორალულ ტომად არის გამოცემული.

VII.

მუხრან მაქავარაინის ერთტომეულის 1983 წლის გამოცემა მოთავრდება პოემით „ვახტანგ“. ეს არ არის პოემა კლასიკური, ტრადიციული გავებით. ახლა ასეთი პოემები აღარ იწერება.

და რომ იწერებოდეს, ახლათ არც წაიკითხავდნენ, რაკა ამჟამინდებდნენ ისევ ძველისათვის მემორანოთი. სადაც მისი ყველა ღირსება დიდების მწვერვალზეა ასული. ახლა სხვაგვარი პოემებია, არა ერთიან ფაბულაზე აგებული სიუჟეტებით დაწერილი, არამედ ფრაგმენტების პრინციპს რომ იცავენ და შინაგან კანონზომიერებას თვით ფრაგმენტების განლაგებით აღწიან.

პოემა, როგორც ღრამა, თავიდანვე რთულ ტანს განეწყობებოდა და მე სავსებით მესმის, თუ რატომ აზრობს მუხრან მაკუაფარიანი მისთვის დამახასიათებელი მსუბუქი იუმორით — „მოგახსენებთ, რა ძველია პოემის წერა; არა ერთი და ორი ვახდა ამ საქმის წერა“. ძველია, მართლაც წარმოდგენილია ძველია პოემის წერა და ახლა იშვიათად ნახავთ პოეტს, მისი ტალანტის შესაფერი პოემა რომ შექმნდეს. მუხრან მაკუაფარიანს, როგორც უკვე ვთქვით, არც უცდია კლასიკური პოემა დაწერა. მისი პოემა ძველიაქველ. მაგრამ ქართული კაცისათვის უკვლავ ეპოს მიწოდებულ თემებზე დაწერილი ნაწარმოებია, ცალკე ლექსების — პოეტური ფრაგმენტების კრებულია, რომელსაც ღრამა შინაგანი აზრი თვით ლექსების ცხოველყოფილობაში ვაუნადებდია. ეს სრულიად ახალი სახის პოემაა ფორმითაც და შინაარსითაც. ვებლაფერი იქ დანახვლია ფართოდ გაბედილი ახალი თვლით, გულდა პატრიოტის, და არა ღოჭუნებებით თავგატეხილი „სამშობლოს მოყვარულის“ გაუაღებელი ფიცით.

მერე-და რა შინაგანი სიბოძო ჩანს ვახტანგ გორგასალზე ლექსების ახალ პოეტურ გაზრებაში რაღაც სხვაგვარად შედგენი თბილისის დაარსებას, ვახტანგის სიბრძნეს, ბრძოლას, თავდებებას, აღსასრულს; რაღაც უფრო ღრმად იჭრება ჩვენს არსებაში სიყვარული საამაყო წარსულისადმი, რომელმაც ჩვენი ერის გმირული ისტორია შექმნა და შეხამებული ვახდა „თბილისის ფართი ქუჩებში“ ღღეს დადიონდნენ „ლილია, ღოგნა, ნათია, ნანი, ელისო, ვთა, გიორგი, ვივა“, როგორც ებილიაში პოეტი ვკუთხდება, და პათეტურად გვატკბობს სპონტიზმით აღსავსე სიტყვებით: „... იარონი იარონი იარონი ამინ“ მთელი პოემა ქართული პატრიოტული სულით გამოირჩევა, სრულიად რიგინალური, შვენიერი ლექსებით ვახბლავს, განსაკუთრებით ებილია — „ერთარცა მტკარა“, რომელიც ღღეს საუკეთესოდ ვაქვალეშული ლექსით იწევება: „მე ამოდიოდა, მოვარე ჩადიოდა, მაშლი უყოდა, კვალი ადიოდა, ვიღაცა ჩიოდა, ვიღაცას შიოდა, ვიღაცას ციოდა და დრო გადიოდა“. ამ დროს „გამოიარა რუსთველის გული, გამოიარა ვახტანგის გული, გამოიარა თამარის გული, გამოიარა სულხანის გული“... და მოვიდა ჩვენს დღეებამდე...

კითხვობს ამ ლექსებს და ერისთვის მტკარაწმუნდება, რომ პოეტური სიტყვის შესაძლებლობანი მართლაც ისევე უსაზღვროა, როგორც საშააროს უთვალავი საკვირველებანი. მაგრამ შორს მიიწე წუ ვადალთ. ისევ მუხრან მაკუაფარიანი გამოვიყენოთ.

პოემა „ვახტანგი“, რომლის კომპოზიციური წყობა ფრაგმენტულია, ცალკე ლექსების ინსათულით გვაძლევს მთელი ნაწარმოების სხვადასხვა მხატვრულ გამჭვირვალობას, რომელიც მკითხველს უაღვილებს ესთეტური აზრის წვდომას. არის იქ ნეოლოგიზმებიც. ქართული ფოლკლორის ყველაზე პოპულარული ელემენტების რიგინალური ტრანსფორმაციებით, მდგრადი ექსპერიმენტებიც (შინაწინა გამოთქმები: „ვგულმავიწე“, „კოკობი“). მაგრამ რატომ არის ერთ ჯერზე (851) ნახმარი საწყერ „დოსტაქარი“, ნაცვლად „დოსტაქარისა“? უძველესად მქმნის ასოციაციის მალხურ ლექსითან „მე ვარ და ჩემი ნახადა“ პოეტის მშვენიერი სტრიქონები: „თვალს ახარებდა, აღებდა — მწევერ ბავარდი ზეთანი... — მე ვარ და ჩემი ცხენი! — უბნოდ იძახდა მებღარი“; ან კიდევ: „ქვლას ვიღვიპ — ვივაჟი — არა შენსავით უილა, — მე ვარ და ჩემი ფოთოლი — ვიახდი ომბიანად“. სრულიად ახალია, დღემდე არ შეგხვედრია პოემაში ის ადგილი, სადაც ავტორს რიცხვების შეცვლილი ფორმით ვარკვეულ ეფექტს აღწევს: „ერთი... ორა... სამა... ოთხი, — ხელებს შლიდნენ: — ვას... ხუთი... ექვსი... შვიდი... — ბიქოს! — აი მე... სმის! — რვა... თერთმე... ოთრმე... ცამე... ორთმე... გრბელებიოდა თვლა“. ხომ არის მიღწეული სტრაიის მთლიანობა და დანაშაუნი უძველესად! მაგრამ აქ მიიწე ის არის მთავარი, რომ თურქმ ამ წარმოდგენილი გზითაც შეიძლება ახალი სიტყვის თქმა.

კიდევ ბევრი რამის აღნიშვნა გვიწევს ამ ახალ სიტყვაზე. მაგრამ უნდა დავათავროთ. ჩვენ ხომ შევლულულ მდგომარეობაში ვიყოფებით. გარდა ამისა, ასე მოკლე, პატარა წერილში ამოცანად რომ დამეხაზა მომხდენია სრული ანალიზი მუხრან მაკუაფარიანის პოეზიისა ან განსწავლდენია ამგვარი პრეტენზია, უძველესად აღმოჩნდებოდა არამარტო მძიმე მდგომარეობაში, სასაცილოც ვახდებოდი. მისი შემოქმედების ერთობილული ნიშნე მეტ ლექსსა და ერთ პოემას შეიცავს, მართალია, ზოგიერთი ნაწარმოები სულ ჩამდენიმე სტრიქონისა (ნ-10), მაგრამ თითოეული მათგანი კრიტიკოსის წინაშე აღძრავს საკითხებისა და პრობლემების მთელ გარკვას. მოიცვა უყოფელივე ეს თავისი ანალიზი ერთ წერილში, ყოვლად შეუძლებელია. ამისათვის სპირია ვრცელი მონოგრაფია და არა კრიტიკული ეტაჟედი. ჩვენს დროს უკვე აღარ უყვარს პოეტისა და პოეზიის შესახებ ვრცელ-ვრცელი წერილები, რა-

გორც ეს იყო სუპერკოევის, ბელინსკის, კიტა ანაშვილის ეპიკაში. ახლა მცირე ეტიუდების დროს, კრიტიკოსის საშუალება აღარა აქვს ფართო განსჯანი მისცეს თავის შეფარებასა და ფანტაზიას. არაფერს ბრალი ეს არ არის, დროისა და მისი მოთხოვნების შედეგია. ამას ვერაზან შეეცდის. რომ შეიცვალოს, სულ ერთია, მკითხველი მაინც არ აღმოჩნდება გრძელ-გრძელი კრიტიკული წერილები იკითხოს პოეტურ შემოქმედებაზე. ჩაათვალე რაღაც, ციტატებს ჩახედავს და ამით დაკმაყოფილდება. მე არ მიწოდდა ასევე მოქცეოდნენ ჩემს წერილს ხალხის უსაყვარლეს პოეტზე. ამიტომ ჩვეტივე დროის მასშტაბში, დავეწერე მოკლედი, თუმცა ვდებლობდი ძირითადი მაინც მეთქვა ის, რაც წლების მანძილზე დამეპროვდა. დაგროვილი კი ძალიან ბევრია. შესაძლოა ცალკე ვცადო პროზაული წერილები და საკითხების მიხედვით დავეწერო მოკლე წერილები. უკველ შემთხვევაში, ყანულ გაღებვა, მდინარე დაძრა, მისი შტერება უკვე ძნელი იქნება. კრიტიკის ამოცანა უკველთვის იყო და ის იქნება, რომ თავისი დროის ჭეშმარიტ პოეტს არამარტო იმიტიტორი. ისტორიული შეფასებაც მისცეს ტალანტის ძალიან და სოციალურ-ესთეტიკური ღირებულების ასპექტში.

თუ შემგებობიან, მე უმალ ვიტყვი, რომ მუხრან მაქავარაინი გამოკვეთილად აზრის პოეტია. აზრი და აზრი არის მისი სტილია. აზრამდე იგი გრძნობის არხებით კი არ მიდის, როგორც რომანტიკოსები მიდიოდნენ, არამედ, რაციონალისტების მსგავსად, აზრებით ადვიტებს გრძნობებს. და ჩვენ უფლება არა გვაქვს თუნდაც ოდნავი საუვედლორი ვუთხარათ პოეტს. ჩვენმა საუკუნემ დიდხანაა გრძნობის ადგილზე გონება დასვა და პრიორიტეტაც მას თავიდანვე მიანიჭა. ჩვენი საუკუნე დიდხანაა რეფლექსიის საუკუნეა და რეფლექსიანა შეტრიალი პოეტიაში, როგორც მისი უზურპატორი. მეოცე საუკუნის ათასგვარმა „ოზმებმა“ შესანიშნავად იგრძნეს და გამოხატეს უკველივე ეს, მაგრამ ჩვენ გვიან მივხვდით, რომ ამ საქმეში დამანაშავენი იყვნენ არა „ოზმისტები“, არამედ დამანაშავე იყო დრო, რომელმაც მეტაფიზიკური გონება, ტექნიციზმი, ანალიტიკური ცალმხრივობანი უმალღეს მწვერვალზე აიყვანა და აპოკატეს გადაუღოცა. ტექნიკამ გააქრო ემპირიკლარული ლიტერატურა, მისგან მხოლოდ რამდენიმე სტრიქონიანი მოკითხვის ბარათები დატოვა. ეს პროცესი აღარ გრძელდება, ვინაიდან იგი დამთავრებულია და თანამედროვე ემპირიკლარული ლიტერატურა დიდხანაა თითქმის აღარ არსებობს. თუ წინათ ემპირიკლარული რომანტიკი კი იწერებოდა, თუ წინათ გამოჩენილ მოღვაწეთა პირადი წერილების მთელი ტო-

მები იბეჭდებოდა, ახლა ყველაფერი ეს წარსულის მხოლოდ გახსენებაა. როგორც ვიწინა, ჩვენ ახლა პოეტს მოვთხოვთ უარსტესად გრძნობებს უმღერო, როცა ეს გრძნობები დამცრალია და აზრები გვიშფოთებენ სულსა და გონებას? მაგრამ ვასაკვირი ეს კი არ არის, ვასაკვირი ის იქნებოდა, რომ ასე არ უთფელიყო. მუხრან მაქავარაინს, როგორც პოეტს, ამ მდგომარეობით არაფერი წაუგია, ჩვენ, მკითხველებმა ვიწარალეთ, ვინაიდან ის ისეთივე მშვენიერი გრძნობის პოეტი იქნებოდა, როგორი მშვენიერი აზრის პოეტიცაა. მას ხომ ყველაფერი მაღალ პოეტურ ენაზე აქვს თარგმნილი და მისი მოჩვენებითი „პროზაიზმიც“ მაღალი პოეზიის შთაგონებითაა ამტკველებული. ეს უკვე ნამდვილი ზღოვანებაა, სულითაც და ხორცილთაც, მთელი არსებით რომ სუნთქავს, თითქოს ჩვენს გულს, გონებას, ფილტვებსაც კი შეურბევლად ამ გვიტოვებს. მკითხველის ასე ძლიერად მიძვრა-მოძვრა მხოლოდ ჭეშმარიტ პოეზიას შეუძლია. ამ პოეზიის ავტორი მუხრან მაქავარაინია.

მაგრამ ქმარა!

როცა ნამდვილად პოეტთან, დიდ პოეტთან გვაქვს საქმე, კრიტიკოსის სათქმელს და ვაშოლევს. მოსაზრებანი უმალ ჩნდებიან და ერთმანეთს კრიალოსნის მძივებით მისდევენ. არიან პოეტები, რომლებსაც კითხულობთ, მაგრამ გულსა და გონებაში მათი ლექსები ვერ იტრებიან, თუმცა უკველ ლექსს ცოფდის, გამოკვილებს, უშედეგო სტრიქონების ლეგონები ამშვენებენ. მუხრან მაქავარაინთან სულ სხვა მდგომარეობაა: იქ ნამდვილად პოეტური სული ბორცავს და ესთეტიკური განცდების პარალელურად წინ ვიხიშობს კაცური კაცობისაკენ.

მიწადა ეს პატარა კრიტიკული ეტიუდი დიდ შემოქმედებაზე დაავითარო მისგანვე გამოშ. დინარე უშუალო თეზისით: მუხრან მაქავარაინი უკვე საყოველთაოდ აღიარებული პოეტია და მე ვერ ვხედავ ვინ შეიძლება მასთან ვატოლებას. ამ კითხვაზე ჩვენს ლიტერატურაში ღღეს არა ჩანს პასუხი. შეიძლება დიდხანს არც გამოჩნდეს. ვინაიდან დიდი პოეტების განმეორება ძნელად ხდება. ახინი რჩებიან როგორც ერთეულები, როგორც მიუწვედომელი სიმალეები. მოვლენ სხვანი, მათ შორის დიდი პოეტები, რომლებიც თვითონვე შექმნიან თვითნაო სახელით აღნიშნულ მიუწვედომელ სიმალეებს, მაგრამ ვერ ნეცლიან წინამორბედთა ადგილებს, ვერ შეიძლებენ სხვისი ხმით სიმღერას. ან კი ვის რად უნდა ასეთი სიმღერა? ამიტომ ვამბობთ, რომ მუხრან მაქავარაინის პოეზიას დიდი სამარკლოს შეუვალა, იქიდან მხოლოდ მისი ზარების გუგანი იქნება ქართველთა სულიან და გონების ამაშაღებელი!

მარადიული ფერების ქვეყანაში...

(წოდარ ღუმბაძის მოთხროვების მიმოხილვა)

ყოველი ადამიანი თავისებური განსაკუთრებულიობით ეყოლება გარე სამყაროს, რაც შედეგად როგორც ინდივიდის ქცევას, ასევე მის აზროვნების სტრუქტურაში. როგორც წესი, მოაზროვნე ინდივიდს გამოუმუშავებული აქვს მოღვაწეობის რამდენიმე განსაზღვრული პრინციპები. რომლებიც საზრდოობენ სხვათაგან განსხვავებული ან, უარეს შემთხვევაში, სხვათა მსგავსი თვალსაზრისებით. ეს გახლავთ, ბ. წ. პიროვნების მსოფლმხედველობრივი პოზიცია, რომელიც თავისთავად გულახმობს ინდივიდულურ, საკუთარ ზედვას და ქმედებას. მაგრამ, რაღაცნაირად ადამიანის გაცნობიერებული მოღვაწეობა თუ წოგადად აზროვნება უმკვეთლად გულახმობს, სულ მცირე, „ორბის“ — საკუთარი „მე“-ს და ობიექტური რეალობის — ამოორულ დაშვებას, ინდივიდი, ნებისმიერ შემთხვევაში, ცნობიერად თუ ქვეცნობიერად „კომიტირდება“ არსებული სინამდვილეთ: ან ან უარყოფს, ან არადა იზიარებს რეალურობას და ამ რეალური ყოფის კულტურულ თუ მატერიალურ წყაროს. ასე რომ, ადამიანის ყოველი ნაბიჯიც, რომელიც მისი აზროვნებისა თუ ექსტერიორული შედეგია, აქვს ორი ფესვი: ერთი — ამოზრდილი ინდივიდის სულიდან და მეორე — ობიექტური სინამდვილიდან. ყოველი მხატვრული ქმნილებაც, რაც უნდა აბსტრაგირებულ დონეზე იყოს გაზრებული, ამ ფესვებით არის ნაზარდილი. მაგრამ შემოქმედებით პროცესში ხან ერთი ანუ ორი იმარტვებს, ხან — მეორე, ხან „ინდივიდუალიზმი“ ანუ სხვაგვარად, „სულის თვალში“ წარმოჩინდება და ზეიმობს, ხან კი „ობიექტივიზმი“ ანუ, სხვაგვარად, ფიზიკური თვალთ აქმნილი რეალობა, რაც უნდა და ნათლად ცნაურდებოდა ხოლმე მხატვრული აზროვნების წესსა და გამოხატვის მეთოდში. წინასწარ აღიარება იმისა, რომ ერთი მეთოდი სკობს

მეორეს — მტკავრებს არაპროფესიონლობასა და აზროვნების არასრულყოფილებას, ამა თუ იმ მეთოდის გამოიღობებასა და აკარგვს მხატვრობა შესაძლებელია მხოლოდ მის შემდგარაც ნახელავს ობიექტურ შეფასებას მოვხერხებთ. ყოველივე ამის აღნიშნვა დამპირდა იმიტომ, რომ ზედმეტი არცთუ იშვიათად ღალატობენ ქვეშაობებისა და მწერლის მხატვრული ნაღაწის ღირსებასა თუ ნაქმედ მხატვრობენ მხატვრული მეთოდის, ესთეტიკური კონცეფციის მიხედვით და არა მარტული შედეგით.

აქვე აღმათ იმის აღნიშნვაც არის სპირო, რომ არცთუ იშვიათად შემოქმედი იმუღებულთა ყური არ ათხოვოს თავის შინაგან ხმას, სულიერ მისწრაფებასა და საკუთარ გულსთქმას და უფრო მეტი ანგარიში გაუწიოს „ობიექტურ“ ვითარებას, გაბატონებულ საზოგადოებრივ აზრსა და შეხედულებას. ამ გარემოებას მრავალი მწერნი ამოობებს. მაგრამ, ზემოაზრით, მთავარი მანეც ორია:

უპირველეს ყოვლისა, ეს ზდება ტრადიციარულ და დესპოტიკარ სახელმწიფოში, სადაც ადამიანი მოკლებულია საკუთარი სურვილით და ნებთი მოქმედების შესაძლებლობას. უფრო მეტიც, მიუწეოთ და მიუწეოთ გამო ის ვერ ავლენს საკუთარ პოზიციას, ვერ ამუშავებს ინდივიდუალურ პიროვნულ თვალსაზრისს და წინასწარ მოცემული, თავზე მოხვეული სქემებით აზროვნებს. მეტი რომ აღარაფერი ვთქვა, ეს არის პიროვნების ნიველირებას უმძიმესი აქტი, რომელიც ადამიანის სულის მოუშუშებელ იარაგს უჩენს. ასეთი ვითარება სუფევდა ზემო ქვეყნის რეალობაში სულ ცოტა ხნის წინათ.

მაგრამ „ობიექტივიზმი“ მხოლოდ ამ გზით არ იმარტვებს სუბიექტივზე, არცთუ იშვიათად ინდივიდი თავის შინაგან მოთხოვნალებებს, სა-

კუთარ მისწავლებებს მაღაც, როგორც ეთიკურ, ასევე ესთეტიკურ სფეროებში. ამის მიზეზი კი ის არის, რომ იგი ანგარიშს უწყებს უკან გახატონებულ და მიღებულ საზოგადოებრივ ზნეობას. მაკანია ამჟომენტებს გავალულო გზით ხაზარულს: უკვე მოწინებულს და აღიარებულს ანიკებს უპირატესობას და არ ცდილობს საკუთარი ზედათს თუ მეოთხის შექმნას, რომელსაც ქერ კიდევ ელის ფართო აუტორიტაის ე. ი. მკითხველი საზოგადოების გამოცდა. ამგვარი შემოქმედის „მე“ ხშირად იმარტობს ზოგადი, კოლექტიური თვალსაზრისით და ხელოვნებაში მოქმედი კანონიკური წესებით (ცხადია, კონკრეტულ შემთხვევაში ვიწებთ თანამედროვე ხელოვნებასა და ლიტერატურას და არა შუა საუკუნეების ესთეტიკურ ფენომენს, რომელიც ამ პრობლემას ხელს ხვდა კუთხით ასახავს). ეს ვალდავთ, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ტრადიციულს, „ობიექტურს“ გამოარქვება ინდივიდუალურზე!

თუმცა თანამედროვე ხელოვნებაში გვაქვს შემოქმედლის სავსებათ საპირისპირო ვითარება: შემოქმედი ცდილობს დაუბრუნებლადს უკვე მიღებულ და გავრცელებულ თვალსაზრისს, ამიტომაც ის შეგნებულად და ხაზგასმით უყუადებს თავისი ერის კულტურის ტრადიციებს, ებრძვის და უპირისპირდება მას (ამ დაპირისპირებას ხელოვნების განვითარება გარკვეული დოზით უკველთის გულისხმობს) და ახლის და ურვეულოს ძიებაში არცთუ იშვიათად მიმართავს სხვა ხალხთა ლიტერატურას თუ ხელოვნებას და აქ მიღებული მოდელის ერთგვარ მოდულიკაის აკვირებს. და ეს სახეებით ბუნებრივია, თუნდაც იმიტომ, რომ „უდაბნოში“ ხელოვნება ან იქნება ასე თუ ისე, ასეთი მეოთხე მტყწილად ამხვარტებს ტრადიციულს, „ობიექტურს“ და ინდივიდუალურ, „ირიგანალურ“ კონცეფციებს ამკვიდრებს.

ხელოვნების ისტორიაში შემოქმედი „მე“-სებს ურთიერთგანხვავებულთ თვითგამოვლენის წესებს ოლიგანვე ცნობილია. მაგრამ ისტორიით იხიცი არის დამტკიცებული, რომ კუშმა რიბ გამოარქვებას მუშინ ზეიმობს შემოქმედი, როცა მისი „მე“ არ არის გორებული, როცა საკუთარი შინაგანი, სუბექტური სწრაფვანი ეშვითვეა „იარე იბიექტურ“ საზოგადოებრივ მოთხოვნილებებს, სხვაგვარად რომ ვთქვა, შემოქმედებითი წვის დროს შემოქმედს ორი, არცთუ იშვიათად საწინააღმდეგო ხმა ურტრბულეებს: „მინდა“ და „უნდა“ — პირველი, როგორც წვის, მისი ინდივიდუალობის შინაგანი განწყობის გამოშატევილია, მეორე — არსებული სინამდვილისა, „ობიექტურობისა“... აქვე იმხანც დაეხმენთ, რომ ამ „შერკენებაში“ ხან „მინდა“ იმარქვებს, ხან კი „უნდა“... მაგრამ ადვილურა შემთხვევა ის არის, როცა

ეს ორი „მოღვის“ ურთიერთს ეშვითვეა და ურთიერთის ასაწარდებს. ე. ი. როცა „მე“-სებს და ექმნი იმას, რაც შეიძლება და „მინდა“, იღონდაც ეს უნანსტრული ეშვითვეა საზოგადოება. რაც მოთხოვნას — „უნდა“. ერთი სიტყვით, პოეზია ზეიმობს მაშინ, როცა შემოქმედი, მწერალი, უპირატესს უკვლისა, მართალია თავის თავთან და შერე საზოგადოებასთან, როცა ის წერს საკუთარი გულის კარნახით და არა საზოგადოებაში დოვაშ მიღებული მოძალტური პოსტულატების მიხედვით და, რაც უფრო უარებაა, გახატონებული პოლიტიკურ-სოციალური ვითარების გამო, მეტიც, მწერალმა უნდა წეროს ისე, როგორც ის მის ინდივიდუალურ ხელს ებიძებება და არა ისე, როგორც ამას „მოდიო“ დამკვიდრებული „გეშოვნება“ კარნახობს. მოკლედ, შემოქმედი უნდა იყოს ის, რაც არის თავისი განუშორებელი „მეობლი“ და არა ის, რაც უნდა იყოს „გარე თვალში“. ოღონდაც აქვე ხაზგასმით უნდა აღვნიშნო, რომ, თუკი შემოქმედის მისწავლებანი და რეალური მიდრეკილება სახედნიეროდ ეშვითვეა არსებულ საზოგადოებრივ მოთხოვნილებებს, მაშინ კიდევ უფრო ღრმა აზრანი და, რაც მოთვარია, ვულნრტული ქლიალოგი იმართება მწერალსა და მკითხველ საზოგადოებას შორის. ეს კი შემოქმედის გამოარქვების ერთი დიდი წინასპრობა!

ყოველივე ეს იმიტომ გავიხსენებ, რომ ამ ნიშნადილობას, რომელიც ხშირად რატომღაც უყურადღებოდ ვერკება, უაღრესად დიდი მნიშვნელობა აქვს შემოქმედის საბოლოო წარბატებისა თუ მარჯვას განპრობებისათვის. ნოდარ დუმბაძე მწერალმა იმ მცირე რიცხვს ეყოფენის, ვინც თავისი შინაგანი ხმის კარნახით წერდა ისე, როგორც სწამდა და მოსწონდა. მას თავისი დროებისათვის თითქმის არ ვუღია ხარკი. ვინამე ისე არ ვაიკოს, რომ მისი მხატვრული სიტყვა არ იყო აქტუალური და საზოგადოებრივად ღირებული არა, რა თქმა უნდა! მაგრამ სხვა არის თემის აქტუალურობა, საზოგადოებრივა ცხოვრებისათვის მნიშვნელოვან და ფსევულ პრობლემებზე წერა და სახეებით სხვა მამებლობა, ძლიერია ამა ქვეყნისა და პოლიტიკური კონიუნქტურა, რაც ლიტერატურული ცხოვრებისათვის ერთობ დამახასიათებელი რამ არის.

მასთან ერთად იხიცი უნდა აღვნიშნოს, რომ ნოდარ დუმბაძე ბუნებითა და მოწოდებით რეალისტი იყო, ამ სიტყვის საუკეთესო გავებით. მას სწამდა, რომ ეველზე დიდ სიბრძნეს ყველ შეიძლება უზარის მხოლოდ ცხოვრების წყალობით, ოღონდაც არა შორიდან დაკვირვებით, არამედ მას (ცხოვრების) შუაგულში ტრიალით, მისი კირ-ვარამის განცდით და თვითგვემით. ამიტომაც, შეიძლება ითქვას, რომ რვა-ლიზა, რომელიც მწერლის შემოქმედების

კვადრატული, მისი პარკონული, სულიერ-
 ფსიქიკური განწყობილებით არის განაპრობ-
 ბული. და არ არის სხვა, მწერალთა თუ ლი-
 ტერატურული სკოლის, ანდა, რაც კიდევ უფ-
 რი უარესია, ნიკოის პოლიტიკურ-სოციალურ-
 რი ვითარების გამო ნაკარნახევი და თავისობ-
 ვიული მეთოდი.

როგორც უკვე ითქვა, მწერლის ამგვარ შე-
 მოქმედებით მეთოდსა და ბუნებაზე ბევრი
 რამეა დამოკიდებული. ჩემი აზრით, მისგან
 იღებს სათავეს ის სპეციფიკობა, რომელ-
 ცივე საერთოდ ახასიათებს ნოდარ ღუმბაძის
 მხატვრულ სამუშაოს:

უპირველეს უკვლისა, თვალშისაცემია ის,
 რომ პრობლემა თუ საკითხი, რასაც აღვრავს
 მწერალი, მისთვის ძალზე ახლოვებულია, მეტიც,
 მისი ცხოვრების წახსებორცული ნაწილია.
 ის მოვლილობის უშუალოდ განცდილისა და
 გათავისებულის შესახებ, სიტყვა რომ არ ვაყ-
 ვარძლო, მწერალი თავის „გამოწონილ“ მხატვ-
 რულ-პრობითი სამუშაოშიც იმ სიციფიკო
 ცოცხლობს, რითაც უცხოვრია წინაშედიდში.
 ამიტომაც მის მხატვრულ სიტყვას ახასიათებს
 ისოდენ დიდი მუნებრიაობა, რაც თითქმის
 მილიანად უცხოვრებელყოფს ყალბ ტონებს.
 სწორედ ამის გამოა, რომ მკითხველი ყველ-
 თვის ენდობა და უყურებს მას. თუნდაც იგი
 ირუალურ თუ მისტიკურ ბილდებზე ვეცხაუბრებ-
 ბოდეს.

მეორეც, ნოდარ ღუმბაძე ღრმად არის და-
 რწმუნებული, რომ სამუშაოს ცენტრში ადამი-
 ანი ჯგას, რომელიც არის საბოლოო მონანი
 უკვლევარა ცნობიერი ქმედებისა და სწრაფ-
 ვისა ამტომაც მისთვის ადამიანობა ისეთი
 მორალურ-წინებრიავი თუ ისტორიკური ცნებაა,
 რომელიც ყველგვარ კატეგორიაზე მაღლა
 ღვას. ამ თვალთახედვით თუ შევხედავთ მის
 მხატვრულ სამუშაოს, შევამჩნევთ, რომ მთლი-
 ანად ადამიანუბობის ნიშნით არის განსაზღვ-
 რული არა ოდენ მისი მხოლოდმხედველობრიავი
 მარწმინა, არამედ პრობლემის მხატვრული გან-
 სხვულების მეთოდიც. უბრალოდ რომ ვთქვათ,
 მწერალს უკვლეოვს ახსივდა, რომ უნდა
 ეწერა ადამიანებზე ადამიანური ენით. თუ კა-
 დღირებებაში არ ჩამოშრამთვეა, ნოდარ ღუმბა-
 ძის შემოქმედების მხატვრული სპეციფიკურობ-
 ბის ახსენით ნიშნად მივიჩნევთ „ადამიანუ-
 რობას“, რაც მრავალი ასპექტით არის წარმო-
 ჩენილი მის შემოქმედებაში.

შემოქმედლიდან გამომდინარე, ნოდარ ღუმ-
 ბაძის, როგორც მწერლის, კიდევ ერთი თავი-
 ნებურება ის არის, რომ მას ძალუბს უშუა-
 ლოდ და ბუნებრივად, უკვლევარა „ძალდა-
 ტანების“ გარეშე, დაამუშაოს კონტაქტი მკი-
 თხველიან. მაგრამ მთავარა მინც ის არის,
 რომ მისი შემოქმედების ისტორიკური ძალა
 ერთნაზად მოქმედებს. როგორც პროფესიო-

ნალ, ასევე მოუვარულ მკითხველზე, რომელიც
 ამიტომაც არის, რომ მწერლის შემოქმედების
 დამფასებელია წრე ძალზე ფართო და კრელია:
 მას ზიამონებით კითხულობს საზოგადოების
 თითქმის ყველა ფენის, ნებისმიერა ასაკის ადა.
 მიანი.

და ბოლოს, კიდევ უშუალოდ მწერლის მო-
 თხრობების ანალიზს შევუდგები, შემოქმედის
 კიდევ ერთ სპეციფიკურობას უნდა ვახსენ-
 საზო. მწერლის აზრით, დიდი მნიშვნელობა
 ენიჭება ხელოვნებაში იმას, თუ რამდენად იც-
 ნობს ხელოვანი თავის გამოხატავდა საკანს თუ
 პრობლემას. უფრო მეტიც, არსებითი ის არის,
 თუ როგორ უყვარს, როგორ იზღავებს ის ობი-
 ექტა, რომელიც უნდა წარმოხაზოს, ერთგვა-
 რი თავდაუწყება და გარდასახვა იდიადი
 ჩანაფიქრში გამსაყოფებელი აღუშალი ძალით
 და მშენიერებით ასხავონებს ამ უკანას-
 ნელს. სწორედ ამ კონცეფციას უნდა ავითა-
 რებდეს მწერალი თავის ერთ-ერთ მოთხრო-
 ბაში „ახახულაო“. შესაფლავე ვარო, რომელ-
 ხაც სახეებით არა ვაგებდა რა მოკადრავს ბე-
 ლობისა, თავისი უფროოდ დაღუპული შვილის
 პორტრეტს აქანდაკებს. ბოლო, როცა მწერალი
 შენიშნავს, რომ ეს ძველი განსვენებულს საყ-
 ნებით არ მგვას, შესაფლავე თავდაქრებით
 პასუბობს: „ვან გითხრა, რომ არ მგვას, მაშ,
 ეს რა არა, აი მისი ლამაზი შავი თვალბი, აი
 მისი მოშვილდული წარბები, აი მისი აზრთა-
 ვით კისრია და ღონიერი გულავები... — ვარო
 თან ლაპარაკობდა, თან აზრთაგულზე ხელს
 უსადაზა მოვრებით ბრტყულ ქვაზე ამოკუთლ
 თვალბებს. ცხვირს, ენოს, ბეჭებს და უტოლ
 თითქოს ღვითს ხელი შევიბო, ქვა ვაცოცხლ-
 და და ამოძრავდა... თვრამები წლის კაბუცი,
 შევგვრებინა ბეჭე მიღმიდა მახალტის ქვრდან
 და შე კინაღა გული გამიჩერდა...“

ამ კონტექტის წაკითხვა სხვადასხვაგვარად
 შეიძლება. მაგრამ, ჩემი აზრით, ქვბტექტის
 არსი ის არის, რომ თავდაყრუებული სიყვა-
 რული ღვითურ შემოავრენბას მოუფლენს მო-
 ლზე შემოქმედის ეს შთავრენბა კი აღმებრტ-
 ბა უკვლევარა კანონიურობასა და პროფესი-
 ულ ცოდნას, და არსებიაოდ განსაზღვრავს შე-
 მოქმედებით წარბტებას.

ნოდარ ღუმბაძის მხატვრული სამუშაოს მი-
 შიღველობისა და მომხიბლელობის ერთი
 საიდუმლოებაც, ჩემი აზრით, სწორედ ის არის,
 რომ თვა გამსაყოფარი სიყვარულით ეკიდება
 თავისი გამოსბტკის მთავარ ობიექტს — ადა-
 მიანს. მართალია, მისთვის, როგორც ყველა
 ნიჭიერი შემოქმედისთვის, უცხო არ არის მა-
 რცბა, მაგრამ მაშინ, როცა ნამწველ შემოქ-
 მედებით გამარწკებას ზეიმობს, მას ახსივოს.
 ნებს ის ღვითური შთავრენბა, რომელიც მხო-
 ლოდ ტრეზმარტი ზიუვარულის ძალისხმევით
 ევლინება კაცს.

მავნე შეიძლება გავიწყდეთ ლეიონს, კი მაგრამ: განა არსებობს მწერალი, რომლის შემოქმედებაც დადამინს პარბლემე წინ არ იყოს წამოწერილი? ეს კიბეა ჭეშმარიტების მარცხად არ არის მოკლებული. იღონდაც, როცა მგავრად კვამთ საციოს, უპირველეს უკლასია, უნდა გავითვალისწინოთ, თუ პრობლემა რა საღაროა, რა განწმობლებშია, რა თვალთახედვით და როგორია შეთოდით არის წარმოჩენილი: ზოგერთი მწერალი დადამინსების ფენომენს სოციალურ-რელიგიურ შრებში ცეხებს, ზოგს პარბლემის ფილოსოფიური სიბრტყე ანტირეგისტრებს, მავნი წვდობრავ-თხადეურ მხარეს ანკეტებს უპირატესობას და კიდევ ვინ მოთვლას, რა თვალთახედვით და რა კუთხით აშუქებენ ამ ძირძველ თემას. მაგრამ უფლას თუ არა, თითქოს უმეტესობას ავიწყდება, რომ დადამინს, უპირველესად, მოწიერი არსებება, თავისი "წყლით და ღირებულებით, წუხლით და სხარტლით; ეს არის ბიოლოგიურ-ფიზიოლოგიურ მოთხოვნილებათა და წინდობრავ-თიყურ ჩვევათა შექცების საფუძველზე აღმოცენებული ცნება, რომელთანაც უფლას ჩვენთაგანი, როგორც ემპირიული და, ამხვე დროს, განწოგადობებული „მე“, არის შერწყმული. მაგრამ ხშირად ეს გავიწყდება და ანტიმურ ვითარებაშიც კი იხე ვსაუბრობთ მასზე, როგორც უცხო, უჩვეულო და ჩვენგან შორს მდგომ არსებზე, აქვე ისიც უნდა ითქვას, რომ ეს დაშორება და მანძილი, თითქოს უკველ ეპოქაში რომ აღიქმებოდა, უფრო მხარტდება და შეიმაჩნევა ბოლო ხანებში. უკველ-ღივე უნ იზიტომ მოგახსენებო, რომ წებობნენებზელ ტენდენციას წოდარ დუმბამე გაცნობერებულად უპირისპირდება.

მისი შემოქმედებითი შეთოდებათვის ხახვებით მოფლებულია, თუ შეიძლება ასე თქვას, „გატყობება“ საყურთარი თავისგან. პირიქით, ავი უფლად თავის თავში ცეხებს დადამინსურობის განმსაზღვრელ თვისებებს და მისი მხატვრული ინტერპრეტაციის საფუძველებს, ვიდრე მის ფილოსოფიურ-რელიგიურ შრეებსა თუ წინდობრავ კონცეფციებში. ამიტომაც არის, რომ მის, უპირველეს უკლასია, იზღუდვს დადამინს დადამინსურობა, ამ სიტყვის პარდაპირი და კარგა გაგებთ, და არა იდუის ფილოსოფიურ სიბრტყეზე მოახრება. აღბათ ძირითადად ამ მხრეში არის განსარობებული ის, რომ მწერალი წიადღე არ ჭყარგვს დადამინსურ კონტაქტს მკითხველთან. მას არ ავიწყდება ერთი ჭეშმარიტება: დადამინს დადამინსზე დადამინსური ენით უნდა ელაპარაკოს ეს უბრალოება რა რომელ-ღაც მწერლის სტილის ქვაკუთხედია, განსაკუთრებულ მიზნადღვლს ხდის მის მხატვრულ სიტყვას.

საერთოდ, დადამინსის სიციცხლზე, როგორც რელიგობას, უკველთვის დროისა და სიყრცი

ხარტობენ წარმოიდგენენ ზოდზე. თუმცა, რა ვნდომი ვისთავად ობიექტურად არსებული სიბრტყეზე, უფრო მართებულად და კონკრეტულად: სუბიექტთა ინდივიდუალურ აღქმაში განსხვავებულ გაგებას იდენს და მისთან მიმართებას სხვადასხვაგვარა... მაგრამ, საერთოდ, როცა დადამინს თავისი განვლული გზის აღქმა-გაზრება სურს, მარტივად სამ პერიოდად შეიწავს მის: ბავშვობად, მოწიფულობად და სიბერედ. ამიტომაც განვლული ცხოვრების გახსენება და განცდილის განსხვავება ამ სამი ხანის აქცენტრებით ხდება ზოდზე ის ჭეშმარიტებაც უნდა გავიხსენოთ, რომ სუბიექტის არსებობა და სიციცხლზე არ შეიძლება წარმოიდგინოთ ვარც სინამდვილისგან მოწყვეტით, ის მუდმივ კონტაქტს ამყარებს ობიექტურ რეალობასთან: მარტივად რომ ვთქვათ, მას ბავშვობიდან მოყოლებული, ურთიერთობა უბდება მშობლებთან, ახლობლებთან, მეგობრებთან და, რაც უფრო აზრდება ავი, მით უფრო ფართოდღვს ამ ურთიერთობის მახტებები და ხახვათიც, და ბოლოს, პარაცნება გარკვეულ კონცეფციურ დამოკიდებულებას ამუშავებს თავისი ენო-კარის, სოფლის, კუთხის, სამშობლის და, თუ გნებავთ, სამყაროს და კოსმოსის მიმართ. ასე რომ, შემოქმედის ემპირიული სინამდვილე და ამ სინამდვილისაღმოსოფლმხედველობრივი დამოკიდებულება, ენისით თუ უნებლად, ძირითადად მისიც წე-მოსხნებული ორი განწმობლების ხარტობითავსდება, თუნდაც ფორმალური თვალსაზრისით.

მაგრამ შემოქმედითა უმეტესობა განსაკუთრებული აღტყანებით და სიყვარულით მიანც თავის ბავშვობის ასაკზე საუბრობს, რადგანაც ეს ხანა ჩვენს სიციცხლის — არის ეთმ ნა-თელი ფერების ზალიება, გულწრფელობისა, ჭეშმარიტი საყურთისა და სიყვარულისა და, რაც მოვარია, პარმონიის დაურღველობის შერგანებათ გამოწვეული ნეტარებისა: ეს ეთმია, როცა კაცს ემის მცირარის, ფრანველის, ცხოველის, და, რაც მოვარია, დადამინსის სულის ენა. ეს არის ეთმა შურუყუნელობისა, უკლველობისა და პირველყოფილი ხახვათისა. თუმცა ამხვე ასაკში იწვეებს დადამინს საყურთარი „მე“-ს, როგორც სხვათაგან განსხვავებული ინდივიდის, ვაცნობიერებს. რაც უკველთვის მტკიუნეულად ხდება და წარუშლელ კვლს ტრავებს სუბიექტის სულიერ ფორმირებაზე. სწორედ ამ დროს ირღვევა სამყაროს პარმონიული მდლიანობა, ხდება ერთგვარი დანაწევრება და დაშლა. რასაც მოხვეება ქერ სხვათაგან განსხვავებული თვიობის შემცენება და მერტე როგორც წესი, ეულობისა და მარტობის განცდა, ასე რომ, ეს ხანა უაღრესად სა-

უკრძალვებია უკვლავ მოაზროვნისა და განსაკუთრებით მწერლისათვის.

უკველივე ამის თქმა იმითმ მოვახდია, რომ ნოდარ დუმბაძის მოთხოვნებში განსაკუთრებული სამართი და სიცოცხლოთ არის ასახული მისი ბავშვობა. როგორც ჩანს, ამ ხანა-საში შემოქმედის განსაკუთრებულ ინტერესს ისიც აღქმავს, რომ მას ძალზე მძიმე და მუხთალ ვაშს მოუხდა თავისი უკვლავ სანატრელი წლების გატარება, რაც, ბუნებრივია, წარუშლელ კვლავ დატოვებდა მოზარდს ფსიქიკურ-ამიტომაც უკველივს, როცა მწერალი თავის ბავშვობაზე მოგვახსენებს, მის მხატვრულ ტილოზე რაი ფერა დომინირებს და ურთიერთის ტერკინება: პირველების ზინაგანა სამუაროდან გადმოღვრილი სინათლე, რომელიც საერთოდ ასახათებს ამ ასაკობრივ განსვლას და ხილვას, და მუქი, შავი ვაშა, რომელიც კონკრეტულ ისტორიულ სინამდევალეში ბატონობდა. ახლა იმასაც თუ გვიხსენებთ, რომ ადამიანის ცხოვრება საერთოდ წარმოდგენილია ზემოთ მოხმობილი რაი ფერის ურთიერთში. მართების ვარეშე, მაშინ გასაგები ვახდება, თუ რატომ უქირავს მწერლის მხატვრულ სტრუქტურაში კონტრასტულ ფერა შექერებას შთავარა ადვილი, ამ დიამეტრალურად განსხვავებულ და დამირახმობარებულ ფერა კოდოლში კი წინა პლანზე გამოდის ტრაგედიის განსვდა, როგორც ამდროინდელი რეალიზმის სვე-სოფუტურობა და ზოგადმანსათებელი მოზინა.

ეს განსვდა დომინირებს მწერლის მოთხოვნაში — „Hellados“, რომელშიც ის ვადმოგვცემს თავისი ბავშვობის ერთ ეპიზოდს, ეტრად, მწერალი მოგვითხრობს რაი უმარვილის სულიერ თუ ფიზიკურ კოდოლზე უბან-შა „პირველი ურისი“ სახელის მონათვეხლად მოთხოვნის კიხვისას არ შეიძლება გამოხვდის ცოცხლად არ წარმოდგეს ეს რინდული, კე-შმარხად ვეცაყურა ურთიერთისანი, რომელიც იმ დროს ზუფუფა კუჩასა თუ ვეშა, კლავსა თუ სოფელში. იღონდაც ამ შემთხვევაში უფრო სანატრესიკ უნდა იყოს ის, რომ ნოდარ დუმბაძე ახერხებს ჩანწევებს მოზარდების რთულ სულიერ სამუარის და საოცარ უშუალოში ვადმოსებ წითი ტიპული თუ სხარული. ამასთანვე შეიძინევა ისიც, რომ მწერალი აღწერილი სინამდევლით ცოცხლობს, თითქმის ასაკობრივ ვარდამახვას ახერხებს და სანატრელ ასაკში მკობეულისაც ეპატრება ისეთი ძლიხმეგით, რომ მხეხიერებას შემორჩერელ წარსულს რეალურად უცოცხლებს და აწმოდ წარმოდგენს. მაგრამ მწერლის შთავარა საოქმელი და სტიკიარა მინე სხვა არის, ჩემა არაით, ამ მოთხოვნის უმთავრესი პრობლემა სანშობლის მონწვეტილი და უსხოეთში დაბადებული პირის ზედის წედომა და ამ უქანსკელის სამშობლიის

დამოკიდებულების, მისი განსვდების... ვაა, ეს პრობლემა მოულოდნელად აღმოცენდა მოთხოვნის არტურ რთული სიუჟეტის განვითარებისას და ასევე მოულოდნელად, უფრო მართებულად, უცნურად ვადამტრება: ბერძენი ბიჭის ინგვლის მამა თავის სამშობლოში, სანატრენოში ბრუნდება, უმარვლს კი სოხუში მარჩენა უნდა, რადგან იგი აქ არის დაბადებული და ვარდელი და თინე აქურობას სიუჟარლის ძალითაც არის მონაწველი. ამის გამო მამა-შვილს პირის დიდი უსიამოვნება და დვიდარახანა ატხილი. ამავე თემზე მსჯელობენ ბიჭებიც, თ, ერთი ადგილი მათი საუბრიდან: „ე მაგრამ ეს რაღა? — ვაიხილ, მერტზე ხალთი ვადამწე და ლერქად ამოხეარისკებული „Hellados“ წყაიკიხე ხმა-მელა.

— ეს ამოხეარისკებული სიტყვაა, ქემლო, სამშობლო უფრო ღრმადია, უფრო შინაით, — თქვა ინგვლიმ და ბელი მერტზე დაიღო, მე უელში ვარხერილი მუშტისიღენა ბურთი ვადავლავა...“

ეს სიტყვები მრავლისმეტყველია. მართლაც ძნელია ზუსტი დეფინიცია მოუხაზო სამშობლოს ცნებას. ის, მართლაც რომ, უფრო „ღრმადია“, გულთან უფრო ახლოს არის, ვიდრე ვინაის ამიტომაც სოხვითავად მამაც მართლად და შუალიც მათი მოქმედებას შეთხველახთვის სავრებით ვახეგება და ბუნერაივი, მოთხოვნაში მოულოდნელად წამოტრელი ეს საკითხი მრავალ სტიკიარს, საუქარის აღუძრავს მკობეულებს, ეს საფიქრალი კიდევ უფრო იყვითება მოთხოვნის ფინალით, რომელიც, ერთი შეხედვით, „შედლოურობის“ ილფერს ატარებს, მაგრამ, ჩემი არაით, ზუსტად მიხვებული და მონახული აკრძია, მკობეულებს ტრაგედიულ და ამაღლებულ ვანწუობას რომ ესადაგება. მოთხოვნის ფინალი იხეა შესრულებული და მხატვრულად განწორტელებული, რომ შემოქმედისა და, ასე განსაკეთ, მკობეულის სულიერა ვანწუობისათვის უფრო მისაღება და სარწმუნო, კიდრე ბუნებრივად მონალოდნელი, რეალურობის შესატყვისი კეცვა ამიტომაც მკობეული უქერებს მწერლის. მას სურს არწმუნოს მოთხოვნის ტრაგედიული ფინალი, რომლისაც ბევრი რამ არის მწერლის მიერ თქმული, მაგრამ კიდევ უფრო შტის საკუთარ საოქმელსა და ინტერპრეტაციის საშუალებას უტოვებს რეციტიენტს. ალბათ ამიტომაც არის, რომ იგი (ფინალი) სხვადასხვაგვარად აღიქმება ხოლმე, თუცა მოთვარა მინე ის არის, რომ მხატვრული იმეტი მიღწეულია.

ამავე მოთხოვნაში თითქმის შემთხვევითი წინ წამოიწევს ერთი თემაც: ბავშვისა და ცხოველის ურთიერთობა, რომლის ვადმოცემასაც მწერალი სულ რამდენიმე სწკარს უთმობს, მაგრამ მისდა სანახლოდ უნდა იქყვას, რომ ის

აზერბეიჯანის, ერთი შეხედვით მარტივ, სინამდვილეში კი ურთულესი და უძველესი საკითხის საინტერესო კუთხით გაშუქებს. აქვე იხილ უნდა აღნიშნო, რომ ამ მცირე კონტექსტით მას ხერხ მოზარდი თავისი სელეგრა სამუა. რომი ჩაგვახდომს და დავანახოს ის აუშინდრეველი, წმინდა ფსკერი, რომელსაც, რაც დრო გადის, მით უფრო შლამით ავსებს ცხოვრების „კვიპვლამი“.

სიტყვამ მოიტანა და ხარკმ აქვე აღნიშნავ. რომ ამ პრობლემას მწერალი აჩვენებულ ადრჩავს თავის მოთხრობებში. ახე, მაგალითად, მოთხრობაში „ძალი“ იგივე საკითხი უფრო ვრცლად და საუფქვლიანად არის გაშლილი. როდინდაც ზღვრებულ მოთხრობაში უკვე დაპარისპირებულთა უპატრონო ცხოველბა მოზრდილისა და ბავშვის დამოკიდებულება, რომ გრაც უკვე ითქვა, ნოდარ დუმბაძეს ძალზე უყვარს ადამიანი და უკრას მის ზრდილოვან მხარებზე წარწეობით საუბარი. მაგრამ ახილ კარგად იცის, რომ რეალბა, ცხოვრების მძიმე პირობებში აუხეშებს მის სულს. ამიტომაც უმბტები ზვერთავანი კარგავს ამ სიფიქსებ; გულწრფილობას და, თუ გნებავთ, საუკველთაო ზეუარულის უნარს. ბავშვობას და უპაწელობის ემას რომ გავკანდა, სწორედ ამ მიზეზით ბავშვისა და ზანწიველთა ადამიანის დამოკიდებულება ცხოველებსაღმე რადიკალურად განსხვავებულია: ერთს შეუძლია ახე, რომ ზელი ამ აუკანაღდებ, დამდურბოს ახე, მეორეს კი გულჩავიად უშუარნალოს მას; ერთს შეუძლია უსუდგულად მოყლის და გაანადგურბოს ახე, ხოლო მეორეს — გადეთარბოს და ახსნას უბავი და უბარბოტ არსება. ასეთი კონტრასტული სცენების დაბტავა, ცხადია, მწერალი ზანს უსვამს ბავშვის ხელეერ აზღლებულობას და პარბატს. გარდა ამისა, მწერალი საკითხს წარმოანგნს საზოგადობრივ ცხოვრების სხვადასხვა სპექტრბა და მიმართებებში. მაგრამ თამამად შეიძლება ითქვას, რომ უკვეა შემიხვევაში მწერლის სიმათია, ბავშვისა და ცხოველის, კრბმად, ძაღლის მხარბსა, რადგანაც მას ღრმად სწაბს ერთი: უმთავრები ბტრბუბტი ადამიანისა — ადამიანობა არა მხოლოდ ადამიანთა ურთიერბავებმას გულიმბმობს, არამედ მთელ ზუნებასთან ზარბტბასაც. სწორედ ამიტომ, რომ მატერიალურ კეთილდღეობაზე ზედმტბა წარუნვა აუხეშებს პიროვნების სულს, იგი კარგავს კავშირს გარე სამუაროსთან და თანდაყოლილ მიწეს გაუფოს მას (სამუარბს), გამოიბის, რომ ადამიანუბობა ისეთი ცნებაა, რომელიც დაფუძნებულია სამუაროს პარბონულბობის პრინციპზე ხოლო, როცა ეს პარბონულბობა არღვევა ადამიანისავე მიზეზით, იწვევა დისპარბონია, რაც აბბს თავიდათავე ადამიანური ტრბედაბსა.

როგორც იკვეთა, ადამიანის და ცხოველის ურთიერბობა — ეს უძველესი და ურღველბა და პრობლემა — არ ასვენებს მწერალს. როგორ ამ საკითხის წარმოანგნას ის ერთგვარ სენტამენტალურ განწყობილებასაც კი ეძლევა. უფრო სწორად, ის როგორც ისეთ ნათელ მტარბში გვიხატავს აგვარ განცდას, რომ რეალურბობას და ზუნებბობბს ერთგვარად შობრდება, რაც ახე აშვიათია მწერლის შემოქმედებაში. მაგრამ ამ შემთხვევაში ნოდარ დუმბაძე ისე ბატავს სიტუაციას, რომ მას ფსიქოლოგიური დამაქერბელიბა არ აკლია გვიხსნწოთ თუნდაც ერთი ეპიზოდი მოიხრობიდან „ნუ გააღვიძებ“. სამაშობლო იბის დროს, როცა ქვეუნის გაკრბვბა უკიდურეს საზღვარს აღწევდა, წიფნავარბლბა კუურბამ პარბენალი მრბბა გაიყვანა ზანწარში ვანაყიდდ, რათა თავისი უწყობისა და ნათელა, როგორმე შეეცობს. მუშტარბც კარბე აშვინა და ფულიც ზანწაბა მაგრამ, როცა უფერად შეიბეო, რომ ზუნბარბს მრბბა დასაქვავდ უნდოდა, აღარ გაუიდა და ფულიც უკან დააბრუნა, განციფრბებულთა შეიღველი თინდათან უმბტბის ფასს: „სამი აბბს ზუთბის, ბიჭო!“ — თქვა ადამიანი. ნათელა გაჩრდა და ახსნ შეხება ითვლებში. კუურბა გაზრა, წერ ნათელას შეხება შიშველ ფებებზე. მერე — ფულს, მერე — ანაბას და მერე მრბბბს. ერთბანს ახე იღვა. ზღბბა ვტარწულთა უყბირდა სანახაბას“. მართლაც რომ, ფსიქოლოგიურად ძალზე საინტერესო ვითარება დასატულია: ასეთი მწებლებლის ემას, ფებუშველი ბბს მუურბებელი კუურბენლია არ შეიბტბ. მაგრამ კუურბაში ცხოველისაღმე სობრალული ამარბვებს. მართლბა, მწელია, დაიქრბა კაცბა კუურბას ასეთი „ამაღლები“ ისეთი მწანავარბების ემას, როცა ადამიანი ძაღლისა და კატბს მობრცს შეექციოდა, მაგრამ ამ ამღლებს ასაზრდიგბს ადამიანობის უმთავრები და არსებობი ბტრბბუბტი — სობრალულთა, თინავრძობა და ვახება ცოცხალი არსებბისა. ამიტომაც იღვალურ სობრბუბეუ ის ვამარბლებულია, ხოლო ფსიქოლოგიურად რამდენად დამაქერბებელი იქნება მისი განსხვებულებბ, ეს უკვე მწერლის მიწევა დამოკიდებულბ.

როგორც წეშოთ უკვე ითქვა, ადამიანური ტრბგდობა იწუება ზანწარ, როცა იგი (ადამიანი) ვეღარ უსვებს ფუნბს და ფლირბს, რბს ვამოც არღვევა კისმარბი შილიანობის იბეა, სამუარბს შექმნას რომ უღებეს საფუძველად. მწერლის მხოფღმბებდევილობით, ფლირბს და ფუნანახე სათლთი მოპურბობა ტნაქბარბება ადამიანს მცენარბისა და ცხოველის ახებე უნდა ესმოდებ, როგორც კაცის, რადგანაც, ნოდარ დუმბაძეს ვახეობით, მცენარბთა და ცხოველთა სამუარობაც აქვს თავისი „ცნობიერბბა“ და საყუთარი „მბტველებბა“, რომლის წედობაც

სრულყოფილ და ამაღლებულ ადამიანებს შედევნიდნენ. ეს უძველესი მისტიკური აზრია, რომელიც ცნობიერად თუ ქვეცნობიერად აორთავებდა მოსხრბოში „ხაზარულა“. აქერადაც ამ უძველეს და მართლად პრობლემას შექრალა არ წარმოაჩენს აბსტრაქტულად. ფილოსოფიურ თუ რელიგიურ-მისტიკურ სხატვებში. იგი განწარმს ხატავს უფრო სიტუაციებს, უფრო მართებულად გამოგონებს თავისი ბავშვობის ერთ ტიპოვს, როცა ბებიაა და შეილაშვილს ომიანიობის შიშე ვაშს თავის გატანი უჭირდათ. საერთოდ, ეკონომიკური სოციალური დროს ადამიანი უველოფერს „მუცლის თვალი“ უფერებს. ასეთ ვითარებაში, როგორც წესი, მატერიალური თვალსაზრისი გაბნის სულიერ საქმეებს, სულიერი თვალის მინაველებია, ერთი სიტყვით, მოსხრბოში დახატულია ასეთი ვითარება, როცა ადამიანის უტილიტარული განწყობა წინ უნდა იდგოს წამოწეული ბებია მოურნოდებს შეილაშვილს: ქერ შეიშინოს ხაზარულა, რომელსაც შიშინილის დროს უღალატა შო, და მერე, თუ არ შეიშინა, დედა, მოქრას. მართლაც, ამ შეიშინების შედეგად, ხაზარულამ ერთხელაც ისახელა თავი და იშვენი მოსხრა, რომ ქვეყანა გადარია. მაგრამ ეს იყო მისი უყანასწეული ავჯავლებია, მან საბოლოოდ უნარი თქვა ნაყოფზე და ამით განაჩენი გამოუტანა თავის თავს: იგი უნდა მოქრას, მაგრამ უმწეალი, რომელიც ქერ კიდევ შეუძღვრეველი სულის თვალთი აღიკვემს საუბარს, უარს ამბობს. ბიჭის თვალთახედვით, ბესაც აქვს ისეთი საცოცხლე, როგორც ადამიანი. ცხადია, ამ თვალსაზრისს ასარტოვებს ადრეული და შუა საუკუნეების კონცეფციები (სხვაზე რომ არსებობს ვიქვეა, რუსთაველის გახსენებაც კმარა). მაგრამ, როგორც უნდა ითქვას, მწერალი შეგნებულად პრობლემულად, თუ შეიძლება ასე ითქვას, სახლური სიბრძნის დონეზე და თანაც იუმორისტული ფერებით ვახსატავს პრობლემას. თუმცა მინდა, ასეველი ბღვას ეს განწარმ „გამოწეობა“ პრობლემის მნიშვნელობას როცა აღფერულებს, არამედ მას კოსმოური განზომილებები. დან ამქვეყნიური რეალების ნარჩოვში აქცივს და უკველდლოური აღტირატავს ხსიანს ანკივს. ასეა, თავს ნებას მივცემ და ერთ ადგილს მოვიხმობს ხანალოზო მოსხრას. ბილან: ხაზარულამ ქვეყრიდან წილითა სიხრე შეისრტა, „დაიღრა ხაზარულა და უცებ განათდა მისთვის ქვეყნიერება. თავადაც მო. უნდა სიძღერა, სირბილა, ბევრან, კოცნა, ტირილი, რუცა, მაგრამ რა ტენა ხაზარულას, ზე იუმ ხაზარულა და არა ადამიანი, ამიტომ ის გაეკოთა, რაც შეეძლო, დღიამდე ტორტმანე. ზდა და ვსუნებდა ხაზარულა... დილით კი, დილით გვირდში ურუ დარტება იგრძნო, მაგრამ არ სტყენია, სულ არ სტყენია და უ-

რადღება არ მიაკეთა ხაზარულაში უმწეობის შესახებ. როცა გვირდში იგრძნო ისეთი ურუ დარტება და არც ამ დარტებას მიაკეთა ურუადღება... ბოლოს მოწოლა იგრძნო ხაზარულამ ვარცხნიდან მარცხნივ, ძლიერი მოწოლა. მერე ქრალი, ვაბმული ქრალი და ქერ წანტად გადწევა, ხოლო შეშვეტ მოსხრბოთი დეშეა დედამიწაზე ასეა საკუთარი მელაგებას, მხრებას და სხვა. სრებიდან თანა ვაიგონა ხაზარულამ, მაგრამ არც მაშინ უგრძენია რაიმე ტიკველი, თეღები დახტევა შხოლოდ და ტკიბილად, ძალიან ტკიბილად და ღრმად დიძინა...
 ეს არ არის არც პარალელში და არც ვან. სულიერება, ასე დედად რომ არის ვაგრცელებული მხატვრულ აზროვნებაში. ეს უფრო სულიერების ზედსვლის მაღალი საფეხურიდან დანახულისა და ვანცდლის ვაცხადებაა მოსხრბოში კონტექსტის ქვეტექსტის მიხედვით, აქ გამოცემულია სიკვდილი ცნობიერია არ. სებას, რომელსაც რაღაც ზედამ წარსეთ ცნობიერება და დიორგუნა იგი, მაგრამ სიკვდილის წინ ისევე დარტუნა ხილვისა და არსოვნების უნარი. როგორც უნდა იხსნას მწერლის მხოლოდშედელობარტ სისტემაში ამოტოვებებული აქვარი თვალსაზრისი და რა არის ის? „კოსმოური გონის“ და საყოველთაო ცნობიერების აღიარება თუ სულიერი სრულყოფილების წყალობით მოცემული მისტიკური ხილვა? თუ ერთიან და მტორტსკ აშის კვლევა და განსაზღვრა აქერად იშვენიდა სანტიგრტის არ არის, რადენადაც იმის გააზრება, რომ, ნოდარ დუმბაშის ღრმა რწმენით, კოსმოსის რთული სტრუქტურის აველია სხვაგვარის უკველ სულიერ თუ უსულყო არსებებს აქვს თავისი ენა, სწენა და ცნობიერება, რომელიც ან ზვენ არ გვესმის იმის გამო, რომ დეკარტით პარველდია უცოდველი ზუნება, რაც ურთიერთგაგებას საფუძველი იყო, ან არადა, მათ ისეთი საფარი ვდეაფერება, რისაც ზვენი უყოფთ დამძიმებულ გონიერს მწერალად აღწევს ასეა თუ ისე, დეკარტულია ურთიერთგაგების კოდი.
 ასეა კვლავაც ვაიხსენოთ სიკვდილის ტიპო. დი სხვა მოსხრბოიდან — „დიდრო“. ამაღლი დიდროა, რომელიც უსიკურად ვერ არის ჩანალი და ცნობიერება გამარტებულთა აქვს, სულს დღვას: „ბიჭო ნოდარა, განათდა! — თქვა დიდროს უცებ და ლიგინე წამოქდა, — განათდა, ბიჭო, უველაფერია და დახატუნდა თავის ადგილას, დედა — ნახლო, კულა, სეფხა, ძაღლი, ძროხა, დოქი, ქრახი, ხბო, ზუხარია, ხატი, დედაქეზი, მიმარენი, ადრე რომ ზნელში დაბოროლიდებდა, უველაფერია განათდა და დღიავდა... — ფანჯარაში ვაიხებდა, — ღმერ, რაი ვამოჩნდა, ღმერთო, დიდროს, დედაქეზო, შენი ძაღლი, ეს რა მქენი, რაფერ განათდა და დალაღე უველაფერია ასე... — დიდროს

მარჯვენა ხელი საფეოქელზე მიიღო, მარცხენაი ისევ ჩემი მუხა ეჭრა. — აგერ, ვანა-თაა აქ... ვველაფერს ვბედავ შოგნიოაც და გარეთაც ვბედავ, ნიდარა, ვბედავ, შოგნიო ავფეხი და გარეთ გამოვდევარ... გამოდი სუ-ღო, გამოდი სინათლეზე, ვინაცუდოს დიდ-რო... რას ვერტის, დმერთო, გაგვიდე? — იყო-ღო უცეს, — მეღა, დმერთო? ახლა, ვველა-ფერს რომ ვანათე და გამართედი, ვველა-ფერს თავისი ადგილი რომ მიუტანე, ახლა მართმევ სულს..."

ქართულმა მკითხველმა კარგად იცის ზემოთ ხსენებული მოახრობის შინაარსი და მისი ვადმო-ცემით თავს აღარ შევაწყენ. მოცემულ კონტექს-ტში ვადმოცემულია სიკვდილი ცნობიერი არსე-ბისა, რომელსაც აგრეთვე რაღაც ძალამ დაუბნინდა და წარათვა ივა ვლიტრობ, ხაზა-რულს და დიდროს სიკვდილი ბევრი რაშით ჰგავს ურთიერთს, შეტაც, მაშა თითქმის იდე-ნტური შრია ვანიოებულეო. რის ადმეც ან გაუტირებდა მკითხველს, აქვე უნდა დავ-ბანოთ ისიც, რომ სოფელად, ვანსაკუთრებით მახლობლად აღმოსავლელში, გატრეფებული იყო „ხელთა“ ინსტიტუტი. ხელებს ვანსაკუთრე-ბული პატავიო ექცოდნენ იმტომ, რომ ისი-ნა „ღვთის შეიღებამ“ მიარჩნათ. მათი უტრე-რება კი ახსნილი იყო ამით, რომ იმინი უშუ-ღლოდ სულერად და გონებრივად დეკვიში-რებულნი იყვნენ ღვთაურ სამეაროსთან, და აქ, ჩვენთან, მხოლოდ ფიზიკურად არსებობდნენ. ისინი, თუ შეიღებდა ანე ითქვას, კოსმიურ გონს იყვნენ ნაწიარები და ინდივიდუალურ გონებს — მოკლებულნი. ამიტომაც ისინი უფრო შეტ სიახლოვეს და საერთო ენას პო-ულობდნენ ცხოველებთან, ვიდრე „ცოდველ“ ადამიანებთან.

როგორც ჩანს, ამ ინსტიტუტს კარგად იც-ნობს ნოდარ დუმბაძე. აუ, ერთხან კიდევაც შენაშნავს: „ცნობილია, ვიღებს უშოზოდ უყ-ვართ ცხოველები“. ამიტომაც უოფერებინა თუ ცნობიერების სხვადასხვა საფეხურზე ხე-რთო ენის დეკარგვა — მას მაინც კოსმიური პარამონის მხატვრები შეეღებო, რასაც ახარო-ბებს, უმარტველეს უოვლისა, უტედავისა და მო-კვდავის დამორება და გათიშულობა.

უფრო ზოგადად თუ შევხედავთ პრობლემას, მაშინ ამ დავსენამდე უნდა მივიდეთ, რომ ადა-მიანის დებადება, უფრო მარტებულად, ცნო-ბიერ საფეხურზე ამაღლება (გავიხსენოთ „შე ცნობადესა“) უკვე თვისისთავში შეიცავს ამ პარამონის დარღვევას, ხოლო სიკვდილი აპ-რიორულად გულისხმობს მოწყვეტვლი ნაწი-ლის შეთლთან დაბრუნებას, რაც კოსმიური მთლიანობის იდეით არის გარდფუალად ვაპა-რობებული. სწორედ ამ მიზეზით, მწერლის გავებით, სიკვდილი ვველაფერს აწესრიგებს, ვველაფერს ანათებს და თავის შინაარსს და

იდურს საფეოქელს აწიარებს. სწორედ მწერლის ენული კტით უნდა ახსნას ის, რომ მწერლის შიგნით მხედველობრივ სისტემაში სიკვდილი მხოლოდ ადამიანის არსებობასთან გარდფუალად დეკა-ვირებული ცნება რიდაა, ის უშუღლოდ ამა-წარღობს კოსმიური მელამონის იდეასაც, რომელსაც დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ნოდარ დუმბაძის შემოქმედებითი კონცეფციის მარ-თებული ვაგებისათვის.

ზემოხსენებული პრობლემა, თუ შეიღებდა ანე ითქვას, არის ის ფილოსოფიური სიამარ-კველი, რომელზეც ავებულა სიკვდილი-სიკვცხლის ანტიფურ მიმარტებასთან დეკა-ვირებული ვველა ივალსაზრისი მწერლისა. მაგრამ ეს ფილოსოფიური საწყისი მხატვრულ რეაგინში შეთაარადებულ თვალთ მწელად შესამჩნეია. ისევე, როგორც ცადმიადული შენობების ბიღვაბა, ადამიანი აშეათად იაზ-რებს მისი ფუნდამენტის მნიშვნელობას. ანე-ვე ბედა მწერლის მოხობრების კითხვას დროსაც, აქვე კვავ უნდა გავფიერო, რომ ნოდარ დუმბაძე შეგნებულად ვაუბრებს პრო-ბლემის ფილოსოფიურ სიბრტყეზე ვანსხულე-ბას და ვანწარს უოველდფირობით. ხად, ცხოვრებისეული ფერებთი წარმოაჩენს მას. მა-გრამ, ცხადია, პრობლემის აგვარა გზით წარ-მოსახვა არ უკარგავს მას ფილოსოფიურ სიღ-რამებს და მნიშვნელობას. ეს არის, ანე ვოქვათ, მწერლის გაცნობიერებული პოიცი: „დე-და მარადიულ პრობლემებზე ვე-ბახატროს უბრალო ადამიანურ რი-ენათ“. ამხინათვე ის ადგება არა ვანჭიო-გვას, არამედ სიჭმელს შეტწილად ადამიანთა კმეებისა და დამახული ურთიერთობის ვად-მოცემით ვაწვდის.

ამავე დროს, მწერალს ისიც კარგად აქვს ვაწარებული, რომ ემიპირიული სინამდვილის წეალობით ჩვენთვის კარგად ცნობილი სიკო-ცხლე და სიკვდილი და ამ ცნებით ფილოსო-ფიური კონცეფცია, ცვაილზებული გინებით რომ არის ნასაწარღობი, ხშირად დამორებუ-ღია, მწელად შესაქრებელი ურთიერთის, სხვა-გვარად რომ ვიქვათ, ფილოსოფიურ-რელი-გურ დონეზე კონცეფციურად სიკვდილის ცნების, როგორც ტრაგედიის, დამღვეა არ იყო მწელი, მაგრამ რეალობაში მისი აქვმა და ვაგება მაინც სხვა ვანწიობლებზეში ხედვო-და. ერთი სიტყვით, ვველა დროის და ეპოქის ადამიანს, იშეათი ვაწინააღმის გარდა, უო-ველთვის ეწინოდა სიკვდილიან შეტარ. ამა-ტომაც, როგორც წესი, ადამიანთაგან ადამი-ანის სიკვდილი აღიქმებოდა, როგორც ვველაზე დიდი უბედურება, როგორც დანარული სი-კიცხლისა და არა როგორც დანაწყისი მარა-დიული არსებობისა. უოველ შენობვევაში კო-ცხობობის არსებობის სინამდვილე მას ადა-სტურებს. ეს კარგადა აქვს შეგნებული მწე-

საქართველოს
საგარეო ურთიერთობების
სახელმწიფო

არღეს: ამიტომაც არის, რომ მის მოთხოვნებში სიყვდილის აქტი აშკარად აღმართნი ტყველებით, დიდი სევდითა და ტრაგეზიით არის დასატული.

ფსიქოლოგიურად ძნელად დასაძლევია ეს შიში სიყვდილის უოველ აღმართნი, აქნება ის ურთი უნ მოხუცი, მძლავრად არის ვამქმარა. აგრეთ შიში ვერ დაუტლვია ასი წლის გუღუღლისაც — მოთხოვნა „უმაღურის“ ზოგარ პერსონაჟს, ზოუხედავად იმისა, რომ იგი თავს აელავს, ეს სიბერის ემას გადადგმული შეუფერებელი ნაბაჟი სწორედ ამ შიშითაა ვანირობებული. და კიდევ ერთი დეტალი. თუმცა მოხუცი კარგად გრძობს, რომ კაცისათვის ასი წლის სიცოცხლე ცოტა ჩოდი, მაღლიბას წიარავს ამისათვის უფალსა და კვედნიერებას, მა. ანუ უმართობის გრძობობითა შეუბრბობლი და შურის თვლით შეტყერას მასზე ახლავარ. დებს. ამ, მე ვიტყოლი, ზოგადადამართნი სისურბეს საოცარი დამყერებლობით გადმოგვეცემს მწერალი ერთი მუიერ კონტრბტებით: „რა უბედურებია, მოხუცი კაცო კანმაროებს და ახლავარდა კაცს რომ დანახავს, მაშინ ვახსენდება საკუთარი სიბერეც და სატყვეარაც მოხუცი და ავადმუოფი იბედა. შევბა, რადაც შედავთია, ახლავარდა და კანმართელი კი — სიამბოცეც, სინაწული და ვულისტიული წიარხული დროისა და ახლავარდობის ვამო. კი. რაიტი კი უნდა აუბს თითქოს. დღეს, უჩა რომ ვულში შეუდა ჩარხული, ასეერ მაინც ანატრა ურბარა. — დმერთი ჩოღინდ ახლა ამის ბნის მწერნი და წაიდე რაც ვიღა, ამ დღებლის საფასურად — ახლა ტიშერისკენ მიზავალ ქენიაბ რომ უტყერდა, აგრეთ ვაუფიკრა — დმერთი, ახლა ამ ქალის ხანი მომცია და რაც ვიღა მასოვე ამ თბოვის საფასურად ვუღული ამ გრძნი. როგორ აებოლი სოცხელაზგან ლოებია შერცხვა გუღული ბერტიანის, ახოფრად რომ არ ჩაუთავლა დმერთს ის ასი წელი, შერცხვა და მაინც ანატრა“.

როგორც ჩანს, ასეთია უოველი სიცოცხლის წელას მიღწეული ადამიანის ფსიქოლოგია, მისი სულეერი ვანწრობობება. უოველ შემოხვევაში, ფაქტი ერთია, რაც არ უნდა მძიმე და დუბჭიერი აუბს სიცოცხლე, მასთან ვანწორება ენეწლება: ადამიანს ამიტომაც ადამიანის ძეთა უკანასკნელი წარბი საოცარი სოცხელაზგან მერბდება და მოყვადვთა ვანწობიერებაც ამ დუღულელი წამასა თითქოს იბენტურია. ვავიხსენით, როგორ კვდება ღია გვერკბა: „და უცბე ღია გვერკბა ადგა, მარცხენა ხელი სო. ფტოქელიან მიიტანა.“

— ბეჟო, ბატო, მგონი მობრბა ეველაფერია... — მოთხარა დეკარგული ხელი, მერე ასევე დავადა, ცხს უწომოდ ვაფართობული, ვავიერებული თვალბე მობაჟრო, — ახტავც, იწულ მობარ... (დმერთი, ჩის ვულისტოვის?) — თქვა სომხუ.

რად, კვლარა თავი კვლარაკის დაღწეულ და ვაიუდა“.

მაგარამ, როგორც უკვე ითქვა, ეს პრობლემა არ არის იდენ ადამიანის ემპირიული სინამდვილი. ნსაზარდობები და მას უფრო ღრმა და ზოგადი საფუძველი აქვს. ვიდრე ეს ერთი შეხედვით აღქმება. ამიტომ ეს თემატური რკული მსჭვალავს ნოდარ დუმბაძის თოქმის მიულ შემოქმედებას — მის ჩომბანებს თუ მოთხრობებს.

სიყვდილ-სიცოცხლე, როგორც საფუძველი უოფიერებისა და ემპირიული სინამდვილისა, როგორც კოსმორტი ერთიანობის იდენი ვასაზ. რდობები თუჯა და ანტიოთუჯა, სიანტურბესო კუბოთი არის ვანარბებული ნოდარ დუმბაძის მოთხრობაში „მზე“, რომელიც, ჩემი აზრით, თავისი ვანსხეავებული კომპოზიციით, ვამოხატებს მღანითა და სენამტაკით ურბაქსალები მოვლენა არა მხოლოდ მწერლის შემოქმედებაში, არამედ, საერთოდ, ქართული პროზის და, კერბოდ, ამ ეანრას ისტორიაში, ამიტომაც თავს ნებას მიცემს შედარბებთ დაწერილებით შევეჩარდ მასზე.

სინამდობლივია, რომ მწერალი ამ მოთხრობას უძღვინს თავის ვარდაცული მეგობარს, გულდა კალაქებს, რომელმაც მის პირველად დანახა ზღვაში ჩამავალი შუის კიბზე მწანერ შუეტი. ასეთი ხილვას და მიყვლილი მეგობრის ვახსენებას ზუნებრბივად მოხევაბა მახლობელი ადამიანის დეკარგული აღმართული სევდის ერთგვარი ვანწოგაბება და, თუ ვნებავთ, ვაკოსმიურბეაღ, ამიტომაც მოთხრობაში ძალზე ბუნებრბივად სუბიექტური, პირდა ტყოული ზოგადადამართნი საფეხურს აღწევს. ხოლო მომხდარი ფაქტი და მისი რეალისაციის არბენა კოსმიურ მასშტაბებამდე ფართობდება. უოველივე ეს კი ეწაურდება, როგორც მოთხრობის ვარბეულულ მყოფულში, ასევე მის სინამდგნებრბტურბაში. დილოგი იმართება, თუ შეიძლება ასე ითქვას, სან „კოსმიურ სხეულს“ — მერწარა ერბაჟუს, მზესა და ზღვას შორის. და მათ ვაცნობიერებულ თვალაწარბში ექცევა ერთი კუბობის ადამიანთა უოფა, უფრო მართებულად, მათი ერთი დღის ცხოვრება, მოთხრობის კომპოზიციაც იმეაგვარადაა აგებული, რომ მასში ვადმოცემულია ურთოერთობიან დუკავწობიერბული რამდენიმე ეპიზოდი, რომელიც აერთიანებს მხოლოდ დროისა და სივრცის ფაქტორი. ამავე დროს კოსმორტი სი. მაღლებბიდან აღქმული ადამიანთა ცხოვრების ვი. ვი. ვი. და ვი. ვი. ვი. „მოგობება ამაოუბის“ ვანქედახა და ვანწუობილების ბადებს მკო. თხედულში. თუმცა ეს აზრი, ეს თუჯა არანად არ არის მარტივებული და მხოლოდ ქვეყნობიერად ვეუფლებია, როცა მუიანტიან, მწუნა და ზღვასთან მიმართებაში იპარბებ ადამიანის და. ბადებასა და სიყვდილს. სწორედ მზის დაბა.

საქართველო
საქართველო

დებით იწევა ხოცობდა იწევა ის, რომ არ არის გაყვანილი იქ აქ. — დაწერ, თქვა ერთხელ უკან. — რა? — დაინტერესდა შიდა — დაბადება — ვისი? — შეიძლება, ბედობა: კიდობის, ფოსტის, კლასურის, მოჭრის, ლაინის, ჩაბაზის, მაკარის, კეთილ-ნახ...“

დაიბ, ეს არის დაბადება, ვაწილდა სიძარ-
ღედა, რომელიც ხაზობოო ვაწი უნდა მოიქ-
ცეს ერთობად — ზღადა- მარიალია, აშვარი
მისტიური ინტერპრეტაცია ერთობა და მრავ-
ლის მიმართებისა პირდაპირ არ უფერობებს
საანალიზო მოთხოვნაში, მაგრამ ისიც ხომ აშ-
კარია, რომ, მწერლის გავებით, დაბადება ანუ
სიძარღვედ გაწილდა კონტრეპიურად გულისხ-
მობს თავის თავში მარინიისა და ერთობის-
ქვე მისტრინებას. ამიტომ იქ, ხადაც დაბ-
ადება, ანუ სხვაგვარად სიძარღვედ ქვედა, იქ-
ვეა სიკვდილიც, რომელიც დაუნაწილებელ მა-
ტრად ერთში დაბრუნების საფეხურადია ვაწ-
რებული, თუმცა მწერალი ამის შესახებ არ
მსჯელობს, და მხოლოდ ქვეტექსტურად, მოიარე-
ბით მიგვიჩვენებს, ეს, თუ შეიძლება ასე ით-
ქვას, მწერლის კონტრეპიური პოლიტიკა, პრა-
ბლემის ასახვის კუთხეა და მიუხედავად უო-
ველიად ამისა, სიკვდილი, როგორც არ უნდა
გავაზრდოს ის, — ამქვენიური თუ იქვეუ-
ნიურია საწყისებიდან — მაინც, როგორც რე-
ალიზმთან, ტეპირიულ სინამდვილესთან გან-
წირების აქტა, ანდვილისათვის ტრაგიკულია.
ამიტომაც მწერლის ხედვით სიკვდილი —
გნებავთ, კოსმოსურ განწილილებაში წარმოს-
ხული, გნებავთ, ურველდღიურ უფერებებაში
პირისპირა შევრალი — მაინც შემარწუნებე-
ლია და შეი უფროსია. „ადამიანი დამდარო
სამი ფდის წინ, — მიმართავს ზღა მწერს, —
სადაც უბეში დაწყარა, ძალიან ვდღივადი,
ვაი თუ ვერ ვიპოვო მეთქი, გუშინ ვიპოვე
და აი, დავწინარდა, მოვისვენე“. ანუ მოუხ-
ვენარა მფოსა და რუხილს იწვევს კომპიურ
მასტაბებშიც ადამიანის დაღუპვა, თითქოს
ასახუნებაცია დროის თვალსაზრისით წარმა-
ვალი და უწინაშენლო ახრების ვაშო ზღვის
ასეთი ტრაგიკული განცდა, მაგრამ მწერალიც
და მკითხველიც მოვლენებს აფანტენ არა
დროსა და სივრცის განწილილებითა და მას-
ში წარმომიწილი სიგარტე-საგანით, არამედ ამ
მოვლენის მისიისა და მიწანდასახულობის მ-
ხედვით, ამიტომაცაა ადამიანი მოაზრებული
მარტოობისადა, რომელიც უოჭერა, როგორც
საბოლოო მიზანი ურველგვარა კოსმიური ვაწ-
სებულებისა, თავის თავში მაკარკოსობისაც მო-
იყვანს ამ თვალსაზრისით თუ ვაწიხილად
კოსმიურ განწილილებებში ავანტილ ტრაგე-
დიას, მაშინ ერთგვარი ხელოვნობა ხავენ-
ბით ქრება აქ ისიც უნდა დავინათ, რომ
მწერალი შეგნებულად ვაწიხატავს უპატრონი

და ბული კაცის სიკვდილს, რომლის დაწი-
პაც ადამიანებს, თავის ურველდღიურ უფ-
ხაფულურ, შეუმწივრელიც დარჩაო. ჩემი რწე-
ნით, ამ მცირე კონტექსტით მწერალი, ერთი
მხრივ, ვაწიხატავს მარტოობის ადამიანის ეუ-
ლობისა და გაუცხოების პრობლემას, რომე-
ლიც თანამედროვე სინამდვილითაა განაპრო-
ბებული, და, მეორე მხრივ, ამ განდიოზულ
მისიის, რაც მას, როგორც ცნებას, იღველურ ას.
პექტში ცეისრება. ამავე დროს, ერთი მომწ-
ტიცაა წინ წამოწეულია: რეალურ კითხვებაში
ადამიანი, რაც არ უნდა დიდი სივარულით
იყოს ვარქიციული, სიკვდილის პირისპირა შე-
ურალი, მაინც მარტო რჩება და მთლიანად უ-
ლობის განცდა ეუფლება, მის ვარქემო ატე-
ხილი ამაო ფაციფუტო და ფაფური მხოლოდ
აძლიერებს ამ განცდას. აქვე თუ ვაწიხატებთ
იმასაც, რომ სულითმობრძება და მის მოკეთე-
ებს შორის ამ მამე წუთებში მხოლოდ სი-
ცრუე ისადგურებს (მომავლადია იყის, თავისი
წამდვილი ზვედრი, მაგრამ რადაც ამდღის თვა-
ლით შეტრება არგვად მყოფი, სოლი მუდ-
გადაწყვეტილმა პირისუფლებს და სიკვდილი კა-
რგად იყის, მაგრამ აბუბებს და ამ ტყუილით
აწიხატებს მომავლადს), მაშინ ვასავები იქნე-
ბა, ფსიქოლოგიურად თუ რა მწილი დაბადე-
ვაა წეუო. მიუხედავად ამისა, ნიღარ დუწ-
ბავე არარვეულმხრივად სისადავით ახერხებს ამ
ტრაგიკის სიღრმეში ჩაახტდოს ადამიანი.

- ის ადამიანი, შენ რომ დილით მიატოვე, მწეო, მოკვდა.
- გაქრა, ვათავდა? — შეწუხდა მწე.
- არა, ადამიანები არ ქრებიან და არ თავ-
დებიან.
- მაშ რა დარჩა?
- მამა — უბედურია და ცოლი — უბედუ-
რი!
- მეტა არაფერი? — ეცოტავა მწე.
- ესეაო დარჩა ქანდაკების, სულ პატარა,
დაუზოვრებელი ესეაო“.
- უფაქრობ, ამ მცირე კონტექსტით ცხადად
არის ვაღიციებული ადამიანის დასაზღვრული
სიკვდილად. მისი არსებობის ვარდაუფულო ტრა-
გედია, მიღის ადამიანი, რჩებათ ახლობლები და
„დაუზოვრებელი ესეაო“, და თან მიუყვება
დაუზრღლებელი ფაქრი და იცნება ვანუზორ-
ცილებელს მიწებისა, ეს უმარობის ვარწო-
ბა, რომელიც ეუფლება მომავლადს, სოციალი
ძალით ისადგურებს ზვეწივც და, ნებისთ თუ
უნებლად, წარმოვიდგინოთ ამ ვარდაუვალ წამს,
რომლის მიფაწება ანერგად სწავლით მოკ-
დავით, თავის უფლებას მიყვებ, კიდევ ერთი ეპი-
ზოდით მოვყვანიო სიკვდილის სტენიდან.
- „— სიკვდილის წინ არაფერი უთხოვია? —
აქოთბა მწე.“
- მატრი ათხოვა.
- მერე?

საქართველოს
საქართველოს

- მისცენ — უმასობა ზღვამ.
- მეტი?
- არ ეყო.
- მეტი არ ეყო? — გაუყარა ჰყეს.
- არა, — თქვა მწარედ ზღვამ.

მზემ აღაჩაფერა თქვა, ღრუბელს მოეფარა, ზღვა იდნა ადღღა. წამოა უკვე ვიქვა და ახლაც გავიმეორებ. მწერალი საოცარა უბრალოებით, მხოლოდ წიდან დემშაქის ფარწას რომ ტრწუმის, ბუნებრივად გადმოგვიტანს ტრაგიკოს უმასობის ზღვარს. ამ ტრაგიკოსი იმსველიდა მთელი სამყარო და მათთან ერთად შეიხვედნა სულაც. მაგრამ ეს უკვლავითი როგორც უკვე აღწინა, ასეთი უშუალოებით აქვრება, რომ ერთ უაღბ ნოს ვერ იგრნობს შეიხველა.

ცნობილია, ტრაგიკოსის განცდა მხოლოდ ცოცხალ სუბიექტთა ზედრია. თუკი გავიხსენებთ ბძქენა ბერძენის აწრს, რომ „სიკვდილი არად ქვედა, ასე რომ, მიცვალბული უკვე აღაჩაფერს გრძობს“, მაშინ სავსებით გასაგებია, რომ სიკვდილის „ონტოლოგიური“ სხვა წარმოდგენა, მისი როგორის განაზრება და ამის ზედგად აღძრული განცდა მთლიანად ემაჩიარებ სინამდვილეთა დამოკიდებულად, უშრო მართებულად, ცოცხალ ინდივიდუალურ ცოცხელ ამიტომაცა, რომ ონტოლოგიურად არსებული სიკვდილი მხოლოდ გნოსელოგიურ დორწენა ჩვერთვის აღსაქმელი და მთლიანად სუბიექტურ ხასიათს ატარებს. მისი განცდაც იბღენადავ მრავალგვარია, რადენდაც სხვადასხვაგვარია ინდივიდუალ ბუნება: სხვადასხვაგვარია ამ გრძობის გამოხატვის უნარიც. ამიტომაც სავსებით ბუნებრივია, რომ მწერლის მხატვრულ პალიტრას აღაშინის სიკვდილის სცენა გარკვეული თვალსაზრისით მსგავსია და იდენტური, ხოლო ამ აქტის განცდა და შეცხადება სხვადასხვაგვარია და სავსებით ურთიერ. რისაგან განსხვავებულად.

მაგრამ დავუბრუნდეთ საანალიზო მოხორბას. როგორც უკვე აღწინა, მწერალი ავთწერს ახას, რაც მზის ქვეშეთი ხდება და მზის თვალსაწერებო ბქვედა. ეს არის სხვადასხვა ამბება, ერთი შეხედვით, სავსებით დაუკავშირებელი ერთმანეთთან, მაგრამ ცხოვრების სინამდვილის ლოგიკით შეიძროდ შეყრული და გაერთიანებულად.

მწერალი მოკვიბობრობს, თუ როგორ იქვრან სენერბოთ ცისმარე დღე ზღვის მანდარ თევზებს, როგორ მფარველობს მათ ზღვა, მაგრამ სხობლოდ აღაშინია ძალმობრებობა ზემობს, რის „უკვლავობითაც“ უმარავი ცოცხალი არება ისობა, მაგრამ ეს აღაშინათათის უკვლავდღურ საქმანობად ქველად, მხოლოდ მზეს ამრწუნებს ბუნების ეს თხებდურ ბელოთა. „უკვლავ ცისმარე“ დღე ამის ცქერა შე.

უძლებელია, — თქვა მზემ და პერსონაჟი სავსეთისაგან ამრწუნა.

გარდაუდელი სიკვდილით მოსალოდნელ ადამიანთა საბოლოო მოსაზრებას სამყაროში უნიკალისაგან სიკვდილი და ვნება, როგორც ადამიანთა ფიზიკური უკვდავების უკვლაველი პირობა. სწორედ სიკვდილი და სიყვარული არის მწერლის მხატვრულ სისტემაში ის თემა და ანტითემა, რომელიც ჩვენი სამყაროს არსებობას ამარსობებს, ამიტომაც საანალიზო მოხობრობებში ამ ცნებათა კონტრასტული შეწერების ფონზე ხდება პრობლემის იმეორე მხატვრული წარმოსახვა, როცა ამ ბერბოთ განსაკუთრებულად ღირებულდება და მნიშვნელობა ენიჭება მას, მაგრამ, ამავე დროს, მისი ეს განსაკუთრებულობა თვალმინაცემი ხელისწერობით არ გამოირჩევა და უკვლავდღურ რეალობის ბლერბს ატარებს. ეს სიყვარულობა უადრებად ანგარიშგასაწერია, როგორც მხატვრული ფენომენის ზოგად ბუნებას ვაკვლავთ. საქმარისა, მწერალი ზომიერების საზღვარს ერთი ნაბიჯით გადასცდებს, რომ იგი კარგავს შეიხველის წილობს და უაღბს მოხვედლის სხედს იხვივს. მართალია, ნოდარ დუმბაძე ვნებათაღვლევას კობისურა მასშტაბებით წარმოგვიტანს, მაგრამ მას ზემობსუნებულად ზომიერების გრძობა არ ღალატობს და დამაქრებლად ვახატავს სიკვდილს. სიკვდილის ზღვარზე ამბობქრებულ ცხოვრებას. მოკვდავთა შორის წარმომავლობაზე და სიკვდილზე ფიქრს აშორად ქანის ამქვეშეთურ ვნება საერთოდ, მწერლის წარმოსახვით, მხოლოდ გავარსებულად სამყარო ვნებით იწებს: ახალგაზრდა ვიტი გავაშვებულად ქალს ეინწეპეურობილი ბურქსებუა პლითეზე და თავდავიცუებას ბქვედა.

ეს ვნება თითქმის სამყაროს გადადღურ, მზემაც „ვერ გუძლო ცთუნებას, ავსობცად დაუნეა ქალს მზრებზე და თქობებზე გავარსებულად ხედობი“. ქალი წამოდგა: „ახლა მეტრზე შეახო მზემ ხედობი“, ზღვაც აქვე წადილს და მზეს სობოვა, ქალი გუძევა, მზემაც ქალს ხელი სკრა. „ქალი ზღვაცა გადავარდა. ათბის ავწრებულ თვალთ გადასევა ქალს ზღვარში. — სიციცხლეთ! — თქვა ქალმა, ზღვაცე გუღალმა ვაწეა და მზეს ახედა. — სიციცხლეთ! — დაუნდასტურა მზემ“. ამ კონბურ ვნებათა დედლის უსაზღვრობის საფუძველი ანფივიდის სუბიექტური ბედვით ვებო ავბნათ, თქმეთ ის არც ობიექტურ რეალობას არის მოკვლბული, რადგანაც ეს გრძობა, როგორც რეალობა ენერგია, სამყაროს და კოსმოსის ერთ-ერთ მბომრავებულ ძალად შეიძლება გავაზრობო. ამ ვნებათა ცოუნებას მითორბეტს ვერ ასყდენ ვერც მღვდელი და ვერც მილიციელი, რამდენოთაც მიზნობა და მიზნობა ვაზო ერთად უბდებით ხანობა, მათხედავად განსხვავებული

ცხოვრების წესება, განსაკუთრებული მისწრაფებების და მიზნებისა, მათ ეერთიანებს ადამიანური გრძობები, რომლებიც გააყვეულებს სიტუაციის თავს აჩინებ რომღმე: „შეზღვეო, მამო, ის გვგონებო ჩოგორ გავურბებინი — გახდება მილიციელმა მღვდელმა თვალის გახილა. მათგან მოშორებით გახდილი ვითქვირებული გვგონებო იფგენ და მღვდელს თვალებს უფრუფრებდენ.

— ამით შე ბერი ხომ არ ვკონიფართ? — ჰკითხა მღვდელმა მილიციელს. მილიციელს გაეცინა“.

დაბა, არის წუთები, როდესაც ვნება ბატონდება ადამიანზე და მისი კემშარბი შეინაკანა ბუნება ისინება წამიერად. მამონ იყო ღვთის უწვევს ანგარიშს წნობრივ მოდღსებს — თუ იმ ცხოვრების წესს, არჩეულმა გზამ თუ კუთვნილმა ზედღრმა რომ დღეწესა. მაგრამ ეს წამიერი „ერთხელ“ და „ერთობრივ“ ყოფნა არ უშლის მათ თავისი შორალური პოზიციადან და არსებული მარწმნიდან შეფასონ ურთიერთი:

— რა კარგი ბავი ჩანს ეგ მამაძალი, ნეტავი რა გავუჩრდა ისეთი, მილიციელად რომ წავიდა. — გაფიქრა მღვდელმა და ზღვაში შესცურა. — ზუსტად იმავეს ფიქრობს მილიციელი: „რა კარგი ბავი ჩანს ეგ მამაძალი, ნეტავ რა გავუჩრდა ისეთი, მღვდელად რომ წავიდა“. ეს დეტალი მრავალმხრივ საუფრადღეობა ადამიანთა სულის შესაცნობად და მებტყელებს განსხვავებულ ფსიქოლოგიურ დონეზე, რომელიც დღეად განსაზღვრავს პიროვნების პოზიციას და კცევას, მაგრამ, სამწუხაროდ, ადამიანთა კტევითა შეფასებისას ზმონად გვაეწვედება ფსიქოლოგიურა საწევისი.

საერთოდ, ამ მოთხრობაში მრავლად არის მწერლის მიერ დახატული დეტალები, რომელთაც ნაწარმოების მთლიან აქტივტიტონიკაში დიდი ფუნქციური დატვირთვა აქვთ. მაგრამ, როგორც ეს ჩვეულებრივ ზდება ხოლმე, შუნიარაღებელი თვალთ შენამჩნევია არ არიან, სწორედ ეს ვაითი „არათვალისაცემობა“, უფრო მართლვად, ბუნებრივობა ზრდის მათ მხატვრულ ღირებულებას. იხლა მათვე ვეღარ შეგებრდებით, მაგრამ თუ კონტექსტს მაინც მოგებობრბოთ, რადგანაც მასში კარგად ჩანს არა მხოლოდ ადამიანების განსხვავებულ კტევითა ფსიქოლოგიური საფუძველი, არამედ ესოტოტიკური აღქმის ხაზებით განსხვავებულ საწეისებები, რაც მართლად იწვევს განსხვავებულ რეაქციებს წესით და არსებობთ არის განსაზღვრული, ნოდარ დუმბაძე კემშარბი მხატვრის დაუნქებული ზელით ძერწავს ერთ ეპიზოდს. „ვეებრბრებლა მზე და ერკახუ ერთად დანახა“ მატარა ბავში და ამ ხილამაზით განკვიფრებულმა დედამ დასძახა. დედამ თვალის გატყვა ამ განდიოხული სანახაობისკენ და მამინეც ცესლებზე შემდგარი რძეც გაეცეცა, რის გამოც

წვევლაც დაადგინა თავის პიროვნობას „მზეს და ერკახუს თვალის მანაც ვერ ვიწვია“. მერც კმარასც დაახახა. „გლები სიმინდს თობინა თვალთ მოტება და ისე გახდება შეჩვეულ საწეულს.

— დღეს კარგი დარი იქნება — თქვა ცოლის გასაგონად და თობინა განაგრძო“. ამ მსორ კონტექსტში გადმოცემული ესოტოტიკური აღქმის სტრუქტურა, რომლისაც მრავალი ობიექტური თუ სუბიექტური მიზეზი ასაზრდოებს, აღქმის ეს განსხვავებულობა, რომელიც ობიექტურობისათვის დამახასიათებელ მდგომარეობას მოკლებულია, ანერგოზის ყოფილა სეტყვალური მქელობის სავანი ზელოვებასაცოდენობაში. მწერალი მწვენიერებასადმი ადამიანის განსხვავებულ დამოკიდებულებას საინტერესო კუთხოვი ვეისინის და მას ეროვნულად აჯავრებს ამ გარემო-ყოფისთან და ცხოვრების წესთან, უფრო მართლვად, პრაქტიკულად, რომელიც ბევრად განსაზღვრავს ადამიანის სულიერ მდგომარეობასაც. აღნიშნული ისიც, რომ შემოქმედი ახტრებს სულ რამდენიმე სიტუიციონ საწმწნელად გვაჩვენოს ის, რას ახსნის და ჩვენებასაც ტრაქტატები დასჭირდებოდა. სწორედ ეს გახლავთ კემშარბი მხატვრული სიტუიციის ძალი და შემოქმედის მალღი ნიჭიერება. სიტუეა რომ არ გამოხატულდეს, მოკლედ მოკვრა, რომ, საერთოდ, ნოდარ დუმბაძის მოთხრობების პოეტიკას ეტო-ერთა არსებითი სეტყვოტურობა, ზემი აზრით, არის დეტალის მკაცრა გამოწველობა, ზუსტი დამწვევება და დახვეწვა, და მხატვრული ლოგიკის დონეზე ბუნებრივად დაკვირვება მთელთან. მოკლედ, არ არის უფრუფრელოყოფილი მთელანა და ნაწილის გარდაუვალი ურთიერთმინართების პრინციპი.

როგორც უკვე ითქვა, ნოდარ დუმბაძის მოთხრობებში ფილოსოფიურა მხელობანი არ არის წინ წამოწეული. მწერალი ცდილობს თავისი ხაზქმელობა და აზრის დინამიკური ფორმით ვაცხადების და უმეტესად პერსონაჟთა კტევითითა და მოქმედებითა გადმოცემას. მაგრამ საანალიზო მოთხრობებში მღვდელსა და მილიციელს შორის ამართება დიდიხეი ისეთ პრიბლემებზე, როგორიც არის მზიანი დამახა და მზის ხატის შესახებ. თავისთავად პრიბლემბა ერთობ რთული და ამავე დროს საინტერესო. ისიც უნდა ითქვას, რომ მწერალი, როგორც ჩანს, კარგად იცნობს საქათბის თეოლოგიურ თუ ფილოსოფიურ საფუძველებს. ამავე დროს, პრიბლემბა მწერლსათვის ჩვეული უბრალოებით არის გადმოცემული და მკითხველამდე დავუწავლი. მაგრამ მაინც უნდა დავსაზრო, რომ ამ ეპიზოდს ერთგვარი ზელოვებრობის ტელური დახედვის და მხელობაც მზიანი დამის შესახებ ურთით მოთხრედლსა მგავს, თუმცა ნოდარ დუმბაძე ცდილობს ეს დილოკი ბუ-

საქართველო
1919-1920

ნებართვის სამოსელი შემოსოს, მაინც ავყარა, რომ იგი ნაწარმოების მხატვრული ლოგოს მოთხოვნებით კი არ არის წამოჭრილი, არამედ მწერლის სურვილით, რადაც არ უნდა ლაქედს, გააზღვაროს თავისი დამოკიდებულება ამ პრობლემისადმი. თუმცა არც ამის გამო ეოქის მის სუვედერი, რადგანაც შემოქმედის ასეთი პოზიცია არც გასაყვარია და არც დასაძრავი. იღონდ ეს კაი, რომ ეს სტალინტაყური ბერძნი ერთგვარად ამოვარდნილია ნოდარ დუმბაძის მოთხოვნის პოეტურად სტრუქტურადაც.

მთვრდავად იმისა, რომ საანალიზო მოთხოვნებში პესნიმეტრი განწყობილება ბატონობს: კაცო უძღუნია მარადიული სიკვდილის მახვარალი ძალის წინაშე და კოსმიურ მასშტაბებში, იგი გნებავთ, დროულ და, გნებავთ, სივრცულ განზომილებებში უმნიშვნელი მოვლენად აღიქმება, მაინც მწერალი ადამიანს საშუაროს „ხელმწიფოდ“ ხატავს, რომელსაც ემხებურება უკველივე — სულიერი თუ რუხული არსება. ამიტომაც ეს ამაყად აცხადებს: „უკვლადური ვარ მე — ადამიანი“. ადამიანს წყაბს, რომ მას ხელმწიფება ადამიანის ზურგზე უკველივე მომომქმედოს. მის შეუძლია მზე გაკროს და თანაც ძალზე უბრალოდ, შეუძლია დახალის, დაქუტყუცოს, მნათობი; ანე რომ, ის ხატუვები, რომელსაც ამაყად მიმართავს მზეს, კვენანაში არ ჩამოერთმევა მას: „აი ვითხარ, ჩემში ხარ. მეტივე მე ვარ საშუარო და შენ მე მემსახურები. აი, ახლაც იმითმ ხარ, რომ ჩემს იმითრ ძანს ეახლო, ზეად კი კვლავ მე მესაღებო, რათა მთელი დღე მე მემსახურაო“. მზემ შეურაცხყოფილად იგარძნო თავი, მთლად გადაიარა. მაგრამ „მეორე დღეს მზე დაბარბუღივით გამოცხადდა ექვს საათზე და ოქროს ჭაღსავით დაადგა ურცხვოს მოსა“. ამ ფრანზით მოიყრდება ეს ძალზე სიანტერესო მოთხოვნა. თუმცა ფიქრები, რომლებიც ამ მოთხოვნის გაცნობისას აღძვრება მკითხველს დიდხანს გაქევა მას და არ მოსვენებს: სუკვდილი და სიცოცხლე, საშუარო და ადამიანის წარმავლობა და მარადისობა, განგების გარდუვლობა და წება და კიდევ მრავალი პრობლემა პარადპირ თუ კვებექსტურად არის წარმოსახული ამ ნაწარმოებში და თუნა. ანტითეურ მიმართებათა კრილივა გააჩნებულა.

არსებითი მაინც არის ანის, რომ, ნოდარ დუმბაძის ფიქრით, ინტოლოგურად არსებულ საშუაროს თუ კოსმოსს მხოლოდ განსიტოლოგურ ასექტში, სხვაგვარად რომ ვთქვათ, სუბიექტის ანუ ინდივიდის შემცენებით ექლევა ტენშარტი ღირებულებებს და „თეოიობაც“. სწორედ ამიტომაც უკველივე არსებულის საფუძელი ინდივიდშია მოსახიბებელი. ცხადია, მწერალი საშუაროს ინტოლოგურ საფუძემდებს არ უარყოფს. მაგრამ საშუაროს ავ. კარგინობა,

მისი ჩაობისა და თვისების დადგენის მხოლოდ ცნობიერებითა და გონებით შეიძლება; ამიტომაც, მწერლის ფიქრით, მხოლოდ გაცნობიერებულ, ესთეტურად აღქმულ საშუაროს აქვს ტენშარტი ღირებულება ინდივიდუალური თუ „ობიექტური“ გონისათვის და არა მის თავისთავად არსებობას. სწორედ ამიტომაც, ადამიანი, როგორც ერთადერთი გონიერი არსება, რომელსაც შეგწევს უნარი აღქმისა და ესთეტური განცდისა, უკველივე ზულიერზე ამადლებულია ამავე დროს, ის (ადამიანი) დაქილავებულია ნებით და მოქმედების არჩევის უნარით; მაშინ, როცა კოსმოსი მოძრაობს — იქნება ის ცოტრ მნათობთა გადაადგლება, დედამინს ბრუნვა თუ დროთა ცალკური მოწყველობა — რადაც გარდუვალობის „უემოდან“ დამყიდებულ ძალას ექვემდებარება. სწორედ ეს არის მიზეზი ადამიანის თვითდაქრებისა, სწორედ ამიტომაც, მზეს სურს თუ არ სურს, უნდა ეახლოს მას დაბარბუღდ დროს, ამიტომაც არის იგი განწვებელი და მარძანებელი მთელი საშუაროსა და უკველივე არსებულა ეს მისი მოძრაობი და მნახურა. ეს ძველი თეოლოგიური აზრი კვებექსტურად აღქმება ნოდარ დუმბაძის ამ მოთხოვნის სემანტურ რაღლით. ანე თუ ისე, ფაქტი ერთია, რომ მოძრაობაში, ნებისთ თუ უნებლით, ურთიერთდაპირისპირებულა „ობიექტივიზმი“ და „სუბიექტივიზმი“ და ამ ცნებათა შეფერებისს მწერალი გარკვეულ უპირატესობას ანიჭებს „სუბიექტივიზმს“. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ცალკეულად ინდივიდის, სუბიექტის საცოცხლოთ, მისი ცხოვრების ავ. კარგი უნდა განისაზღვროს ზოგადადამიანური ფენომენი და, სერთოდ, ზოგადადამიანური კოფა და, თუ გნებავთ, საზოგადოებრივი ცხოვრება. მართლია, კონკრეტულად ამ პრობლემაზე მწერალი პარ. დაპირ არაფერს ამბობს, მაგრამ საანალიზო მოთხოვნის და, საერთოდ, მწერლის სხვა ნაწარმოების ცალკეული დებალები ამგვარ ინტერპრეტაციას უჭერს მხარს. ახლა ამაზე დიარ შეჭრებია. ადენშინავე მხოლოდ, რომ მწერლისთვის სიკვდილი, უპირველეს უკვდილი, ინდივიდის ემპირიულ რეალიობს მოწყვეტა და სამუდამოდ მოშორება და ამიტომაც არის იგი სუვი ფერისა. სხვათაშორის, ეს სუვი ფერი, როგორც უკვე ითქვა, მწერლის ითიქმის ევედა ნაწარმოებში ირწნ თავის. მაგრამ განსაკუთრებით მან იმდღავა ნოდარ დუმბაძის ბოლო პერიოდის ქმნილებებში.

როგორც ჩანს, მძიმე ავადმყოფობამ თავისი დიდი დასვა შემოქმედის საერთოდ ოპტიმისტურად შემათულ ზულს ტყუობა, ის ბევრს ფიქრობდა სიკვდილზე, ლამობდა და ეძებდა სიკვდილის ცნების (მრავალ უსაამოვნო ფიქრს რომ აღუძრავდა) დაძლევა. ებრძოდა მას თავის უდრეკი მსისითთა და ლად, სისხლსავსე

იუმორით. რადგანაც სწამდა, რომ უკვედგვარა ცრემლის გახიზრება მხოლოდ სიცილით შეიძლება, დარდს მხოლოდ ხელის ხილვით, მხიარულება ხილვით. ამიტომაცაა მის ბოლოდროინდელ ქმნილებებში ასე შერწყმულია და გაუთიშავი შვი და თითოი ფერები, სიხარული და წუხილი, სიცილი და ცრემლი, ძნელი ან არის მიხედვს კაცს, რომ ის ტრაგედიკოსობა, რომელიც მწერლის მხატვრულ ხაზურაში შეკეთდა არის თვალში საცემი, სწორედ მოახლებული სიკვდილის რეალური განცდილია და მის შედეგად აძრული შიშის ოპტიმისტური, ლაღი იუმორით დაძვრება ცდით არის გაპრობებული და შემუშავებული. მაგრამ, ცხადია, მხოლოდ სიცილით ვერ დაამარცხებ სიკვდილის არჩვილს. არსებობს ფილოსოფიური განჭის გზაც, რაც აგრეთვე არ არის უსი მწერლის მხატვრული ხაზურაობისთვის.

ნოღარ დუმებამდე აქვს ერთი პატარა, მაგრამ ძალზე საინტერესო მოთხრობა „მონატრება“, რომელშიც იგი ვამოგვცემს თავის ხილვას, დიად, ხილვას. ამ ნიტყვის რელიგიური მნიშვნელობით. მწერალს ერთ გასაფხვლიან დღეს, „ათასფერადი უკვირებები მონიოდ ველზე“, ჭერ კარბორბალა, „ცხიარტელებს შვიდი ფერი“ მოვლინებია. მერც კი ეს „შვიდფერიანი სიცილება“ უჩარბარა პეპელად იქცა და ზის კენწეროზე აუარტატად. დასაბრულს ის „შვიდფერიანი კაბით შემოსილ, უჩარბარა თერთა ბაფთებით გაწყობილ, ოქროსთიან, ლურჯთვალა, ვარდისფერ და ვამპირადე ფეშვიშველა გოგონად იქცა“.

მწერალს და გოგონას შორის დიადოგა იმართება. ატყვევა, რომ გოგონა სხვა „ფერადონი, გამჭვირვადე და უბორცო“ პლანეტადანა მოფრენილი. ის საძღვრით საუბრობს და რაცაც ხილვებს იწყებს, უკვლადფერი — უკვალთი, გიჟა, წყალი, მავრი — მახთან ერთად მდგრის“. ამ კოსმოლოგი სიძღვრის დროს, მწერალსაც ისეთი განცდა და ნეტარება დაეფუტლა, „რომლის გამოც შეიძლება სიკვდილი ინატრო, თუ გეცოდინება, რომ ეს ნეტარება და განცდა სიკვდილშიც გაგრძელდება“. ამვე დროს, იწყებია, რომ გოგონას პლანეტაზე სიტყვებს „რატომ“ და „როგორ“ — აზრი აქვს დაკარგული. იქ მხოლოდ ერთი ნატვრის კატეგორია ბატონობს, საეშრობო ინატრო რაიმე და აგარტულებს, ვანციფრებული და მოხიბული მწერალი ევიდრება გოგონას:

— წამოყვანე, ჩემო პატარა, ლამაზო, გოგონა, შენი მარადიული ფერების ქვეყანაში, წამოყვანე თან, შენ შემოგვადე...

— კი მაგრამ დატოვებ შენს სახლს და წამოხვალ ჩემთან ადამიანო? — ვაუკვრდა გოგონას.

— თუკი გული არ გამოიხელებდა და მინც უნდა მოგვედო, განა ხელ ერთი არ არის ჩე-

მთვის? — წამოყვანე, ვიდრე მოგვყავდნენ...
 ვარწმუნვარ და კვლავ მიწად უკეთესად...
 მეთა ფერი შენი, მარტონება შენი, უკვდავება შენი და წამოყვანე, მე შეშინა სიკვდილის...
 წამოყვანე“ მაგრამ ობოგონს ვერ უნარტებს გოგონა, რადგანაც მწერალი ადამიანია — ქე სორცილია და მტრულია რომ აუნარტდებ, ჭერ „ფერად და ნეტარად“ უნდა იქცებ. მწერალი თავის ხილვასთან ვანშორებას ასე ვამოგვცემს: „გოგონა მომიახლოვდა. მე მკვლავი გავხადე და გულში ჩავიკარი — ახლა კვლავ შემოვიდა ჩემს სხეულში და მე ახლა მის, როგორც სიხიბის, ასე ვარტონბი მერტდში დიდხანს, დიდხანს ვიუვიო ასე გატრუნული, თითქოს ხელ მუდამ, მრავალ და მრავალ საუკუნეთა მანქალზე ასე გეცხოვროს. მერც ვაცალდაკეცებულეუვიო და მრავალ საუკუნეთა შემდეგმ კვლავ გეპოვოს ერთადერთი. ბოლოს ახა გამოვიდა ჩემგან“...

გოგონა გაუჩინარდა, გაქტა, „როგორც განუშორებელი სიხიბარი, მიღერა და ფერა ცილი, გაქტა, მხოლოდ და მხოლოდ ეს, მწვანე აზრალიტული ცაცხვად დამიტტვა თავის არსებობისა და უკვდავების ნიშნად“.

მაგრამ მოთხრობა ამ მისტერიური ვანწუობილებით არ მთავრდება. ფინალი ნაღვლიანია და დიდი ადამიანური სეველი დამუხტული მწერალი თავის ხილვას უყვება ოქანის წევრებს, რომლებთან ერთადაც ვამოცხადების ადგალას დასიარობს. ოღონდაც, არც ქალიშვილებს და არც მათ დღეს არ სერბო ამ განცდის, უფრო მარტობულად, ხილვის რეალიზა. თუმცა მწერალი მინც იმდელი ცხოვრობს, ის უკველ განაფხულს, თითქმის უკვალდებ, გამოდის იმავ ველზე და ელოდება, თუ როდის მონატრება პატარა მეგობარს იგი და როდის გამოჩნდება მის წამოყვანად. ცხადია, უკველავ ეს ფაქტარი, ოცნება, არასაფრეელი რეალიზის დასაძლეადე და განსაფრტავად, თუმცა რეალურა. მაინც იმარტვებს, მაგრამ ის უკვე ხილვით გამწეინერებული, ამაღლებული რეალურობაა..

ახლა აწვლია მის მტკიცება, მწერალი მართლაც ამაღლდა ხილვისა და გამოცხადების საფერტრამდე თუ არა?!

მოუხედავად იმისა, რომ ხილვამდე ამაღლება ფაქტის და გონების დიადი კონცენტრირებისა და დამახვის შედეგად არის შემაძლებელი, საბოლოო საფერტრე ის (ხილვა), უბირვალეს უკვლობა, გულისხმობს გონებისგან მთლიანად განთავისუფლებას. ამიტომაც მასზე რაციონალური მსჯელობა იმთავითვე არაა მართლებული, რის შესახებაც არაერთგის ვაუწყებდნენ შუასაუკუნეების მისტრიკებმა. ასე რომ, ვისაც არ ძალუბს თვითგანწმენდით ხილვის საფერტრამდე ამაღლება, არც ეგების მასზე საუბარი. მაგრამ უნდა გავადინებრდე და ჩემი თვალსაზრისი ვაეაშობილო ამ საკითხთან დაკავშირებით: ვთქვ-

არს, რომ მწერალი მარიალაც ამაღლდა ხელ-
ვახდელ უკველ შემოხვევაში, ამაზე მებტყე-
ლებს მოთხრობის მხატვრული ფაქტურა და
ესთეტიკური ზემოქმედების ის საოცარია ძა-
ლა, რომელიც მიიღწევა მხოლოდ პარადიდ
განცდილის შედეგად. ვარდა ამისა, ამის მათეი-
რებინებს ნოდარ დუმბაძის იმდროინდელი ფი-
ზიკური და სულიერი მდგომარეობა. მძიმე
ავადმყოფობაგადატანილი და საბოლოოდ ვერ
განკურნებული მწერალი, როგორც მოხლოდ-
ნელი იყო, ბევრს ფიქრობდა სიკვდილზე, ასეთ
ფიქიკურ მდგომარეობაში კი ადამიანი მიდ-
რეკლია ხილვებისაკენ. დასასრულს, ამაზე მე-
ტყველებს ის ფაქტიც, რომ მწერალი ახელა-
ვნებს პრობლემის გარშემო არსებული ფი-
ლოსოფიურ. თეოლოგიურა ლიტერატურის კარგ
კოდნას, 'რაც განსაკუთრებული ინტერესით
უნდა აიხსნას.

ერთი ხატყეით, საანალიზო მოთხრობაში წა-
მოქრალია მრავალი ხეიოთხ, კერძოდ, ფერისა
და უფერობის, ზორლისა და ხელის, მიწისა
და შედეგის, ფერად ანუ სიმრავლიედ ქცეობა
და მერე კვლავ მარადიულ ფერში დაბრუნე-
ბისა და სხვა, რომლებიც ადრეულ მისტიკურ
მოდერნიზმსა და პლატონის დიალოგებში იდე-
ბენ სათავეს.

ფიქრობ, ზემოხსენებულ პრობლემათა გა-
ზრებისას მწერლის კონცეფციურა სიახლოვე
და სულიერა ნათებაობა წარმართული ფილო-
სოფიის დიდ წარმომადგენელთან შემოხვევით
არ არის. მკრეხელობად თუ არ ჩამოშერთმე-
ვა, ამისად ვიტყვა, რომ ეს არის თვალბშო
სიკვდილხაზედული ინდივიდის ხელის სწრაფ-
ვა „მსოფლიო გონისაკენ“, „ოდინდელი“, ზე-
დროული ერთადეოფნისა და ნათესაობის აღმო-
ჩენის დედი ხერცილი და ამ მეთოდითსიკვდი-
ლის შიშის დაძლევისა და მრადისობის მო-
პოვების მცდელობა. გონებრავი ქვრე-
ტის ამ საფებურზე ინჯიადის ცნობიე-
რი თუ ქვეცნობიერი სწრაფვანი, რაციონალუ-
რი თუ ირაციონალური სწყისებეი ერთი
მიზნისკენ არის მიდრეკილი და, ამდენად, თა-
ვად „გაბლტრალი“ პიროვნების გამილაანებას
იღებთ საფუძვლად. თუ ერთ მთლიან კონტექს-
ტში ადეიქვაში ნოდარ დუმბაძის მოთხრობებს,
მაშინ ასეთი ქვეტექსტური აზრის ამკითხვისაც
მოგახერხებთ, დეკარტული მთლიანობა და მა-
რინონა, ტრადიციად რომ ევლინება კაცობრი-

ობას, ადამიანს უნდა დაიბრუნოს რაციონალუ-
ლით, რომლის წყალობადაც მან უნდა შეეძლოს
უველბისა და უველაფერს, უოფიერების უკველ
გამოვლინებას თუ ბიოლოგიური სიცოცხლის
უველა საფებურს. ეს კი შესაძლებელია თვით
განწმენდით. ეგოცენტრიზმის დაძლევით, თან-
დათანობით, საფებურბრეიე ამაღლებით და
ამგვარად მარადიულ ფერთა სამუაროში დამ-
კვიდრებით.

არსებითი მანაც ის არაა, რომ მწერალმა
მარადისობაში დამკვიდრების შესაძლებლობა
აწამა. მან ეს უნარი და ნიჭი თავისივე თაყში
აღმოაჩინა და, რაც მოეპოვია, ამ ქვედასაზედ
მისაღწევ საფებურად გაიზრა. ადამიანი არ
ქრება, მისი „ფიზიკური“ არსობა მის შიამშია.
ვლებში გადადის გენეტიკურად, ბოლო მისი
იღება კი ზოგად აღმაიანურ ცნებაში მგა-
ებს მარად. ამტომაც ზემოგანხილული მოთხ-
რობის ფანაღში მწერალი გადმოგვცემს, თუ
როგორ შეენაცვლა გაშქირვალედ და უზორცო
სამუაროდან მოვლენილ გოცონას მისი უმც-
რობი კალიშვლი და გივერ რადაც ზემოგურა
გრძნობა და სიბოო აღუძრა მას. ეს დეტალი
მრავალმეტყველია და გვაუწყებს იმას, რომ
შემოქმედებს ირეალურობისთან ზიარება რეა-
ლურობაში მოცეებს დასაწენისაც და დასახრე-
ლსაც. მაგამ ვერ უგულოდელუოფთ იმასაც,
რომ ნოდარ დუმბაძეს ღრმად სწამდა მარადი-
ულ ფერთა სამუაროსი და იქ საბოლოოდ და-
ვანებისა. უკველ შემოხვევაში, საანალიზო მო-
თხრობა ამაზე ნათლად მებტყეალებს.

ამ რწმენით მოიცავლა მწერალი. ამტომაც
შეიბება ასე ვეპაცურად სიკვდილის ცდის,
რომელიც მის თვალში „არამოწიფლთა“ შე-
საწინებლად აღმართული საფრთხობელია იყო
ის გზა, რომელიც ნოდარ დუმბაძემ, როგორც
მწერალმა და მოქალაქემ განვლო კვლავაც მე-
ტყველებს ამაზე, რომ ქრეშარტიე ამაღლებს
არასასურველ და მათყუნებელ რეალობაზე
მხოლოდ რწმენით, დიდი შინაგანი რწმენით
შეიძლება. სწორედ ეს რწმენა გამოსტყვის
მწერლის თიოქმის უკველ ხატყეაში, რომე-
ლიც არის ერთადერთი საშუალება იმისა, რომ
შემოქმედი თავისი ხალხის და ერის სულიან
იოს მუდამ ზიარო. ეს სულიერა და მარადი-
ული ერთად უოფნა ნოდარ დუმბაძემ, რო-
გორც უკვე ითქვა, თავისივე სიცოცხლეში მო-
პოვა დიდი რწმენითა და ნიჭიერებით.

„არავითარი სხვა სამშობლო ამაზე მეტი არ გამაჩნია!“

ქართული კლასიკური ლიტერატურა მდიდარია პატრიოტულ მოტივზე დაწერილი შედეგებით, მაგრამ სამშობლოს სიყვარული იმდენად მრავალგანზომილებიანია, რომ ყველა ნიჭიერი პოეტი თავისებურ გზებსა და საშუალებებს პოულობს ქართველთათვის ამ მარადგაუზუნარი გრძნობის გამოსახატავად. ქართველთათვის — ვაშბობთ და ამით იმის თქმა სულაც არ გვხურს, თითქოს სხვა ერების წარმომადგენლებს ნაკლებად უყვართ თავიანთი სამშობლო, მაგრამ ერთი კი დაბეჭივით უნდა ითქვას, რომ შერცე-ოცდამეერთე საუკუნეთა მიჯნაზე, თავბრუდამხვევი ცხოვრების რიტმში, აღბათ, ძნელად თუ მოიძებნება რომელიმე ხალხის პოეზიაში პატრიოტულ მოტივზე დაწერილი ლექსების ასეთი სიმრავლე. თანამედროვე ქართველ პოეტთა შემოქმედებაში კი კვლავ ერთ-ერთ წამყვან თემად რჩება პატრიოტიზმი.

მურმან ლებანიძის პოეტური აღსარება — „არავითარი სხვა სამშობლო ამაზე მეტი, არავითარი სხვა გზა, სხვა ხსნა არ გამაჩნია“, — წარმოადგენს მისი პატრიოტული ლირიკის ქვაკუთხედს. ქართველთა მომეტებულ სიყვარულს სამშობლოსადმი ხშირად „სხვაგვარად ნათლავენ“, მაგრამ ყველა გონიერი

აღმაინი ზედება, რომ სწორედ ეს მომეტებული სიყვარულია სხვა ერთა სიყვარულისა და პატივისცემის საფუძველი. უპირველესად შენი უნდა გიყვარდეს, რომ სხვათა სიყვარულიც შესძლო. აკი ვაჟა-ფშაველამაც წმინდა შეგონებად დაგვიტოვა შემდეგი სიტყვები: „გიყვარდეს შენი ერი, შენი ქვეყანა და იღვაწე მის საკეთილდღეოდ, ნუ გძულს სხვა ერები და ნუ გშურს იმათთვის ბედნიერება... ვინც უარყოფს თავის ეროვნებას იმ ფიქრით, ვითომდა კოსმოპოლიტი ვარო, იგი არის მახინჯი გრძნობების პატრონი, იგი თავისავე შეუმჩნევლად დიდი მტერია კაცობრიობისა“. მურმან ლებანიძე, როგორც ქართული პატრიოტული ლირიკის საუკეთესო ტრადიციების გამგრძელებელი, სწორედ ამ უცილობელი კემ-მარტივების ერთგულია:

„უპირველესად ვაღმერთებ ქართველს,
მის მეტე — ეოსც რამდენად შმართებს:
ქეროსა და სომებს, რუსსა და თათარს, —
ამის უფლებას მე ვინ წამართმევს!“

(„უპირველესად ვაღმერთებ ქართველს“)

ძველისძველი ქართული ანდაზა ამბობს: „კაცს შამა გაეშვა და შამინაცვლის მშეს ფიცულობდაო“. კაცს თუ

საკუთარს სიყვარული არ შეუძლია, იგი სხვის შუეს მხოლოდ უაღბოდ შეიძლება ფიცულობდეს, უპირველესად საქართველოს „ყმა“ უნდა იყოს, — როგორც პოეტი ამბობს:

„რომ შემდეგ სადაც წახვიდე,
ქერ საქართველოს სახვიდე!
რომ შემდეგ, სადაც არ იყო,
ქერ საქართველოს ყმა იყო“.

(„გინახავს ღრუბლის ტივები...“)

საქართველოს ისტორიამ ბევრი უცხოეთში გადახვეწილი მამულიშვილის ამბავი იცის, რომელნიც, ბოლომდე საქართველოს ერთგულნი, დიდ ნეტარებად მიიჩნევდნენ სამშობლოდან წაღებული ერთი პეშვი მიწის გულზე დაურას, რადგან სჭეროდათ, რომ ამით სიკვდილის შემდეგ, მათი სული კვლავ საქართველოს დაუკავშირდებოდა. ისიც ერთრიოტიზმის ქართველური განცდის ერთადერთი თვისებურებაა. ლათინური გამოხატვაში — „სადაც კარგია, იქაა სამშობლოც“ — უცხო იყო ქართველთა ფსიქოლოგიისათვის, რადგანაც სამშობლო ქვეყანა მათთვის განხორციელებული სამოთხე იყო, ურომლისდაც სხვა ყველა ამქვეყნიური ღირებულებაანი უფერულდებოდა. ქართველი უცხოეთში ბოლომდე სტუმარი რჩებოდა. სამშობლოს სიყვარულის გრძნობა ერთნაირად უკავშირდება ქვეყნის წარსულს, აწმყოსა და მომავალს, ამიტომაც, მურმან ლებანიძის და მრავალი სხვათა თანამედროვე პოეტის შემოქმედებაში მნიშვნელოვანი ადგილი აქვს დათმობილი ჩვენი გმირული ისტორიის სასიქადულო მამულიშვილთა ღვაწლის წარმოჩინებას.

მურმან ლებანიძის ლექსში „საბა“ ამ დიდი ერისკაცის პირით გამოთქმულია ჩვენი ქვეყნის მარადიული პრობლემა: „ვართ ათასწლოებით მართოდენ გაძლები ნიჭით?!“

ყოველგვარი გასაჭირის გაძლების უნარი მართლაც რომ ქართველთა ხასიათის მყარ თვისებად აქცია ისტორიის

ბედუქულმართობამ, მაგრამ უნდა აღვნიშნავთ, რომ თუ ახალი ხასიციცხლო ძალა არ აღმოაჩინა თავის თავში, ბოლოსდაბოლოს, იგი გადაგვარებისა და გაქრობის გზაზე დგება. განა ცოტაა ამგვარი მაგალითები მსოფლიო ისტორიაში? ქართველნიც განა დიდხანს შეინარჩუნებენ იმ გასაოცარი ამტანობის უნარს, რომლის ძალითაც დღევანდელამდე მოვალწიეთ? რამ შეგვინახა, რამ გაგვაძლებინა? — „უფალო ჩვენი! თუ არ შენით, მამ, მარკვი, ვისით, ვართ ათასწლოებით მართოდენ გაძლების ნიჭით?“

სარწმუნოებამ დიდი ამაგი დასდო ჩვენი ეროვნულობის შენარჩუნებას, რადგან ქრისტიანობა შეიქმნა საქართველოსათვის ეროვნული დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის საფუძველი. ქართველებისათვის წმინდა ნინოს თმებით შეკრული ვაზის ქვარი გახდა დამოუკიდებლობისა და განმტკიცების სიმბოლო. ქართველებმა, როგორც ბუნებით მამაცმა ხალხმა, ვაზის ქვარს ხმალი და თავიანთი მკლავიც მიუმატეს და ამაზე ააშენეს თავიანთი ეროვნული დამოუკიდებლობა: „არამიც იყოს „ვიოცო!“ იგი, თუ მამულისთვის ვერ ვიქნე მკედარი“ — ამგვარი რწმენით შეიარაღებული ქართველობა ძნელი დასაძლევი გახდა მომხდური მტრისათვის.

ლექსში „საბა“ ამ დიდი ერისკაცის ვედრებაა გამოხატული უფლისა მიმართ:

„მოგემაღლე ნიჭი განსრავლების
ვიეთთა ვეარად,
შენ შეგვეწიე, პირს მიწისას
მოგვეწიე ქარად!!!“

ეროვნული გრძნობები უმეტესწილად წარსულით იკვებებიან, რადგანაც იგია საფუძველი აწმყოსიც და მომავლისაც; ქართული პატრიოტული ღირიკის უმეტეს ნიშნუბში ჩვენი გმირული ისტორიისა და გარდასული გმირების ღვაწლის წარმოჩინებას მეტ-ნაკლებად ყოველთვის თან ახლავს პათეტიკა. მურ-

მან ლებანიძის ლექსში, „ამტვერებული თურქით, მონღოლით ტრამალი“, განხილავდა საოცარი სითბოთა გახსნე-
ნებული „ერეკლე სულკურთხეული“!

„... შეჭირვებით მამა-პაპანი მზარავენ,
მავრამ არცერთი, — არც დავითი და თამარი,
არც ბავრატ — დიდი, — არ მეტოღობა
არავინ

ყურში მიწიის კრწანისი ვინაჩენივით,
ასიოდ მხედრით თბილისით ფაქტურა,
გამახსენდება ხმაღს მტრისას გადარჩენილი,
შემეცოდება საწყალი მამაჩემივით
ერეკლე — სულკურთხეული“.

სწორედ, უნატიფები სითბოთი ნათ-
ქვაში — „შემეცოდება საწყალი მამა-
ჩემივით ერეკლე სულკურთხეული“ —
არის ლექსის ემოციური საყრდენი. პო-
ეტის (და შესაბამისად მკითხველისაც) მშობლიური, მამაშვილური გრძობები,
დაკავშირებული ჩვენი ისტორიის ერთ-
ერთ მრავალტანჯულ გმირთან, ამჟაფ-
რებს თანამედროვეთა პატრიოტულ
გრძობებს.

პატრიოტიზმის ქართველური განც-
დის ერთ-ერთი საფუძველი ადგილის
ფუძისადმი განსაკუთრებული სიყვარუ-
ლია. ეს კარგად ჩანს მურმან ლებანი-
ძის პატრიოტულ ლირიკაში:

„მთა იყრება მთა იყრება —
დაეწერ კი არა მინდა ეყვირო“.
(„ქალაქში მომცეს მე პურის ფული“)

ის რაც ჩვენმა წინაპრებმა სისხლის
ფასად შეინარჩუნეს და დღევანდლამ-
დე მოიტანეს, შეუძლებელია შთამომა-
ვლობამ ასე იოლად დასთმოს. წარსუ-
ლის გმირებს მრავალი კიორი უნახავთ
საკუთარი მიწაწყლის დაცვისას, „მათი
სისხლის ნაკადულს მიწა ქვესკნელამ-
დის გაუფლენთავს“. რაც მტერმა იარა-
ღით და ბრძოლით ვერ წაგვართვა —
დღესდღეობით მას ჩვენ საკუთარი ნე-
ბით ვთმობთ:

„... ცხელს სოფლები: ეს ლიქო, ეს არხოტი,
... ცარიელა ეს პარტაბი საივავო,
... მეშინია, ეს სამიხივ, ეს წალკოტი
... სხვა არავინ მოვიდეს და დაიკავოს“.
(„მეშინია“)

ეს შინი სისხლით შენარჩუნებული
მიწა-წყლის დაკარგვისა, ჩვენი ეროვ-
ნულობის წიაღში ღრმად ფეხგადგმუ-
ლი გრძობაა. ქართველთა სიყვარული
მშობლიური მიწისადმი განაირობებუ-
ლია აგრეთვე წინაპართა საფლავების
განსაკუთრებული პატივისცემით. ქარ-
თველი კაცისათვის წმინდათა წმინდაა
ის ადგილი, სადაც მამა-პაპათა საფლა-
ვები ეგულება, ამიტომ იგი ძნელად
ელევა სამშობლოს ყოველ მტკაველს.

მშობელი მიწა, რომელიც ჩვენი წი-
ნაპრების სისხლით არის გაპოხიერებუ-
ლი, გზრდის, გვევებავს და ამასთანა-
ვე გვახარადობს იმ მარადიული სიყ-
ვარულით, რომელიც საფლავებში თან
ჩაქონდათ ჩვენს წინაპრებს და რომე-
ლიც არ შეიძლება რომ შთამომავლო-
ბაში არ გაგრძელდეს. ამიტომ გაუგე-
ბარია და, ამასთანავე, ათასგზის მიუ-
ღებელი ქართველთა მიერ მამა-პაპათა
ნახსენებებისა და საფლავების მიტო-
ვების ფაქტი, რასაც ასე ძლიერად გა-
ნიცდის მურმან ლებანიძე თავის ლექ-
სებში:

„აქ ნაშენობდა,
აქ მრავლობდა, განთქმული შრომით,
ჩვენი ბაძენი და
თავმდაბალი ქართული ტომი“.
(„ეგ — არაფერი“)

ღროის „მსახვრალი ზელი“ როგორც
ჩანს ქართველთა განსაკუთრებულ სიყ-
ვარულსაც შეეხო მშობლიური მიწისა-
დმი, მამა-პაპათა საფლავებისადმი, ამი-
ტომაც ქვეყნის გულშემატკივარი პოე-
ტის ლირიკაში იმჟავრა შიშმა ქარ-
თველთა რწმენის გადაგვარებისადმი:

„გაპარტახება,
მეუღროება მზარავს საუღრული“.
(„ეგ — არაფერი“)

მართლაც, შემწარავია, როგორც პო-
ეტი ამბობს — „ქარზე ბოქლომდაკი-
დებული რაჭა“ და ხაერთოდ, მიტოვე-
ბული მთის ტოტემები.

მურმან ლებანიძის პატრიოტულ ლი-

რიაში ჩანს ასევე ქართული ხელოვნებისათვის დამახასიათებელი უდიდესი სიამაყის გრძნობა, რომელსაც ყოველ ჩვენგანში იწვევს იმ დიდი კულტურული წარსულის მემკვიდრეობა, ჩვენს ერს ხალხურების განმავლობაში რომ შეუქმნია. ეს თავმოწონება საკუთარი ისტორიითა და კულტურით არცთუ უხაფუძვლო გრძნობაა, როგორც ზოგიერთი ფიქრობს. ქართველ ერს ბევრი რამ აქვს საამაყო და ამის შეგნება კიდევ უფრო მეტს გვაძლებს მომავალში. სიამაყე და ამპარტავნობა სრულიად სხვადასხვა ცნებებია. სიამაყე არასოდეს არ უნდა გადაიზარდოს ამპარტავნობაში, სხვა მხრივ კი, აუცილებელიცაა მომავალმა თაობამ იცოდეს, ვინ ვართ და რა ვართ, „რა ქონების პატრონი“.

„ხარ მდიდარი ატრაცულ ქონებით, სისხლით, ქიშით, სიმხნით, ნიჭით, გონებით! ხარ აწმყოთი და წარსული მდიდარი!“

ქართველები უცნაური ხალხი ვართ... ჩვენს ერს უდიდესი ეროვნული ენერჯია გააჩნია, რომელიც თანაბრად ვლინდება როგორც გასაჭირის მიმართ ქედუხრელობაში, ასევე ხელოვნების ნიშნულთა ქმნალობაში. ჩვენს წინაპართა თავზე მრავალმა გრივალმა გადაიარა, მაგრამ ვერავითარმა ძალამ ვერ გაგვადევია ამ ჩვენი უმშვენიერესი მიწიდან. ქმნიოთაც ყოველთვის ვქმნიდით, გაჭირვებისა თუ დაღბინების უამს. ჩამოთვლა შორს წაგვიყვანს, ერთი კი უნდა ითქვას, რომ ქართული ხელოვნება, წარსულშიც და აწმყოშიც, საწინდარია ჩვენი ეროვნული უკვდავებისა:

„და რაც ქართულს შეუქმნია, ღმერთმაჲ ქნას და სხვაჲც შექმნას! სვეტიცხოველი და „სალოცარი! აქცს რომ გულანდება ძილში! ერთი „ვეფხისტყაოსანი“ და ხუთასი ვახს ქიში“.

(„ბარე ორმოცსადაუწუნეს...“)

მწარეა ისტორიის ტყვიანობები, მაგრამ ეს ხიმწარე მძაბტებს სწორედ სიმ-

ძაფრებს პატრიოტიზმის ქატიანობის ნიღბს — „ოდესმე დიდი ყოფილა საქართველო“... ყოფილა ნიკოპსით — დარუბანდამდე გატენებული და გამოტენებული“. თანამედროვე პოეტს (და მკითხველსაც) ეამაყება ერთ დროს „რტობგაშლილი და გამოჩინებული“ ქვეყნის შვილობა.

წარსულით სიამაყე და თავმოწონება მარტო თავმოწონება როდია. მხოლოდ დიდებულ წარსულზე შეიძლება ჩანსალი აწმყოსა და მომავლის აღმოცენება — სწორედ ვშირულ წარსულში განხორციელებული დაუშრეტელი ეროვნული ენერჯია იძლევა კეთილი მომავლის საფუძვლიან რწმენას:

„ეს გაუმარჯოს საქართველოს აწმყოს და მყობადს!“

ეს გაუმარჯოს საქართველოს დიად მომავალს“.

(„ახალგაზრდობას“)

ქართველები ბუნებით ოპტიმისტები არიან. ისტორიამ ჩამოუყალიბა მათ ეს ხასიათი — რომ არანაირ განსაცდელს არ შეუშინდნენ და ყოველგვარ მდგომარეობაში შეინარჩუნონ საკუთარი ძალების რწმენა. ამ რწმენის წყალობით მრავალი ძლევა მოსილი ომი გადაუხდიათ ჩვენს წინაპრებს. კრწანისის ომში, ღალატი რომ არა, აღა-მამამად-ხანი ხომ თითქმის დარწმუნებული იყო ქართველთა უძლეველობაში! მან არც კი იცოდა, მის მნათისთან ლაშქარს, რამდენი მეომარი დაუპირისპირა მეფე ერეკლემ და სულ ელანდებოდა „სახელოვანი ერეკლე-ხანის დიდი ლაშქარი“, თავისი მოკავშირეებითურთ. რას წარმოიდგენდა საქურისი, ერეკლე მეფე ერთი მუჭა მხედრობით თუ გახედავდა მასთან შეხმას?!

მხოლოდ ამგვარი რწმენით, ქართველებს რომ გააჩნდათ, შეიძლებოდა მსგავსი ომების მოგება. გაჭირვებაგამოვლილი, ნებაგატუტებული ქართველნათვის კი, რა გასაკვირია, რომ მიუღებელი ხდებოდა ყოველგვარი უიმედობის გრძნობა:

„სად ქართველი და სად გულგატე-
ხილობა?!“ — წერდა სულმნათი აკაკი-
ჭყევენი ისტორიაში გამოვლენილი
ერის პოტენციური შესაძლებლობები
იძლევა საფუძველს იმისას, რომ ვი-
ქონიოთ უკეთესი მერმისის საფუძვლი-
ანი რწმენა: — „მიემდებდა საქართვე-
ლოს მერმისი მწვანე“.

ჩვენი მრავალტანჯული ჭყევენი ის-
ტორიაში ათანჯვის დადასტურებულა
უცილობელი კანონზომიერება: როცა
უველაზე მეტად უჭირდა საქართველოს,
სწორედ მაშინ შობდა ერი თავის წია-
ღში დავით აღმაშენებელს, ილია ჭავ-
ჭავაძეს და სხვათა მათ მსგავსთა ამი-
ტომაც უველაზე ძნელბედობის ემსაც
კი არ სტოვებდა ქართველს იმედი —
„ჩემი ზვრები გადაზმა, სხვისმა ძეძ-
მაც იხარა, საქართველო, კობთა ბიჭო,
მე ვარ შენი წიქარა“. უველა ქართვე-
ლი, ვინც დედის ძუძუსთან ერთად
ისისხლზორცებდა სამშობლოს სიუვა-
რულის გრძობას, მართლაც მხსნელ-
წიქარად ივლინებოდა გაჭირვებაში ჩა-
ვარდნილ საქართველოს. „ბევრს არ
დაგპირდებიო!“ — მიმართავს პოეტი
მშობლიურ ჭყევენას და გვიჩვენებს,
რომ საქართველოს კეთილდღეობისათ-
ვის თავშესაწირად მზადყოფნა, რომე-
ლიც მამა-პაპიდან მოგვდგამს, ახვევ სი-
ცოცხლეზე უზომოდ შეუვარებული ქა-
რთველების სამშობლოს საკურთხეველ-
ზე მსხვერპლად მიტანის ტრადიცია, თა-
ნამედროვეობაშიც გრძელდება.

პატრიოტული გრძობის მრავალგან-
ზომილებიანობა მკვეთრად ჩანს მურმან
ლებანიძის ლირიკაშ. პოეტი მრავალი
ჩვეული თუ უჩვეულო ფორმით ცდი-
ლობს გამოხატოს ეს გრძობა.

„ფეზე დგაბარ, გეპს ზვრე-ქარა,
მამ, წინ, წინ და ზემოთ!
დათვი მტლ და შენ მსუქანი,
დათვი მტლ და შენ მსუქანი,
საქართველო ჩემო!!!“
(„საქართველოს“)

„გაჭირვების წუთები კი არა, მთელი

ეპოქები არგუნა ვანგებამ ჩვენს მშობ-
ნას, მაგრამ უკველი ქართველის არხე-
ბაში ჩასახლებული თავგანწირვის ბუ-
ნებრივი გრძობა იყო ერთადერთი გზა
ხსნისა: „ფეზე დაგიდგები, ჩემო სა-
ქართველო“ და „იმაზე მეტს მე არ ვი-
ნატრი — უუვარდეს ქართველს საქა-
რთველო“.

მხოლოდ ნატვრით და სიმღერით ვერ
სოფელი არსად აშენებულა, — მურმან
ლებანიძე არც ამ შემთხვევაში ღალა-
ტობს ბუნებრიობის გრძობას — ნატ-
ვრა ნატვრად, „საქმე კი საქმეშია“,
„წყულიმც იყოს, წყულიმც იყოს,
ვინც ცარიელა ნატვრას დასჯერდეს“.

ნანატრი მომავალი თავისით არ მო-
ვა. და საერთოდაც თავისით, უცაბედი
შემთხვევითობით, ძნელად თუ რამე
გვებოძვის ამჟვეუნად. გულბელდაკრე-
ფილი აწმუო, თუნდაც დიადი წარსუ-
ლის მქონე, ერს, ცხადია, ნათელ მომე-
ვალს ვერ მოუტანს, მაგრამ გმირული
წარსულის მქონე ერის ფსიქოლოგია
სწორედ იმგვარად უალიბდება, რომ მას
უმოკმედეობის არც სურვილი და არც
უნარი არ რჩება, მას ბევრს ავალბებს
სწორედ ერთდროს „რტოებგაშლილი
და გამოჩინებული“ ჭყევენი უვილობა.
უველა ქართველმა ზრუნვის საენად უნ-
და გაიხადოს ჩვენს წინაპართა მიერ
დადის ძალიხმევით დაცული და შე-
ნარჩუნებული მამული — „გაუმარჯოს
მწვანე მიწას, საქართველოს მარად
მწვანეს! იმის წინსვლას, იმის მი-
ჯანს, იმის დღეს და იმის ზვადეს“.

უველა ვალმოხდილ ქართველს შეუ-
ძლია მოკვდეს მტკიცე რწმენით, რომ
„იზრიალებს ჩემს ამაუ მთებში, განა-
ხლებული როსმე მძლავრი ქართული
ქიში!“

ჩვენი ერის ისტორიას მომავალი თა-
ობები გააგრძელებენ. ჭყევენი გულშე-
მატკივარ წინაპარზე კი ასე იტყვი-
ან:

„მას საქართველოს ოცნება დარჩა,
უზვის, ძლიერის, მუშტად შეკრულის“.

ბურაგ ბატიანიშვილი

მზე ღრუბლებში

პირველი და უმთავრესი გახლავთ გაცოცხლება. შეუძლებელია ტანში ერთნაირად არ დაგვიაროთ იმან, რომ ადამიანები ერთმანეთს ენაუბრებიან უძველეს, ბიბლიის ენაზე. ამ ენაზე, რომელიც ჩამდენი საუკუნეა მოისპო, გადაშენდა, აღარ არს... ხელმწიფენი, სულითნები, ენაიტები, მზარსნებლები, პრეზიდენტები, პრეზიდენტები. მინისტრები ერთმანეთს ახარებდნენ, რომ აღარ არსებობსო ერი ებრაელთა, მოსიბრა და დიდი და მათი ენაცო იყო კიდევ მკვდარი, მოკვდივინს კიდევ, მაგრამ აი, აგერ იაკობი — ჩვენი მძღოლი გაშლელის სწორად ამ ენაზე ეკითხება, თუ როგორ უნდა დაადგეს ბე-ოღების გზის, როგორ გაიკვლიოს გზა იერუსალიმში (ან ებრაულად, ასე ებრაულად, ასე წერს ბულგაკოვი, აიტმატოვი, ჩვენც ასე უნდა დავუძახოთ ამ მარადიულ ქალაქს — ისეთივე უბრალოსა და დიდებულს როგორც ახის ახალი მთავრე) და ის ჩამულებლაც სწორად ამ ენაზე პასუხობს.

ეს საოცრება იმედს გიხსავს გულში, აღძრავს ფიქრს იმაზე, რომ არაბოდებს არაფერი არ არის დაკარგული. ერის სიმკირე სულაც არაფერს ნიშნავს, მთავარია, ერის სულიერი ძალა და კიბრთა თქვის ნიჭი.

იმედში გადაარჩინა ეს ერი.

იმედში შექმნა სახელმწიფო — დინამიური და ძლიერი.

იმედით სულდგმულებს იგი დღესაც — უკეთესი, მშვიდობიანი ხელების იმედით.

1987 წლის დეკემბერში თბილისში ჩამოვიდა ერთი ახალგაზრდა კაცი. ამ ახალგაზრდას სახელად ეფრეაიმი მკვირა, გვარის კი გახლავთ გურია. უფრო სწორად საქართველოში ცხოვრობდა, ხანამ 18 წლის ვახუშტი ახარაღის გამგზავრებოდა, გურიელისეული იყო გვარად. აქვე, სახელმწიფო სამსახურში ჩამდგარი. პოლიტიკური ცხო-

ვრების ასპარეზზე გამოხული კაცი გვარს იცვლის.

1987 წელს ეფრეაიმი ქალაქ აშდოდის მერის პირველი მოადგილე ისრაელის შრომის პარტიის („შაარაბი“) ცენტრალური კომიტეტის ბიუროს წევრად იყო. ეს კი საკმაოდ ბევრს ნიშნავს პოლიტიკურ ასპარეზზე გამოხული კაცისათვის. მაგრამ ვიდრე პარტიის ცე ბიუროს წევრია და მერის პირველი მოადგილე გახდებოდა, ეფრეაიმი საკმაოდ რთული გზა გაიარა. ისრაელში ჩახულს გამაშაპებული ხაზიდრე არ ჩამოვიდა. ჩამოვიდა ის, რაც ადამიანს ზუღამ თან ახლავს — თავისი თავი, ნიჭი, მკვირცხობა აზროვნება, სინდისი. ნაშუსი და შრომის სურვილი. აშდოდის პორტში მტვირთავად დაიწყო მუშაობა და ეს მტვირთავი მუშა მალე დიდი ცხოვრებას გზაზე გამოვიდა.

საქართველოდან ისე წავიდა, რიგაანად არ იცნობდა საქართველოს — ვერ მოასწრო. ამიტომ ამ ჩამოსული ევკლადერს დიდი ინტერესით ეცნობოდა, სწავლობდა და, რაც მოეპოვა, დღის უკვე პოლიტიკურ მოღვაწეს დიდი სურვილი მქონდა საქართველოსთან კონტაქტების დამუშავებისა.

მაშინ დაიბადა იდეა ქართული თეატრის, ქართული მწერლობის წარმომადგენელთა ისრაელში მიწვევისა. ეფრეაიმს ძალიან ეწყდა ასეთი რამ და მეც თბილისის ვ. ანკაფარდის სახ. ერთი მსახიობის თეატრისა და სოფიკო ქაუტრელის მიწვევა შეეფიქრა, მტვირთავი ცხოველი ერთგვარი სასიყვარულო კვა იქნებოდა. ერთი მსახიობის თეატრის სექტორი „რაც მტვირთავს და უწყვეტია“ და ამ ორა მსახიობის შემოქმედები. თი სადამოებო ისრაელის ქართველ მკურთრებელს ერთგვარ წარმოდგენას შეუქმნის. მეთქმ დღევანდელ ქართულ თეატრზე. ამას ისიც დაერთო რომ კონტაქტის მზარადეს განზრახული მქონდა დაედა სექტორული ქართველ ებრაელებ-

აჭე, კომპიუტერზე მუშაობდა ჯემალ აქიაშვილი.

და აი, ჭკუტყი შეიკრა. მართალია, ერთი მხა-
ხაობის თეატრისთვის საქმიად მრავალრიცხოვანია,
წარმოადგენლობითიც. რადგან ეს განს-
ტროლი კოტე მხარაძის თეატრისა არ ითვალაწინებდა
მხოლოდ სექტაკლებსა და შემოქმედებით
საღამოებს, უნდა გამართულიყო სხვადასხვა
ხასიათის შეხვედრები, ლიტერატურული
საღამოები, ვეგეში იყო კონტაქტების
დამყარება სამეცნიერო თუ შემოქმედებითი
განიხაცობისათვის.

სოფიკო კოაურელი, კოტე მხარაძე, ზელოვ-
ნებათმცოდნეობის დოქტორი, სსრკ სამხატვრო
აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი ნოდარ ქანბე-
რძე, თურნალ „საბჭოთა ზელოვნების“ რედა-
ქტორი, თეატრმცოდნე ნოდარ გურბანიძე, შთა-
რბნელი ჯემალ აქიაშვილი და ცხადია, ამ
სტრაქონების ავტორი.

სულ მეგონა ამ ქვეყანასთან მიახლოებისას
მძღვლარება დაძლევადა, მაგრამ ასე არ მოხ-
და. პირიქით: იმასაც კი ვუქარბობდი, ჩავერინ-
დებოდი და ერთობ იმპიზიად შევქაჩებ დაბ-
ეღურთ (თუ ვინმეს ვაგახსენდით, თუ არ და-
იღადა ხალხი სტუმრისაობით!) როგორ ხართ,
ბებეკო, რასა იქმნ.მეთქი.

თელავის ბენეფიციონის ხაზ. აეროპორტში,
საღამო ხანს აუარებელი თურნალისტი დავებ-
ვდა, ყოველ ჩვენგანს უამრავ შეკითხვას აძლე-
დნენ ეს ამბავი კარგა ხანს ვაგრძელდა. როცა
ვეგონა, დახვედრის ეთერმონალი დაშორე-
ბულიყო და უკვე მარქანებში ჩავსდებოდით,
აღმორჩნდა, რომ შთავარი თურმე წინ უფთა-
ქარ კიდევ თურმე აეროპორტის იმ სექტორში
ვეყოფილყარო, სადაც უველა ვერ შემოდის.

როგორც კი აეროპორტის შერბილიდან გამო-
ვედით, მოედანზე უღმობელი ქარავით დავებ-
ვდა თავს ხალხის შეძახლები:

- გამარჯობა, ქართველებო!
- საქართველოს ვაუმარჯოს!
- დმერთმა გაგიმარჯოთ ქართველებო, დმე-
როსმა!
- დიდება საქართველოს!

სადღაც დაიკარგა, გაქრა ფიქრი იმაზე, რომ
იმპიზიად შევქაჩებდი ნაცნობ-უცნობს, როგორა
ხართ, ბებეკო, რასა იქმნ.მეთქი! დაიკარგა,
რადგან აქ ზღა ხალხი შეერებოდა. თურმე ამ
დენი ხანი ხალხი იფდა და გველოდა, ღი-
ის კვეშ იდგნენ, მიუხედავად იმისა, რომ ეს-
დენ დიდი ხნის ნანატრი წვიმა მოინდობიანც
დღეს, * დეკემბერს მოყავა იუდეველითა მიწა-
ზე და სწორედ მაშინ, როცა თეათმფრინავი და-
ფრინდა.

სინამდვილე და წვიმაში ვველოდნენ. ახლა
თეათმფრინავების გზაუნეს, ავტომობილოების
ღრიალს, ხიჩუნების ხმას, ფარების შექს ერ-
თვის მათი შეძახლები:

- დიდება ქართველ ხალხს!
- როგორა ხართ, ქართველებო, რბე-
რძე!
- გაგიმარჯოთ ქართველებო!
- კოტეს სულაში!
- სოფიკოს ვაუმარჯოს!
- გურამ, როგორა ხარ, ბებეკო!
- ჯემალი არ გამოცდილია!
- კოტე, რა მოუთქადა თბილისის „დინამოს“!
- სოფიკო!
- გამარჯობაო, ქართველებო, გამარჯობაო!

არც ახე იოლი აღმორჩნდა მღვდვარების და-
ყება. ან რატომ უნდა დაიყო, როცა ეს ხა-
ლხი სწორედ ემოციას მოუყვანია აქ. კვლავ
მშობლიურთან, ახლიმბლთან შეხვედრის სიხა-
რულს.

დღივანს ვაგრძელებოდა აღერის, შეხვედრის
სიბოხო არავინ აცოდა, ვინ ვის მანქანაში ჩაყ-
და, რადგან აველას, აველას ძალიან უნდოდა
სწორედ მის მანქანაში ჩაქდაჩიყო სტუმარი,
მას გამოხალხებოდა, მაგრამ ჩვენ ცოტანი
ვიყავით. იხანი — დამბღურნი კი — ბერანი.

აეროპორტიდან აშლოდისაკენ მივეშურებოთ
ჩინებული ავტოსტრადია — უღაბნიშა ვაშენე-
ბული, შუქით ვარჩხახებული, ემოციადიყვა-
ბული, დიქვად ვენახებოდა შალა მძღვარი-
შვილი, ვნახებოთ აველაფერტი, ხან თბილი-
სზე, ხან კულაშზე, ხან ისრაელზე, ხანაც ვის-
ზე შექარყურად რადიომიმღებიახევენ ვაქიშე-
რე ხელი, ჩაერთი და...

უკვე ჩენი ჩამოსვლის რეპორტებს ვაღმოს-
ცებდნენ.
ახადა, აეროპორტიდან ისინიც რომ უნდა წა-
სულიყვენ თელავის, თავათი რადიოსადგურ-
ში, რასაც ვარკვეული დრო სჭირდებოდა?
10.15 წუთში აშლოდში მივედით, მაინც იმ
ვილის წინ ვაჩერდა, რომელიც უნდა ვიცხოვ-
როთ.

და აქაც ახალი ცნობა.
უკვე ბალევიზიასაც ვადაუსეთა რეპორტებ
ჩენი ჩასვლის თობაზე.
ეს ობერტაციულობა მრავალ რამეზე მებტეა-
ლებს.

ახადა, რა დანამალია, რომ ისრაელს წასვლა,
წმინდა მიწის ნახვა მართალი, ძლიერ მწინდა-
ის სურვილი აღბაო, ბუნებრივიყო. რა ვხა-
კვარია ვაგრძელს მიბლოური ადგილების ნახვა,
გაცნობა იმ ადგილებისა, რაც მოთხა მკავს და
აღბაო, ვიდრე აქ არ ჩახვალ, სკუთარო ფეხით
არ დაეული და საყუთარო თვალთი არ ნახავ,
მაინც მითად ჩრება აველაფერი.

ხან როგორც ტურისტბა, ხან როგორც დელე-
გაციოს წევრო, ვერბონისა თუ აზიის რამდენიმე
ქვეყანაში ვყოფილყარ. ატლანტიკის ოკეანეს
ორქვარ ვაღაფურტრინე, ამერიკის საოცარ კონ-
ტინენტს ორქვარ დავაღვი ფეხი, რამდენი რამ
არის სანტერესო და მნიშვნელოვანი ამ ქვეყ-

ნება, მაგრამ ისრავლს მაინც სხვა მიზნად. ლობა ჰქონდა. მიზნადეა იგი არა მხოლოდ ამიტომ, რომ ებრაელი ვარ და მინდოდა მენახა წინასართა მიწა, მიზნადეა არა მხოლოდ როგორც ქართველ მფრავს, საქართველოში აღზრდულ კაცს. ფეროშენი სახელმწიფოს, ტნის, მართლაც. რომ ფერიქანებურ აღდგენისა, აქ თოქოს უფრო მნიშვნელოვანი. წმიდათა.წმიდა საიდუმლო რამ ამოვლიდა...

როგორ, რანარად? — იბადებოდა ათისი კოხვა...

გარეგნულად აქ სიმშვიდე სუფევს. უხანი, რომელშიც ჩვენ ვცხოვრობთ, ვიღებოთა გაშენებული — ერთობ ორიგინალური, სხვადასხვა სტილის და საიღის ვიღებოთ. მეროვან-სი არის იგი, მსუბუქად და ამავე დროს შეუვალად ციხე-სიმაგრის შიბებქილებას ქმნის. შიბებქილებას.მეოქი ეპიბო, რადგან სინამდვილეში თოახში ბებრი სიფრცეა, ბებრი სინათლე ეჭო ძალიან მოკლილია, სარტუნელი ხელი ეტყობა. ხასხასა მდელი, ხარამდები, შის სანრდილობელი ყოველი ეჭო ვაწურული ატრაბუტია. დღეს 7 დეკემბერია და ჩვენი დისახლის ოსაუღულია ბიქი მდელიც წამოწილილი ნებებრობს (სულღებთანს ბებრს შეხებულო ისრავლის ქლაქებში. ახინ ძლიერ მოაწმუნეთა ორდენის წევრებია აჩიან. პოლიტიკური პარტიაც კი შექმნეს თავიანთი და ბოლო არჩვენებში აწმ.ში, შიავარი რახინის დხმარებელი, წარმატებასაც მოაღწიებს).

ეს გეოში, ქვიშაში კი ასფალტი. ასფალტის მიღმა — ყვითელი ფერი, ქვიშა, ქვიშა, ქვიშა და ქვიშის ყვითელი ფერი თითქმის მთელი აქ ყოფნის მარხოვრ ვებრთალებს თვადწინ: დიდებული, ჩინებული ნაგებობა, ქვიშაზე დაგებული ასფალტი და კვლავ ქვიშა... უდაბნოს ქვიშა ქლაქში... ქლაქი უდაბნოს ქვიშაში... ქვიშა ქურის მიღმა, ქვიშა ტრახის მიღმა, ყვითელ ქვიშაზე გაშენებული ქვეყანა. მთელი ქვეყანა.

უდაბნოს ქვიშა... მისი ყვითელი ფერი... უკვე დამდელი ფერი უდაბნოსი და... რამდენჩერაც არ მოვუშვი ონკანი, ერთბელაც არ დაუბრახალი... წყალი ყოველთვის მოდის... წყალი უდაბნოში... ცილა... ცხელი...

ბაღნარს მიმხვავსებულა ეჭობები, მოდენები... პაწია ბაღნარი უდაბნოს ქვიშაზე... ყვითლების სიხვე... სხვადასხვა ფერის, სხვადასხვა საიღის ყვითლები, კარგია, როცა ქვიშა ყვითლებს აშენებს, დიდებული — ამგანა შემოხვევაში ყვითელი მხოლოდ ყვითელი არ არის. იგი უფრო დღის, უფრო მნიშვნელოვანის სიბოლოდ იქცევა.

და მე დღითიდგე ვხედებო: ვწმუნდები, თუ რა რანგშია აქ აუვანილი შრომა... შრომის ქუდღურა სასწაულს ახდენს... ნამდვილ სასწაულს

(შლაშე ზღვანთან ასეთი რამ გვიამბეს, ცხელი შექმნილი კიბუტის ე. ი. საზოგადოებრივი ურნეობის წევრებმა შლაშე ზღვის მიწებმარე ტერიტორია მოიბოვეს. ეს მიწა ვარიალანია, შლაშე და ამდენად უწყაყოფო, ეტრნებოდნენ პასუხად. მაინც ოხოვრობდნენ. მიიღეს კიდევ და... კიბუტის წევრები ოკეების განსავლობაში მიწას „არტხავადნენ“. ისე „გარტყენს“ მიწა, რომ ის, რაც ჩვენ აქ ვიბოლეთ, სასწაულად შეედრება — ერთ დროს ამ უწყაყოფო მიწაზე უდკობია გაშენებული. ქეშმარტიო წალკობი. თავთავის პატარ.პატარა სასწაულს ლამის ყოველი შრომელი კაცი ახდენს. და სწორედ აქ იღებს სათავეს მათი გეონომიური ძალა... დღეს ისინი ღონიერი აჩიან, და ამ ღონიერების შიავარი წყარო ისევე და ისე შრომა... გონიერული შრომა, რადგან მოსახლეობის მხოლოდ 3 პროცენტი ქმნის დიდ სასოფლო საშურნეო დოვლათს.

— რამდენი გზა გამოვიარე, რა ტანჯვა არ ვნახე, გურამ რომ იყოდენ რა სივალღებ, წიქნ დასწრელი ამაზე, ბოლოს როგორც აქნა, ჩამოვიდა ამ ქლაქში. მოვიდა. ეტარ ქვეითი მანქანა რომ ვარტადა, პარტი რომ ვაღმოვალავე და მიმოვიხედეთ, გული შემეცუშა, აგერ აქ, გულთან მაშინ ჩამყვდა რადაც, აღმათ, ეს იყო ჩემი პირველი ინტაქტის ნიშანი — არგვლავ ქვიშის გორები იდგა... კი, კი, ქვიშის გორები ჩემი შეიღები, პატარა მერაბი და ზურაიკო, ვაოგნებული შეხებურებდნენ საღამოს ბინებუნდაში ხმაგაქმნილ. მრახანზე ქვიშის გორებს მქვინავ დევებს რომ მგავდნენ, ქვიშაში ჩავეხვე და ავტიარდა, კი არ ავტიარდა, ავბადლდო... საშეგრელოდან ჩამოსული კაციბოვის რაგარა სავურბებელი იყო ქვიშის გორებიც მატარებდა. ახლა რა უვიარს აქაურიბის. ახლა შეხედეთ, რა სახლები დგას, რა ვიღებოთ თითო ვიღა ღირს თითო სოფლად. მაგრამ მაშინ — ამას თიღმაში მეუბნება, თან აღტრბოთ მებევა და თითო მაგარნიბონებს, რომ ტუტმარა უფრო მნიშვნელი. ეანია, ვიღერ ის მოგონება, მაგრამ მე ტრუნ. ტელად მიღლის მისი მოგონება, რადგან ვიყრ თიღმაზის ბუნდენ, მისმა ბავშუობამ, აუწყავა. ღობამ ჩემს თვადწინ ჩიარა და ვგარქნობ მწვენე სენაქიდან, ოდნობს ამ წუნარა და თიავა. ანი აღმაინების ქლაქიდან ყვითელი ქვიშის საუფლოში ჩამოსული თიღმაზი რა დღემაც ჩიარადებოდა.

დღეს ისრავლში მცხოვრება ქართველი ებრაელობა ერთ-ერთი ძლიერი, ღონიერი თემია ამ სახელმწიფოსი, მაგრამ გუშინ?

გუშინ ასე არ იყო.

ვიღერ ამაზე ვილაპარაკებდეთ, მინდა ერთ საყიბოზე შეეხებოდე.

დღეს მხოლოდის სხვადასხვა კუთხეში ისმის

საუბარი იმაზე, თუ როდენ უნიკალური ქვე-
ყანა საქართველო ებრაელობასთან ურთიერთი-
ბის თვალსაზრისით.

26 საუკუნე იცხოვრა ამ ერმა ქართულ მი-
წაზე და შეინარჩუნა რწმენა, რჯული თვისა-
ცალკეული ბქსებისზე იქნებოდა, უსათოდ
იქნებოდა, ჩადგა როგორც ამბობენ, უღაპ-
რაკო, ე. ა. უკარგლიქტო ოქანი არ არსებობს
ქვეყნად: მაგრამ მოვაჩა ის გახლავთ, თუ
როგორ იცხოვრა ერმა ორიათას ექვსასი წე-
ლწადი აქ, ამ მიწაზე.

ამ ხნის განმავლობაში ქართველ ხალხს უბ-
რადლის ერთი წვთი სისხლიც კი არ მიუცხია
თავისა ნათელი ეროვნული დროშისათვის —
პირიქით, როცა სხვები სდევნიდნენ, სიხლს
ანთხოვნიდნენ, ქართველი იცავდნენ, რამდენ-
ღი ნათელი სახელი შემოინახა ისტორიამ, საზე-
ლი ამ ქართველობისა, ებრაელობისათვის რომ
დასდეს თავი.

ებრაელობამაც ნათლად ატარა ეროვნული
ზნეობისათვის დროსა — ერთილაც კი არ უღ-
ლტნია ქართველობათვის, უცხოეთის გზებზე
საეპროდეს გასული ქართველთა მრავალი ხა-
დულთა ვულის სიღრმეში შეუნახავთ და ლ-
ლატათ, დაუნდობლობით არსილდეს მიუცნე-
ზიათ ჩრდილი თავიანთი ღირსებისათვის.

მაშ, რატომ მოხდა, რომ ებრაელობამ ასე
მასობრად მიაშურა ისრაელს, რამ განაპირობა
ასეთი აქცია?

ქართველმა ებრაელობამ საქართველო და-
ტოცა, მაგრამ მისთვის ზურგა არ უქცევია ეს
დრომ დადასტურა. ემიგრაციის მოვაჩა მი-
წეზე კი ორი ფაქტორი გახლდათ.

ქართველი ებრაელობა უადრესად რელიგიუ-
რია ასე ძლიერ, აღმაო, არსად შეიღონახავთ
რწმენა ქვეყნიერების გაჩენისა და წმინდა მი-
წისა, როგორც აქ, საქართველოში. ამიტომ იე-
რუსალმის — წმინდა ქალაქს მიზარუნება, ნა-
ბუქობისათვის მიერ დაწერული უფლისა ხა-
ზლის ხილვა გაუნდლებელი ოცნება გახლდათ
ებრაელი კაცისა. „დაშიწდეს მარტვენი ჩემი,
თუ დაგივიწყო, შენ, იერუსალიმი, ენა ჩემი მი-
ასმეს სასას ჩემსასა“. ფიცავით ივიორებდა იგი,
და შიორც:

გარდა მცირე ვაშონკლებისა, ებრაელობა
ეკონომიკურად ერთობ დამაღ დონეზე იდგა,
გუმონდელი ურთილეთით მოვაქტე, შეწვრი-
ლმანე თუ ხელისანი ვერც გახდებოდა ეკონო-
მიკურად წელში გამართული კაცი. ზოგან ასე
თუ ისე, ახერხებდნენ ოქანის ფინანსური
მიღგონარებისა გაუმკობესებას, თორემ უმეტეს-
წილად ძლიერ გაქონდათ თავი. მისიან წლებში
ჩვენს სანამდევალეში თავჩინლმა კორუფციამ,
გომხვებებლობამ, ებრაელობაც ჩაითრია, მაგრამ
მათ ისიც აცოდნენ, თუ რა შედეგი მოხდებდა
ამგვარ ცხოვრებას.

სამართალდამსჯავი ორგანოები კი... ისინი ორ-

სახოვან იანუსს ჩამოგვადნენ, კიდეც თქვენი
ნენ კორუფციას და მის გაფართობებას, გადგინ-
რებასაც ესწრაფოდნენ, რათა ღმობის წილი
მიეღოთ ღმობის ხაზში ჩასავარდნად განწირო-
ლისაგან. ამას უვალა გრანდიოზა, გარნობდა ებ-
რაელი კაცის და განწილია-
ცხადია, სამართალდამსჯელი ორგანოების გა-
მდებებულ შიშს ხელფასით დაშვიდებულ
ცხოვრება სჯობია. მითუმეტეს, თუ გემახს
რწმენა და ისტორიული სამშობლო შენი!
„დაშიწდეს მარტვენი ჩემი, თუ დაგივიწყო,
შენ, იერუსალიმი!“

საქართველოდან ხსულმა ებრაელობამ ბევრ
ვერატობი სიკეთე ჩაუტანა სახელმწიფოს. ახ-
ლადდებდაგმული ისრაელი კი ის სახელმწიფო
გახლდათ, რომელიც სხვათა თანადგომას, დახ-
მარებას უფრო სჭირებდა, ვიდრე თავად შე-
ქელი ზღაპრული მარგალიტის როლის თამაში
— ცხადია, ვას არ ძალუძდა უვლასთვის შე-
დნირება მიენიკებინა. ბევრს დაეწედა, რომ
ზედნიერება თავად უნდა მოიპოვო, ურველ-
დლიურად, ნაწილ-ნაწილ. ამიტომ ალიის (ემი-
გრაციის) პირველი წლები ხასიათდება მრავ-
ალადამიანის დრამატული ბედით. ქართველი
ებრაელობის ცხოვრების რაოდენ გზაზე ბევრია
თავის ჩამობრახობისა თუ კუთვლად გადაცდომის
შემთხვევები. მრავალი ადამიანის ბედი დაშ-
სხვრა. მრავლის აღბრწყინებული შუე ჩაეცვინა,
ახალმა სანამდევალემ კორექტირება გაუეთა
ადამიანთა ურთიერთობებს — იყო კონფლიქ-
ტები, შეხლა, შემოხლა.

შე უვლილფირა ეს ბუნებრივ პროცესად მი-
მანია. მითუმეტეს დღეს თელავებისა თუ ბა-
თუმის, აშდოდისა თუ ხულონის ქუჩებში რომ
დადინარ, აქურთი ცხოვრების წესს, ძლიერ
რიტმს რომ შესცქერო, უშლი რწმუნდები: ქა-
რთველი ებრაელობა — ეკლსიადან თუ მანნი-
დან, სანიერადან თუ ქუთისიდან, სოხუმდინ
თუ ქაბულიდან აურლი ებრაელობა ასე ო-
ლადა ვერ მონახვდა თავის ადგილზე ამ საზო-
გადოებრივ ურთიერთობაში, რომელიც უამრ
დაუფლდობია დღევანდელი ტექნიკური თუ ბუ-
მანიტარული ცივილიზაციის მონაპოვარს. უვო-
ლა ტექნიკური სახლდე მხოლოდ მაშინ არას
შენი, როცა მან შენს ხელშიც გაიარა, როცა
მის შექმნაში თუნდაც მინიმალური, მაგრამ მა-
ინე მიგაღია მონაწილეობა. ქართველი ებრა-
ელობა კი მაშინ საამისოდ არ იყო შეზღუდე-
ბული, იგი ხელ სხვა უადის ცხოვრებას ტყე-
ოდა, ხელ სხვა რამ — თავის გამორჩენა გახ-
დლოდ მისი საზრუნავო ოქანის რჩენისათვის
ზრუნვის პროცესში კი, თუ ვინმეს ეკონომიკუ-
რად უძიოებთ მდგომარეობა შეეკმინა, ეს ცხა-
დია, არ სცვლიდა საერთო სურათს. თუ ახ-
რამს შერბ ქჷრინდა ისაყზე, ეს იმას როდი ნიშ-
ნავდა, რომ უვალა აბრამი ურწრუნველად ცხო-
ვრობდა.

1917-იანი წლების ისრაელიშ მზოდლ ს. ბკოთა კავშირთან არ ჩადიდონენ. ამ წლებში ისრაელს მოაშურა მსოფლიოს შრავალი კვე- უნის, ებრაელობამ. სწორედ ამ დროს ძალზე მკაფიოდ გაიპაზა სოციალური შობარობის ერთ- ერთი მოთავარი ახსი, რომელიც ყოველ ებრა- ელს ხონის შიწაზე, თავის იბტორიულ სარწმონ- ლში დაბტრუნებას მოუწოდებს. და ეს აქცია ძირითადად განაპარობა ექვსდღიან ომში ის- რაელის არნახულმა გამარჯვებამ. ჩამოხულთა- ვან ზოგი მაღალი ყოფითი კულტურის ქვეყნი- ვან ვახლავთ. ევროპიდან ლტოფილებმა აქ არა შარტო შრომის თავიანთი კულტურა, ტომიკის შონაპოვარი ჩამოიტანეს, ახამედ ებრაული გუ- ლმოდგინებთი შექმნილი ცოდნა, მოვლენის არ- სნი დრამდ წვდომის დაუმტრალი სწრაფვა- ეს კი, მოვებსებნათ, დედა ვახლავთ პროფე- სიონიდაწმისა. ეს პროფესიონალიზში, გულშო- დგინება დღეს კარვად ამჩნევთა ისრაელის ცხო- ვრების შრავად ხუტროს — სახელდახელოდ, მიუხერებულად აქ არაფერი კეთდება.

შეგირ რამ შესძენეს ისრაელს ევროპისა თუ ამერიკის ქვეყნიებიდან ჩამოსულებმა (შომონის რევიზის სისასტიკემ ისიც განაპარობა, რომ არანის ებრაელობის დადმა კაპიტალმა სწორედ აქ ვაღმოიგაცვლა), ამათი წვლადი დილია, ვინც მართალია, ისრაელია არ ჩავიდა, შავრამ შორალურ თუ ეკონომიურ დაშარებას არ აქ- ლებდა და არც დღეს აკლებს ოცდაექვსი სა- უაუნის შემდეგ მკედრითი აღმდგარ სახელ- მწაფოსა და ენას.

აქ საინტერესო იქნება ერთი ცნობა:

ისრაელული სოციოლოგების გამაწავარაშებით, ებრაელთა რიცხვი მსოფლიოში და ისრაელ- შიც, დღითიდღე იზრდება: თუ 1982 წელს მსო- ფლიოში იყო რვა მილიონი ებრაელი და ამთ- ვან შობილდ 24 ათასი ცხოვრობდა ისრაელის ტერიტორიაზე, 1948 წელს, როცა ისრაელის სახელმწიფო შეიქმნა, 11 მილიონი ებრაელი იყო მსოფლიოში, ისრაელში კი მის ათასი გ. 6 მ პარსიენტი სერაოო რაოდენობისა. 1985 წელს კი მსოფლიოში იყო 18 მილიონი ებრაელი. ამთავან 3 მილიონ 522 ათასი — ისრაელში ცხოვრობდა გ. 6. მსოფლიო ებრაელების 29 პროცენტი. არა ვარ დაწმუნებული, რომ ეს ცფრები სინამდვილეს ასახავს. ებრაელობის ასეთი სწრაფი ზრდა საევეთა. — შთავც მოე- დობთ ცფილიზებული მსოფლიოს სენი, შთავც იმევე ასახავთებ გამარჯვებისა შემცარების დინამიკა, როგორც სხვებს. ევრობე, აქ საქმე სხვაგვარად უნდა იყოს: მართალია, მეოცე სა- უაუნე დასაბარულს უახლოვდება და შესაძ- ლია, ასეთი რამ ბევრს ანაქრონიზმად მოგვჩე- ნოს, მაგრამ დღევანდელ მსოფლიოშიც არიან ადამიანები, რომლებიც მაღავენ თავიანთი ებ- რაელობას. როგორც ჩანს, ასეთი ადამიანების რიცხვი თანდათან შკირდება — უფრო და

უფრო შტი იოდმეველი ამდღავენს **საქართველოში** დეველობას და ამან ვაზარდა ებრაელებს **ქართველებს** დაც არსებულა. მაგრამ ვაუმხელებელი რაოდენობა.

აი, თუნდაც ის ფაქტი ავიღოთ, თუ როგორ აღტვოდა აშშ-ის, ინგლისის, საფრანგეთის ახალგაზრდა ებრაელობა 1967 წელს ექვს- დღიან ომის დროს ისრაელისაკენ, რათა სრუ- ლი განადგურებისაგან დაცვათი სახელმწიფო- ნიუ-იორკის, ლონდონისა თუ პარიზის აერო- პორტები ახალგაზრდა ებრაელთა ვარტოცვა- ში ამოიდ მოცეცა, რადგან მათ არ მისცეს ის- რაელში ვაფრენის უფლება.

ყველაფერმა ამან ისრაელში დააგროვა ინ- ტელიტურალური პოტენციალი, შექმნა შრომის კულტურის სავსიად მაღალი დონე, რაც ცხა- დია. არაპროფესიონალიზის უყანა რიგებში ში- უჩენდა ადგალს. ამ ვითარებაში არცთუ ძლი- ერ სხაბაბილო ვახლდათ ქართველი ებრაე- ლობის ადგილი და როლი სახელმწიფოს ცხო- ვრებაში. საქმე იქამდეც კი მივიდა, რომ მათ მარყოლან ჩამოსულთა გვერდით თუ ში- მდევაც კი მოიხსენიებდნენ. ამით სულაც არ შინდა ჩრდილი მივაყუნო მარყოლს და შარო- კოვლებს. მაგრამ 70-იან წლებში ისრაელში მარყოელი ვახლდათ სანიონიი არახაბარბიე- ლო კულტურის შკონე დაშინებებისა.

სწორედ იქ ყოფნისას მივხვდი, თუ რა ქვე- ტექსტს შეიცავდა ერთი რესლიკა, რომელიც შარშან ჩემსავე ოქსში მოვისმინე.

1988 წელს თბილისში ჩამოვიდა ისრაელის ოტატრის მოღვაწეთა დელეგაცია, გულთბილი შეხვედრა გაამართა უცხოეთის ქვეყნიებიან ურ- თიერთობის საზოგადოებაში და მარიონეტების ოტატრში სექტატლის ნახვის შემდეგ ჩემს ოქ- სში ვიავაშვეთ. ერთობ საგულდაგულო საუ- ბარი გვეწოდო ტემპრებთან რეუო ვაბარბიტეს და მე, და მოულოდნლად ერთ-ერთმა სტუმრ- რმა, იერუსალიმის „ვახიამას“ ოტატრის რევი- სორმა ისეთი რამ სთქვა, სახტად დაერჩი:

— აი, მაღე დაებტრუნდები ისრაელში და შე- შიპლია ვთქვა: შე ვავიცანა ქართული ებრაე- ლი, ოქსშიც კი ვთვივე მისთან და ისინი სუ- ლაც არ ყოფილან ესოდენ დაბალი დონისა!

სახტად დაერჩი და გულახდილად რომ ვთქვა, მაშინვერც ვაივივე რა აგულისხნებოდა ამ სიტ- ყვების მაღმა, რა პატეტრწია უნდა შქონოდა იმ კაცს ქართველი ებრაელობის შიშართი, იქ- ისრაელში კი ქართველ ებრაელთა ახლო წარ- სულის შიპალოებითმა ვაცნობამაც კი ყველა- ფერი ვახავები ვახადა.

ამიტომ თანავარძლობას უფრო იმხაბურებს იბდროიანდელ ქართველი ებრაელობის შმგო- შარტობა — ქვეყანის არა შარტო რიცხოზრბიე სიშრავლდ, ყველაფერი მაღალი რანგისა და ხა- რისხისა სჭირდებოდა. ექიმი? საუცეთესო, ინ- ვინერი? საუცეთესო ტექნოლოგი, პროვიზორა

თუ სხვა პარტიების ადამიანები — ვეღარც საუკეთესოა უნდა უყოფილიყვნენ. ჩვენი ქვეყნის ანტიკორუპციის კი სამწუხაროდ, უკვედროვან და ვეღარ არაღიღუბლებდა ასეთ ცოდნას. და ამანი, ვინც ასეთ დონეზე უფლებობდნენ ცოდნას, იმდენად მცირე იყვნენ, რომ ამინდს ვერ შექმნიდნენ. ასეთი თითო-ორიკაცა თუ იყო და საზოგადოებაზე უმალ მთავრ სათანადო პატივი, რაც არა მარტო მათს პროფესიულ ადამიანებაში, სათანადო გეონომიურ ძალაშიც გამოიხატა.

ასე რომ, რთულად დაიწყო ქართველი ებრაელების ცხოვრების გზა ისრაელში. დღეს ბევრი მთავანი ღამის იტანება იმ წლების გახსენებისას. მათ მართლაც, რთული გზა გაიარეს, ძალიან რთული, დღეს კი დადვიტეს თავი ამ სირთულეს, დღეს ცხოვრება მიმზიდველიც კი გახდა, მაგრამ, მოგვხსენებთ, ასეთი ყოფადამიანის სულს თავის ქვალს ამჩნევს. იმ წლების ანარქულს დღეს ცხადად ვხედავ საშუალო თაობის ადამიანებში. ცხადია, ბევრმა შედარებით აოლად გაიარა ეს განსაცდელი, მაგრამ რაღი ადამიანების სულს შეაფიოდ დაანდა.

ვეღვარება ეს უმთავრესად სულაური ცხოვრების დეფიციტში გამოვლინდა. აღბათ, ბუნებრივია. სულის მისახედად არავის ეცლა მამან, როცა ოქანს ჩრენს სპირიტუალა.

ეს ნაკლი დღესაც აღუვსებელი რჩება და იგი თავის ზეგავლენას ახდენს ადამიანების ურთიერთობაზე.

შენდებოდა ახალი ქვეყანა, სხვადასხვა ეროვნული ფსიქოლოგიის, ისტორიული ბედის, განწყობილების ადამიანებისგან უალბედლობა ახალი საზოგადოება. ზოგი ახლად ჩამოსული მალად მატერიალზე ფიქრობდა, კომპიუტერულ სისტემას ამუშავებდა. ზოგი კი სადილობისას იატაკზე ფეხმორათბობი ქდებოდა და ვატერ გლოზიტაც არ ენახა. ზოგი ქურდობით, ათასი მიკინაკობით ინახებდა თავს. ზოგი კი... როცა მიხედა კრიბელი თვითმფრინავის ძრავას ამუშავებდა, იცხაკ დადიდი (დავითაშვილი) მოკვეთ შრომას ეწყოდა, ამბრამ სუფთაშვილი რუსთაველის საზოგადოებას ქმნიდა, გერმონ წიწყაშვილი ქართული სამედიცინო კლასში აიღებდა და აღამებდა, იფრანო ვერი დადი პოლიტიკური ცხოვრებისათვის ემზადებოდა, შლომ დადიდი (დავითაშვილი) საქართველოდან წაშო. სულ ლიტერატორთა გაერთიანებაზე ფიქრობდა, ილია პაპისმედივი ჩინებულ წიგნს სწერდა, თამარ და აბრამ შპისთავალოვები ზუფიანელდ თარგმნიდნენ ქართულ ენაზე, ბეგრ ამით თანამემამულეს სულ სხვა, არცთუ სანაკტობ საქმისაყენ ევირა თვალა კონტრასტს საკმაოდ ცხადი და სათელი გახლდათ და ეს მდგომარეობა კიდევ უფრო სქელი ნიბლით ფარავდა ქართველ ებრაელთა მომავალს, ამისთვის

კი არავის ეცლა, რომ სათბო, აღიარებულ ევლინებინათ იმ ხალხის მიმართ, ვინც უმარული კავახისი მიტემა საუკუნეთის მანძილზე ასე ერთგულად შემოინახა აბრამის მოდგმის სახელი და კვლავ ჩიტანა აქ, საიდანაც წამოვიდა.

წარ შეეკრა, მაგრამ ამ წერეში ჩამდგარი ქართველი ებრაელი კაცი მარტო აღმორდა ახალი ცხოვრების პირობები, არა მარტო საზოგადოებრივი ფორმაცია იყო უცხო, არამედ საზოგადოებრივი ურთიერთობების ნორმებიც — სრულად უცხო, განსხვავებული, დამახინჯებულიც კი!

და რაც მთავარია — ენა!
— ლამის ვიეს დავმხვავებ, უკველი შოხედერი კაცი შტერი მეგონა, არაფერი შესწოდა. და მათი ვერც მეგობრების ვაგებინებდი, მეგონა მერხებებოდნენ, მეგონა დიმილით მაგინებდნენ, ჩვენ კი ერთმანეთისათვის არ გვეცლა, რადგან თავი უნდა გვეჩინა, ოქანა უნდა შეგვიინახა, უბრალოდ გზის მაჩვენებელი კაცი არ გვეყავა, დამხარების — ვინ ვაგვიწედა?! — ამბობს ბორის.

დღეს ვაიცხვასაც კი იწევებს, რაოდენ კარგად მტყუვლებენ ქართველი ებრაელები ბიბლიის ენაზე, თითქმის დაბადებიდან ამ ენაზე ლაპარაკობენ. მაშინ, 20-იანი წლების შუაწილში კი... „გამარჯობას რომ მტყუვდნენ, ღვთის რისხვად შესმოდა...“

და მაინც ქართველმა ებრაელობამ მონახა საუკეთესო გზა, როგორ? რანაირად?

— ერთი კვირის ჩამოსული არ ვიყავი, მხვდებდა ერთი ნაცნობი და მუებუნება: შენ მაინც რამ ვადავარია, შენ მაინც რამ ჩამოვარეანა აქ. ამ ქვეყანას ჩვენ არც ვპირდებით და ვერც ვაძღვებთო. რა შექნა? მიზეზდ-მოვხებდები, ქვეყანას თვალთ ვადავალვად და აღარაფერს აღარ დავდილოდებ. სამსახური დაიწყო. არ იყო სახარბილო საქმე, მაგრამ ერთი საკეთი უკველთვის ქმონდა აქაურობას — თუ კაცი ხელს გაანმარებს, იზრამებს, არაფერი უჭირს და თუ ხელს ვანძრევას ქვეყანაც მიაულოებს, ცხოვრებისაც მოიწყობს — ამას შალია მეუბნება.

შრომი!
საუკეთესოა გზა საზოგადოების განუარულ ნაწილად ვახლოების და თუნდაც შეღაბული ატორიტეტის აღდგენისა ვახლოთ შრომა. და ქართველი ებრაელობა ჩაება შრომაში — მთვე იყო ეს შრომა, ძალიან მძიმე ღუდის ფარამორტი თუ ასრადლის ერთ-ერთი მძლავრი აზღოდის სასაზღვრო პორტი ქართველი ებრაელობით ვაფხოს. აქ დაიწყო პროფესიის არ. მქონეთა ცნორგების გზა. აქ ვაიარეს ევლით სართულდენა ახალი საზოგადოებრივი ცხოვრებისა. აუცილმ გზაზე არცნობაც, უარყოფაც და მცირებულდ ქართველი ებრაელობის ბოგრაფიაში ოქროს ასობით ჩაიწერა დიდი ვაფხო-

ვა, რომელიც აშღოდას საზღვაო პორტში მო-
აწევს. მე კარვად მახსოვს იმ წლებში მადე-
ბული წერალი, რომელმაც შემოინახესნები
შალია იწერებოდა — „ჩვენ აქ ბუნტი მოვაწ-
ვეთ და სიხტე მივციტაქაურობას“, ესე იგი
შავი დღე ვაწიერო აშღოდას გაუიყვა ერთ-
გვარი შემობრუნების წერტილია ისრადლის ქა-
როველ ებრაელთა ცხოვრებაში.

ახე იყო მაშინ, ემიგრაციის პირველ წლე-
ბში.

ახლა?

— ქართველმა ებრაელებმა ქვეყანაში მოა-
პოვა თავისი ადგილი. ისინი ჩვენს პარტიაშიც
წამყვან პოზიციებს იჭერენ. აი, თუნდაც პარ-
ტიის ცენტრალურ კომიტეტში რამდენიმე ქა-
რთიველ ებრაელი — ამის ამბობს ისრაელის
შრომის („მეარახი“) პარტიის გენერალური მდი-
ვანი უზი ბარაში.

— დღეს ქართველ ებრაელობას თავისი
წვლილი შეაქვს ისრაელის ცხოვრებაში. ქართ-
ველი ებრაელობა არის უაღრესად შრომისმოყ-
ველი, ნიჭიერი და პატიოსანი — ამას თვითი-
აღურ მიღებამ აშობს თელავივის მერი შლო-
მო ლანაიო, გენერალი, ისრაელის ერთი პო-
პულარული პაროგნება.

— ოცდაოთქმეტი წლის წინათ, 1922 წელს
იმ ქალაქის ადგილას, სადაც ახლა თქვენ იმუ-
ფებით და რომელსაც ჰქვია აშღოდა, იყო მხო-
ლოდ ქვიშა, ზეცა და ზღვა. მერე მოვიდა 22
მარკოული ოქაბი, დღეს 82 ათასი კაცი ცხო-
ვრობს ქალაქში. ამოიგან 10 ათასი ქართველია
ქართველებს ქალაქში წამყვანი ადგილი უჭი-
რავთ. ისინი მალე ჩაებნენ ქვეყნის ცხოვრებაში
და წარმატებასაც მიაღწიეს — ამბობს აშღო-
დას მერა აშღოდა.

ზოლო თედი კლდეთან, იერუსალიმის მე-
როან, ისრაელში ერთი პატივდღეობულ პი-
როვნებასთან შეხვედრისას კოტე მახარაძემ რომ
ტაქტიანად სთქვა — ჩვენ ქართველები ძალი-
ან დიდიტრეხებულნი ვართ ქერის მომასტრის
საკითხითო, მერმა მიუგო:

— თქვენ, ახლან, ვერც წარმოგიდგენიათ
როოდენ როული საქმეა ეს, მაგრამ ქართველმა
ებრაელებმა საქართველოს იმოდენა სიყვარუ-
ლი ჩამოიტანა აქ, რომ მე ჩემს თავს მოვალედ
ვოვლი, უკველმწიფე შევეწყო ამ საქმეს.

ახე რომ, ქართველებს (მე უკვე ქართველს
ვერც და არა ქართველ ებრაელს: იქ ხშირად
გაიკონებთ აფგარი სიტყვებს: იქ, საქართველო-
ში ებრაელებს გვიძახებდნენ, აქ, ისრაელში კი
ქართველებსო. ასეც არის, იქ მათ ქართველებს
ეძიებენ, თუმცადა, აქ არის ერთი დანდუსი:
წინა აღიბის მათ „გურჯებს“ ეძიებდნენ, ახლა,
მოდო აღიბას კი „გურჯინებს“, ხადღებო
მდგომარეობა ისრაელში ძალზე დადებითად
ხასიათდება. შორეულ წარსულს გაქვია აღიბის
პირველი წლების ხართულები — როგორც კი

აღლო აუღეს ქვეყნის ცხოვრების შენაჩქარებელი
ვორც კი ჩასწვდნენ არს მისი უმარტობის
როგორც კი დაიწყო შეუთავსებლის შეთავსე-
ბის, ძლევის პროცესი, წარმატებასაც არ და-
უკუნა. მათ არა მარტო თვითნათი ადგილი მო-
ნახეს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, არამედ
ზოგიერთ სფეროში დომინირებულ მდგომარე-
ობასაც კი მიაღწიეს.

ამ აღმანიებს შორას რომ ტრიალებს, ოქაბ-
ში, ზოგჯერ სამსახურშიც რომ მათთან ხარ,
აკვირდები, ანალიზებ, უნებურად იხადება კი-
თხვა: თუ რას უნდა განაქარობებინა ასეთი
სწრაფი წარმატება. რას უნდა გამოეყვანა ქა-
რთველი ებრაელობა ასეთ პოზიციებზე კულ-
ტურულ-ეკონომიურ-პოლიტიკური უტსაიდ-
რობადან.

აქ მრავალი მომენტი დაეშთხვა ერთმანეთს:
თავად ისრაელის ცხოვრების წესი, მისი სა-
ზოგადოებრივი ცხოვრების დინამიზმი, უკველ-
დღიური ვარდაქმნისაყენ, ვანახლებისაყენ და-
უტსაროშლე სწრაფთა, ეს ერთი.

მეორე და მნიშვნელოვანი: ზემოთაც ვთქვი,
ქართველი ებრაელობა მუდამ რელიგიური იყო,
მას მუდამ მტკიცედ სწამდა მოსეს ათი მცნე-
ბა, იერუსალიმის დანჯარული ტაძრის ხილვა
მისი ოცნება იყო, ისრაელში წაიყვანა რწმენამ
და ოცნებამ: „დაიწვდეს მარჯვენი გემი, ითუ
დაგვიწყო შენ, იერუსალიამ“, იმერებდა იგი
თითქმის უკველდღე და როგორც კი მას სა-
ამისო საშუალება მიეცა, ისტორიულ სამშობ-
ლოს მიაშურა. მიაშურა თავისი რწმენის კე-
დელს, უწინარებად, რწმენის კედელს და არა
ახალ სოციალურ სანამდვილეს. ეს სანამდვილე
დიდი აღურსანობითა და სიბოძითი არ გამო-
ირჩეოდა, უკველა თავის საქმეს მისცემოდა და
მათთვის არავის არ ეცალა ამტომ ახალი სო-
ციალური სანამდვილის ერთ კედლის დაძლიება
ისეც იმ რწმენა შეძლებინა. მის სისხლ-ბოძი-
ცში იმდენად ძლიერი გახლდათ რწმენა ადო-
ნისა, რომ მტე ხართულებსაც გაუძლებდა, გა-
უძლებდა და დასძლიებდა კიდევ.

არანალები მნიშვნელობა მქონდა იმ ეკონო-
მიურ პაროგნებას, რომელშიც ისინი აქ ცხო-
ვრობდნენ. ურეტებსა იმდენად ზღმოსაყედ და
ზოგანო იყო, რომ ბევრ გასაქირს გაუძლებდა
ამას უნდა დაერთოს კითხიამდინის ნიჭი.

რასაკვირველია, სრულიად სხვადასხვა ცხო-
ვრებად დიუნ ოქაბებისა, მაგრამ ქართველს
ებრაელობამ დაეწვივა პაროგნება, თუ რა ად-
გილი უნდა იტყროთ მათ ქვეყნის ეკონომიურ-
პოლიტიკურ ცხოვრებაში (თუმცადა, ეს ისე არ
უნდა ვიკვირო, რომ უკვე უკველა პაროგნება
გადაწვივებოდა და სხვა-ზეგ საქართველოდან
ისრაელში ემიგრირებულები ებრაელობა მნიშვნე-
ლოვან წვლილს შეიტანეს ქვეყნის ინტელექტუ-
ალურ წინსვლაში. ვტიქრობ, რომ არა, ამას
ორი თაობა მინც სჭირდება).

უმთავრესად ისინი ფლობენ პატარ-პატარა სასურსათო მაღაზიებს („მაკოლეტი“), პურისა და ნამცხვარს საცხობებს („მაფია“), შინა-მარკეტებს, ულაშებს (სადღესასწაულო დარბაზი), კაფე-ბარებს და ა. შ. არიან ექიმები (მაგალითად, რომბერტ მეგრელიშვილი იტრუშელაიშის მთავარი ექიმის მოადგილეა), ანგინრები, პრა-ვიზორები, მწეწებლები. თუ რომელიმე მათგანს აქვს უნარი და საშუალება ბიზნესის წახარისხებას, ამ საქმეშიც უდგათ ფეხი. დრო და დროს აქ უქმად არ უნდა დგინდებოდეს. ასე მაგალითად, ჩინებული მეურნეობა ისე მიხედვითაა, რომელიც ახვე დროს ერთობ საინტერესო ლექსების ავტორიც ვახლავთ, ბიზნესშიც არცაა არონაშვილიან ერთად ტყავის ფაბრიკას ფლობს. მისი დრო შეაკვად არის დაწინაურებული. საწარმოცავე უნდა მიხედოს, საავადმყოფოსაც მაქიმოშვილი უნდა მისცეს და სახლშიც უნდა მოასწროს საციენტთა მიღება რასაკვირველია. უველაფერია ეს ქმნის ვაკვეთ-ლს რატმ ცხოვრობისა. მხოლოდ ისევე მიხედ-ულშვილი არ ცხოვრობს ასე. ბევრა ადამიანი — აქნებ იგი ექიმი თუ ინჟინერი, პოლიტიკური მოღვაწე თუ შემოქმედი, ცდილობს, ვარდა თავისი პროფესიული მოღვაწეობისა, კერძო საქმეც წააშროს. მხოლოდ თავის პროფესიაზე რომ არ აყოს მიჯაჭვული და იქნეს სტახილური შემოსავალი ქონდეს.

მე მინდა განსაკუთრებით აღნიშნო ახალგაზრდობის პრობლემა — ალბათ, დროის, ენერჯიის ასეთმა საზრთანა ვაშოვნებამ თუ ვანაპრობისა ის, რომ ამ ქვეყანას შესაშროს ახალგაზრდობა პეკვს. ახალგაზრდა კაცო, ქერი კიდევ ადრეული ასაკიდან უდგას გვერდით მშობლებს — სკოლიდან თავისუფალ დროს იგი იბეგრ შრომობს, როგორც დედა, მამა, ძმა, და ა. შ. თავიდანვე ჩამბმულია ცხოვრების აუკარგში. ის, ვინც შრომობს, დამოუკიდებლობასაც მპოვებს. უმწუხარდება აშროვნების თავისუფალ სისტემა, პოლიცია, მოთხოვნილებანი და კიდევ უფრო მეტი — დამოუკიდებლობის (გეონომი-ურა თვალსაზრისით) მოპოვების უნარიც. ამიტომ არის, რომ იცი ვლეს „ბავშვი“ (ჩვენი გაგებით) აქ უკვე თავისი თავის პატრონი, კაცო, რომელსაც აქვს თავისი თვალთახედვა, თავისი შეფასება მოვლენებისა. სამაგალითოდ 17 წლის მორდებია მოსიაშვილს დავსახლებებო — ვაშოვს მისი აშროვნების სტოლმა, იმან, თუ როგორ ინფორმაციას ფლობს იგი ქვეყნის გეონომიურ თუ პოლიტიკურ ცხოვრებაზე. მორდებამ ისე ვინაგრულად განიშარტა, თუ როგორაა ახარების პოლიტიკური ცხოვრებამ, თუ რატომ არის პოლიტიკა უქუქიანი და ქვეყნის გეონომიური მხარეც ისე გაანალიზა, რომ ვაკცებს ვერ ვშალავდო.

მაგრამ ეს უველაფერია არ ნიშნავს იმას, რომ სწავლასა და შრომში ასე ჩამბმულ ახალგაზრ-

დობას აქვია ვართობა. იგი შესანიშნავად იცნობს. ამისათვის საკმარისია პარასკევი სხდომის (როგორც ცნობილია, შაბათი ვახლავთ სწორედ ის შეშვიდ დედო. როცა საშუაროს შექმნის შემდეგ ღმერთმა დასვენება სწენა. ამიტომ პარასკევს დღის ორა საათიდან შაბათს შინ ჩახვალამდე უველა იხვენებს, ვარდა თითო-ორი. და კაფე-ბარისა თუ რესტორნისა) ვახვადეთ თვლავივინა თუ აშდოდის, ბაიფისა თუ ბათი. ამის საწარმოებზე, შეიხედოთ იმ „ულამბეშო“ — რომლებშიც ქორწილებსა თუ სხვა საოჯახო დღესასწაულებს ახლიან — ახალგაზრდობა ასევე დინამიურად ერთობა, როგორც მწაფლობს, შრომობს.

დღეს, როგორც ჩანს, ისრადეში ახალგაზრდობის ბუშა. ისინი ანტიკონტრებში, უნივერსიტეტებში იხევე ვატყები თუფლებიან პროფესიას, როგორც შრომობენ, მაგრამ უველა ერთხმად დანაპროსს ქართულ ახალგაზრდობაზე — მათ საკმაოდ სერიოზულად შეადგენ უმაღლესი სასწავლებლის კარა და კეთილმან-დისიერებით. გულმოდგინებით და მზანსწასა-ფულობით გამოირჩევიან. აქ სასურალებოა, რომ ახარების უმაღლეს სასწავლებლებში სწავლა ერთობ რთული საქმე ვახლავთ — ანტიკონტრებში სასწავლებლად შესულთაგან 50% თუ მიღწევებს ბოლო კურსამდე, რადგან უველას ღრმად აქვს შეგნებული: ქვეყანის კომპეტენტურა სპეციალისტა სჭირდება. ასე რომ, როგორც ეს ისრადესი ქართულმა თემმა ასე თუ ისე ვაღაწევით დასაქმებისა და გეონომი-კურა პრობლემა, როგორც კი მათ მონახეს თავანთი ადგილი ქვეყნის ცხოვრებაში, დაიწყო მეორე და მნიშვნელოვანი ეტაპი — ზრუნვა ახალი თაობისათვის. და მე სწორედ ეს ეტაპი მიმართა ძალზე მნიშვნელოვანად.

ჩვენი დღეები და მამები ვაუნებებლმა შრომამ ვატება წილში, მომავალი თაობისათვის ზრუნვამ დააბერა ნადრევად. ისინი წლებზე ფებს იდგამენ, რომ შეიღებს უკეთესი უოფი ქონილია და შეშხულებლობად ტერითი წუთისოფლისა. ამას კი უკვდილის ვერ ახერხებდნენ, ასე ვადადიდა თაობიდან თაობაში სვედა ადამიანურ ცხოვრებაზე. ამ სვედით მი-აშურებს მათ აღმკმულ მიწას და კიდევ უფრო ვართულებლეს ცხოვრების პარობებში ამ მის. წარაფებამ ვაორკეცებული ძალა შეიძინა, რადგან ამქვერად ანტიკონტრებთა თუ უნივერსიტეტ-ში სასწავლებლად საკმარისი ადარ არის გულ-მოდგინება და ნიქიერება. უველაფერ ამას გეონომიური ვარანტიაც სჭირდება.

მთხედვადე სირთულესა, ქართველი ვერა-ლობა მინც ვახვიდა ამ დიდ გზაზე, ვავიდა და ამ ახალგაზრდობის ვულმოდგინების, ნიქიერების თაობაზე მხოლოდ კეთილ სიტყვებს თუ მოიხმენ შიღლ სახელმწიფოში.

და არა მარტო აქ, ისრადეში — დღეს ისინი

განათლებლს იუფლებიან პარტიას თუ ღონ. დონში, ბუქარესტსა თუ ანტიერსენში და სხვა. მაგრამ სიარულენიც ახლავს ახალგაზრდობის უფლებს, ამ სიარულეთა განმარტებელი უფი. ნარტებად, არაბულ სამყაროსთან კონტრელაქტური სიტუაციაა ჩემი მუხბერებიდან ალბათ, არა. სოდეს ამოხელება ასეთი სურათი: აერუსულა. იში, გოდების კედელთან ვაგის კაცად კურთხევის („ხარმაცა“) ჩიტულის შემდეგ, ულა. ში დღეი კეიფი ვამარია, კეიფურ ერთი ახა. ლგაზრდა კაც სწორედ სამხედრო ნაწილიდან მოვიდა, ჩათა დედადამილის ცხოვრების ამ უმნიშვნელოვანეს დღეს დასწრებოდა. ქარის. კაცის ტანსაცმელი ვახადა, მაგრამ ულაზე შედარებული ავტობიტი სკამქვეშ იღო. უფროს. ის თათა პირწინადად ქართულ ქეიფს ეწე. რადა. ისე მდეროდენ, ცვაკვადენ, როგორც აქ, თბილისსა თუ ქუთაისში, სოხუმსა თუ ხე. ნაქში ამტერებდენ თუ აცუბებდენ. ის უმა. წავალი კი სულ სხვაგვარად იყო ამ სუფრასზე — ეს ჩინებული სუფრა, წმინდად ქართული უაილის ქეიფი და სკამქვეშ ავტობიტი ძალზე შეუთავსებელია ერთმანეთთან, მაგრამ ჩა ვა. ეწევა — თავდასხმა უველგან და უკველითვი. სა მოსალოდენელი. ამიტომ უველგან და უკ. ველთვის შხად უნდა იყო მის მოსაგერებლად.

სამხედრო სამსახური იქ წინდობრივი კატე. გორის სფეროში გადადის. მას აწვიათად არი. დებენ თავს, იმასაც კი ამზობენ: ვაგი, რთბ. დელი ქარში არ წვა, გოგონებისგანაც კი ათ. ვალისწინებული არისო, რადგან გოგონებიც ახ. დან ამოვანი პატრიოტულ სამხედრო ვაღს. რაზმენი ასეთი 18-19 წლის გოგონა შეგებდებთ ისრაელის ტრასებზე ჩაველული მანქანის მო. ლოდინში და არავინ მისცემს თვის თავს უფ. დლებს, თუ მანქანაში ადგილი აქვს, ქარისკაცი არ ვაუფლოს თან, ეს უკველი მარქალაქის წმიდათაწმინდა მოვალეობაა და ამის გამო, რომ ზენს მანქანაში ადგილი იყო, რაზმენიშეკერ მვე მომიწია ქლომა შენ შამავალი ქარისკაც. ბისა თუ „ქარისკალების“ გვერდითი მისი მებ. წილად მაისკეობით ბრუნდებთან შენ, ჩათა შახათი ოქახურ ვარემოში გაატარონ.

* * *

პირველი სექტაჟლი უფრო სწორედ შეგო. ქმედებითი საღამო. კოტე მხარაძე და სოფი. კო ქეიფრელი წაიკეთებენ ქართულ პიეტთა ლექსებს, ვაითამაშებენ სცენებს: სხვადასხვა სექტაჟლიდან. ზენი ძირითადი მავურებელი ქართული ებრაელობაა. ისიც ნელ-ნელა იურის თავს, ვერ ვიტყვად, რომ რეალური ზდება ზოგირითი დამხედურის შიში: დღეს 6 დეკემ. ბერს სექტაჟლს წუ დანიშნავთ; დღეს „მაკა. ბი“ (ისრაელში ძალზე აღიარებული კვალითბუ. რთელთა გუნდი) დიდ მატის თამაშობს და ცოც. კაცა არ მოგვივთ დარბაზშიო. თურმე იმ დღეს,

არცა „მაკაბი“ თამაშობს, კორწილბებს, იქ წყაღე. შნავენ. თავს არიდებენ, რადგან შეიშლებოდა ადმი ერთგულება ძალზე დიდია.

მაინც მოვიდა მავურებელი არა, დარბაზი პართამდე არ გავსებულა, მაგრამ ხალხი მოვი. და, იგი ინტერესით ელოდა ქართველ მსახიობს. თა გამოსვლას. მაგრამ მანამ, სანამ მსახიობები დაიწვებდნენ, წარმოიქმანენ ქართველი და ებ. რაელი ხალხის მეგობრობის, ურთიერთობის მადიდებელ სიტყვებს. ერთმანეთს სცვლან ფე. რაიმ გური, თურნალ „დროშის“ რედაქტორი ხაიმ ხუბელაშვილი, ხულონის მერი, სსკე სავ. ხატკრო აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი ნო. დარ ჩანბერაძე.

ძალზე ამაღლებელი სიტყვები ითქვა. ვან. საქუთბებელ მდიდვარებას ბატონ ნოდარს ვა. ტუბს — ბუნებრივიცაა: იგი ახალ სინამდვილენ ზედება, სრულიად ახალსა და უჩვეულოს — საქართველოდან შორს, ძლიან შორს საქართ. ველოზე შევარებულ ადამიანებს. ძნელია არ აღეღებ აქ აუღლებებლობა იწვევს ევეს და არა მდელვარება.

ეფრამ გურიც კი დიდვს. ეს გამოზრმდე. დილი ორატორი.

და აა, საღამოც იწვება.

— შალომი — ესაღმება ხალხს სოფიკო.

— შალომი — იფორებს კოტე და დარბაზის რეაქციაზე ვგრძნობ, რომ მავურებელსა და დარბაზს შორის წდობის ატმოსფერო იმუდებს.

ლექსებს, რომელითაც კოტე კითხულობს, ასე ვთქვაო, მიწნობრივი ხასიათი აქვს — ებრაულ თემის ენება. სოფიკო ქართულ პატრიოტულ ლირიკას კითხულობს — ლექსებს საქართვე. ლოზე, თბილისზე, ორივეს გულთბილად აღებს ხალხი.

ჩემი ერთ-ერთი ძლიერი თეატრალური შოაბე. ქმედება სწორედ ამ საღამოს უყავშირდება. კოტე კითხულობს ნაწვევებს ჭებალ აქაშვილის კომპოზიციიდან „ამდერად, ქნარო“. მსახიობი ვატაცობთ საუბრობს ებრაელი ხალხის ის. ტორიაზე — რამდენი ტრაგეული დღეა ამ ის. ტორიაში, რამდენი ხასხის დღეაღარა, ან რის. თვის, რატომ ვაფანტულა ერი ასე, რატომ ვა. მოუვლია ამდენი ტანჯვა? — მოსთქვამს ის. ტორია. მსახიობაც გულისტკივილით უამზობს ამ ისტორიას მავურებელს და აა, მადლიერი მავურებლობა რეაქცია — იგი უფრე ამდგარო უჩავს ტაშს მსახიობს. ფებზე წამომდგარო უხდის მადლობას. არა, არა, ეს საფინალო მრ. მენტი არ იყო, ფანლაამდე ჭერ შორისა, მაგ. რამ მავურებებლმა ახლავე გამოხატა მადლიე. გრების აღნიშვნა.

გადკუბელი დარბაზი არ იყო-შეთქი, ვოქვი წემოთ. ასეც იყო, მაგრამ ამას ვერ ვიტყვი აწილოდში გამართულ საღამოზე. 10 დეკემბერს აქ უამრავი ხალხი მოვიდა. ეფრამ გურიც წა. რმოქვა მისთვის ჩვეული, ჩინებულად მოფი.

ქრტიული სიტუაცია ქართული და ებრაული ურთიერთობაზე.

და დარწმუნოების, რაც ჰუმანიტარული დღესასწაულები გახლდათ, მკურნალობისათვის — შემოქმედებითი ხალაქი.

ხალაქის განსრულების შემდეგ ერთ ნაცრობს ეკონომიკა, როგორც შეხვედრისა და დარწმუნების მეშვეობით.

— შესანიშნავი, ძალიან კარგი, მაგრამ უკლებლივ მნიშვნელოვანი მნიშვნელობის იმ გახლავთ 15 წლის შემდეგ სტრუქტურული სიტუაცია რომ მოხდეს!

მაგრამ თორემ იმ ხალაქის დაბრუნება იქნება ერთი ვიფიქრებოდა, რომელიც სულ სხვაგვარად ფორმირდა და ახლა დღესაც აქვს, რომელიც ჩრდილის მიხედვითაც უკლებლივ ახას.

ამ საქონელზე უფრო დაწინაურებით საუბარს რომ მივუბრუნდეთ ვაჩვენებთ თავს: პრაქტიკულად არც არის განსაზღვრული და მეორე: შემიძლება იმათ რიგს ვეყოფნა, ვისაც ჰუმანიტარული თეორიული გამოცდები ეტყობოდა.

— როგორია ხართ მიტოვებული, რას შეტყობთ?

ეს კითხვა ჩემთვის მინც კითხვად რჩებოდა, რადგან მიანტიკურებდა არა მხოლოდ ის, თუ როგორ ცხოვრობდნენ ისრაელში ქართველები, არამედ ისიც, თუ როგორ ახერხებდნენ ისინი შეინარჩუნონ თავიანთი ქართველობა, ქართული საწყისი მათი პირველობა.

იმასათვის, რომ სურათი ასე თუ ისე ცხადად წარმოვადგინო, იქნებ, ერთხელ დაწერილის გამოცემისას მომხდეს, მაგრამ მიიხვედრს, აღმაშენებელი დაინტერესების ზოგიერთი ასეთი ცნობა:

ისრაელში არსებობს სამდენიმე ისეთი საზოგადოებრივი ორგანიზაცია, რომელიც თავის მთავარ მიზნად სწორედ საქართველოსთან ურთიერთობის მიზნებს.

საზოგადოება „დერეხი“ („გზა“) ხელმძღვანელი ეფრაიმ გური (გურტილაშვილი) — პოლიტიკური მოღვაწე, ქვეყანაში საკმაოდ ცნობილი პირადობა. ეს საზოგადოება სტუმრებს განსაკუთრებით „სამშობლო“ რომლის პერიოდულობა არ გახლავთ ისეთი ინტენსიური როგორც სხვა აქაური ქართულენოვანი პრესისა. ვაჭრის რედაქტორობის ახრამ ბინიაშვილი — საკმაოდ გამოცდილი ეურნალისტი, დღეს უკვე 80 წელს გადაცილებული ადამიანი, რომელიც კარგად იცნობს „სამშობლო ისეთის“ რედაქციისა მუშაობდა.

დღეს „სამშობლოს“ რედაქციაში კომპიუტერული დეპარტამენტი გაააღვივებს მის მუშაობას, თორემ ეფრაიმ გური, ცისანა ბინიაშვილი, დანიელი შლეიხერმა პირველ დიპლომატიკურ დარგებში ადრეულ წლებში თუ როგორ ახსენებდნენ ვაჭრის — ამის გამო, რომ არ მყოფი.

ნდათ ქართული საზოგადოებრივი ურთიერთობის „კომპონენტებიდან“ კრადნენ სათაურებს: „სამშობლო“ ამ სათაურებს ასო.ასო აღავებდნენ და ასე კრებდნენ სიტყვებს ეურნალური დასაბუთებით. ჩრდილის სათაურისათვის, ესენი ხანდაზმულნი არც ახლა არიან. მაშინ კი ღამის პირტიკულნი იყვნენ და დღეს საილა-სარხარა იგონებენ ქართული ვაჭრის გამოცემის სათაურ დაიწყო ნებელი დამეების ფორმირების. განსაკუთრებით — ცისანა.

რუსთაველის საზოგადოება — ხელმძღვანელი ვახლავთ ახრამ სტრუქტურული, სწორედ ამ საზოგადოებამ, რომელიც 1975 წელს დაარსდა, წამოიწყო ქვრის მიწინასწარმან დაქვემდებარებული მოძრაობა. შე შეგონდება 70-იანი წლების მეორე ნახევარი, როცა თბილისში ცნობილი გახდა ამ საზოგადოების საქმიანობის ამბავი — ცნობილი გახდა, რომ საზოგადოების განვრცობული აქვს ქვრის მიწინასწარმან ხიზლოვებს დაღვას შოთა რუსთაველის მემორიალი. უკლებლივ ეს დღიად ამდღელებელი გახლდათ, იმდენად ამდღელებელი, რომ დააჩქარა ჩემში შეინაგანად უკვე მომწიფებული, დღესაც ნათქვამი პიესა „ვალის“ დაწერა. სწორედ რუსთაველის საზოგადოება ჩაუდგა სათაურე სენაეში სტრუქტურული დაწინაურებული მოსახლეობისათვის თანხის შეგროვებას და 21-ს ათის დღიანი გამოვლენაზე საქართველოში. ეს კი ამას ნიშნავს, რომ უკლებლივ ქართველი ებრაელები იქამა ვაილო გარკვეული თანხა იფიქრებდნენ სტრუქტურული სენაეში ვაჭრის „ვალის საქართველოდან“.

„ვალის საქართველოდან“ კვირის ორჯერ გამოდის. ადრე ქართულ ენაზე გამოდიოდა, ახლა კი — ქართულ და ებრაულ ენებზე, საუბრადღებოა ერთი გარემოება „ვალის“ 16 გვერდიანი ვაჭრითა, მართალია, მასში ძალიან ბევრია ფოტომასალა (განსაკუთრებით მიყვარებულია, რაც დღიად შემოსავლის წყაროა, ამბობენ), მაგრამ ტექსტსაც საკმაოდ ადგილი უნდა. ერთობ მიყვარებიცხოვანი კოლექტივს ახერხებს ამ ვაჭრის გამოცემა — ეს კი უწინარესად, შრომის ინტენსიურობაზე შეტყობალებს.

საზოგადოება „ხილი“ ისრაელ-საქართველოს კულტურული ურთიერთობის საზოგადოება. ხელმძღვანელი რევიზიონი და მსახიობი მიხეილ ნანაიაშვილი. „ხილი“ ვახლავთ უპირატესი საზოგადოება, რომლის მიზანი ერთობ კეთილშობილია — გაადრმან კულტურული კავშირი საქართველოსთან, გაადრმან ურთიერთობის ადამიანებს შორის, რამაც უნდა განაპირობოს ისრაელის ქართველი ებრაელობის სულიერი მოუწყვეტლობა თავის მეორე სამშობლო. სავან — საქართველოსგან, საზოგადოება „ხილი“ სტუმრებს ვაჭრის „ხილი“, რომელიც ერთობ ინტელექტუალური ტონით ხასიათდება და მარტივად, კულტურულ ურთიერთობათა დღესანად

საქართველო
1974-1975

გველენება. სამწუხაროდ, „ზოდის“ მენეჯერთა ფინანსურ შეგარებათა გამო, ვაშეთის გამოხელა დროებით შეწყდა. იმედოვნებენ, რომ ვაშეთი მალე განავრცობს ცხოვრებას.

ფინანსურა მდგომარეობა ერთ-ერთი საკვანძო საკითხია ამ საზოგადოებისათვის. ისინი თავად ეძებენ არსებობის გზებსა და საშუალებებს, ეს ვარკობება კიდევ უფრო ზრდის მათს მნიშვნელობას.

ახარების ქართულენოვან გამოცემათა შორის განსაკუთრებულ ადგილს იჭერს უოველდღიური ეურნალი „დროშა“. ეს განსაკუთრებულია განამარბებულა იმით, რომ ეურნალი ობიექტურად, პატარსწალი ემსახურება თავის საქმეს. მე ვამარცა ამ ეურნალის გამოცემის პრაქტიკად. „დროშის“ რედაქტორია ზამ ხუბეღაშვილია მუდამ ხანაიბებრდა ანტილოგენტურრობით, განაიბლებით, დღეს იგი ქ. თელავის მუნიციპალიტეტში სამსახურისგებლო საქმესაც განაგებს და „დროშასაც“ რედაქტორობს. რედაქტორობს უხელფასოდ. კულტურულ-საგანმანათლებლო მუშაობის მადღ შეგნებაზე შეტყველებს ის ფაქტი, რომ „დროშას“ არა მარტო რედაქტორია ემსახურება უხასხელოდ, არამედ ორი თანამშრომელიც, ისინი კვირაში სამი დღე, თავიანთი ძირითადი სამსახურიდან თავისუფალ დროს, მოდიან რედაქციაში და აკეთებენ ეროვნულ საქმეს. ორი თუ სამი თანამშრომელია ხელფასიანი და ისინიც ძირითადი სამუშაოდან თავისუფალ დროს მუშაობენ აქ.

უოველი ქართული გამოცემის სერიოზული ნაეღ ის გახლავით, რომ მასალებს აუღია სათანადო ზტილისტრია დამუშავება.

ისრაელის რადიოს ქართული გადაცემება არა მარტო ჩვენთვის, უცხოეთში მცხოვრებთათვის ეწყობა, არამედ ისრაელის ქართველობისთვისაც. ორი ქალი უძღვება ამ საქმეს — მირიამ ბათ მოსე, რომელიც კარგადია ცნობილია ქართულ თეატრმცოდნეთა საშუალო თარბაში, რადგან ერთ დროს თბილისს ს. ზაქარაიძის სახ. კულტურულ-საგანმანათლებლო სასწავლებელში ისწავლიდა და თამარ მაშისთვლოვა-ეკვრასა.

ვიღისა. ეს უანასწელი ერთობ, სახეობის რადიოფერნალიტია. მან ვაიარა საქართველოს რადიოს აფსაზთის ზონაში კარესპონდენტის ჩინებული სკოლა და მეროტე — თავად ექვს ეურნალბატის ის თვისებება — ოპერატაულია, მაზანწარაფულობა, კასუხასგებლობის გრძნობა, რაც ესოდენ უცოდებელია პროფესიონალისათვის. იგი ჩვენში ცნობილი პობების ახარა მამისთვლოვის და ვახლავთ და ამ დამის ღირსულ საქმედ მიმანია ის, რომ ქართულ ენაზე ჩინებულად თარგმნებს „ბუთოფანეულის“ პარველი წიგნი.

ქალბატონი თამარ, მზარად შეიკიბებოდა სოხუმში მცხოვრებ ქართველ პობებზე: ეთარ სამხარაძე-ქალმაძეზე, ქანო ჩანელიძეზე, გენო კლანდიაზე, შოთა აუბიაზე თუ სხვებზე. სოხუმის ქართული თეატრის მსახიობებზე, რეჟისორებზე.

ისრაელში არსებობს საქართველოდან ამოსულია ცოველია კვენიდან ჩამოსული აქ ამოსული უწოდებენ, რადგან წმინდა მიწაზე მოხედრა აბადლებია ადამიანის — იერუშალია. მის, თვით ქალაქის არსში არის რაღაც ასეთი, რამაც უნდა განამარბობს ადამიანს სულიერი განწმენდა. კი, შენ წმინდა, აღტყმულ მიწაზე იმყოფები. მაგრამ იმის გამო, რომ ადამიანი ეჩვევა ეველფერს, ვაიშინაურებს ვარემოს, სადღაც მესამე თუ მეოთხე პლანზე ვადღის შეგრძნება წმინდა მიწისა. მხოლოდ იერუშალია. მთან მიაბლოება შეგახსენებს, რომ შენს ცხოვრებაში მნიშვნელოვანი დღებია — საოცრების შესცქერა და არ უნდა ვაუშინაურდე მას. მუდამ უნდა გდევდეს გრძნობა სიღაღისა (შწერალთა აეწარა, რომელსაც ხელმძღვანელობს შალომ დავიდა (დავითაშვილი) — ისრაელის რელიგიის მინისტრის თანამეწე, ერთობ საანტრესო ადამიანი, სწორედ ეს შწერალთა აეწარა ვანავებს ქართულ გამოცემლობასაც, აერთიანებს ისრაელში მცხოვრებ ლიტერატურული ნიჭით დაქილდობულ მრავალ ადამიანს. დღეს ისრაელის ქართულენოვან პრესაში იმდენი ლექსი, მოთხრობა, რომანი იბეჭდება, რომ ვეგონებათ. მთელი ქვეყანა წერად დამქლარა.

□დასასრული იცნება□

● რედაქციის მხამართი: თბილისი, რუსთაველის პრისიპეტო, № 12

● ბელადონები: შო. რედაქტორის — 98-55-11, შო. რედაქტორის მოადგილის 98-55-16, პ/მგ მღივის — 98-55-13 და განყოფილებების — 98-55-15; 98-55-17, 98-55-20.

გადავთ ასაწყობად 13. 07. 89 წ. ხელმოწერილია დამატკულად 4. 09. 89 წ. ანაწყობის ზომი 71/4X12, ქალღდის ფორმატო 70X108, ფიზიკური ნახტკლი ფურცელი 11, პირობითი ნახტკლი ფურცელი 15,5. საადრ-საგამოცემლო თაბახი 16,58.

უე 08396. ტრავი 30.000. შეეე. 1676. საქართველოს კ ცაის გამოცემლობის სტამბა.

6142/25

გამოინდრეთ შურნალი „მნათობი!“

ამ გოლო დროს მკითხველები სპარტოველს სხვადასხვა რეპორეზიდან გვსაუვედურობენ იმის გამო, რომ სოიუჰპეჩატის ჯიხურებში გაძნელდა შურნალის შექმნა. ამასთან დაკავშირებით „მნათობის“ რედაქცია გაცნობავთ: შეუღუღულია მხოლოდ ტირაჟის ის ნაწილი, რომელიც ჯიხურებში ცალკეით იყიდება, რაც შეეხება ხელმოწერას, იგი ლიმიტირებული არ არის. შურნალის გამოწერა სოიუჰპეჩატის ნებისმიერ სააგენტოში შეიძლება. თუ რაიმე წინაღუდეგობას წააწყდებით, აცნობეთ რედაქციას. ერთი წლის კომპლექტის ფასია 9 მანეთი და 80 კაპიკი, ნახევარი წლისა — 4 მანეთი და 80 კაპიკი.

«М Н А Т О Б И»

**ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ**

ИЗДАТЕЛЬСТВО ЦК КП ГРУЗИИ